Seyit Kemal Karaalioğlu

TÜRK HİKÂYE ANTOLOJİSİ

İNKILÂP ve AKA

Kapak Düzeni
DERMAN ÖVER

Dizgi - Baskı
Yelken Matbaası
1984

Seyit Kemal Karaalioğlu

TÜRK HİKÂYE ANTOLOJİSİ

İNKILÂP ve AKA
KİTABEVLERİ Tic. Anonim Şirketi
Ankara Cad. No. 95 - İstanbul

İyi bir hikâye edebî bir şanstır. Bu bakımdan iyi hikâyeler pek azdır. İyi hikâyeciler de azdır, bütün hayatları müddetince bir avuç veya bir düzineden fazla iyi hikâye yazmış olan hikâyeciler, XIX. yüzyıldaki Th. Hoffman ve Gottfried Keller gibi, dünya edebiyatında bulunan kişisel bir üslûbun karışmasından meydana gelir. İyi bir hikâye, bütün edebî yönelişlerden ve denemelerden daha kuvvetlidir, zamanın ve hikâyecinin üslûbundan da kuvvetlidir.

Hermann KESTEN

ÖNSÖZ

Türk hikâyesi Dede Korkut'tan beri, insanlarımızın dünyasına tüm boyutlarıyla girmeye çalışmaktadır. İnsan sevgisi, yaşama sevinci yanında, melankolik hali anlatan can sıkıntısı, mekân ve zamandan kaçış arzusuna değin insanlarımızı huzursuz kılan temalar hikâyeciliğimizin konusu olmaktadır.

TÜRK HİKÂYECİLİĞİ; bizi açıklamaya çalışan, çeşitli kaynaklara dayanan köklü, derin görüşleri kapsayan, memleketin türlü köşelerini dolduran geniş kitlelerin kaderinden söz açan konularla hayat alanını yaratan sanat bütünlüğünü de bünyesinde toplıyarak, bugün altın çağını yaşamaktadır.

Cumhuriyet dönemi Türk hikâyeciliğinin temelinde, Atatürk Türkiyesinin bireysel, toplumsal sorunları yatar. Sanat güzelliği yanında iyi, doğru ve yararlı olması gibi amaçlara da yönelir. Normal mantık tümcelerinin türlü değişmelere uğradığı sentaks yenilikleri aranır. Köklü, derin görüşlere varılmak istenir. Geniş kitlelerin kaderinden söz açan konulara, yaşam alanlarına girilirken hikâye sanatının sınırları sonuna değin zorlanır.

Cumhuriyet döneminde insan tüm yazgısıyla ön plana geçer. Herşey insana bağlıdır. Herşey insanın ilgisi ölçüsünde değer kazanır. İnsanı açıklamak isteyen değişik görüşlerin birbiriyle çarpıştığı görülür. Bu noktadan bakılırsa, çağdaş edebiyat tezatlarla doludur. Cumhuriyet döneminde ilk kez, belli başlı bir Türk hikâyeciliğinden, onun dünya hikâyeciliğindeki yerinden söz açmak mümkün olmuştur.

Cumhuriyet'ten sonraki hikâyeciliğimizin dünya hikâyeciliğiyle boy ölçüşebilecek duruma gelmesinin iki temel faktörü vardır. Günümüz düzeyine iki temelden ulaşılmıştır: I. Nicelik üstünlüğü; edebiyatımızın hiçbir çağında Cumhuriyet dönemin-

deki kadar hikâye kitabı yayınlanmamıştır. II. Sanatta kalite üstünlüğü. Yeni bir Türkiye yaratmak arzusu; geçmişi eleştirmek, ona karşı tepki, halkçılık anlayışı, laiklikle gelişen insanın özgürlüğü...

Cumhuriyet dönemi sanat anlayışında güçlü biçimde insan, toplum görüşlerinin etkisi görülmektedir. Bir toplum bilinci göze çarpar. İnsan hedef alınır. Sanatın güzellik yanında iyi, doğru, yararlı olmak gibi bir takım amaçlara da hizmet ettiği görülür. Anadolu hikâyeciliği akımı da bu dönemde bütün kuvvet ve heyecanını korur. Toplumcu görüş hikâyeciliğimize tez, amaç, mücadele ve propaganda görevlerini aşılar. İnsanı fizyolojik, somut koşulların tutsağı sayan görüşlerle, insam ruhsal içgüdülerin emrine veren görüşler çarpışır. Sonsuz bir insan sevgisi, acıma duygusu hikâyeciliğimizin çağdaş özelliğini hazırlar.

Hikâyeciliğimiz yurt gerçeklerinden, halk kaynaklarımızın gür kaynaklarından yararlandığı ölçüde gelişmektedir bugün. En uç noktalardaki öncü hikâyecilerimizin yapıtlarında artık hep Anadolu insanımız, bizim sorunlarımız derinliğine, yüceliğine işlenmektedir. Antolojimizde bu sanatçılar üstüne bir kanıya yarıyacak parçaları seçmek başlıca endişemiz oldu. İstedik ki okuyucularımız modern hikâyeciliğimiz üzerinde sağlam bir gözleme varsınlar. Türk hikâyeciliğinin dünden bugüne sentezini bulsunlar.

«Türk Hikâye Antolojisi» hazırlanırken konumuzla ilgili kaynaklar dikkatle tarandı. Bu denli titizliğimize karşın, yine de yeterli olamadığımızı biliyoruz. Antolojimizde yöreselle evrenseli kaynaştıranları, günümüz hikâyeciliğini hazırlıyanları bulacaksınız. Antolojimizi, hikâyecilerimizin eserlerine bir giriş sayabilirsiniz. Kitabımız bu konudaki yardımcı kitapların azlığından, ihtiyacın çokluğundan doğdu. Yararlı olduğu ölçüde bu yoldan gidenlerce zenginleştirilip geliştirilecektir. Öncü olması dileğiyle...

Seyit Kemal KARAALİOĞLU

TÜRK HİKÂYELERİNE GİRİŞ

Tanzimat'tan sonra da hikâye bir süre İstanbul'un sınırları içinde kaldı. Ancak İkinci Meşrutiyet'ten sonradır ki bu sınırları kırabildi. Ve Rumeli'ye doğru ilk adımlarını atabildi. Bu arada ulusal tarih sayfaları arasında onurlu bir geçmişi yeniden yaşatmak için derin bir mistisizme daldı. Fakat Anadolu, yine de bu edebî hareketlerin dışında kalmıştı. Anadolu'nun edebiyatımıza girebilmesi için oraya yetenekli, usta bir yazarın sürülmesi gerekmişti. Bu yazar, o zamana kadar hiciv niteliği ile göz dolduran Refik Halit Karay'dı. Büyük bir gözlem inceliği ve ender bir anlatım kanıtı olan bu hikâyeler genç kuşağa izleyecekleri yolu çizmişti. İşte bundan sonradır ki Anadolu, genç hikâyeciler için çok bereketli bir gözlem ve deney kaynağı olmuştur. Hikâye hiç kuşkusuz günümüzde Türk Edebiyatının en işlenmiş sanat türüdür.

Sabri Esat SİYAVUŞGİL

HİKÂYE

Yeni Türk hikâye ve romanı, mev'in hususiyetlerinden gelen ufak tefek ayrılıklarla şiirin gelişmesini izler; bununla beraber o da hiç olmazsa başlangıçta Batılı ustaların örnekleriyle yerli özellikler arasında acele birleşimlerin peşinde koşacak, gittikçe saflığını ve nizamını kazanan bir dilde ve politik olanakların izni oranında ele alabildiği meselelerde kararlılığını ve kişiliğini arayacaktır.

Ahmet Hamdi TANPINAR

HİKÂYE, öykü; hayatta olan veya olacak kanısı veren olayları bir ölçü ile anlatan; hayâlde tasarlanan ilgi çekici bir takım olayları anlatarak okuyanda heyecan veya zevk uyandıran yazıdır. Hikâyelerin kişileri azdır; bir tek olay anlatmak amaciyle yazılır. Derin çözümlemelere pek elverişli sayılmaz. Hikâyeler, çoğunlukla, birkaç sayfa uzunluktadır.

Hikâyeler, hareketten hoşlanan insanın bu isteğini karşılar; insanlara karşı duyulan yakınlık duygusunu artırır. Bir an için de olsa, okuyucuyu hayâl dünyasında dolaştırır. İnsanın zihin gelişmesini arttırır; insanlara yüksek ideallerle birlikte geniş bir hayat anlayışı sağlar.

Hikâye, insanın zihin gelişmesini arttırır; insanla-

ra yüksek ideallerle birlikte geniş bir hayat anlayışı sağlar. Hikâyelerin kısa, kişilerin sayıca az ve kişilerin hayatlarının yalnız bir tek safhasının anlatılması belli başlı özelliğidir. Manzum da olmakla beraber, hikâyeler nesir biçimindedir. Çok kere hikâyelerde canlı dil kullanılır; gerçek dünya ile yaratılan dünya arasında sağlam bir ilgi bulunur. Olmuş, olması mümkün bulunan olayları ayrıntılı biçimde anlatan uzun yazı ise roman, bir bakıma, büyük hikâyedir. Olağanı olmuş gösterme sanatıdır.

Hikâye'ye az kelime ile çok anlam sıkıştırılabilir. Güzel yazılmış bir hikâye, değer bilenler için bir ziyafet; güç beğenenler için bir doyurmadır. Hikâye bir iksir, bir özettir. *Anatole FRANCE*. «Hikâyede, bir öğretme, gizli ve paralel bir gelişme, derin bir konunun, bir insan özelliğinin canlandırılması gerekir. *La VARANDE*. Hikâye; olayların tâ kendisidir. Hikâye, geleceğe yönelmiş bir olaydır. Olayların büyüleyici gücü, hikâyenin de kendini gerçekleştirmesine omuz verir. *Maurice BLANCHOT*. Hikâye; insan yaşamında büyük bir bölüm, anlık duygulanmalardır. *Rasih GÜRAN*. Gerçek hikâyenin; bütün bilimleri, fenleri içine alan, her kötülüğü, her hastalığı, her gizli bozukluğu, yarayı aydınlığa çıkaran yüksek bir gücü vardır. *Hüseyin Rahmi GÜRPINAR*.

HİKÂYECİ

Hikâyeci; kişilerini, onların çeşitli problemlerini hayat çerçevesinden görmek ve yaşamak zorundadır. Bu bakımdan görüşleri daha doyurucudur: İyi bir kompozisyonun, hikâyeyi başarılı kılan öğelerden biri olduğu şüphesizdir. İyi hikâyeci, bir romancı da olduğu gibi, *birkaç yaşantısını* bir konu içinde birleştirir ya da bir olayı alır genişletir, ona kendi yaşantılarını ekler.

Hikâyeci; yazısiyle *okuyucunun* arasına girebilmeli; yarattığı kişilerin olanaklarını ölçüp biçtikten sonra, gerçeğe uygun olarak onları hareket ettirmelidir. İçinde yaşadığı toplumun durumunu iyi bilmeyen, in-

sanı iyi tanımıyan bir kimse iyi hikâyeci olamaz. Hikâye, başlıbaşına bir kompozisyon türü olmasına rağmen, hikâyeciyi romana götüren bir yol da sayılmaktadır. Gerçek hikâyeci ise, kendi yazı çeşidini diğer nesir türlerinden üstün tutmak zorundadır. Küçük hikâye yazmak için, çok düşünmek, çok çalışmak gerekmektedir.

Hikâyeci; kişilerini, onların çeşitli yaşantılarını duymak, görmek ve yaşamak gerekliliği içerisindedir. *Erskine Caldwell* şöyle der: «*Hikâye ve romanların hepsinin maksadı, insanların içine bakacakları bir ayna tutmaktır.*» Hikâye, ne fazla ne de eksik olmalıdır. Hikâyeci, hikâyecinin ilk cümlesini yazarken, son cümlesinin aşağı yukarı ne olabileceğini düşünmüş olmalıdır. Olayın muhtevasının tahammülü hesaplanmalı; okuyucunun ilgisini dağıtacak gereksiz ayrıntılar atılmalıdır.

Hikayeci, her şeyden önce dikkatini hayatta rastladığı gerçek insanlar üzerine çeviren ve onlar arasında tip, karakter ve davranış farklarını en ince çizgilerine kadar ayırt edebilen insan demektir. *Mehmet KAPLAN.* Hikâyeci; eylemiyle ve birimiyle toplumundan beslenirse, tükenmek kaygusu duymaz. Bu nedenle de hikâye yalın ve yoğun olur. Hikâyecinin başka bir görevi de, hikâyesinde anlatmak istediğini, sıkmadan okuyucunun beynine yerleştirmek ve sonra konuyu ateşlemektir. Yani konu, birçok ham maddeden meydana gelmiş bir dinamit gibi olmalı. Ancak dinamit, beyne yerleştirildikten sonra ateşlendiğinde, okuyucunun okuma zahmetine karşılık, akılda durmadan büyüyen bir düşünce çığı meydana getirmeli. *Bekir YILDIZ.* Bugünkü nesil hikâyecilikte eski nesli epeyce geride bırakmıştır. Fakat, henüz roman adı verilebilecek bir büyük eser meydana gelmemiştir. Belliki yanılıyorum. Bugünkü telâkkime göre roman, bir insan ve hayat görüşünün felsefesidir. Ve böyle bir görüşle böyle bir felsefe ancak uzun soluklu bir çalışma ile meydana gelebilir. Ve böyle bir eserin yanında küçük hikâye ancak bir impressionu ifade edebilir. Hepimiz edebiyata hikâye ile başlamışızdır. Hayat görüşlerimiz çoğaldıkça hikâyenin hududunu romanla genişletmek zorunda kal-

mışızdır. *Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU.* Yirminci yüzyılda, sinemanın, yaygınlık ve etkinlik kazanmasiyle çağdaş anlatı sanatında doğaya, eşyaya yönelişte yeni bakış açıları ortaya çıkmıştır. Doğaya, eşyaya, giderek insana bakıştaki bu yenilenmeler, değişik açılar, olayı düpedüz anlatma yerine, görüntülerle oluşturulan yepyeni bir anlatım düzenine getirmiştir. Herhangi bir olayı ele alıp bir kocakarı zevzekliğiyle, tekdüze bir biçimde anlatmak eskimiştir artık. Olay hikâyeciliğinin görüntü hikâyeciliği önünde yenilgisidir bu. Hikâyeden olayı atamayız elbette. Benim sözünü ettiğim hikâye, işte bu durumları görüntüsel bir biçimde yansıtarak, olayı kendinde oluşturur. *Adnan ÖZYALÇINER.*

HİKÂYE YAZMA

«Hikâye, canlı bir dille yazılmalı, gerçek dünya ile yaratılan hayâl dünya arasında sağlam bir ilgi bulunmalıdır. Bu ilgi, bizi hikâye boyunca sürüklemeli; anlatım sağlam bir birlik ve özenli bir düzen üzerine oturtulmalıdır. Bunun için, ilgi çekici bir konu seçilmeli; konu sağlam bir plana dayanmalı; fikirler birliğe dikkat edilerek yazılmalı; konu, hayâl ürünü bile olsa, gerçeğe uygun olarak işlenmelidir.

Hikâye, mümkün olduğu kadar akla aykırı hiç bir şeyi içine almamalıdır. Akla aykırı elemanlar hikâye içine alınacak olursa, o zaman bunlar, akla uygulanmış gibi anlatılmalıdır. Çehov; «Güzel hikâye yazmak için, yazdıklarınızın başını ve sonunu atınız» diyor. Parlak bir üslûp, karakter tasvirlerini, karakter düşüncelerini gölgeleyebilir. Tasvirler; olduğu gibi, olması gerektiği gibi yapılabilir.

Hikâye, üçüncü şahıs ağzından anlatıldığı gibi, hikâyeci kendi başından geçiyormuş gibi de anlatılabilir. Yalnız ,canlı kelimeler; canlı fiiller kullanmaya; kişileri konuşturarak hikâyeye canlılık, akıcılık ve bütün güzelliği vermeye çalışır. Gerçek ayrıntılar katarak hikâyenizin geçtiği yerleri canlı bir hale getiriniz. Hikâ-

yenin bu yönüne kişisel deneyler, görüşler, araştırmalar, kaynak olabilir.

Hikâye kahramanlarınız size ve okuyuculara gerçek kişiler olarak görünmelidir. En iyi bildiğiniz kimselerin kahraman olarak seçilmesi bu işi kolaylaştırır. Bir kahraman seçiniz ve hikâyeyi belli bir görüş açısından anlatınız. Hikâyelerin konusu hayat savaşlarile, kazanılan başarılarla dolu olursa daha çok ilgi uyandırır. Savaşan, döğüşen, bir sonuca varan her adamın yaşantısı enteresandır.

Hikâye yazarı, büyük bir meydan savaşında yer alan bir er değildir. O, geniş cepheli bir savaşın adsız çarpışmalarına katılan bir çetecidir. Toplumun kıyısında durur, silik insanlarıyla uğraşır. *Frank O'CONNOR.* Bana kalırsa, hikâye, küçük insanların yaşamlarına eğilmekle kalmamış, aynı zamanda, hangi sınıftan olursa olsun her insanın küçük ve önemsiz görünebilen serüvenlerini çarpıcı bir biçimde iletebilecek niteliklere sahip olduğunu göstermiştir. Bunlara ek olarak, günümüz okuyucusunun hikâyeye ilgi göstermesini gerektirecek iki neden daha gösterebiliriz: birincisi, (adı üzerinde) kısalığı; ikincisi ,modern şiir kadar uzmanlaşma gerektirmeyişi. *Halûk ŞAHİN.* Bugün modern hikâye denince ben bunun şu özellikleri taşımasını isterim: Sade şahsî plânda kalmamak, bugünün sosyal meselelerine de yönelmek. Toplumun, çevremizin bütün tiplerinin kalıbına girebilecek, onları kendi ağızları ve düşünüş tarzlarıyle konuşturabilmek, bugünün davalarını ele almak, toplumun bir takım aksaklıklarını gerek realist tasvirle, gerek alaya alarak hicivle göstermek. Ve asıl önemlisi bunu sanatkârca yapmak... Yapma bir edebiyatçılıktan kaçınıldığı kadar kuru bir makâle uslûbundan da o kadar kaçınmak. Hâsılı hem bir sanat eseri yaratmak, hem topluma faydalı olmak. Bu vasıfları birleştiren bir eser hangi teknikle yazılırsa yazılsın moderndir. *Haldun TANER.* Öykü çok güç bir yazı biçimi. İnsan bunu çok sonra anlıyor. Sadece gerekeni vermek, bir kaç çizgiyle bir olayı ya da bir insanı verivermek, dünyanın en güç işlerinden biri. Konu önemli değil bence. Tüm beceri anlatımda. Neyi anlatırsan anlat, önemli değil. Yeterkı yeterince anlat ve gerektiğinde de durmasını bil. Şu yazar böyle yapmış, bu eleştirmeci böyle demiş. Bunların tümü boş. Öykü yazarı

yalnız kendini dinlemeli, güzel olduğuna inandığını vermeli. Yani kendi kendinin olmalı, yalnız kendinin. *Faik BAYSAL.*

HİKÂYE PLANI

Hikâye; üzerinde gerektiği kadar durulmamış türlerden biridir. Hikâyedeki olay, başlangıçtan sonuca doğru giden bir olayın bir anlık parçasıdır. Hikâyeler; çoğunlukla, o bir anlık parça içerisindeki insanı incelemeyi gaye edinirler. Bununla beraber, herhangi bir hayvan, bir şey de hikâye konusu olabilir. Bunun için kısa hikâyeler; yoğun, dolgun bir nitelik taşımalıdır. Hikâyelerin kısa, kişilerin sayıca az ve hayatlarının yalnız bir tek safhasının anlatılması belli başlı bir özelliğidir. Biz bugün hikâye dediğimiz zaman, moral ve zevkin birbirine bağlanmış olmasını kastediyoruz. Alain: «Hikâyede her şey geçmişi gösterir, onun yaşadığımız anla ilgisi, yalnızca anlatımındaki birleştirici sestir» görünüşündedir. Balzac: «Bir hikâye, bir insanı ölümsüz yapabilir» der.

Hikâyenin kuruluşunda; olay anlatan yazılarda olduğu gibi; serim, düğüm, sonuç bölümleri vardır. Roman, tiyatro, masal, hâtıra, mektup, seyahat ve başka birçok yazı türleri bu hikâye planından faydalanır. Bu üç bölüm şöyle uygulanır çoğunlukla: Serim Bölümü: Bu bölüme giriş bölümü de denilir. Olayın geçtiği yer yani dekor, bellibaşlı nitelikleri söylenerek bu bölümde tasvir edilir. Olayın şahısları, kahramanı en canlı iç ve dış görünüşlerile belirtilerek tanıtılır; kısaca portre çizilir. Olayın ne olduğunu biz bu bölümde anlarız. Düğüm Bölümü: Bu bölüme gelişme bölümü de denir. Olayın başlayıp açılması, okuyanın ilgisini, merakını arttıracak bir durum alması; olayın düğümü, kişilerin konuşmaları bu bölümdedir. İsim ve fiil cümleleri kullanarak, farklı yapıda cümlelere yer vererek, konu ile ilgili örnekler alınarak bu bölümde çeşitlilik sağlanma-

lıdır. Çözüm Bölümü: Bu bölüme sonuç bölümü de denilir. Olayın ne şekilde sona erdiği; olayın kişiler ve görenler üzerindeki etkisi burada anlatılır. *Aristoteles* diyor ki: «Hikâye; birlikli bir bütün, canlı bir varlık gibi kendi özüne uygun, bir başı, bir ortası, bir sonu olan bir hareket çevresinde geçmelidir. Hikâyenin çözümü, karakterlerden kendiliğinden doğmalıdır.» Çözüm bölümü, okuyanları memnun edecek şekilde planlanır. Hikâyenin sonu bazen bir cümle, bazen de bir paragraf ilâvesiyle yapılır. Nasıl diyalog hikâyenin önemli noktalarını belirtmeye yardım ederse, hikâyenin sonu da asıl üzerinde durulan fikri belirtir. Bir hikâye, olay, çevre, kişiler ve zaman olmak üzere dört temel öğe vardır. Bu temel öğeler, hikâyenin serim, düğüm ve çözüm bölümlerine ustalıkla yerleştirilmelidir. André Maurois; hikâye ile romanı bir sohbetinde şöyle karşılaştırır:

— *Kipling'i, Katherine Mansfield'*i halk büyük bir zevkle okudu. *Edgar Poe'*nun hikâyelerinden daha ünlü eser mi vardır? *Maupassant* en büyük başarısını *Madamoisel Fife'*ye, *Maison Telier'*ye borçlu değil midir, bunlar da hikâye değil midir?

— Örneklerinizi çağımızdan almıyorsunuz. Moda değişti. Kipling'in, Katherine Mansfield'in, ya da Edgar Poe'nun bir hikâye kitabında, «içindekiler» listesinin verdiğinden daha fazla bir birlik vardır. *Kipling'*in *Tepelerin Basit Hikâyeleri'*ndeki hikâyelerinin hepsi de aynı dekor, aynı topluluk içinde geçer. Bir romanın bölümleri gibidirler. *Edgar Poe* mu? *Villiers de I'Isle Adam* mı? Tuhaf konular, o sürekli sıkıntı ve dehşet duygusu, kesik kesik te olsa, kitabın bağlılığını sağlar. *Katherine Mansfield* mi? Onun hikâyeleri bir tek hayat hikâyesinin parçaları gibidir. Hava, üslûp, bir bağ kurar arada. Eleştirmen bir temel fikir, bir ruh iklimi bulabilir.

— Bir havası, kabiliyeti olan her yazar için vardır aynı şey. Bir *Albert Camus'*nün, bir *Paul Morand'*ın, bir *Felicien Morceau'*nun birliğini. Bunu inkâr mı ediyorsunuz?

— Hayır. Ama bir hayale bağlanmak için, okuyucunun zaman içinde herhangi bir gelişmeye ihtiyacı vardır. Uzun bir yolculuğun başında bir vagona oturup da gar kitapçısından aldığı kitabı açan kadın ne ister? Dört beş saat boyunca, ken-

di varlığını unutarak yeni bir dünyaya girmektir dileği. Kahramanlarla ilgilenmeye yeni yeni başlarken, ikide bir, onları bırakıp başkalarının ardına düşmek zorunda kalırsa nasıl gerçekleştirebilir isteğini.

Hikâye; romandan çok tiyatroya yakın bir türdür. Tiyatro gibi onun da sağlam bir çatıya, örgüye, becerikli bir sona, kısacası bir «perde» ye ihtiyacı vardır. İtalyan hikâyecilerine, *Boccacio*'ya *Bandello*'ya bakın meselâ, tiyatro yazarlarına nekadar konu vermişlerdir. Hikâyeden filim çıkarmak romandan filim çıkarmaktan daha kolaydır. Beyaz perdeye aktarılmak *Tolstoy*'a zarar verir; *Maupassant*'ın ya da *Somerset Maugham*'ın bir hikâyesi perdede elverişli alan bulur.

TÜRK HİKÂYELERİ

Hikâye türünün kaynağı eski Hind'e kadar gitmektedir. Halk masallarının bu türü hazırladığı, «Binbir gece Masalları»nın hikâyeye kaynaklık ettiği savunulmaktadır. İtalyan yazarı Boccacio'nun Dekameron (On Günlük) adını taşıyan yapıtı, Batı edebiyatında görülen ilk hikâye türüdür. Daha sonra İspanyol romancısı Cervantes, İngiliz şairi Geoffrey Chaucer, bugünkü anlayışımıza uygun hikâyenin ilk başarılı örneklerini verdiler. Fransızların Ortaçağ sonlarına doğru görülen Gülün Romanı, Tilkinin Romanı, Marie de France'ın Heptameron (Yedi Günlük) adını taşıyan yapıtları, olaya önem veren ilk hikâyelerdir.

Eski edebiyatımızda hikâyet diye geçer. Conte, Fransızca Nouvelle de hikâye anlamındadır. İlk hikâye anlatımı, önce Doğu'da sonra Batı'da, mizah yollu olaylarla başladı. Yazılı olarak ortaya çıkışı çok daha sonradır. Bunların yazarları belli değildir.

Hikâye, eski edebiyatımızda «hikâyet» olarak söylenirdi; «kıssa» da hikâye anlamına gelirdi. XIX. yüzyılın ikinci yarısında hikâye karşılığı olarak «roman» sözcüğü kullanılırken, «roman» sözcüğü dilimize girince «hikâye», «kısa hikâye», «büyük hikâye» sözcükleri yerleşti.

Halk topluluğu önünde, hikâyeci âşıklar tarafından söylenen ve nazım karışık hikâye çeşidimize halk hikâyesi denilmektedir. Yazarları belli olmayan bu hikâyelerin çoğunun konusu Kerem ile Aslı, Tahir ile Zühre, Âşık Garip'te olduğu gibi sevgidir. Köroğlu gibi kahramanlık hikâyeleri de vardır.

Halk hikâyelerinde mensur bölümler, öykünmeler ve jestlerle, manzum bölümler ise saz çalarak söylenir. Bu hikâyelerde de olağanüstü olaylara çok yer verilmiştir. Halk hikâyesi, destan çağları geçtikten sonra, eski destanların yerini tutmuştu. Bugün ise, modern roman, tiyatro ve sinema halk hikâyesinin yerini almıştır. Türk edebiyatında hikâyenin masaldan kurtuluşu XIX. yüzyılın sonlarındadır.

Türk Edebiyatı; hikâye, roman, tiyatrosu henüz yüz yıllık bir geçmişe dayanmaktadır. Halbuki Batı'da bunların geçmişi bin yıllara varmaktadır. Tabiîki, bu yüz yıl içinde binlerce yıllık gelişmeler sağlanamaz. *Annemarie SCHIMMEL.* Bizim hikâyeler, tılsım ile define bulmak, bir yerde denize batıp sonra müellifin hokkasından çıkmak, ah ile yanmak, külenk ile dağ yarmak gibi, bütün bütün tabiat ve hakikatin haricinde birer mevzua müstenit... kocakarı masalı nevindendir. Hüsün ve Aşk ve Leylâ ve Mecnun kabilinden manzumeler de gerek mevzularına ve gerek sureti tahrirlerine nazaran âdeta birer tasavvuf risalesidir. *Namık KEMAL.* Dünyanın en güzel masalarını, türkülerini, atasözlerini, fıkralarını, aşk ve kahramanlık hikâyelerini, hayatı güzelleştiren örf ve âdetleri yaratan Türk halkı, onlar için açlıkla kıvranan, kara ve karanlık bir yığından başka bir şey değildir. Her şeyi madde ile izah eden Marksist görüş, onların insana bakış tarzlarını en basit seviyeye indirmiştir. Türk halkının sefalet ve cehalet içinde muztarip olduğunu kim inkâr edebilir? Fakat Türk halkı sadece bu mudur? Eğer öyleyse, o binbir duygunun çiçek açtığı halk kültürünü nasıl izah edeceğiz? *Mehmet KAPLAN.*

Batı anlayışında bizde ilk hikâye örneklerini verenler Ebubekir Hâzım Tepeyran «Küçük Paşa», «Nâbizade Nâzım «Kara Bibik», Sami Paşazade Sezai «Kü-

çük Şeyler» anılmaya değer. Tanzimat hikâye ve romancılığını anlıyabilmek için; hikâye - roman özelliğini araştırmak zorunluğu vardır. Bir olay veya işi anlatma; nakletme, rivayet, (fr. nouvelle); edebiyatta, hayâlde tasarlanan ilgi çekici bir takım olayları anlatarak okuyanda heyecan ve zevk uyandıran; hayatta olan veya olacak kanısı veren olayları bir ölçü ile anlatan, çoğu ancak birkaç sahife tutan yazılar hikâye adını alır. Hikâyeler, hareketten hoşlanan insanın bu isteğini karşılar, insanlara karşı duyulan yakınlık duygusunu arttırır. Bir an için de olsa, okuyucuyu hayâl dünyasında dolaştırır.

Tanzimat'tan sonra edebiyatımıza giren Batı anlayışında hikâye ile roman, Servet-i Fünûn'la gelişir. Servet-i Fünûncuların hikâyelerile romanları genellikle, realist ve natüralist bir özellik taşır. Edebiyat-ı Cedide'nin Türk hikâye ve romancılığında yaptığı yeniliklerin başında şunlar gelir: Tanzimatla başlıyan, Ahmet Mithat Efendi ile halka inen, Namık Kemal'le Batılı nitelik kazanan; Recaizade Ekrem - Samipaşazade Sezai - Nabizade Nazımla gerçekçi yön bulan romancılığımıza güçlü bir teknik uygulanır. Romancının kişiliği gizlenir. Konu dışı bilgiler gereksiz tasvirler ayıklanır. Romancının kişiliği gizlenir. Konu dışı bilgiler gereksiz tasvirler ayıklanır. Olgunun akışı hızlanır. Olaylar çoğunlukla İstanbul'da, aydın çevrelerden seçilmekle beraber, özellikle hikâyelerde halkın sorunlarına da yer verilir.

Roman'la hikâye Servet-i Fünûn Edebiyatı'mızın en çok işlediği kompozisyonlar olur. «Servet-i Fünûn» dergisindeki yazıların çoğu ya hikâyedir ya romandır. Halit Ziya Uşaklıgil, çevresindekilerden yararlanarak, kişilerin görünen ve görünmeyen dünyalarını gözlemliyerek, gerçekçi bir yol izler. Mehmet Rauf, psikolojik romana girer. Servet-i Fünûn hikâyelerindeki halka yaklaşan doğal dil, romanlarda ağırlaşır ve halktan

uzaklaşır. Mutlu bir azınlık dili olur. Özellikle romanların tasvir bölümleri söz sanatlarıyla yüklüdür. Hikâyelerin konuşma bölümlerinde mutsuz çoğunluğun diline doğru bir yaklaşım sezilir.

Cumhuriyet dönemi Türk hikâyeciliği her bakımdan olağanüstü bir gelişme gösterir. Cumhuriyetin ilânından sonra, geçmişin eleştirisi, tepki, içinde yaşanılan toplumsal çerçevenin dışmda bir Türkiye yapmak isteği, halkçılık anlayışı bu dönem hikâyeciliğimizin genel karakterini yaratır. Hiçbir dönemde, Cumhuriyet dönemi kadar, hikâye kitabı yayınlanmamıştır. Insana karşı duyulan sonsuz sevgi, acıma duygusu, sanat, gerek iç ve gerekse dış yapı üstünlüğü Cumhuriyet hikâyeciliğimizin ilk belirgin özellikleridir.

Cumhuriyet devri hikâyecilerinin çoğu, hatta bazı şâirler, boş ve soğuk bir gerçekçilik adına insanları bir eşya gibi görmüşlerdir. Objektif olma düşüncesi onları, insanları insan yapan aslî kaynağa, ruha gitmekten alıkoymuştur. *Mehmet KAPLAN.* Hiçbir yazar yoktur ki, kendi neslinin hikâyesini bir defa olsun yapmasın. Kemal'in İntibah'ı, Mithat Efendi'nin Eflâtun Bey'i, Hâmid'in Garam'ı hep nesil hikâyesidir. *Ahmet Hamdı TANPPINAR.* Bizim topiumumuzun, bizim insanımızın, Halit Ziya Uşaklıgil'den beri hikâye ve romanımıza girdiğini ve yerleştiğini unutmamalıyız. *Samim KOCAGÖZ.* Edebiyatımızda yer etmiş korkunun kökünde, çoğalmaya, genişlemeye kitlelere ulaşmaya aykırı bir kuruluş yatmaktadır. Cumhuriyetten sonra hızlanan batılılaşma isteklerine uygun bir kültür modeline göre kurulmuş ve o doğrultuda geliştirilmiştir. Çünkü edebiyatımız... O yüzden, ülkemizde bir yazarı, gözünü edebiyata açar açmaz bekleyen ilk yanlış, bu doğallığı bir yazgı gibi benimsemektir. *Kemal ÖZER.*

DEDE KORKUT

(? - ?)

DEDE KORKUT hikâyelerinin yaratıcısı. Korkut Ata adıyla da anılan kutsal bir oğuz ozanıdır. Yaşadığı dönem ve yaşantısı hakkında kesin bilgimiz yoktur. Hikâyelerinden kerametler gösteren, gaipten haber veren yarı tarih, yarı destan kahramanı bir Türk ihtiyarı olarak tanınmaktadır. Türk edebiyatının orta dönemdeki en güzel nesri Dede Korkut hikâyeleridir. Bu hikâyelere «destanî hikâye» demek daha doğru olur. Bunlarda Oğuz halkının inançları, yaşantıları, tutkuları, savaşları, özellikle dil yetenekleri yer alır. Dili XIV. yüzyıl Anadolu türkçesidir. Dede Korkut Hikâyeleri, hiç şüphesiz, Türk edebiyatının en önemli eserlerinden biridir. Hikâyelerinin genel karakteri, bunların eski bir destandan kopmuş olduğu kanısını uyandırmaktadır. Oğuzların Anadolu'ya gelirken beraberlerinde getirdikleri sözlü destan kaynaklarile yeni olayların birleşmesinden elimizdeki yazılı hikâyeler doğmuştur. Bu hikâyeler; dil, edebiyat, folklor, etnoloji, tarih ve etnoğrafya bakımlarından eşsiz bir nitelik taşımaktadır. Nazım'la nesir bir aradadır. Şiirli, derin, temiz bir halk Türkçesi, halk felsefesi, töresel inanışlar, çıplak doğa güzellikleri, aile bağlılıkları, çocukların eğitimi, su, ağaç, at ve kuş sevgisi, devlet büyüklerinin yüce adalet duygusu. Türk ulusunun tüm uluslara örnek olabilecek erdemleri, gözleri gönülleri doyuran bir güzellikle anlatılır. Türk kültürünün baş eserlerinden sayılır. «Kitab-ı Dede Korkut», «Kitab-ı Dede Korkut alâ Lisan-ı Tâife-i Oğuzhan (= Oğuz boyunun dili ile Dede Korkut Kitabı) olarak da bilinen bu hikâyeler, 12 tanedir, bir de önsöz vardır. Önsözde Dede Korkut'un efsanevî kişiliğinden söz açılır, sonra hikâyelere geçilir. *Dede Korkut Hikâyeleri*'nin her biri başlı başına bir bütündür. Dede Korkut, her hikâyenin sonunda ortaya çıkarak Oğuz beylerile boyları üzerine kopuzla söylediği dualı destanlarla hikâyeyi sona erdirir. Hikâyelerde «*İçOğuz - Taş Oğuz*», «*Dirse Han Oğlu Buğaç*» Oğuzların iç savaşlarını; «*Te-*

pegöz», «*Deli Dumrul*» doğa üstü kuvvetlerle savaşı; «*Bamsı Beyrek*», «*Kanturalı*» birer aşk macerasını; diğer altı hikâye Oğuz Beylerinin kuzey ve batıdaki düşmanlarla savaşlarını anlatır. Olaylar Azerbaycan, Kafkasya, kuzey - doğu Anadolu bölgesinde; müslüman Oğuzlara hıristiyan komşuları Gürcüler, Trabzon rumları arasında geçer. Destansal hikâyelerinden:

DUHA KOCAOĞLU DELİ DUMRUL

Hanım hey! Meğer hanım Oğuz'da, Duha Kocaoğlu Deli Dumrul derlerdi, bir er vardı, bir kuru çayın üzerine bir köprü yaptırmıştı. Geçenden otuz üç akça alırdı. Geçmiyenden döve döve kırk akça alırdı.

Bunu niçin böyle ederdi? Anınçün ki, «benden deli, benden güçlü er var mıdır ki çıka benimle savaşa» derdi. «Benim erliğim, bahadırlığım, cılasunluğum, yiğitliğim Rum'a, gide, çavlana,» derdi.

Meğer bir gün köprüsünün yamacında bir bölük oba konmuş idi. Ol obada bir yahşi, hob yiğit düşmüş idi. Allah emriyle ol yiğit öldü. Kimi oğul deyu, kimi kardaş deyu ağladı. Ol yiğit üzerine muhkem kara şiven oldu.

Nagihandan Deli Dumrul çarpar yetti. Eydür: «— Bre kavatlar ,ne ağlarsınız? Benim köprüm yanında bu kavga nedir? Neye şiven edersiniz?» dedi.

Eyittiler: «— Hanım, bir yahşı yiğidimiz öldü, ana ağlarız» dediler.

Deli Dumrul Eydür: «— Bre yeğidinizi kim öldürdü?»

Eyittiler: «— Vallahi bey yiğit, Allah Taâlâdan buyruk oldu, al kanadlı azrail ol yiğidin canın aldı.»

Deli Dumrul Eydür: «— Bre Azrail dediğiniz ne kişidir kim adamın canın alır? Yâ Kaadir Allah! Birliğin, varlığın hakkıyçin Azraili menim gözüme göstergil; savaşayım, çekişeyim, düşüreyim, yahşı yiğidin canını kurtarayım; bir dahı yahşı yeğidin canın almaya» dedi. Kayıttı, döndü, Deli Dumrul evine geldi.

Hak Taâlâya Dumrul'un sözü hoş gelmedi. «Bak mere deli kavat, menim birliğim bilmez, birliğime şükür kılmaz. Benim ulu dergâhımda geze, menlik eyleye» dedi. Azrail'e buyruk eyledi kim:

«— Ya Azrail! var, ol dahi deli kavatın gözüne görüngil, benzini sarartgıl, dedi. Canını hırlatgıl, algıl» dedi.

Deli Dumrul kırk yiğitlen yiyip içip otururken nagihandan Azrail çıka geldi. Azrail'i ne çavuş gördü, ne kapıcı.

Deli Dumrul'un görür gözü görmez oldu. Tutar elleri tutmaz oldu. Dünya âlem Deli Dumrul'un gözüne karanu oldu. Çağırıp Deli Dumrul söyler. Görelim hanım ne söyler:

Bre ne heybetli kocasın;
Kapıcılar seni görmedi;
Çavuşlar seni duymadı;
Benim görür gözlerim görmez oldu;
Benim tutar ellerim tutmaz oldu;
Titredi benim canım cuşa geldi;
Altın ayağım elimden yere düştü;
Ağzım içi buz gibi, sünüklerim toz gibi oldu;
Bre sakalcığı akça koca,
Gözceğizi çönge koca,
Bre ne heybetli kocasın degil bana,
Kazam belâm dokunur bugün sana.

Böyle değeç, Azrail'in acığı tuttu; eydür:

Bre deli kavat,
Gözüm çönge idüğün ne beğenmezsin?
Gözü gökçe kızların, gelinlerin canın çok almışım.
Sakalım ağardığın ne beğenmezsin?
Ak sakallı, kara sakallı yiğitlerin
Canın çok almışım.

«Sakalım ağardığın mânisi budur, dedi. Bre deli kavat! Öğünürdün, derdin: «Al kanatlı Azrail benim elime girse öldüreydim, yahşı yiğidin canın anın elinden kurtaraydım» derdin. İmdi bre deli, geldim ki senin canın alam, verir misin, yoksa benimle cenk eder misin?» dedi.

Deli Dumrul Eydür: «— Bre al kanatlı Azrail sen misin?» dedi.

«— Evet, benim» dedi.

«— Bu yahşı yiğitlerin canını sen mi alırsın?» dedi.

«— Evet, ben alırım» dedi.

Deli Dumrul: «— Bre kapıcılar, kapıyı kapan!» dedi. «Azrail! Ben seni gen yerde isterdim, tar yerde iyi elime girdin olamı» dedi. «Ben seni öldüreyim, yahşı yiğidin canını kurtarayım» dedi.

Kara kılıcın sıyırdı, eline aldı. Azrail'i çalmağa hamle kıldı.

Azrail bir güvercin oldu, pencereden uçtu, gitti. Âdemiler evreni Deli Dumrul elin eline çaldı, kas kas güldü: Eydür:

«— Yiğitlerim! Azrail'in gözünü öyle korkuttum ki, gen kapıyı kodu, tar bacadan kaçtı. Çünki menim elimden güvercin gibi kuş oldu uçtu. Bre men onu kormuyum toğana aldırmayınca?» dedi.

Turdu, atma bindi, toğanın eline aldı, ardına düştü. Döndü, evine gelirken Azrail atının gözüne göründü. At ürktü, Deli Dumrul'u güterdi yere vurdu. Kara başı bunaldı, bunlu kaldı. Ağ göğsünün üzerine Azrail basıp kondu. Bayak mırladı, şimdi hırlamağa başladı. Eydür:

Bre Azrail aman!
Tanrının birliğine yoktur güman.
Ben seni böyle bilmez idim,
Dökmesi büyük bizim ağlarımız olur,

Ol dağlarımızda bağlarımız olur;
Ol bağların kara salkımları, üzümü olur,
Ol üzümü sıkarlar, al şarabı olur,
Ol şaraptan içen esrük olur.
Şaraplar içtim tuymadım,
Ne söyledim bilmedim,
Beylikten usanmadım,
Yiğitliğe doymadım,
Canım alma Azrail, medet!

dedi.

Azrail eydür: «— Bre deli kavat! Bana ne yalvarırsın? Allah Taâlaya yalvar, benim de elimde ne var? Ben dahı bir emir kuluyum,» dedi.

Deli Dumrul eydür: «— Ya pes can veren, can alan Allah Taâlâ mıdır?»

«— Beli, oldur,» dedi.

Döndü Azrail'e: «— Ya pes sen ne eylemekli kadasın? Sen aradan çıkgıl. Ben Allah Taâlâ ile haberleşeyim,» dedi.

Deli Dumrul burada söylemiş, görelim hanım ne söylemiş. Eydür:

Yücelerden yücesin
Kimse bilmez nicesin;
Görklü Tanrı!
Nice cahiller seni gökte arar, yerde ister,
Sen hod müminler gönlündesin.
Dâim duran Cebbar Tanrı,
Baki kalan Settar Tanrı,
Benim canımı alır olsan sen algıl,
Azrail'e almağa komagıl.

dedi.

Allah Taâlâya Deli Dumrul'un burada sözü hoş geldi. Azrail'e nida eyledi kim: «— Çün deli kavat be-

nim birliğim bildi, birliğime şükür kıldı. Yâ Azrail, Dumrul can yerine can bulsun, anın canı azat olsun» dedi.

Deli Dumrul Eydür: «— Ben nice can bulayım? Meğer bir koca babam, bir karı anam var. Gel gidelim, ikisinden biri olay ki canın vere, algıl, benim canımı kogıl,» dedi.

Deli Dumrul sürdü, babası yanına geldi. Babasının elini öpüp söylemiş, görelim hanım ne söylemiş. Eydür:

Ak sakallı aziz izzetli baba!
Bilir misin neler oldu?
Küfür söz söyledim;
Hakteâlâya hoş gelmedi;
Gök üzerinde al kanatlı Azrail'e emreyledi:
Uçup geldi;
Benim akça göğsüme basıp kondu;
Hırlatıp tatlı canım alır oldu;
Baba senden can dilerim verir misin?
Yoksa oğul Deli Dumrul diye ağlar mısın?...

Babası eydür: «— Oğul oğul ey oğul, canım pâresi oğul! Tozduğunda tokuz buğra öldürdüğüm aslan oğul! Dünlüğü altın ban evimin kabzası oğul! Kaza benzer kızımın, gelinimin çiçeği oğul! Karşı yatan kara tağım gerek ise söyle gelsin, Azrail'in yaylası olsun. Sovuk sovuk bınarlarım gerek ise ana içit olsun. Tavla tavla şahbaz atlarım gerek ise ana binit olsun. Katar katar develerim gerek ise ana yüklet olsun. Ağılda ağca koyunum gerek ise kara mutbak altında anın şöleni olsun. Altın, gümüş, pul gerek ise ana harçlık olsun. Dünya şirin, can aziz, canımı kıyabilmen, belli bilgil. Senden aziz, senden sevgili anandır, oğul ana var» dedi.

Deli Dumrul babasından yüz bulmayıp sürdü, anasına geldi. Eydür: «— Ana, bilir misin neler oldu? Gök-

yüzünden al kanadlı Azrail uçup geldi. Ağca benim göğsümü basıp kondu. Hırlatıp canım alır oldu. Babamdan can diledim, ana, vermedi. Senden can dilerim, canın bana verir misin? Yoksa, oğul Deli Dumrul deyu ağlar mısın? Acı tırnak ağ yüzüne çalar mısın? Kargı gibi kara saçın yolar mısın, ana?» dedi. Anası burada söylemiş, görelim hanım ne söylemiş. Anası eydür:

Oğul oğul ey oğul!
Dokuz ay dar karnımda götürdüğüm oğul;
On diyende dünya yüzüne getirdiğim oğul!
Dolap dolap ak südümü emzirdiğim oğul!
Akça borçlu hisarlarda tutulaydın oğul!
Sası dinli kâfir elinde tutsak olaydın oğul,
Altın akça gücüne seni kurtaraydım oğul,
Yaman yere vurmuşsun varabilmen
Dünya şirin, can aziz,
Canımı kıyabilmen belli bilgil.

dedi. Annesi dahi canın vermedi. Böyle değeç, Azrail geldi Deli Dumrul'un canını almağa. Deli Dumrul eydür:

Bre Azrail aman!
Tanrının birliğine yoktur güman.

Azrail eydür: «— Bre deli kavat! Dahı ne zaman dilersin? Ağ sakallı baban yanına vardın, can vermedi. Ağ börçekli anan yanına vardın ,can vermedi. Dahi kim verse gerek?» dedi.

Deli Dumrul eydür: «—Hasretim vardır, buluşayım,» dedi.

Azrail eydür: «— Bre deli! Hasretin kimdir?»

Eydür: «— Yad kızı helâlim var. Andan menim

iki oğlancığım var. Emanetim var, ısmarlarım anlara. Andan sonra benim canım alasın.» dedi.

Sürdü, helâli yanına geldi. Eydür: «— Bilir misin neler oldu? Gök yüzünden al kanatlı Azrail uçup geldi. Ağca benim göğsümü basıp kondu. Tatlı benim canım alır oldu. Babama "ver" dedim, can vermedi. Anama vardım, can vermedi. "Dünya şirin, can tatlı" dediler. İmdi:

Yüksek kara dağlarım
Sana yaylak olsun,
Sovuk sovuk sularım
Sana içit olsun,
Tavla tavla şahbaz atlarım
Sana binit olsun,
Dünlüğü altın ban evim
Sana gölge olsun,
Katar katar develerim
Sana yüklet olsun,
Gözün kimi tutarsa,
Gönlün kimi severse,
Sen ana vargıl,
İki oğlancığı öksüz komagıl

dedi.

Avrat burada söylemiş, görelim hanım ne söylemiş. Eydür:

Göz açuban gördüğüm,
Gönül verip sevdiğim,
Koç yiğidim, şah yiğidim!
Karşı yatan kara tağları
Senden sonra ben neylerim?
Yaylar olsam benim gûrum olsun.
Sovuk sovuk suların

İçer olsam benim kanım olsun
Altın akçan harcar olsam
Benim kefenim olsun.
Tavla tavla şahbaz atın
Biner olsam benim tabutum olsun
Senden sonra bir yiğidi
Sevip sarsam, bile yatsam
Alayılan olup beni soksun.
Senin ol muhannet anan baban
Bir canda ne var ki kıyamamışlar?
Arş tanığ olsun, Kürsi tanığ olsun,
Yer tanığ olsun, gök tanığ olsun,
Kaadir Tanrı tanığ olsun,
Benim canım senin canına kurban olsun.

dedi. Razı oldu.

Azrail hatunun canını almağa geldi.

Âdemiler evreni yoldaşına kıyamadı. Allah Taâlâ-ya yalvarmış, görelim nice yalvarmış. Eydür:

Yücelerden yücesin,
Kimse bilmez nicesin
Görklü Tanrı!
Çok cahiller seni
Gökte arar, yerde ister.
Sen hod müminlerin gönlündesin.
Dâyim turan Cebbar Tanrı,
Ulu yollar üzerine imaretler yapayım senin için,
Aç görsem toyurayım senin için,
Yalıncak görsem tonatayım senin için;
Alırsan ikimizin canın bile algıl,
Korsan ikimizin canın bile kogıl,
Keremi çok Kaadir Tanrı!

dedi.

Hak Taâlâya Deli Dumrul'un sözü hoş geldi. Azrail'e emir eyledi:

«— Deli Dumrul'un atasının anasının canını al, ol iki helâle yüz kırk yıl ömür verdim,» dedi.

Azrail, dahi babasının, anasının dahi canın aldı.

Deli Dumrul yüz kırk yıl dahi yoldaşıyla yaş yaşadı.

Dedem Korkut geliben boy boyladı, soy soyladı. Bu boy Deli Dumrul'un olsun, benden sonra alıp ozanlar söylesin, alnı açık cömert erenler dinlesin, dedi.

Yöm vereyim hanım! Yarlı kara tağların yıkılmasın. Gölgelice kaba ağacın kesilmesin. Kamın akan görklü suyun kurumasın. Kaadir Tanrı seni namerde muhtaç etmesin. Ağ alnında beş kelime dua kıldık, kabul olsun; yığıştırsın, dürüştürsün, günahınızı adı güzel Muhammed'e bağışlasın.

AHMET MİTHAT EFENDİ
(1844 - 1912)

TANZİMAT edebiyatı yıllarında halka okuma zevkini aşılıyan büyük gazeteci ve romancımız. İstanbul'da doğdu. Bezci Süleyman Ağa'nın oğludur. Beş yaşında iken, babasını kaybettiği için, büyük sıkıntılara düştü. Mısırçarşısı'nda bir aktar dükkânına çırak olarak girdi. İlköğretimini, ağabeysinin yanında, Vidin'de yaptı (1854 - 1859). Niş rüştiyesini bitirdi (1863). Rusçuk'ta Mektubî Kalemi'ne girdi. Bir yandan da Fransızca öğreniyor, «Tuna» gazetesine yazılar yazıyordu. Mithat Paşa ile Bağdat'a gitti (1868). Bağdat'ta bir basımevi kurdu; «Zevra» gazetesini çıkardı... İstanbul'a döndü (1871). «Ceride-i Askeriyye», «Basiret» gazetelerine yazdı. Küçük bir basımevi kurdu; «Dağarcık», «Kırkanbar» dergilerini; «İbret», «Devir», «Bedir» gazetelerini çıkardı. Rodos adasına sürüldü (1073). İlk romanlarile piyeslerini burada yazdı. Abdülaziz tahttan indirilince İstanbul'a döndü (1876). Takvim-i Vakaayi, Matbaa-i Amire müdürlüklerinde bulundu (1877). Gazetecilik tarihimizde önemli bir yeri olan «Tercümânı Hakîkat» gazetesini kurdu (27 Haziran 1878); bu gazetedeki makale, hikâye ve romanlarile halk arasındaki ünü daha da genişledi. Damadı Muallim Naci, Ahmet Rasim, Hüseyin Rahmi Gürpınar da bu gazetede çalışıyordu. Gazetecilik yapan, durmadan kitap çıkaran Ahmet Mithat, bir yandan da karantina kâtipliği (1885); Meclis-i Umur-u Sıhhiye ikinci reisliği yaptı (1895). Stokholm'de toplanan müsteşarlar kongresine katıldı (1888). Üniversitelerde genel tarih, Kız Öğretmen Okulu'nda pedagoji okuttu. İstanbul'da kalb sektesinden öldü (28 Aralık). Fatih türbesi civarında gömüldü. Ahmet Mithat; büyük okur kitlesini gerçekten kazanmayı bilmiş popüler ansiklopedik bir yazardır. Yazdıklarının sanatla, kalıcıkla pek ilgisi olmadığını bile bile, halkı aydınlatmak, çoğunluğa bir şeyler öğretmek gayesindedir. Zamanının en çok okunan romancısıdır. Halkın psikolojisini çok iyi bilir; sade bir dili, açık bir anlatışı vardır. Hal-

kımıza en çok geniş çapta ilk okuma zevkini aşılamasına rağmen, bugün elimizde tarihsel değerinden başka niteliği bulunmıyan, bir yığın kitabı bulunmaktadır. Ancak, onun büyük görevini, her türlü karanlığın, geriliğin, yoksulluğun pençesinde kıvranan ulusumuza yurt çapında *Hace-i Evvel* (İlk Öğretmen) oluşunda, her evde âdeta bir ilkokul açışında aramak gerekir. Ömrü boyunca daima öğrendi; yazarak, söyliyerek bildiklerini öğretti. Toplumsal faydayı ön plana alır: «Hikâye okumaktan maksat yalnız vaka adamlarının başlarından geçenlerle kâh müteessir, kâh mütelezziz olarak vakit geçirmekten ibaret olmadığı» görüşündedir. Eserlerinde, olmıyacak rastlantılara, olağanüstü olaylara, her zaman rastlanan tiplere çok yer verir; okuyucunun bilgisini genişletmek düşüncesiyle sık sık olay dışına çıkarak, ansiklopedik bilgilerle konuyu dağıtır. Edebiyat tarihimizin tanıdığı en çalışkan yazar, «Türkiye'nin kalem şampiyonu»dur. Tanzimatçılar arasında halk dilini en iyi kullanır. İstanbul halkının konuştuğu dili, hiçbir özentiye kapılmadan bir sohbet havası içinde verir. Ahmet Mithat; makale, eleştiri, çeviri, gezi, anı, hikâye, piyes, roman türlerinde; edebiyat, tarih, felsefe, din, coğrafya, biyoloji, astronomi, fizik, matematik, ekonomi; musiki, mitoloji, askerlik hokkabazlık... v.b. konularında yazılar yazmış; kitap olarak iki yüzden fazla eser vermiştir. Bunlardan kırktan fazlası romandır. En tanınmış romanları: Hasan Mellâh (1874); Hüseyin Fellâh (1875); Dünyaya İkinci Geliş (1875); Felâtun Beyle Rakım Efendi (1875); Paris'te Bir Türk (1876); Henüz 17 Yaşında (1880); Dürdane Hanım (1881); Haydut Montari (1889); Jön Türk (1910); hikâyelerinin çoğunu topladığı kitap Letâif-i Rivâyât (25 cüz, 1871-1896) bu seriden yeni basımı yapılanlar: Yeniçeriler (1942); Obur (1945); Rodos sürgününü anlatan anılarını Menfâ (sürgün yeri, 1876); İsveç gezisi izlenimlerini Avrupa'da Bir Cevelân (Avrupa'da Bir Gezinti, 1891) kitabında anlatır.

DOLAPTA TEMAŞA

Bir meyhane sohbetinden ayrılan Behram Ağa, evine giderken, güzel bir kadın, onu «Buyurun efendim» diye içeri almak ister. Behram Ağa, tereddüt edince kadın onu tehdit eder:

— Ben, ayağıma kadar gelmiş kısmeti tepecek ava-

naklardan değilim. Şu dakikada halk camiden çıkıp kahveye gitmek üzeredir .Avazım çıktığı kadar «yangın vaar!» diye haykırırım. Âlemi buraya toplarım. Sonra da: «Bu adam kapımı omuzlayıp içeri girdi. Benim hakkımda türlü türlü kasıtlarda bulundu. Can kurtaran yokmu?» diye veririm patırtıyı, veririm gürültüyü... Nihayet kolluktan Yeniçeriler getirilip sizi teslim ederim. Ondan sonra nerelere gidip ne kadar cerîmeler vereceğinizi ve hattâ ne kadar falaka değnek yiyeceğinizi siz düşünmelisiniz!

Behram Ağa, önce ürker ama sonunda memnun olur. Çünkü kadın içki ikramına başlamıştır. «Böyle mini mini beyaz kınalı parmaklı ellerden alıp içtiği kadehler, Limon İskelesindeki kirli Bulgar oğlanın verdiği kadehlere benzer mi ya?»

Hakikat kadın da ne güzel! ne taze! Yirmiiki yirmiüç yaşlarında ancak var. Cildi ancak nazik ve beyaz olduğu halde düzgünün beyazını da pembesini de pek ustalıklı kullandığından kendisine güzel yaraştırmış. Zaten kaşlı gözlü bir şey iken rastığı, sürmeyi kaşlarına, kirpiklerine bir mahsus ustalıkla sürerek güzelliğini arttırmış.

Vakıa kadın kısmı süslenmeli ama, süsten evvel kendisinde de bir varlık olmalı da süsü onun üzerine ilâve etmeli. Yoksa maymun gibi surata, düzgünü sıvacı takozu ile badana eder gibi sürseler gene bir akçe etmez.

O sırada kapı çalınır. Kadının belâlısı Zorlu Mustafa gelmiştir. Kadın, Behram'ı bir yüklüğe kapatır. Yüklüğün deliğinden gördüğü Yeniçeri Zorlu Mustafa korkunçtur:

Allah bilir ama gelen adam doksan - doksan beş okkalık bir vücut olmalı ki herifin ayakları altında merdivan gıcır gıcır gıcırdayıp inim inim inliyor... Kollar pazularına kadar çırçıplak! Kolların üzerine balık ve

ay resimleri ve birkaç rakamdan başka bir de «Ya Ali» döğülüp nakşedilmiş. Göğüs açık ve en güzel tüylü tiftik pöstekisinden daha tüylü... Çıplak ayaklarında bir çift tüysüz kırmızı yemeni olarak kıllı baldırları da çırılçıplak.

Güya en güzel yazana mahbubesine gösterip en tatlı sözünü de söylemiş olmak üzere:

— Gel bre nazlım! Anama babam dilber Leylâ!

Diye süslü Leylâ'yı yanma aldığı zaman bir gulyabaninin yanma rengârenk bir kelebek konmuşa benzedi.

— Özledim bre Leylâ! Gözlerini sevdiğim yosma! Ah nazlım! Şu bıçağımı çeksen, şu karnımı yarsan da içine baksan. Ciğerimin her köşesine bir çuvaldız ile Allah tarafından «Leylâ» ismi döğülmüştür. Yanıyorum be gözünü sevdiğim yanıyorum!... Yok mu Leylâ, benden başka birinin yüzüne baktığın saat... seni de onu da birer bıçakta çıkarmaz isem şu bıyıkları tıraş ederim de bilmem ne diye gezerim.

O sırada Leylâ'nın kocası olan «Uzun boylu, geniş omuzlu, beli hafifçe, endamı kibarvâri, belinde soranî yarım kılıç kadar büyük bir hançer bulunan Paşalı Ahmet Ağa içeri girdi. Selâm vererek alt tarafta bir köşeye oturursa da Zorlu Mustafa selâmını almaz. Kadın, kocasına:

— Size varmadan evvel beni bu ağa istemiş idi de, ben onu istememiş idim de... gibi sözlerle kocasını avutmağa kalkarsa da Ahmet Ağa:

— Sus! Erkekler arasında karılar lâf söylemezler. Bahusus senin gibi bir aşifte! diye onu tersler. Bu arada Zorlu Mustafa ile kötü kötü bakışırlar. Paşalı ona der ki:

— Birader şu âşifte karı pek güzel olduğu için buna âşık olduğundan dolayı seni mazur görürüm. Ben de bir defa at ile bu sokaktan geçerken, kendisini şu

pencereden görmüş ve beğenmiş idim de, gönderdiğim kılavuzlardan ırzı, namusu yerinde bir dul olduğunu haber alarak nikâh etmiş idim. Kendisiyle evleneli daha bir ay olmamıştır. İhtimâl ki bunu siz de bilirsiniz...

Zorlu Mustafa ters ve hor görücü bir lisanla cevap verir:

— Keyfim ister ise bilirim, keyfim istemez ise bilmeyiveririm. Ne demek istiyorsunuz sanki?..

— Hiddet etmeyiniz birader! Demek istediğim şey sizin namusunuza, mertliğinize dokunacak ahvalden değildir. Bak ne demek istiyorum. Bu karı, sizi buraya kabul etmekle benim namusumu payimal etmiştir. Âdeta ölümü de hakketmiştir. Fakat öyle bir kahpenin murdar kanıyla elimi bulaştırmak istemem, sana da kıymak istemem...

Sözün burasında Zorlu, ona öyle küçümseyici bir gurur ile bakar ki, Paşalı bir an için sözünü kesmeğe mecbur olur. Sonra devam eder:

— Evet, sana da kıymak istemem. Senin de kabahatin vardır? Çağrılmışsın gelmişsin. Bununla beraber kendi namusumu da kurtarmak için rica ederim. Şuraya, kapının önüne kadar çıkalım. Ben bu âşifteyi boşayayım. Bir kere benim nikâhımdan çıkmış, binaenaleyh namusum kurtulmuş olsun da, sonra ben başımı alayım çıkayım gideyim, sen de burada kal, var safana bak!...

— Bundan, meramın ne olduğunu anlıyamadım.

— Ben sana meramımı izah edeyim. Şu dakikada ev benim evim, karı da benim karımdır. Evime, karımın yanına gelmiş olan bir yabancıyı dışarıya çıkartmıyacak olursam, gayretsiz, namussuz bir adam sayılırım. Fakat dışarıya çıktıktan ve bu karıyı boşadıktan sonra ne bu hane, ne de içindeki karı benim olmayacağından sen de buraya girip kırk yıl çıkmayacak olsan gene benim namusuma taarruz etmiş sayılmazsın. Anladın mı kardeşim.

Yeniçeri, bu kibar ve makul teklifi «kabadayılığıma dokunur» diye reddedince, Paşalı Ahmet Ağa, ansızın üstüne atılıp Zorlu'yu bir hançerde yere serer. Leylâ'yı da paralar. Dolaptaki Behram Ağa'yı bu gördüklerini kimseye söylememesi şartı ile serbest bırakır.

KISSADAN HİSSE

Kıssa; öykü, hikâye, rivayet, baştan geçmiş olay, fıkra, masal, menkıbe anlamına gelir. «Kıssadan Hisse» lerde ise, kesinlikle bir öğüt, bir ahlâk dersi çıkarılması amaçlanır. Ahmet Mithat Efendi'nin yerli hikâyeleri, özellikle, okuyucularını eğitmek, ibret dersi vermek ister. Atasözlerimizden, özellikle Şinasi'nin «Durûb-i Emsâl-i Osmaniyye» sinden, kıssalardan, letaif-i rivâyât'lardan, meddah öykülerinden, orta oyunlarımızdan, yaşanmışlığın deneylerile gözlemlerinden kaynaklanır. Ahmet Mithat'ın bir kıssa örneği:

Osmanlımn birisi Rumeli'de bir çayırdan geçer iken, bir tepe ot her tarafından ateş alarak yanmakta ve üzerinde büyük bir yılanın dahi kıvranmakta olduğunu görünce, atının yem torbasını kargısının ucuna bağlayıp uzatır ve yılan kangal kangal olup torbanın içine girdikten sonra onu çekip kurtarır.

Bundan sonra yılan: «Ey Osmanlı, beni kurtardın ama, karnım aç; ben seni yemeliyim.» dediğinde Osmanlı: «Canım Allah'tan kork. Ben seni ateşten kurtardım. İyiliğe kemlik (kötülük) olur mu?» dediyse de yılan: «Bu âlemde bazı yaratıklar vardır ki iyiliğe kemliği meşru görürler. Siz insanlar ve biz yılanlar dahi bu çeşitten varlıklarız. Eğer inanmazsanız, şu karşıki çayırda bulunan öküze soralım.» «Ve ikisi birlikte öküzün yanına gidip Osmanlı, başından geçen olayları bir bir öküze tekrar eyledi.

Öküz: «Evet; yılanın hakkı var. Zira iyiliğe kemlik meşru olmamış olsaydı, meselâ ben bu halde bulunur muydum? On beş senedir sahibime çift sürdüm, araba çektim. Şimdi artık ihtiyar oldum, kuvvetim kalmadı. Böyle bir halde beni emekliye ayırıp ölünceye kadar rahat rahat beslemeleri onların israfı ve insanlık şanı değil miydi? Halbuki beni buraya bıraktılar. Her gün kasap gelip yokluyor ve biraz daha semirir isem keseceğini söylüyor.» dedi.

Sözü uzatmayalım, Osmanlı bu hali herhangi hayvana sordu ise uygun bir hüküm ve cevap alamadığından, mahzun mahzun yolda giderken, karşısına bir tilki çıktı. Ve Osmanlı, başından geçenleri bu tilkiye anlattı. Tilki davayı dinledikten sonra Osmanlının kulağına eğildi: «Tabiî ya, siz de böylesiniz, iyiliğe kemlikten geri durmazsınız. Eninde sonunda bana bir kötülük etmeyeceğini bilsem seni bu yılanın elinden kurtarırdım. Lâkin korkarım.» dediğinde, Osmanlı tilkiye yalvarıp yalvarıp kendisine bir çömlek yağ dahi hediye edeceğini söylediğinde, tilki: «Bu sözlere her ne kadar inanmamakta isem de bari kurtarayım.» deyip yılana karşı şu şekilde hitap etti: «Sen bu torbaya girdim diyorsun ama, bu kadar uzun bir hayvanın böyle bir torbaya sığması imkânsızdır; onun için davanı ispat et de gözümüzle görelim.» dedi. Ve yılan, davasını ispat etmek için kangal kangal toparlanıp torbaya girer girmez, tilkinin adama yaptığı bir işaret üzerine, Osmanlı koca bir kaya ile torba içindeki yılanı ezip telef eyledi.

Bundan sonra Osmanlı, filan gün filan ağacın dibine bir çömlek yağ getireceğini vadederek köyüne gidip kendi kendine biraz düşündüğü zaman: «Bu tilkiye otuz kırk kuruşluk yağ götürmekten ise, kırk elli kuruş edecek derisini almak daha akıllıca iştir.» diye, eline bir boş küp ile tüfeğini alıp o söyleştikleri yere gitti.

Tilki, bir taş arkasında gizlenmiş olduğu halde, Osmanlı'ya şöyle seslendi: «İnsan kısmına itimat etmek doğru olmaz. Benim sana güvenim yoktur. Sen küpü orada kır, yağlar yere dökülsün ve sen de oradan ayrıl, ben sonra gelirim.» dediğinde Osmanlı da meseleyi anlayarak küpü kırıp boş olduğu anlaşılınca tilki kendisine: «Haydi kuzum haydi!. Sen bir ahmağı bul da git onu aldat. Ben senin ne yapmak istediğini, daha omuzundaki tüfeği gördüğüm zaman zaten anlamıştım.» dedi.

Hisse :

İnsan, kötülük ettiği kimseden şöyle dursun, iyilik ettiği taraftan dahi mükâfat beklemek hususunda şu tilki kadar ihtiyat gösterir ise akıllıca bir hareket etmiş olur.

SAMİPAŞAZADE SEZAİ
(1858 - 1935)

TANZİMAT edebiyatımızın hikâye ve roman yazarı. İstanbul'da doğdu. Yenileşme edebiyatımıza emeği geçenlerden Sami Paşa'nın oğludur. Özel öğrenimle Arapça, Farsça, Fransızca, Almanca ve daha sonra İngilizce öğrendi. Evkaf Mektubi Kalemi'nde memurluk (1880), Londra elçiliği ikinci kâtipliği (1880-1885) görevlerinde bulundu. II. Abdülhamit'in istibdat yıllarında Paris'e kaçtı (1901). İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yayın organı olan «Şûrâ-yı Ümmet» gazetesine hürriyet makaleleri yazdı. Meşrutiyetin ilânile İstanbul'a döndü (1908). Madrit elçiliğine gönderildi (1909); kısa süreli ayrılıklarla 12 yıl bu görevde kaldıktan sonra emekliye ayrıldı (1922). Son yıllarını Vaniköy'deki yalısında geçirdi. İstanbul'da öldü (26 Nisan). Mezarı Küçüksu'da, çok sevdiği arkadaşı Recaizade Ekrem'in yanındadır. Samipaşazade; edebiyatımıza en başarılı ilk küçük hikâyeyi getiren; romancılığımızı realizme yönelten yazardır. Yaşadığı dönemin pek ötesine geçmemekle beraber «Sergüzeşt» adındaki romanile gerçekçiliğimizin öncülerinden sayılacaktır. Hikâyelerile romanında romantizm'den realizme geçtiğini açıkça görürüz. Az yazmış, fakat edebiyatımızda o güne kadar yapılamıyanı yapmıştır. Hikâyelerinde, romanından daha kuvvetli bir teknik vardır. Küçük, önemsiz, şaşırtıcı konuları; olmuş, olması mümkün olayları, ruh çözümlemeleriyle; doğal, günlük konuşma diliyle işler. «Güzel yazılmak şartıyle en ehemmiyetsiz şeyden bile hikâyeler çıkarılabilir. Hikâyede bulunması gereken öğeler: Tabiat sırları, insan kalbi ve mevzua uygun bir üslûptur» görüşündedir. Samipaşazade Sezai; hikâye, roman, makale, gezi, anı, söyleşi, oyun, pek az da şiir yazdı. İlk yazı denemesi olan piyesi Şir (Aslan, 1887); küçük yaşta Kafkasya'dan kaçırılan esir bir kızın serüvenini anlatan, insan haklarını savunan, ünlü romanı Sergüzeşt (1889); «Hiç Düğün, Kediler, Pandomina, Bu Büyük Adam Kimdir?» gibi tanınmış hikâyelerinin yer aldığı hikâye kitabı Küçük Şeyler

(1890); anı, gezi notları, sohbet ve hikâyelerinin yer aldığı Rümuz-ül Edeb (1898) ile sohbet ve mektupları bulunan İclâl (1923) pek önemli sayılmaz. Bunlardan başka Alphonse Daudet (1840-1897) den bir çeviri romanı «Jak» vardır. Hikâyelerinden:

PANDOMİMA

Haseki taraflarında bir çıkmaz sokağın içinde yalnız tavan üç odalı bir ev, bir mezar gibi, sükûnet-i edebiyye bir muhât idi. Bir hâl-i nisyan ve metrukiyette bulunuyordu. Çatısından kopan bir tahta, damdan uçan bir kiremit, duvarından yuvarlanan bir taş senelerce düştüğü yerde kalır.

Arasıra çirkin, ihtiyar bir Rum karısı —cadılara mahsus dehşet ve sükûnetle— dışarı çıkarak malzeme-i beytiyyesini iştirâ ve tedarikle alelâcele eve girip kaybolurdu. Evin küçük bahçesinde duvara yakın bir büyük ağaç, temmuzun o ateşli güneşi İstanbul'un bu cihetlerini tâkatsiz bir hararet içinde bıraktığı zaman yapraklarının arasına gizlenmiş bir rüzgâr neşretmeğe başlayarak o evin, o mahallenin bir büyük yeşil yelpazesi gibi havayı tecdîd ve tehzîz ederdi...

Yazın bir cuma günü, öğle üzeri, bu evden, koltuğunda bohçasıyle çıkan bir adam, kapısını itina ve dikkatle kapadıktan sonra yoluna devam etmeğe başladı. Arkadan bakılınca omuzlarıyle belinin genişliği bir derecede bulunacak kadar şişman olan otuz üç yaşındaki bu adamın enli, fakat pek kısa bacakları üzerindeki yükü istediği tarafa götürmekte pek müşkülât çektiği görülüyordu... Bu uzak mahallelerin tenha sokaklarında mütefekkir, mahzun bir surette yoluna devam eden bu adam, halkı güldürmek için gidiyordu... İnce tahtalarla inşâ edilmiş ve yıkılmamak için etrafına destekler vurulmuş bir binanın önüne geldi. Bu binanın kapısının üzerinde beyaz kâğıda büyük siyah yazıyla şu levha ta'lik edilmişti:

«Meşhur Paskal'ın pandomiması. Burada her cuma ve pazar günleri meşhur Paskal envâ-ı türlü hünerler ve gülünçlü icrâ-yı lû'biyyat eder. Rağbetli müşterilerinin teşvikâtlarını kazanan Paskal her hafta yeni yeni oyunlar sahne-i temâşâyâ vaz'edecektir!»

Paskal, kendisiydi. Tiyatrosunun kapısından girip bohçasını açarak, hiç değişmeyen, beyaz külâhını giydikten ve tekmil yüzünü unlara, kurbağa bakışlı siyah gözlerinin alt kısımlarını kırmızıya boyadıktan bir saat sonra idi ki —boş zihinlerle gailesi gönüllerden çıkıp yükselen— kahkaha sedâları ve alkış âvâzeleri arasında «icrâ-yı lû'biyyat» ediyordu.

Oyunda bir kadına âşıklık vazifesini icra eden Paskal'ın, ilân-ı muhabbet için dilini çıkarması ve şükrane-i iltifat olmak üzere taklak kılması oradaki halkı çok güldürüyordu. Tiyatronun bezden tavanını başının üstünde tutan ortadaki müteharrik direğe arkasını dayayarak ağzındaki sigara ile oyunu temâşâ eden bir seyirci:

— Paskal'ın dilini çıkarması yok mu? İnsan buna gülmekten bayılır! diyordu.

Zaten bunu orada küçük iskemlelerin üzerine oturanların ekserisi tasdiketmişti.

Oyuncuların yanındaki locada, o tıflâne gülüşleri âlâm-ı hayata teselliler veren genç kızlardan biri kemâl-i neş'e ile kanatlarını sallayarak uçuşan kuşlar gibi, o küçücük pembe dudaklarının üzerinde nûrânî bir tebessüm olduğu halde, ellerini birbirine çırparak Paskal'ı alkışlıyordu. «Eftelya» ismindeki, yirmi yaşında, bu genç kız, ihtiyar validesiyle hemen her hafta bu locaya geliyordu.

Validesi:

— Kızım burada çok mu eğleniyorsun?

diye sorduğu vakit, kerimesi: Paskal'ı bundan evvel ölen sevgili köpeğine benzettiğini ve bazan da hâl ü

tavrı, bir kere görüp de pek hoşuna giden bir maymunu andırdığını söylerdi!...

O gün ise beyaz ketenler, sihrî tebessümler içinde bulunan bu genç kız, o gürültüler arasında, takdir-i istihzâ-âmîzine bir delil olmak üzere, locadan çiçek atıyordu. Attığı bu çiçekler, Paskal'ın yüzüne göğsüne dokundukça eliyle kalbini tutarak en can alınacak yerinden vurulmuş bir yırtıcı hayvan gibi acı acı feryat ediyordu.

Bir iki dakika sonra tiyatronun iç tarafındaki toprağın üzerine oturarak, hâlâ güldürdüğü adamların kahkahaları devam ederken içini çeke çeke ağlıyordu. Bu zavallı Paskal o güzel Eftalya'yı seviyordu, bu nâkıs vücut, o kemal-i hilkate âşık olmuştu!

Fakat gönlünün en gizli bir köşesinde hıfzettiği bu muhabbetini kimseye söylemeğe, küçükten beri mahrem-i hem-hâli olan evdeki ihtiyar hizmetçisiyle hasbıhâl etmeğe bile cesaret edemiyordu. Ömründe bir kadının nazar-ı nevâzişkârânesine, hiç kimsenin muâmele-i mültefitânesine nâil olamamıştı. Kendisinden beklenen yalnız güldürmek!.. Bak, bu hâl-i inkisârında, gözyaşları içinde bulunduğu şu zaman-ı ye's ve iğbirârında herkes kahkahalarla gülüyor.

Oyun bittiği cihetle akşamdan sonra yine bohçasını koltuğuna alarak geldiği yoldan muhterizâne evine avdet ediyordu... Odasının kapısını açarak, içinde kimse olmayan evinde, birisinin dolaşıp dolaşmadığını, penceresini kaldırıp, sokaktan kimsenin geçip geçmediğini anladıktan sonra güzel Eftalya'sını düşünmeğe başladı.

Bugün oyunda kendisine niçin o kadar gülmüştü acaba? Koynundaki çiçekleri çıkarıp bir hürmet-i dindârâne ile öptükten sonra hücrenin en yüksek cihetine koydu. «Bu çiçekler, ah bu çiçekler beni öldürecek» diyordu.

Kendisini bir kere kabul edecek olursa... Bu hücreleri saksılarla hikâyeler söyleyecek, bütün gece güldürecek... Gayet güzel rüyalı bir uykudan uyanır gibi hâl ile başını kaldırdı. Ah, pek de çirkin, âlemin maskarası! Ağlamağa başladı...

Son gününde bir haber-i mâtem getiren o ay ne kadar süratle cereyan edip gitmişti. İki haftadan beri tiyatrosuna gelemeyen Eftalya evleniyordu. Zavallı Paskal bir cuma günü kocasıyla beraber gelen Eftalya'yı güldürerek ve teessürat-ı can-hıraşından renk vermemek için başını önüne eğerek kemâl-i sür'atle evine gidip içine kapandığı odasının kapısını sürmeledi.

Ertesi sabah öğleden sonra kapısını kıracak gibi vuran ihtiyar Rum karısı hiç bir cevap alamayınca kemâl-i havf ve telâş ile, mahalleden topladığı adamlarla, kapısını kırıp odaya girdiler. Odaya girer girmez herkes gülüşmeğe başladı: Zira Paskal asılmış bir adam taklidi yaparak o meşhur mahâretiyle dilini çıkarmıştı!

Hayatında herkesi güldürdüğü halde, memâtında kimseyi ağlatamayan zavallı Paskal'ın bu seferki hâli taklit değil, ölüm gibi hakikatti.

KEDİLER

— Hanım! En son cevabını isterim. Ya ben, ya kediler?

— Kediler!

... Kediler! Öyle mi? Demek ki otuz üç senelik bir refâkat-i yek-vücudâne neticesi, kelime-i muammâ-yi izdivâcın halli, bu cevap oluyor.

... Zavallı koca! Hareminin mutasarrıfe olduğu eve celb ve cem ettiği otuz kedinin ta'cîzât ve tasdiâtından artık bîzâr olmuştu. Evin içinde sâhib'ülbeytten ziyade bir reviş-i âzirâne ile kuyruklarını kaldırıp, bu

bedbaht kocaya bir nazar-i istihfâf ve istihkar atfederek dolaşan bu kirli hayvânât, kanapelerini istîlâ etmiş, koltuk sandalyalarında uyurlar, o senenin soğuk kışında, ısınmak için yaktığı ateşin karşısında düşünürler, sofalarında, odalarında sâmia-hırâş sesleriyle kavga ederlerdi. Günden güne etvâr-i küstâhânelerini artırarak tekessür eden kediler, bu adama, evinde bir câ-yi tevakkuf bırakmamağa başladılar.

Bir sabah, gayet erken uyanarak, kendi âleminde bir kahvaltı etmek için küçük odasına çekildiği zaman, sokakta birtakım çocukların ağladığını işiterek pencereden dışarı baktı.

... İskemleye kuûdunda yüzünün iki nokta-i müntehâsı olan tepesiyle çenesi geriye doğru çekik, büyük ve biraz fırlak gözleriyle bir arayıcılık hâli kesbeden yüzünü iki tarafa döndürerek hayretle etrafına bakınıyordu. Zira kedinin biri ekmeğini çalmış, diğeri sütlü kahvesini içmiş, öteki de fincanını kırmıştı. Kendi kendine ye's ve hayretle: «Kime meram anlatmalı?» diyordu.

Bir günlük mahsûl-i mesâîsinin böyle mahv ve heder olmasından teessürle... başını eline dayıyarak pencerenin önünde oturdu. İşte orada, duvarın altında, kahvesini içen, ekmeğini çalan, fincanını kıran, kendisini sabah keyfinden mahrum eden, velhasıl evinde bütün rahat ve âsâyişini selb eyleyen kediler (...), ön ayaklarını ibtidâ ağızlarına götürüp nisvâna mahsus bir tavr-i işvebâzâne ile yüzlerini temizleyerek, safâ-yi hâtırla sabah kahvaltısını hazmetmekte ve öğle taâmına hazırlamakta idiler.

Sâhibet-ül-beyt tarafından kendisine tercih olunan bu hayvânât-i müfterisenin ahvâl-i lâkaydâneleri hiddetine dokunarak sofaya çıktı. Orada merdivenin orta basamaklarında, bıyıkları, yüzü, başı siyah lekelere boyanmış beyaz kediyi görür görmez:

— Kahvemi sen içtin, fincanımı sen kırdın, öyle mi? diyerek odasından bastonunu alıp ayaklarının ucuna basarak yavaş yavaş kedinin yanına sokuldu. Hazır eline fırsat geçmişken, istediği gibi intikamını almak için bastonunu kaldırdı. Kedi kımıldıyor; kaçacak. Değneği şiddetle üzerine indirir indirmez, serî-üs-seyr olan bu afacan, hemen sıçrayınca, ayağı kayarak azîm bir gürültü ile merdivenlerden aşağı yuvarlandı. Merdivenin altında kolunun sızladığından şikâyet ederken nîm-i diğer-i mevcûdiyeti olan karısı karşısına çıkarak:

— Hiç kediye öyle vurulur mu? Ya bir yeri kırılsaydı... deyince, zavallı herif şiddet ve hiddetle:

— Ben sana şimdi gösteririm, diyerek odasına çıktı. Haremi de kendisini takip ederek kemâl-i sükûnet ve mülâyemetle diyordu ki:

— Ne yapacaksın? Ne yapabilirsin? Söyle de, ben de anlıyayım!

— Ne mi yapabilirim? Hükûmet-i mahalliyyeye müracaat edeceğim. Senin kedilerinden sirkat-i me'kûlât, gasb-i emvâl, taarruz-i mesken dâvasına kalkışacağım. Bakalım, o zaman bu hırsızların, bu haydutların bir tanesini burada görebilir misin?...

Paltosunu, şapkasını giydi. Kapıyı kıracak gibi şiddetle çekerek evden çıkıp gitti.

Kaymakam beyef...endi merak anlamıyor. «Rossini» ahfâl-i kirâmından olan bu mûsikî-şinâs İtalyalı, hürmet ve adâlet ister. Bu bedbaht koca, (...) hiddetle Adalar kaymakamı beyefendiye:

— Herkesin karısının kaşına, gözüne, yürüyüşüne, giyinişine karışıyorsunuz da, benimkinin şu münasebetsiz muhabbetine, şu muzır hayvanlarına niçin müdahaleyi reddediyorsunuz? şikayetiyle meyusane evine avdet ediyordu.

Geceyarısı verdiği bir karâr-ı kat'î üzerine sabahleyin erkenden kalkarak kendisine ait ne kadar eşyası

varsa bir sandığa vaz' ile aşağıdaki taşlığa indirdi. Arkasına paltosunu, başına şapkasını giyerek, iplerle bağladığı sandığının üstüne oturmuştu. İşte o zaman: «Ya ben, ya kediler?» sualini irâd etmiş ve: «Kediler!» cevâb-i me'yûsânesini almıştı.

Elveda! Elveda!... Artık bir daha avdet etmemek üzere yola çıktı. Mahzun, mütefekkir bir hâl ile, küçüklü büyüklü bir takım nisbetsiz evlerle dükkânların teşkil ettiği çarşıdan geçiyordu. Sokağın ortasında, ayakları çıplak, elbiselerinin yırtık yerlerinden tenleri görünür bir takım etfâl-i sefâletin haykırışarak oynadıklarını dalgın dalgın seyrettikten sonra, galiba tesadduk etmek niyet-i aceze-perverânesiyle ceplerini birer birer karıştırıp, yine galiba hiç bir şey bulamadığından yoluna devam etti.

... Hava güzel, rüzgâr sâkit, Marmara lâcivert idi. Bir daha avdet etmeyecek. Bu mukarrer! 33 senelik râbıta-i ızdivac... kırılmış, her yerde, her şeye karşı yalnız! Bu vâsi' denize, bu dûrâdûr ufuklara karşı yapayalnız!

Hattâ sema bile, o lâcivert gözleriyle kendisine şefkat ve merhametle bakıyordu. Bir tarafı kırmalar içinde kalmış mavi atlas gibi hafif surette mütemevvic derya, diğer tarafı yeşil bir hamâil gibi yukardan aşağıya doğru sarkarak, renk ve tarâvetlerini her mevsimde muhafaza eden çalılarla çam ağaçlarının fâsıla verdiği bir yolu takip ediyordu. Tefekkürât-ı amîka içinde kaybolmuş bir hâl ile, biraz deniz kenarına doğru meyledip, önünde balık avlamak için bir kedinin sindiğini görünce, hemen yolunu değiştirerek yokuş çıkmağa başladı.

... Saat ilerlemiş, öğle tekarrüb etmişti. Evine bir daha avdet etmemek üzere verdiği karar kat'î idi. Bu belli! Fakat öğle taâmını nerede edecek? Akşam nereye gidecek? Geceyi nerede geçirecek? Bir hayât-ı müstakil, bir karâr-i kat'î para ile olur. Halbuki kendisinin

sabah taâmına bile kifâyet edecek parası yoktu. Haremînin ihzâr ederek şimdi sofranın üzerine koyduğu sabah yemeğinin dumanı, gözünde tütmeğe başladı.

... Denizin dalgaları yavaş yavaş sahile çarptıkça, kendisine: «Git, git, haremine git!» diyordu.

Âlem-i tenhâîde hâl-i infirâdı arttıran horozların sedâ-yi garîbâneleri, bulunduğu yere aksettikçe: «Git, git, haremine git» diyordu. Kiliseler öğle vaktini ilân için çan çalmağa başladılar. O sükûn ve sükûnet içinde uzaktan uzağa akseden çanlar, hep bir ağızdan bir âheng-i muttaaridle: «Git, git, haremine git!» sözünü tekrar ediyorlardı. Ayağa kalktı. Geldiği yoldan yürümeğe başladı.

Galiba verdiği karâr-i kat'îden nükûl etmişti. Çam ağaçlarının aralarından peydâ ve nihan olarak evine doğru sür'atle avdet ediyordu. Mütefekkir bir çehre, müteessir bir hâl ile evine giderek, refîkasına bir şey söylemeden odasına çıktı. Minderin üzerine kapanıp da hıçkıra hıçkıra ağlamağa başlayınca, haremi, kemâl-i nezâketle oda kapısını açarak:

— O kadar haykırarak ağlama. Kedilerimi korkutacaksın dedi.

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR
(1864 - 1944)

ÇAĞDAŞ edebiyatımızın büyük romancısı. İstanbul'da doğdu (17 Ağustos). Babası, Hünkâr yaverlerinden Sait Paşa'dır. Üç dört yaşlarında iken annesini kaybetti. Babası, memurlukla uzaklarda bulunduğu için, Aksaray'da oturan anneannesi büyüttü. Çocukluğu, ilk gençliği, büyük annesinin, teyzesinin yanında, onların konağında geçti. Mahmudiye Rüştiyesi'nden sonra Mülkiye'ye (Siyasal Bilgiler Fakültesi) girdi (1878). Özel öğretmenlerden Fransızca öğrendi. Hastalığı öğrenimini yarım bıraktırdı (1880). Adliye Umur-i Cezaiye kaleminde, Ticaret Mahkemesi âza mülâzımlığında, bir süre Nafia Nezareti tercüme kaleminde çalıştı; 1908 Meşrutiyeti'nden sonra, memurluktan ayrılarak hayatını yazılarile kazanmıya başladı «Tercüman-ı Hakikat» dergisini çıkardı (1908); «Sabah», «Vakit» gibi gazetelerde çalıştı. Kütahya Milletvekili oldu (1936 - 1943). Hiç evlenmedi; yalnız yaşadı; otuz yılı aşkın ömrü Heybeliada'daki köşkünde geçti; orada öldü (8 Mart). Adadaki Abbas Paşa mezarlığına gömüldü. Hüseyin Rahmi; İstanbul halkının toplumsal, töresel yaşantılarını, aile geçimsizliklerini, bâtıl inançlarını, yaşadığı çağdaki Türk toplumunun geçirmekte olduğu krizleri hümuristik bir mizah dehasiyle anlatır. Servet-i Fünûncuların yaşıtı olduğu halde, ayrı bir sanat görüşünü sürdürür. Romanlarındaki kahramanların çoğu on dokuzuncu yüzyıl sonu İstanbul'un canlı, renkli insan, hayat manzaralarıdır. Eserlerinde Anadolu yoktur. Mizahı, güldürücü olduğu kadar, gülünç yönlerimizin yansıtılması, hicvedilmesi için gerekli bir araçtır. Seçtiği tipleri seviyelerine uygun ustaca konuşturur ,olayları gülünçlü, acıklı yönlerile belirtir. Kuvvetli bir gözlem gücü vardır. Realist-natüralist bir görüşle «toplum için sanat» yapar. Ona göre: «Bir sanatçı tabiatı ne kadar açıklık ve doğrulukla örnek alabilirse, eserine o kadar ruh vermiş olur. Buluşta hiçbir muhayyile tabiat kadar zengin ve renkli olamaz.», Ahmet Mithat geleneğini sürdürür. Romanlarında

olayın akıcılığını durduran felsefî görüşlere dalar; konunun birlik ve bütünlüğünü bozan ayrıntılara girer. Karagöz, orta-oyunu, meddah hikâyelerimizden de yararlanarak kahramanlarını kendi şivelerile konuşturur. Geniş halk kitlelerinin anlıyabilmesi için ,eserlerini konuşma diliyle, süssüz, sade bir üslûpla yazar. «Dilimizde sadeliğin gereklilik önemi iyice bilindiği gün, edebiyat başlamış olacaktır» inancını taşır. Ve şöyle der: «Edebiyatın, sanatın ereği; herhalde toplumsal bir çıkar sağlamaktır. İnsanların kabahatlerini, günahlarını açık olarak göstermeli ki, onları tekrarlamaktan kaçınsınlar... Ben her eserimde okuyucularımı, halk mizahından yüksek bir felsefeye doğru çekmeye uğraştım.» Hüseyin Rahmi Gürpınar; gerçek hikâyeciliğin bilimsellikten kaynaklandığına inanır. Romancılık sanatı gibi, hikâyeciliği de natüralizmden yararlanır. Ahmet Mithat Efendi ile Beşir Fuat anlayışı içerisindedir. Tüm bilimlerle fenleri kapsayan, her türlü çirkinliği, kötülüğü konuşturan, ahlâklı olabilmek için, ahlâksızlıkları inceleyen bir hikâyeye yönelir. Hüseyin Rahmi Gürpınar; eleştiri, makale mizahî manzume, hikâye, tiyatro, roman, çeviri türlerinde, yarısı telif roman olmak üzere yetmişten fazla eser verdi. Romanlarının en tanınmışları: Alafrangacılığa özenen bir gencin macerasını anlatan «Ayna» yahut Şık (1888); gerçek bir olayı romantik olarak veren İffet (1896); evlere alınan yabancı kadınların kötülüklerini yansıtan Mürebbiye (1897); bir gelin-kaynana kavgasını gösteren Mutallâka (Boşanmış Kadın, 1897), zengin aile çocuklarının hoppalıklarının sonucunu anlatan Metres (1900), derin bir aşkla hazin bir direnmeyi ortaya koyan Nimetşinas (1902), kibar aile çocuklarının arkadaşlık yüzünden uğradıkları sefaleti hikâye eden Şıpsevdi (1909), Haley yıldızı dünyamıza çarpacak mı, çarpmıyacak mı dedikodularının çerçevelediği bir aşk manzarası Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç (1910); ispirtizma ve polis olaylarının esiniyle yazılan Gulyabani (1912), savaşın İstanbul hayatında oynadığı rolü anlatan Hakka Sığındık (1919); Edirnekapı mezarlıklarını tasvir eden, sansür yüzünden sonu getirilememiş bir eser Hayattan Sahifeler (1919); ramazan aylarında başta Şehzadebaşı olmak üzere İstanbul âlemini canlandıran Son Arzu (1923), bunlardan başka Efsuncu Baba (1924), Meyhanede Hanımlar (1925), Billûr Kalb (1926), Kaynanam Nasıl Kudurdu? (1927), Mezarından Kalkan Şehit (1928), Ben Deli miyim? (1929), İki Hödüğün Seyahati (1933), Utanmaz Adam (1934), Tünelden İlk Çıkış (1934), Eşkiya İninde (1935), Gönül Ticareti (1939), Sanat ve Edebiyat (1972); Can Pazarı (1974). Hikâyelerinden:

TOSUN

Sülüklü'nün dar, dolambaç sokaklarından birinde çıplak ayaklarındaki takunyelerini bozuk kaldırımların üzerinde at nalı gibi takırdatarak koşan bir kız çocuğu, viran bir evin önünde durdu. Kapı tokmağını birkaç defa vurdu. Bekledi. Açan olmadı.

Biribirine yaslanmakla ayakta durabilen bir kağşamış evceğizler sanki bir sırada uyuyorlar... Yerde, duvar üstünde sönük bakışlarla ağır ağır gezinen tüyleri seyrelmiş, karnı karnına yapışmış birkaç aç kedi sokağın hareketsizliğini canlandırıyor... Cumbaların birine asılmış küçük kafesteki saka kuşu, mahpesinin çubuklarını gagalayarak aşağı, yukarı çırpınıyor.

Takunyeli kızın elinde küçük bir kâse var. Açılmayan kapının tokmağına bir daha yapıştı... Tak, tak, tak... Gene çıt yok... Bu defa çocuk sinirlendi, tokmağını oyuncak yaparak taka, taka, tak, tak... tak, taka, tak, tak, tuhaf bir kadans tutturdu. Ve bu takırtının âhengiyle gittikçe cezbelenerek elindeki kâse muhteviyatının çalkana çalkana yarısını döktü.

Nihayet içeriden kart, kısık bir ses fışkırdı:

— O takırtıyı yapan ellerin ilâhi teneşire gelsin e mi? Ben alil vücut bir kadınım. Hangi bir işe yetişeyim? Sizi kapı dibinde mi beklemeli? Terbiyesiz... Patladın mı? Ne oluyorsun? Biraz bekle.

Bu taltifkâr sözlerle kapı açılır. Kızcağız kırçıl saçları didiklenmiş yün gibi şakaklarına yapışmış koca kafalı, kısa, yuvarlak ellilik bir kadınla karşılaşır. Bu muvacehede koca karı öfkesini yenmek lüzumuyla sözünü değiştirerek:

— A Zehra, yavrum, sen misin? Bilemedim. Lâfımı geri aldım. Darılma... Çok yaşayacaksın inşallah... Elindeki kâsede ne var?

— Okunmuş su... Annem yolladı, Amcama içirecekmişsin.

— Ha... ha aklıma geldi... söylediydi. Kazancılar şeyhi Mümin Efendiye okutacaktı. Nerede buldu bu adamı?

— Sus teyze, adını söylemek yasakmış...

— Hastaya nasıl içirilecekmiş bu su?

— Bi...lmiyorum. Annem gelip kendisi tarif edecek...

Kız arkasma bakarak:

— Annem işt...e geliyor, dedi.

Morarmış bir çift baldırın altında takırdayan sesler gittikçe yaklaşıyordu. Günlerden beri tuvaleti ihmal edilmiş saçaklı bir baş, yamru yumru kaldırımların üzerinde sallanan vücutla beraber sarsılarak gelebildi.

Hane sahibi sordu:

— Emine, nasıl becerdin bu işi?

— Artık sorma... Sus... Kimsecik duymasın. Şeyh okumaya korkuyor. Nasılsa işte gizli mizli okuttum.

— Nasıl içirilecek?

— Üç Kulhüvallahü bir Elham okuyacaksın. Bu suya üfleyip içirecek sonra gökyüzüne baktırıp hastanın üç defa arkasını sıvazlayacaksın...

— İki rahmetin biri değil mi? Ya iyi olacak, ya ölecek.

— Rabbimin işine karışılmaz... Fakat demelerine bakılırsa öyle...

— Hey ağzını öp...eyim kardeş... O ölmezse ben öleceğim. Toprak kesildi, kaldırıp koparamıyorum. Gençliği, paralı zamanı ellere yaradı. Bu könkürlemiş hali bana kaldı... Yukarı çıkalım da bir bak. Daha ne kadar yaşar? Bir tahminleyiver...

İki kadın, çocuk, birinci kata çıkarlar... Mevsim sıcak bir sonbahar. Cenuba nazır küçük bir sofayı dolduran güneş, yaz gibi ısıtmış...

Bir kenarda, delikli koltuğu üzerinde kır sakallı

menzul bir ihtiyar oturuyor. Orada, burada bulaşık kaplar... Telveli fincanlar. Kirli bezler, süt şeker, yemiş dökünтüleri... Ortada biri gezindikçe küme küme sinekler bir yerden kalkıp diğer taraflara taksim oluyorlar... Menzulün suratında, ellerinde nafaka arayanlar yer değiştirmeğe nazlanıyorlar.

Meflûç adam âdeta şişman, geniş omuzlu, göbekli, kırmızı yüzlü, gür kaşlı... Hareketten kalmış vücudunun bütün ifadesi yumru alnının altındaki gözlerine toplanmış... Yüzünün aşağı kısmını çevreleyen top sakalında bir nevi halâvet var...

Menzulün zevcesi Hayriye Hanım, komşusu Emineyi yakasından çekerek:

— Gel kardeş bak. Bunda hastaya benzer surat var mı? Pancardan kırmızı. Malak gibi bıngıl bıngıl. Böyle hiç kımıldamadan lök gibi oturuşunu bana eziyet olsun diye inadına yalancıktan yapıyor sanıyorum...

Komşu kadın hastayı çok sağlam bulduğuna teessüfünü bildirir bir yüz buruşukluğuyla:

— Vah zavallı Hayriye, sen daha bundan çok çekeceksin. Bu, bu ayın, öbür ayın işi değil. Anladın mı? Allahın hikmeti, niçin böyle oturdukça semiriyor?

— Nasıl semirmez Emineciğim? Bu herifin tıkındığını fil yese çatlar. Biraz aç kalsa danalar gibi bağırıyor... Yiyecek yetiştiremiyorum billâhi... Pişir... Kurtar, tık tıkıştır, sonra temizle... Baksana gemi aslanına döndü. Görenler «tosun» olmuş diyorlar...

— O da ne demek?

— Ne demek olacak... Tos vurarak Azraili korkutmuş demek... Böyle yer içer, yıllarca ölmez demek...

— Rabbim acısın kardeş sana da... Ona da...

Bu menzul tosun, kulağı dibinde edilen bütün bu sözleri işitip anlıyor, gözlerini bel bel bu insafsızların üzerinde gezdiriyordu.

Hayriye Hanım üç Kulhüvallahü bir Elham oku-

yup kâseye üfledikten ve «Rabbim tesirini göstersin» duasından sonra bu nefesli suyu ihtiyarın çenesine yaklaştırarak:

— İç bunu...

Menzul adam buruşuk yüzle ret tavrı gösterir...

Hayriye Hanım pür hiddet haykırır:

— Görüyor musunuz, a dostlar? Kendisini zehirleyeceğim diye benden şüpheleniyor. Canımı dişime takıp bu herif için bu kadar didiniyorum da bakınız hiç iyilik biliyor mu? Bu nankörlüğe tahammül olunur mu?

Kâseyi zavallının burnuna sokarak:

— İç diyorum sana!

Hasta bu ikramdan ağzını kaçırmaya uğraşır. Ve anlaşılmaz bir şeyler homurdanır...

Bu işe koyuldukları esnada Hayriye Hanım açar ağzını yumar gözünü...

— Komşucuğum, bu herife adlan sanlan Muhasebeci Raşit Efendi derler... Yalnız bu işle kalmadı. Müfettişliklere gitti. Defterdar muavinliklerinde bulundu. Avuç avuç paralar kazandı. On para tutmadı. İşret, cümbüş, kadın, kumar, her gece bir ziyafette...

Dertlerini döktükçe ateşlenen Hayriye Hanım omuzlarından tuttuğu menzulü delikli iskemlesi üzerinde birkaç defa kaldırıp kaldırıp hınkadak oturtarak hınç almaya uğraştıktan sonra hastaya hitaben:

— Öyle değil mi, koca tosun? Hayatın başkalarınındı. Bayatın bana kaldı. İliklerine varıncaya kadar bütün özünü sömürdüler ,posanı benim başıma attılar. Rabbim bütün bu günahlarını cezalandırmak için seni yıldırımlayıp işte böyle delikli iskemleye oturttu.

Hayriye Hanım hiddetini bir türlü yenemeyerek menzulün yüzüne:

— Tuh... Allah belânı versin!...

Tahrikiyle bolca tükürdükten sonra arkasına da tokça iki yumruk indirdi.

Bu hırpalanmada bağırsaklarına kadar sarsılan meflûç adamın bütün ye'si nâçar bir tahammül ile temeyyü ederek gözlerinden sıza sıza boşandı. Bu sakit yüzün aldığı feci ifade karşısında merhamete gelen komşu kadın zalim zevcenin kolundan çekerek:

Vurma kardeş... Vurma... Mademki bu kadar bakıyorsun ecri vardır. Sabret de Allah sana sevap yazsın...

— Böyle pislik temizleyerek bu herifin yüzünden cennete gitmeyi de istemem. Bana o kadar ettikleri... O kadar hicranları vardır ki... Kırk yıl söylesem bitmez... Baksana, okunmuş suyu içmiyor... Şüpheleniyor... Ölümden korkuyor. Bu haline bakma. Onun domuz gibi aklı vardır. O ne hin oğlu hin Raşittir o... Bu hastalığının yarısı da bana eziyet olsun diye inadına yapmadır diyorum sana...

Emine Hanım tuhaf bir tecessüsle eğilip dikkatli hastanın yüzüne bakarak:

— O, içse de, içmese de zaten ölecek, bu selâmün kavlenden kalkan var mı?

Hayriye Hanım büyük bir can yangınlığıyla iki elini havaya kaldırarak:

— Aman Allahım iki rahmetin biri... Raşit kulunu tez vakitte bu uzun hayattan, beni de ezadan kurtar, Yarabbim...

***

Kâh güneşlenen, kâh lâpa lâpa kar yağan alacalı bir şubat havasında menzulün kapısı önüne cemaat toplanmıştı. Ölü tezkiye edildi. Dua okundu. Mahalleliden helâllık dilendi. Her ağızdan gürül gürül:

— Helâl olsun...

Sadaları avluyu inletti... Tabut kapıdan çıkarılıp da dört omuzun üzerinde dalgalana dalgalana son ka-

rargâhına giderken viran evden yumruklanan camların kırıntıları cemaatin üzerine yağmur gibi dökülmeğe başladı. Ve acı acı şu feryat koptu:

— Beni bırakıp da nerelere gidiyorsun? Otuz beş senedir bir yastığa baş koyduk. Biribirimizden incinmedik. Bu kadar zaman hasta yattı. Yüksünmedim, baktım. Helâl ü hoş olsun... Keşke kırk yıl daha yataydı da bakaydım. Nefesi bana fayda idi. Cayır cayır yüreğim yanıyor... A dostlar ayâl acısı hiçbir şeye benzemiyor... Aha benim top sakallı, paşa yapılı kocacığım...

Bu çığlıkların acılığıyla kulakları yırtılan bir ihtiyar birkaç lâhavle çekerek başını salladı ve şöyle mırıldanarak cemaate karıştı:

— Biraz daha bu kahbe yaygaraları dinlersem bana da nüzül gelecek... Onu Azrailden evvel sen öldürdün be kadın!...

HALİT ZİYA UŞAKLIGİL
(1866 - 1945)

SERVET-İ FÜNÛN edebiyatımızın olduğu kadar, Türk romancılığının da kurucularından ve en büyük roman ve hikâye yazarlarından. İstanbul'da Eyüp'te doğdu. Halı ticaretiyle uğraşan Hacı Halil Efendinin oğludur. İlk öğrenimini Mercan Mahalle Mektebi'nde, Fatih Askeri Rüştiyesi'nde yaptıktan sonra, İzmir'e büyükbabasının yanına gönderildi (1878). Orada, Fransız «Mekitarisler» okulunda okudu. Öğrenciliği sırasında çeviriler yaparak edebiyat alanına girdi. İki arkadaşiyle beraber 1884'te «Nevruz» dergisini, 1886'da «Hizmet» gazetesini çıkardı .Osmanlı Bankasında çalışması, İzmir rüştiyesinde Fransızca öğretmenliği yapması bu sıralara rastlar. İstanbul'a tekrar 1895'te gelerek Servet-i Fünûn topluluğuna katıldı. Reji memurluğu, Saray mabeyn kâtipliği, Dârülfünûn'da Batı Edebiyatı Profesörlüğü yaptı. Hükümetçe görevlendirilerek Fransa'ya (1913), Almanya'ya (1915) gönderildikten sonraki yıllarını tamamiyle yazı hayatına verdi. Ölümü Yeşilköy'deki köşkünde, mezarı Bakırköy'dedir 27 Mart). Bir mektubunda:

Servet-i Fünûn edebiyatının en büyük şairi Tevfik Fikret'se, en büyük nesir ustası da Halit Ziya'dır. Sanatlı bir üslûbu, çok kuvvetli bir iç ve dış gözlem yeteneği vardır. Onu «Türk romancılığının babası» sayabiliriz. Edebiyatın hemen bütün türlerinde eser vermesine rağmen, asıl kişiliğini romanlariyle hikâyelerinde göstermiştir. Çevresinde gördüğü olaylarla kişilerden geniş ölçüde faydalanmış; kişilerin ruhsal durumlarile tasvirlere önem vermiştir. Gencourt Kardeşler, Stendhal, Flaubert, Balzac, Daudet, Zola, Dickens etkilendiği yazarların başındadır. Realizm'le natüralizm'i benimsemiş; edebiyatımızda realist-psikolojik roman çığırını açarken, romantizmden kurtulamamıştır. Romanlarında konularını aydın çevrelerden seçmesine rağmen, küçük hikâyelerinde çokluk halkın arasına girmeye çalışır. Bu yüzden hikâyelerinde, daha ulusal, daha yerli bir hava, daha bizim olan bir yenilik göze çarpar. Roman ve hikâye tekniği çok sağlamdır. Kişileri en çarpıcı yönleriyle tanıtır; konuları ilgilendirici bir nitelikte anlatır. En eleştirilen yönü dilidir; yabancı sözcüklere, tamlamalara çok yer ve-

rir; sanat özentisiyle tümcelerini şişirerek şairane tasvirlerle konunun dışına taşar. Romanlarile mensur şiirlerindeki bu külfetli dil; diğer yaratıcısı, «artistik nesr»in kurucusu odur. Zamanına kadar alışılmış kuralların dışında yeni bir sözdizimi ile yazmış, Fransızca cümle yapısını aynen Türkçeye uygulamak başarısını göstermiştir. Hayatının sonlarına doğru, bol bol yabancı sözcükleri kullanmaktaki yanlış tutumunu anlamış, eski eserlerinin yeni baskılarını sadeleştirerek yayınlamıştır. Halit Ziya Uşaklıgil romanlarında konularını aydın çevrelerden seçmesine karşın küçük hikâyelerinde çokluk halkın arasına girmeye çalışır. Bu yüzden hikâyelerinde, daha ulusal, daha yerli bir hava ,daha bizim olan bir renklilik göze çarpar. Küçük hikâyelerindeki dil daha sade bir özgünlük gösterir.

Halit Ziya Uşaklıgil; Servet-i Fünûncular arasında en kültürlü yazardır. Fransızca, İngilizce, Almanca, İtalyanca, Arapça ve Farsça bilir. Uzun ömrü boyunca, aşağı yukarı 60 yıl, hemen her konuda yazı yazmış, çeviri yapmıştır. Eserlerinin en seçkinleri: Türk edebiyatında mensur şiirin ilk örneklerini veren Mensur Şiirler (1891). Romanları: yazı sanatının emekleyen çocuk dönemi saydığı İzmir ürünleri Nemide (1889); Bir Ölünün Defteri (1889); Bir İzdivacın Tarih-i Muaşakası (1890); Bir Muhtıranın Son Yaprakları (1890); Ferdi ve Şürekâsı (1894); Serveti Fünûn dergisinde çıkan ikinci usta döneminin romanları: Mavi ve Siyah (Mavi ve Siyah, 1897); Aşk-ı Memnu (Yasak Aşk, 1900); Kırık Hayatlar (1901-1924). En güzel hikâyelerinin toplandığı kitaplar: Bir Yazın Tarihi (1900); Solgun Demet (1901); Bir Şi'r-i Hayal (BirHayal Şiiri, 1911); Bir Hikâye-i Sevda (Bir Sevda Hikâyesi, 1922); Hepsinden Acı (1934); Onu Beklerken (1935); Aşka Dair (1936); Bir Kadın Pençesi (1939). Fransızcadan adapte ettiği iki tiyatro Füruzan, Fare oyunu dışında yazdığı telif piyes: tan hâtıralarının ilk beş cildi, kırk yaşına kadarki İstanbul ve İzmir'deki aile, basın çevrelerini anlatanı Kırk Yıl (1936); sarayda geçirdiği günleri anlatan Saray ve Ötesi (3 cilt, 1942); oğlu Halil Vedat'ın ölümünden duyduğu ıstırabı, özel anılarını anlatan Bir Acı Hikâye (1942) adı altında yayınlamıştır. Sanat ve edebiyat üzerine yazdığı en önemli yazılar ise Sanata Dair (2 cilt, 1938, 1939) isimli kitabındadır. Ayrıca edebiyat tarihleri, denemeleri, bilimsel eserleri de vardır. Hikâyelerinden:

Ferhunde küçük hanımla beraber büyümüştü. Beraber büyümüş olmak imtiyazı Ferhunde'ye bütün ev halkı içinde bir mevki-i mahsus, bir kadr-i müstesna vermişti; kaç kereler efendinin ağzından işitmiş idi ki. Ferhunde evin bir kızı gibidir, onun için Hasna'ya ne yapılsa mutlaka bir ayni; biraz daha muhtasar, biraz daha hafif olarak Ferhunde'ye de yapılırdı; hiç olmazsa renk itibariyle bir karabet, bir müşabehet gözetilir, Hasna'ya bir bayram için meselâ pembe ipekten bir kumaş alınırsa Ferhunde için bir yünlü yahut bir basma fakat herhalde pembe bir şey alınırdı, ve bu Ferhunde için iktifa olunacak bir itminan-i vicdan idi.

Onun için Hasnaya görücüler gelmeye başlayınca Ferhunde gizli bir sevinç duydu, bu görücüler kısmen kendisine de bir mübeşşir-i izdivaç hükmünde idiler. Mademki küçük hanımdan ayrı tutulmuyor. Görücüler geldikçe ona kanatlar takılır, merdivenlerden uçarak iner, çıkar; yaşmakları, feraceleri almak vazifesini başkalarına bırakarak soluk soluğa koşar, küçük hanıma haber verir, giyilecek esvap hakkında uzun uzun mücadeleler eder, sonra bir aralık ortadan kaybolur, beş dakika sonra değişmiş olarak avdet ederdi. En mühim vazife onun idi: Misafirlere kahve verirdi ve bu rasime-i mahsusa için bittabi Ferhunde Kalfa da giyinir, kuşanırdı.

Adet etmiş idi; mutlaka esvabını küçük hanımınkine takribe çalışırdı; bugün küçük hanım görücülere yeşil mantinlerle çıkacak, öyle mi? Ferhunde derhal karar verirdi: O da tirşe basmalarını giyecek...

Sonra küçük hanım önde Ferhunde Kalfa arkada görücülerin huzuruna çıkılırdı. Kahveleri verdikten sonra Ferhunde gider tâ küçük hanımın sandalyasına mütevazi bir yerde gözlerini indirerek, derunî bir hicap

ile kızararak, tâ kalbinden gelen bir irtiaş ile elinde kahve tepsisi titriyerek bekler, burada beş on dakika küçük hanımla beraber görücüye çıkmış bir kız hayatını yaşardı.

Görücülerin yanından çıkılınca, pür-halecan, küçük hanımla beraber koşar, onunla odaya kapanır, küçük hanımın boynuna sarılır, zapta kuvvet bulunamamış bir feveran-i sürur ile: «Çıldırdın mı? Ne oluyorsun? Kendine gel Ferhunde!...» ihtarlarına rağmen öper, öperdi. İlk defalarında: «Ah! bilsen küçük hanımcığım ne kadar sıkıldım, ne kadar sıkıldım!...» derdi, sonraları: «Artık alıştım, şimdi üzülüyorum, artık olup bitse, artık gelin oluversen de...» demeğe başlamış idi. O, mutlaka gelip giden görücülerin kendisine de bir hisse inkısam edeceğinden vicdanî bir kanaatle emin idi. Bunu ne onun, ne başkalarının söylemesine hacet yoktu, bu o kadar tabiî bir şey idi ki, söylenmesi hattâ tabiiyetini ihlâl ederdi; mademki küçük hanımdan ayrı tutulmuyor.

Kendi güzelliğine itimadı vardı; hattâ görücüler gelmeye başladıktan sonra küçük hanımla kendi arasında mukayeseler kurar, nisbetler tâyin eder netice-i hesapta kendisine pek de medar-i iftihar olmıyacak yekûnlar çıkarmazdı. Onun kısa kısa siyah kaşları, yumuşak siyah gözleri, pek ziyade utandığı zaman donuk bir tabaka-i ihmirar altında dalgalanan kişmirî bir rengi, geniş omuzlar altında gittikçe darlaşan gövdesiyle hoş bir endamı kemal-i ihtimam ile muhafaza olunan el kadar bir parçada uzun uzun tetkik ederek hükmetmiş idi ki, Ferhunde Kalfa, öyle yabana atılacak bir şey değildir. Yalnız küçük hanımın bir şeyini kıskanırdı, evet bunu kendi nefsine karşı da itiraf etmiş idi, sarahaten, bilâ-tevil kıskanırdı: Sarı saçlar... Kaşlara, gözlere, tene o kadar ehemmiyet vermezdi, bunlar için hep kendisinde teadül edecek kıymetler, meziyetler bu-

lurdu, fakat saçlar... Ah! mümkün olsa bunları değiştirmek, bu kara şeyleri sarı, sapsarı, sırma gibi yapmak mümkün olsa!...

*
**

Düğüne karar verildikten sonra ufak bir korku ile beraber sevinmekten hâli kalmamış idi; hattâ bir gece farkında olmaksızın o korkuya lüzumundan ziyade teslim-i nefs ettiğini birden hissedince silkinerek kendi kendini şedit bir itap ile hakikate dâvet etmişdi: Çılgın kız: çifte düğün yapacak değiller a! her şeyin sırası var.

Kıskanmıyor, bilâkis o muntazar olan sıra çabuk gelmek için herkesten ziyade o telâş ediyor, her sabah çarşıya çıkılmak lüzumunu küçük hanımın hatırına o getiriyordu. Bu çarşı seferlerinde hanımlara o refakat ediyor, işlenmiş terlik kutuları, türlü türlü kumaş paketleri, sırmalı bohçalar, havlular kollarının arasında biriktikçe, bunların başkasına taşıttırılmasına müsaade etmiyerek kucağından taşan eşya ile hanımların taşıdıkça, sıktıkça izdivaca gûya nefsince bir takarrup hâsıl oluyor, onlardan meşam-i ruhuna bir bûyi hulya, bir müjde-i saadet geliyordu.

Böyle eve neler taşıdı! Terden yaşmağı yanaklarına yapışarak, yorgunluktan soluya soluya İstanbul'un bin köşesinden neler neler getirdi. Ve hep bunlar alınırken, beğenilirken kendisini, kendi düğününü düşünür, bir hiss-i tabiî-i inaf ile mevkiini tâyin, hulyalarını tâdil etmekle bunlardan, bütün bu kumaşlardan işlenmiş şeylerden, gümüş evaniden kendisine de küçük kıtada, daha az, daha ucuz, daha sade bir çeyiz tertip ederek içinden, tâ harim-i vicdanından türlü emellere yol açardı: «Şundan ben de alayım, varsın biraz daha sade olsun», «Bunun elbette bir ucuzunu bulurum, amma daha küçük olacakmış, ne zararı var?» derdi.

Bunları eve getirip de herkes başına üşüşünce Ferhunde bir âteşpâre kesilirdi. Elinden gelse bunları kimseye göstermeyecek, kimsenin el sürmesine razı olmıyacaktı: bunlara bakmak, dokunmak hakkı, küçük hanımdan sonra yalnız kendisine münhasır hükmünde idi; onları herkesten kıskanır, esirgerdi.

Çarşıda refakat hakkını kimseye bırakmadığı gibi, evde dikilecek, yapılacak şeylere de kimseyi karıştırmazdı; bir gece «Haydi artık yoruldun, git de yat!...» dedikleri için hüngür hüngür ağlamış, saatlerce matem tutmuştu...

Bir gün sofa başında efendi ile hanım ufak bir fısıltıdan sonra Ferhunde'ye bakışarak ikisi de gülümsediler, onun yüreği oynadı, bilâihtiyar gözlerini indirdi.

O gece Ferhunde olmayacak vesileler icad ederek hep efendi ile hanımın yanına girdi çıktı, o gülümsemenin mânasına dair bir koku almak istiyordu. Kendi kendisine, «Acaba ne var?» diyordu. Ne olduğundan âdeta emindi: «Acaba kim istiyor?» diyordu.

Ertesi sabah hanımın sesini işitti: — Ferhunde! Seni efendi istiyor.

Az kaldı düşecekti, bir müddet cevap veremedi, bir hareket edemedi, dizleri titriyordu. Efendinin yanına girince, gözlerini kaldırıp bakamıyordu; nihayet işte o müjde-i saadeti almak dakikası gelmiş idi!...

Efendi kesik kesik başladı: — Ferhunde! Sen Hasna ile beraber büyüdün, seni şimdiye kadar ondan ayrı tutmadım, sen de hepimizin memnuniyetini kazandın...

Ferhunde nefes almıyordu, efendi devam etti: — Şimdi Hasna yabancı bir eve gidiyor, orada yanında candan kimse bulunmayacak olursa pek ziyade sıkılacak. Nihayet düşündük, seni beraber göndermeye karar verdik, işitiyor musun, Ferhunde? Hasna ile beraber gideceksin. Zaten senden eminiz, ona nasıl sadıkane hizmet edeceğini pek iyi biliriz. Sonra, bir iki sene

sonra, hayırlı bir sırada, elbet sen de mükâfatını görürsün, anlıyor musun Ferhunde?...

Ferhunde anlıyordu, ilerledi, efendisinin eteğini öptü ve kalbinde azîm bir sevinçle çıktı, evet, seviniyordu... Şüphedar bir vaziyette kalmaktan elbet böyle açık bir vaad almak daha hayırlıydı. Bir iki sene sonra? Bir iki senenin ne ehemmiyeti var? Göz açıp kapayıncaya kadar sene geçiyor, hayırlı bir sıradan maksadı da anlamış idi, kendi kendisine: «Ne olacak? Küçük hanımın bir çocuğu olunca...» diyordu.

Bu vak'adan sonra Ferhunde'ye bir başka hiffet geldi, o güne kadar ufak bir korkudan hâli kalmamış idi; fakat bu defa işte ufk-i emeline celi ve sarih bir vâde-i muayyene ile muhakkak bir ümit dikilmiş idi.

Düğünde Ferhunde'nin gûya şahsiyeti taaddüt etti. Bir Ferhunde'den yüz Ferhunde çıktı; her tarafta ona tesadüf olunuyor, her iş başında o görülüyordu. Bu düğün bir nevi onun düğününün mukaddemesiydi, böyle pürsürur ü telâş, kalabalığın içinde koştukça kendisine de bir parça gelin oluyor nazariyle bakıyordu.

Ona hep çeyizlik cariye sıfat-i mümtazesiyle «Kalfa!... Kalfa!...» diyorlar ve Ferhunde Kalfa etrafında yükselen bu hitab-i ihtiram arasında bir iki sene sonra bir hayırlı sırada yapılacak olan düğününün mukaddemat-i lezaizini bugünden duyarak düğün evini sürur ve telâşiye dolduruyordu.

Bugünden sonra devre-i intizar başladı. Doğrudan doğruya sormağa cesaret edemez, bir küçük kelime-i istifsarın hafaya-yi âmaline nüfuz edilmesine sebebiyet vereceğinden ihtirazen sükût ederek beklerdi. Fakat günler, aylar geçiyor, hâlâ o beklenen şeyden bir haber gelmiyordu. Bir gün kızararak, utanarak, her vakit, her şey hakkında bi-tekellüf görüştüğü küçük hanımından bu defa sıkılarak sormaya cesaret etti: «Küçük hanımcığım, yapyalnız kaldık, bize ne vakit

bir eğlence çıkacak?..» Aldığı cevap hiç hoş değildi: «Aman Ferhunde sen de, hiç yeni gelinliğimi bilmiyeyim mi?»

O gün Ferhundenin başına ağrı geldi, dilim dilim limon keserek kahveye batırdıktan sonra başına bağladı ve hep evin içinde akşama kadar böyle dolaştı. Artık zavallı kalbi isyan etmeye başlıyordu, demek küçük hanım eskiyecek, ondan sonra çocuk doğuracak, daha sonra Ferhunde düşünülecek?...

Artık titizleşiyor; olmıyacak bahanelerle kavgalar icad ediyor, damat bey biraz yüksek sesle bir şey söylese yukarıya çıkıp saatlerce ağlıyordu. Bazan sabahları kalktıkça yatağının içinde oturur ve uzun uzun düşünerek düğünden beri geçen zamanın hesabını bulmaya çalışırdı, kendi kendisine «Mevlûttan sonraydı, o sene yazın Kadıköyüne gittik, bir sene Kanlıca'da kaldık, şimdi yine yaz geliyor...» diye seneleri birbirine ekliyerek bir yekün bulmak ister, sonra «Üç sene... üç sene olmuş...» nidasiyle tercüme-i hayret ederken birden bir şey kalbini kıvırırdı: «Bir sene de yazı burada geçirdik. Demek dört sene oluyor. Dört sene küçük hanım hâlâ yeni gelinliğini bilecek.»

O vakit küçük hanıma düşman olur; o sabah aşağıya indikten sonra bütün hizmetini ters bir suratla, çatık kaşlarla görürdü.

Bir gün evin içinde bir haber-i fevkalâde duyuldu: «Gelin hanım gebe imiş!» denildi. Ferhunde artık sıkılmadı; bu haberin sıhhatinden emin olmak istiyordu, küçük hanımına koştu ve bilâtereddüt açıktan açığa sordu, ona gülerek: «Galiba!» cevabı verildi.

Oh! bu cevab-i müphem onu nasıl üzdü, günlerce haftalarca uykusu kaçtı. Nihayet haberin sıhhati tahakkuk edince, Ferhunde'ye de azîm bir istirahat-i kalbiye, bir emniyet-i vicdan geldi. Şimdi artık önünde meşkûk bir devre-i intizar değil, bir mühlet-i muayyene vardı.

Bütün eski faaliyetini, neşatını tekrar buldu; artık küçük hanımının yanından ayrılmıyor, gözünün içine bakıyor, o merdivenlerden inerken kollarına girmek istiyordu.

İkide bir sorardı: «Daha ne kadar var, küçük hanım?... Şimdi sekiz ay mı oldu? Daha bir ay var, tam otuz gün desenize...»

Bu halecan-i intizar onu sarartıyor, kuvvetten düşürüyordu; artık bütün hayatı bir asabiyet-i marize içinde hummalarla geçiyordu.

***

Çocuğu çıldırasıya sevdi, hemen bütün hizmetlerini üstüne aldı; hele çamaşırları yıkamak vazifesini herkesten esirgedi. Zıbınlarını, gömleklerini çitiledikçe tâ çamaşırlıktan sesi işitilirdi: «Sevsinler de sevsinler kendine göre çamaşırları da varmış...»

Fakat bütün bu muhabbetlerle beraber çocuk kendisine bir müjde-i saadet getirmekte teehhür ediyor. Ferhunde ninni söyliyerek beşiği salladıkça, aylar da birer birer cereyan ederek o eski senelere iltihak edip gidiyordu.

O artık beklemez olmuş idi, şimdi bir mukaddeme-i ye'sin fütur-i hissiyatiyle emellerine bir atalet geliyor; ve ayakları gittikçe batileşerek, endamı gittikçe çökerek evin içinde yorgun yorgun dolaşıyordu.

Ona artık Ferhunde Kalfa denilmiyor, «Sabit Beyin dadısı» deniliyordu. Bu ünvan başka ağızlara da sirayet ederek yavaş yavaş «Ferhunde Dadı» ünvan-i resmisiyle tanılır oldu ve bu gûya onu yirmi sene ihtiyarlattı.

***

Bir bayram günü, çocuğu dadısına terfikan büyük babasına gönderdiler. Avdet ederken büyük efendi dedi

ki: — Biraz dursana, Ferhunde! Senin hizmetine artık mükâfat zamanı geldi.

O zaman efendi, çekmecesinin kapağını açtı, kalemini başparmağının tırnağında çıtlattı; bir kâğıt çekti ve düşüne düşüne, her kelime için kalemini dört beş kere hokkasına batıra batıra uzun uzun yazdı; tekrar okudu, cebinden çıkardığı mühürünü mürekkepledi ve kemal-i ihtimamla kâğıda bastıktan sonra bu ameliyatı takibeden çocuğa uzatarak: — Al, Sabit! dadına ver, artık rahat etsin...» dedi.

Ferhunde, o dakikaya kadar anlamamış idi, efendisinin bu sözü hakikatı birden tefsir etmiş oldu. Teessüründen, sürurundan oraya yığılıverecekti, çocuğun elindeki kâğıdı alarak efendisinin ayaklarına kapandı.

Demek o kadar zamandan beri intizar olunan dakika-i saadet gelmiş idi. Demek o artık gelin olabilecek ve şimdi aralarında birkaç beyaz teller farkolunan saçlarını, bu kara şeyleri sarı, sapsarı, sırma gibi yapmak mümkün olacaktı.

Bu akşam Ferhunde bu hüccet-i bahtiyari ile avdet edince damat bey de buna kendi tarafından bir hisse-i mükâfat ilâve etmek istiyerek: — Ferhunde dadı, seni gelin etmek de benden, Sabit'i çabuk büyüt, mektebe verelim de... dedi.

Ferhunde'nin bir müddettenberi yavaş yavaş sönen, küllenen ateşi âmalinin üzerinden gûya bir rüzgâr geçmiş oldu; bu kâğıt parçası bütün kuvvet-i griziye-i hulyasını ihya etmiş, tazelemiş idi. Onu sandıktan, bohçaların arasından çıkarıp öpüyor, gûya derin meal-i zi esrarını düşünüyormuşçasına saatlerle bu yazılara bakıyordu... Sonra gider, gizlice bir aynada saçlarını muayene ederdi: bir, iki, üç oh! şimdi onlardan birçok vardı, fakat mademki boyayacak...

*
**

Sabit'in mektep meselesi iki büyük mateme karıştı, büyük efendiyle büyük hanım birbirini müteakiben, senelerce düğün ihtimalâtının önüne sed çekerek aileyi matemde bıraktılar. Bu iki darbe Ferhundenin emellerinde son kuvvetleri de ezdi; artık bütün dünyaya, hattâ o kâğıt parçasına küstü. Geceleri yatarken düşünmemeye, hulya kurmamaya çalışıyordu. Şimdi zavallı kalbinde her şeyi fena gösteren bir acılık vardı ve bu küskünlük içinde, Sabit serpilip büyüdükçe, Ferhundenin omuzları daha ziyade çökerek, hatveleri daha ziyade ağırlaşarak, şakaklarında beyaz teller çoğalıyordu.

Bir gece Hasna Hanım tîz bir kahkaha ile odasından çıkarak telâşla Ferhundeyi çağırdı: — Dadı! Dadı!...

Şimdi Ferhunde'ye o da «dadı» diyordu. Ferhunde yanlarına çıkınca Hasna Hanımla damat bey hâlâ gülüyordu. Hasna hanım dedi ki: — Dadı! haberin var mı? Senin kısmetin çıktı.

Ferhunde hayretle baktı, inanamıyordu: — A, inanamıyor musun, dadı? İşte bey söylüyor, seni Sabitin lalası istiyormuş.

Ferhunde hiç cevap vermedi, çevrildi ve dışarıya çıktı. Kendi kendisine mırıldanırken arkasından işittiler: «Tamam! diyordu. Bekle bekle de lâlaya var...»

Ferhunde'nin lâlayı istemediğine kanaat hâsıl olunca bütün kolculara ,eve gelip giden kadınlara, komşulara haber verildi ki ,evde gelin edilecek bir çırak var. Bugünden sonra Ferhunde için bir devr-i cedid-i humma başladı.

İzdivaç meselesi tekrar can bulmuş idi, hattâ görücüler bile geldiler. Lâkin zaman geçiyor, beyaz teller bir inad-i rahmane ile çoğalıyor ve Ferhunde hâlâ bekliyordu.

Bir gün Hasna hanım dedi ki: — Dadı! Bugün se-

ninle nereye gidiyoruz, biliyor musun? Sabit için kız bakmaya...

Ferhunde şaşırdı. Nasıl? Sabit Bey evlenecek kadar büyümüş müydü? O vakit zihnen hesap etti: Sabit için yirmi ikisinde diyorlardı, düğünden dört sene sonra doğmuş idi. Hasna Hanım gelin olurken yirmisinde imiş. Onun küçük hanımdan ancak iki yaş büyük olduğunu zaten söylerlerdi. Şu halde?... Netice-i hesabı bulamıyor, bu seneleri birbirine ilâve ederek, o yekûni müthişi keşfedemiyordu: fakat tâ kalbinin içinde bir ukde-i bükâ duydu.

*
**

Ferhunde bu düğünde de koşacak kadar kuvvet buldu. O kalabalığın arasında dolaştıkça bu defa «Güveyin dadısı! Güveyin dadısı!» fısıltılarını işitiyordu. Bu gece odasına kapandı, senelerden beri ihmal edilerek terk olunan o, artık eskimiş, sararmış, yazıları donuklaşmış, kâğıt parçasını çıkararak üzerine kapandı, ağladı, ağladı...

*
**

Bu düğün de geçmiş, aylar yine bi-fasıla zincir-i cereyanını sürükliye sürükliye Ferhunde'nin saçlarına bir kar tabakası daha ilâve etmiş idi. Bir gece yeni güvey gelin dadılarını içeriye çağırdılar ve yalvarmaya başladılar: Evet, hâlâ el'an rica ediyor, başlarının etini yiyor, ahir ömrünün sükûn-i saâtını onların lûtfundan bekliyor... İkisi de Ferhundeye sarıldılar, sarkık yanaklarından öptüler; beyaz, artık bembeyaz saçlarını okşadılar.

Ne iyi olacaktı! Onları salıvermiyeceklerdi; onlar yine burada oturacaklar yeni çıkacak bebeğe bakacaklardı...

Gelin hanım gülerek doğacak bebeğe atfen: «Değil mi, Ferhunde bacısı?...» diyordu. Evet, artık bu unvan-i cedide az bir zaman kalmış, birkaç ay sonra bebek çıkacak ve Ferhunde, artık gelin olmaya ikna edilen Ferhunde bir bebeğin bacısı olacaktı!...

Düğün günü bütün ev halkının ısrarına karşı mukavemet edemiyerek Ferhunde süslendi, köşeye oturtuldu; nihayet işte gelin olmuş idi. Fakat saçlarını sarı, sapsarı, sırma gibi yapamamış, yapmak istememiş idi; çünkü onlar artık siyah değil, beyaz, bembeyaz, iplik gibi idi...

AHMET HİKMET MÜFTÜOĞLU

(1870 - 1927)

SERVET-İ FÜNÛN'la Millî Edebiyat dönemlerimizin Türkçülük ve halkçılık için çalışan bir yazarı. İstanbul'da doğdu (3 Haziran). Aksaray ve Soğukçeşme Rüşdiyelerinden sonra Galatasaray Lisesi'ni bitirdi (1888). Marsilya, Pire, Poti ve Kerç konsolos kâtipliği ve konsolosluklarında; Ankara hükümeti devrinde Hariciye vekâleti umum müdürlüklerinde, müsteşarlığında, Galatasaray Lisesi edebiyat öğretmenliğinde bulundu (1889 - 1909); Darülfunun'da Alman ve Fransız Edebiyatı okuttu (1910 - 1912); komisyon başkanlıkları görevlerile Peşte, Viyana, Berlin şehirlerine gitti; Hariciye müsteşarlığı sıralarında İstanbul'da öldü (19 Mayıs). Ahmet Hikmet; «Türkçülük» ülküsüne bağlı olmakla beraber, yazıları, süslü, terkipli, şairane tasvirlerle doludur. İlk eserlerinde Servet-i Fünun üslûp özellikleri; millî akıma bağlı olanlarda «arı Türkçeciliğe» varan bir sadelik görülür. Batı taklitçiliğine, kozmopolit anlayışa karşı, Türkçülük ülküsünü savunur. Konularında ulusal bir renklilik vardır. Makale, monolog, «mensûre», hikâye ve roman türlerinde yazmıştır. En tanınmış eserleri: Servet-i Fünun döneminde yazdığı «mensûre» lerle hikâyelerinin toplandığı Haristan ve Gülistan (1901); Meşrutiyetten sonra, millî akıma bağlı kalarak sade bir dille yazdığı hikâyeleri Çağlayanlar (1922) kitabındadır. «Gönül Hanım» adındaki romanı ise gazete yapraklarında tefrika olarak kalmıştır.

ÜZÜMCÜ

Büyükada'da, Temmuz iptidası öğle üstü güneşin eriyip toprakları kavrayıp kavurduğu, yalayıp parlattığı bir gün. Gökten dökülen sıcak, yanakları yakıyor, göğüsleri eziyor, nefesleri tıkıyor. Elle tutulabilir bir

alev haline geliyor. Ortalık gözleri kamaştıracak derecede aydınlık. Karşıdaki çamlar yanık, siyah birer leke gibi duruyor. Bu kadar nura dayanamıyan gözler sönüyor ve kapanan gözkapakları altında kımıldanmak istemiyordu. Yer, gök bir kor halinde için için yanıyordu.

Baygın, geniş sükûtun içinde tâ uzaklardan, iskele tarafından akisler hasıl ederek korkunç, vakur bir sada kükredi:

— Kaaarpuz!!... Karpuz!...

Köşklerin camlarına çarparak, çamların tepelerinden aşarak kızgın bir kartal mehabetiyle dağların sırtlarından uçan bu sesten ürken bir küme güvercin karşıki çamlıktan havalandı.

— Kaarpuuz!...

Bu sadaya Nizam tarafından, daha dik, daha iri bir ses aksisada gibi cevap verdi:

— Çaaavuuuş!...

Sükût... Sanki bu dik, kalın, büyük sesin azametinden mevcudat bir saniye için, ürkmüş, titremişti. Sükûtun altında sinmiş duran dağlara, denizlere bu iki sesin yüksekliği hâkimdi.

— Çaaavuuuş!... Çaaavuuş!...

Sesi kadar yüksek vücudu, değirmi ve kır sakalı, açık ve yanık göğsü, kalın tozluklu baldırları, saf çehresi, arkasında seksen okka çeken iç içe geçmiş küfesiyle bu erkeklik heykeli şimdi karşımda duruyordu.

— Baba, sen kumanda eder gibi üzüm satıyorsun. Sesin gürlüyor!

— Bağırmıyorum ki...

Üzümünü verdi. Yukarıki tepeye tırmanmağa başladı. Etrafı çınlatıyordu:

— Çavuuş!

Ben bu sese, bu sesi hâsıl eden çehreye meftunum. Şimdi yanımızdaki sokaktan bir satıcı daha geçi-

yor: Biraz daha uzaktan «Çalı fasulya, kemer patlıcan!» sesleri alçaklarda paytaklanarak yayılıyor. Bunların üstünde uçan «Çavuuuuş!...» avazının yanında bu yıpranmış, çatlamış sesler ne kadar âciz, ne kadar pest kalıyordu.

Evin arka penceresine koştum. Üzümcü tepeye varmıştı.

Yolun kenarındaki kayanın üstüne küfesini koydu. Ellerini belindeki kızıl kuşağın ön tarafına soktu. Açık göğsü, çıplak, sert baldırlariyle bir kuvvet âbidesi vaziyetinde durdu. Mütekebbir, kalın kaşları altında mütehakkim ağır dönen iri gözlerinden fırlayan nazarlariyle, Marmara'nın dalgalarına, karşıki sahile, mavi göğü, lâcivert deniziyle, altın köpüğü renginde güneşinin ışığiyle mavi gözlü sarı saçlı bir kıza benziyen sevimli, sevgili yurdunun taşına toprağına derin derin baktı... Bu bakıştaki esrar, bu bakıştaki feryat, memleket için:

Allah dedim, yatağana dayandım;
Ben senin için al kanlara boyandım.

Beytinin mağrur bir meali idi.

Pencerenin önünde bir canlı heykeli hayretle, hürmetle seyrediyor; bunun kur'a neferi halinde üstünde mavili, kırmızı yemeni sarılmış, kalıpsız, püskülsüz fesi, ayağında yırtık çarığı, sırtında alaca mintanının üstünde koyun postundan dağarcığı olduğu halde sırayı bozmamak için bir kuzu gibi seğirte sıçrıya Harbiye Nezareti'nin büyük kapısından içeri girdiğini görüyordum...

Bugün uçuk benzinle, yırtık çepkeninle bir vatan kurbanı teslimiyetiyle girdiğin devlet kapısından, asker ocağından, yarın yeni libasınla, kızıl fesinle bir âmir kurumiyle çıkarsın! O zaman bugünkü zayıf, yarın kavi bir kahraman olur; bastığın yerleri titretirsin!... Al-

tın dizginini kavrayıp kılıcını çektiğin, tüfeğini omuzuna vurup süngünü taktığın vakit bugünkü köylü yarın korkunç bir asker olur; âsileri sindirirsin!... Tarlanı çapalar, davarını güderken hakaret görürsen bugünkü koyun yarın yırtıcı bir kaplan kesilir; yuvanı bozanları ezersin! Seni böyle bir an içinde değişmiş görenler sanırlar ki bu sağlam vücut yalnız asker libası giymek, bu sert pençeler yalnız silâh kullanmak, bu kalın ses yalnız siper olmak için yaratılmıştır.

Senin o tabur halinde bir pulat kitlesi katılığında yürürken takındığın o salâbet, o vakarı görüp de, sana güvenmemek, seni sevmemek kabil değildir.

Sen gürbüz ninenin gür ve temiz sütünü daha emerken azamet-i nefs, sebat ve tahammül, itaat ve tahakküm gibi âmir olmak için yaratılmış bir cinsin faziletlerine malik olmuşsun. Bu hâkimiyet esaslarını başka milletler mekteplerde medreselerde anlarlar. Sana bu meziyetleri ninenin iri siyah bakışı, babanın kükreyen dik sesi, Ku'ran'ın esrarengiz ahengi öğretmiş.

Yırtık poturunla da vakursun; mahkûm olsan da hâkimsin; temellükten ziyade tecebbüre meyyalsin; fikrinde azmin gibi sabitsin; sertsin, sertliğinde kabalıktan ziyade âmiriyet kuvveti, necabet lâubaliliği vardır. Hiddetle yıldırım gibi gürlediğin halde rikkatle bir bulut gibi ağlarsın; safiyette bir melek, ısrarda bir devsin... Onun için dünyada eşi bulunmaz bir millet olmuşsun. Düşündüğün zaman bir aslan temkiniyle ağır ve sakin duruşundan, kızdığın vakitki azim ve şiddetin anlaşılmaz. Uzun kirpiklerin altına utangan ve durgun düşünen iri gözlerin bir kere açılmasın; kalın kaşların bir kere çatılmasın; o zaman varlığın, benliğin köpürür, taşar; o zaman ceberutun, haşmetin parlar, yükselir. O zaman cebbar olursun. Bu acayip sırr-ı hilkatini bilmiyenler yanılırlar.

Büyüklere karşı saygın bizzat sayılmağı sevdiğindendir; muti olman, muta olmak istemendendir.

Fikrinde muannit, muhabbette muannit, muharebede muannitsin. Safsın; seni çekemiyenler, böbürlenmekle değil, ekseri sana yaltaklanmakla seni ızrar ederler. Ayakların, kolların bir boğa gibi ağır ağır kımıldarken tavrından tükenmiyen bir tahammül, yılmayan bir azim aşikâr olur. O engin denize benzersin ki yavaş yavaş coşar ve coşunca da pek hırçın olursun.

Maddi menfaate ehemmiyet vermezsin. Para denilen maden parçasına itibar etmezsin. Suçun budur. Müsrifliği asalet icabı sayarsın.

Vakarın benliğine galebe eder. Cananım canına tercih edersin. Ekseri başkaları için yaşar, başkaları için çalışır, başkaları uğruna ölürsün. Başkaları seni beğendiği halde sen kendini sevmezsin. Ne zaman köyünde, önüne bir önlük koyup makine başına geçecek, ne vakit eline pergel alıp masaya yaslanacaksın? Ne zaman dükkânının tezgâhında sermayenin faizini hesap edeceksin?... Senden bunu bekliyorlar... Fakat vakit kalmıyor mu? Keseni doldurmak için değil, karnını doyurmak için kullandığın sapanın demirini tarlanın ortasında bırakıp tüfeğin çeliğine sarılıyorsun... O serhadden bu hududa koşuyorsun.

Bir ulu çınarsın ki kırılır, eğrilmezsin, ölür, inlemezsin... Kanınla çorak kumlukları sularken ekmeğini alnının terine batırır, yer, yine düşman karşısına yaralarınla beraber her yerde bir istihkâm gibi çıkarsın... Sen, zalim heybetinde bir mazlumsun; ninenin atanın bucağında bir garip, ananın babanın kucağında bir yetimsin...

Dul analarla dolu olan şu Anadolu bir üvey nine kadar sana cefakârdır... Sen Şarkın kınına giremiyen bir kılıcısın; döğüle döğüle tavlanır, vurula vurula kırılırsın. Yine her parçadan bir kıvılcım, her kıvılcımdan bir şimşek çıkar! İlâhi bir kuvvetin, ebedî bir feyzin var, ey Türk!...

MEMDUH ŞEVKET ESENDAL
(1883 - 1952)

MODERN hikâyeciliğimizin öncülerinden. Çorlu'da doğdu (26 Mart)... Rumeli'den göç eden yoksul bir çiftçi ailenin çocuğudur. İlkokulu dahi bitirmemiş, kendi kendini yetiştirmiştir. Çok genç yaşta politik hayata atıldı (1906). İttihat ve Terakki Cemiyetinde müfettişlik görevi aldı (1908). Mütareke yıllarında Damat Ferit hükümetinin takibi üzerine Anadolu'ya kaçtı. Büyük Millet Meclisi'nin kurulmasından sonra orta elçilikle Azerbaycan'a gönderildi (1920-23). İstanbul'a dönerek lise tarih ve coğrafya öğretmenliği, gazetecilik yaptı (1924). Elçilikle İran'a gitti (1925-30); Elâzığ milletvekili seçildi (1930-32). Tekrar elçilikle Afganistan ve Rusya'da bulundu (1932-40). Fransızca, Farsça, Rusça biliyordu. C.H.P. Genel Sekreterliği (1941-45), Bilecik milletvekilliği (1946) görevlerinden sonra, verimli bir sanat hayatına girdiği sıralarda Ankara'da öldü (16 Mayıs). Esendal; hayatı olduğu gibi yansıtan, olayları nesnel bir görüşle veren, edebiyatsız edebiyat yapan, konuşur gibi, rahatlıkla ,içtenlikle yazan bir hikâyeci, bir romancımızdır. «M. Ş., M.Ş.E., Mustafa Yalınkat, M. Oğulcuk» gibi sayısı onikiyi bulan değişik imzalar kullanmıştır. Hikâyelerinde, olağanüstü olaylar yoktur. Herhangi bir günlük olayı, hayatta olduğu gibi, ayrıntılara girmeden, ilgi çekici bir canlılıkla, yergili mizahlı bir anlatımla ortaya koyar. Eserlerindeki kişiler, çevreler, meseleler hep bizimdir. Her gün karşılaştığımız, ilgiye değer görmediğimiz kişileri, o sevgiyle, birkaç satır içinde canlandırıverir. Umutludur, iyimserdir. «Ben insanlara yaşamak için ümit ve neşe veren yazılardan hoşlanırım» der. Konularını, çoğunlukla, kendi zamanında gördüğü, yaşadığı İstanbul Aksaray'ındaki orta halli evlerle yoksul çevrelerden, zengin semtlerindeki konaklarla kasaba ve köylerden alır. Ressam, musikişinas yanı da vardır. Türk olan her şeye derin bir sevgiyle bağlıdır. «Hikâyeciler, yurdun içli, duygulu evlâtlarıdır. Nasıl bir yurt özlediklerini söylerler. Kendilerine dokunan hâdiseleri ortaya dökerler. Yaşamanın mânasını, gü-

zeli araştırmanın, tatmanın ve tattırmanın mânasını anlatırlar» görüşündedir. Memduh Şevket Esendal; ısrarla hikâye ve roman türleri üzerinde çalışmış, yakınlarının söylediğine göre tiyatro oyunları da yazmıştır. Şair Cahit Külebi şöyle diyor: «Birkaç piyesi ve yüzlerce hikâyesi vardı. Bunlardan iki yüz kadarını son yıllarda gözden geçirerek masasının üstüne yığmıştı. 20 kitap kadar tutacağını bir kere hesaplamıştık. Bazı hikâyeleri 150 sayfayı geçiyordu.» Buna rağmen, bugüne kadar yayınlanmış eserleri şunlardır: «Meslek» gazetesinde tefrika olarak kalan Miras (roman, 1925), eserinden sonra, Ankara'nın kurtuluş yıllarında, yeni yapılan bir büyük apartmanın, kiraya verilen dairelerinde oturanların kişiliklerinde, yıkılan bir düzenden yeni toplum düzenine geçişimizi ustalıkla anlatan roman: Ayaşlı ve Kiracıları (1934); 48 hikâyesinin yer aldığı Hikâyeler (2 cilt, 1946); Temiz Hikâye (1. cilt, 34 hikâye); Ev Ona Yakıştı (2. cilt, 35 hikâye, 1972). Bütün Eserleri: Vassaf Bey (1983), Mendil Altında (1983).

HAŞMET GÜLKOKAN

A. B. T. İ. Müdürlüğü Hesap İşleri kaleminde yoklama masası işyarı Haşmet Gülkokan; Soma'da doğmuş, Istanbul'da büyümüş, Ankara'da Gümülcine'li bir bayanla evlenmiş, iki de sevimli çocuk sahibi olmuş; kırk yaşlarında, kısaca boylu, buğday benizli, güler yüzlü, konuşkan bir adam; iş saati bitip de kaleminden çıkınca, doğru Şakir'in fırınına gidip ekmeğini alır, evin yolunu tutar. Para kıt, geçim de dar ise de, evdekiler yoktan anlamazlar, bulup buluşturup birşeyler almalı, çantayı, kesekâğıdını, cepleri, koyunu koltuğu doldurup eve öyle gitmeli. Araştırıp ucuzunu bulmadıkça, dükkânlarda çene çalmadıkça çanta dolmaz; tanıdıklarından biri rastgelirse, durup konuşmak, söyleşmek, dedikodu etmek de var! Kolay mı! Haşmet Gülkokan, gün olur ki evine, sular karardıktan, ışıklar yandıktan, geceden de biraz geçtikten sonra varabilir. Evden bilirler. Merak etmezler. Merak etmediklerini Haşmet de bilir, acele etmez, ağırdan alır. Nasıl ki bu akşam da ağırdan

alıyor. Ekmeğini alınca doğru Hal'deki sakatatçıya uğradı.

— Gülüm, bizim ciğer, diye sordu.

— Hazır Haşmet Bey.

— Ne? Hazır mı? Hay ömrüne bereket. Hangi dağda kurtlar öldü! Bense atlatacaksın diye, biraz küfür hazırlamıştım. «On gün oldu, parasını verdik, nöbetini bekledik, gene de ciğeri alamadık. Dağ mahallesinin karılarından da aşağı olduk. Bu ne yüzsüzlüktür, ne kepazeliktir a şekerim!...» diyecektim. Küfür deyip de geçmeyelim, adamın karnının şişini indirir. Sinamekiden daha iyidir. Şimdi bütün söyleyeceklerimden vaz geçtim. Tövbeler olsun! Bilip ettiklerime, bilmeyip ettiklerime! Senin şimdi kâğıdın da yoktur, al bakayım şu gazeteyi. Bak, iyiliğimi unutma. Sar şu ciğeri, koy şu çantaya, oh! Ömür bee! Yürü Haşmet yürü, saçın sürünsün! Masal etme gene aşığın cuk oturdu.

Haşmet Bey yürür, karşıki sıraya geçip, balıkçıya:

— İhsan Bey gülüm, çavelyaları boşaltmışsın!

— Çıkmıyor, Haşmet Bey. Dere balığı var almaz mısın?

— Yayın kafasından çorba, oooh! Bayılırım! Bilen olmalı da, pişirmeli de, Haşmet de yemeli de, sen de karşısına geçip seyretmelisin. Bak ne şeker olur. Yengen bu işlerden çakmaz. Bize kaba balık ister. Palamutlar, toriktir, sivridir, altıparmaktır. Tavasını yapar, bolca limonu basınca, biraz da tahin helvası aldın mı, mis! O mübarekler de şimdi çıkmaz oldu. Benim sormam da hani yârenlik olsun, anlarsın ya! Hadi, hoşça kal bakalım!

Haşmet Bey yanındaki dükkânın önünde durup kalfaya:

— Gülüm, salata malata alabilir miyiz?

— Verelim bayım!

— Ver ya, ver ama ne bileyim, bizim keseye uyar mı?

— Üçünü otuz yedi paraya veriyoruz.

— Aman gülüm, bu ne hesap! Kuyumcu musun? Yeşil salata alıyoruz. Bu kadar ince hesap olur mu! Bu mübarek ottur.

.....

— Ulan Haşmet, yoksulluk maskaralık bee! Herif yüzüme bile bakmıyor. Kör olsun Necibe Kadın'ın tavukları. Ben salata mı alırdım! Komşu hatırı. Biraz ekşice söylesen, bizim bayan darılır.

Haşmet Bey, köşedeki dükkândan salatalık, limon alır, Hal'den çıkar, Suluhan'a doğru inecek oradaki dükkânları tarayacak olur; karşısına İstanbul'dan tanıdığı bir arkadaşı çıkar.

— Vay gülüm, nereden bu geliş?

— Haşmet Bey, sen Doktor Vasfi Bey'in evini biliyor musun?

— Hangi Vasfi Bey, gülüm! Ne var, hastan mı var?

— Hastam yok. Sen evini biliyor musun?

— Bilirim. Şurada Tezgâhçılar'da bir apartmanı vardır.

— Gel şu evi bana göster.

— Gülüm, ben ufak tefek alacağım.

— Bırak şimdi ufak tefeği...

Haşmet Gülkokan sürüklenir. Hem gider hem ben de konuşurlar. Haşmet sorar:

— Anlat bakayım işin nedir, şekerim?

— Ödünç para isteyeceğim; Haşmet Bey.

— Hıımm! Önemli bir konu! E, isteyeceksin, o da verecek mi?

— Bilmem. Veriyormuş. Senin bir tanıdığın var mı? Ondan alalım.

— Benim tanıdıklarım benim gibidirler. Hiç birinden beş para çıkmaz.

— Ben birkaç gündür arıyorum, birkaç yere de

baş vurdum, boş çıktı. Sen ne yapıyorsun? Paran var mı?

— Benim gibi herifte para olur mu, şekerim!

— E, nasıl geçiniyorsun?

— Bilmem gülüm.

— Karın çalışıyor mu?

— Evin işini o yapar.

— Bir anafor, filân!

— Bizim daire akıntıdır.

— E, nasıl geçiniyorsun?

— Bilmem dedim ya, gülüm. Geçiniyorum işte! Mutemetten ödünç alırım. Birinde alacağım var, bu ay onu aldım. İşte ne bileyim. Geçiniyoruz.

.....

Haşmet, Suluhan'dan yana gitmekten vaz geçer, Adliye Sarayı'na doğru yürür. Tam köşede bir arkadaşı ile karşılaşır.

— Vay gülüm, ters gidiyorsun, evin yolunu şaşırmışsın.

— Şuraya gözlükçüye kadar gidiyorum. Bizim kızın gözlüğü kırılmış. İstersen dön. Beş dakikalık işim var. Sonra birlikte gideriz.

— Geç kalmaz mıyız, şekerim.

— Adam, yeni evli değilsin ya!

— Değilim gülüm.

— Şuraya, köşeye kadar gideceğiz.

— Gidelim gülüm.

Haşmet Gülkokan döndü. Yürüdüler. Birkaç adım gittikten sonra, arkadaşı sordu:

— Yahu, dedi, ne diyorsun, kavgaya biz de girişiyor muyuz?

Haşmet, arkadaşının yüzüne baktı.

— Aman şekerim, dedi, bunu benden mi sorarlar.

— Senden sorarlar ya! Niçin, sorulmaz mı?

— Sorulmasına sorulur ya! Bakarsın, benim atacağım tutar. Boş bulunur, sen de inanıverirsin de ben de ona yanarım.

— İnanmam, korkma! Sen beni o kadar da aptal mı sanıyorsun?

— Yok ama, insan boş bulunur da...

— Hiç boş bulunmam. Sen söyle, söyleyeceğini.

— Eh, öyleyse dinle: Gülüm, biz de kavgaya gireceğiz. Hem çok sürmez görürsün. Gireceğimizi de anlayınca, herifler tepemize dikilirler!.

— Etme yahu...

— Etmeyi, yapmayı sen onlara anlatırsın. Biz bu gibi şeylerden korkan takımı değiliz. Sen korkuyor musun?

— Ben kendi payıma korkmam ama, çoluk çocuk korkmaz mı?

— Alışırlar bee! Bomba altında yaşayanların canları yok mu?

— Ben çocukları Haymana'ya aşırsam mı dersin? Orada bir tanıdığım var. Sen ne yapacaksın?

— Ben mi? Sen bana bakma gülüm. Bana Gülkokan demişler. Beni hiç kimse iki kerre öldüremez. Anladın mı şekerim? İşler ederim ki, bu yer yüzünde ad olur. Benim gibi bir ahu parçası doğuran anaya da aşkolsun!

.....

Gülkokan söylenerek dükkânların önünde takılarak, şekerciye uğrayıp çocuklara şeker alarak Samanpazarı'na çıkar, Cebeci'ye doğrulur. Hamamönü'ne kadar iner. Eskici dükkânına girerek:

— Günaydın eskici başı! Bizim bayanın ayakkabıları için bir diyeceğin var mı? diye sorar.

Eskici boynunu bükerek:

«Haşmet Bey, Bey'im, der, bak şu halime! Sabah-

leyin dükkândan çıktım, daha şimdi geliyorum. Sor, çıraktan. Hava parası olmadı mı, hiç bir iş olmuyor. Daha ağzıma bir lokma ekmek koymadım. Allah seni inandırsın!

— Doğru tosunum, Allah seni inandırsın. Yoksa benim kendi kendime inanacağım yok. Sen iş peşinde koştuğunu söylemesen, ben seni şu sinamaya gitmiş sanacaktım.

— Kapıda mı gördün? Resimlere bakıyordum, içeri girmedim.

Haşmet gözlerini tavana kaldırdı:

— Ey, Ulu Tanrım, dedi, şu Haşmet'i ne akıllı yaratmışsın! Şu bendeki atışa bak, sonra da tutturuşa bak! Bu hergeleleri nasıl da tanırım. Dükkânı çırağa bırakıp akşama kadar, Kayserilinin kahvesinde tavla oynar mı oynar! Sinemalarda dolaşır mı, dolaşır! Kursağında da ekmek ufağı yok mudur, yoktur! Ne diyeceksin, hiç... ne ise aslanım, şimdi bu lakırdıları bırakalım da sözümüzün özüne gelelim. Şu bizim pabuçlar ne olacak? Öyle kutlu bir günceğiz gelecek mi ki bizim bayan pabuçları ayağına geçirsin de şuracıktan tıkır tıkır geçsin! Senin de yedi göbek geçmişine rahmet okusun, ha? Söyle, gülüm tam iki ay oldu.

— Haşmet Bey, bana iki gün izin vermez misin?

— Gülüm can sana kurban... Vermeyip de ne halt edeceğiz? Şimdi pabuçları geri istesem bulması iki gün sürer. Belki de hiç bulunmaz.

.....

Haşmet Gülkokan yürür, beş on adım ötede, bakkalın önünde ilişir. Bakkal, portakal sandığını açmış, dükkânın dışına duvara dayayıp eğrice koymuş. Haşmet bunu görünce, söylenir:

— Ulan, bizim sokak çocukları ne insan şeyler be! Bu portakallara «gel gidelim» demiyorlar.

Yüksek sesle dükkânın içine seslenir:

— Bay Haktarlar! Gülüm neredesin?

— Buyurun Haşmet Bey.

— Şekerim bu portakalların hediyesi kaça?

— Halis Dörtyol'dur, Haşmet Bey. Korkma al... Son turfanda. Bir daha geleceği de yok.

— Parasını da sormayım mı?

— Haşmet Bey, şuradan Hal'e kadar bir zahmet et; bak kaça veriyorlarsa ,iki kuruş aşağısına ben vereyim.

— Aman gülüm bayılacağım, portakal almanın kestirme yolu bu mu? Böyle kurumuş portakal Hal'de ne gezer!

— Kurumuştur ama, içi bal gibidir. Biz o senin bildiğin malı dükkânımıza sokmuyoruz. Bizim müşterimiz kibar müşteri.

— Elmasım bu kibar müşteriler içinde ben de var mıyım?

— Varsın ya! Bugüne bugün sen de bir masa başında oturuyorsun. Sana da Devletten bir iş vermişler. İstersen herifleri karşısına diker, iki gün oynatırsın.

— Doğru şekerim. Biraz paramız kıtca ama, kibarlığımız var ya!

— Paran kıtsa itibarın sağ olsun.

.....

— Eksik olma gülüm, almış kadar oldum. İyiliğini de ölünceye kadar unutmam. Şimdilik hoşça kal da, portakallar için başka gün konuşuruz. Yalnız şunu da söyliyeyim ki, bunlar biraz daha kurursa köpek kovalamaktan başka bir işe yaramaz. Ben seni kurtarayım demiştim.

.....

Haşmet söylenerek mahallesine indi, önünden geçtiği küçük bir evin bahçesinde, eski bir kilimi silken bir adama:

— Akşamlar aydın Bay Sabri, dedi. Unu getirdiler mi, unu?

— Getirmediler Haşmet Bey.

— Getirirlerse beni unutma. Çocuğun bacağı nasıl oldu?

— İyidir kapanıyor.

— Ben sana demedim mi? Kapansın bakalım.

Birkaç adım yürüdükten sonra elinde sirke şişesi ile bakkala giden yaşlı bir kadına:

— Fatma Hala, paraları hazırla! Kaput bezini alacağım, kâğıdını getirdiler. Perşembeye hazır.

— A, eksik olma Haşmet Bey. Ama, ben şimdi parayı nereden bulayım? Çok para mı? Sen alsan da ben sana ödesem...

— Yo, hiç öyle şakaya gelemem. Sözünden de cayma. Sen bana «al da parası hazır» demedin mi?

— Demişimdir, demişimdir ama, şimdi inan ki on param yok.

— Ben tanımam. Torunun iki hafta sinemaya gitmesin. Canı çıkmaz ya! Yahut güveyin olacak o sarhoş herif iki kadeh az zıkkımlansın.

Arkalarındaki evin penceresinden bir erkek sesi:

— Haşmet Bey, günahımı alma.

— Vay gülüm, sen orada mı idin? Bülbülü an, kafesi yanına koy derler.

.....

İçerden bir kadın sesi:

— Haşmet Bey, Tahsin bıraktı siz mi başladınız?

— Vay sayın bayan, siz de mi buradasınız? Sayın eşiniz daha ayılmadı. Geçmişleri anıyorum da ağzı kulaklarına varıyor.

.....

Bu sırada Haşmet'in oturduğu evin bahçe kapısı açıldı, iki erkek çocuk koşup babalarına sarıldılar. Haşmet bunları görünce:

— Amanın şunlara bakın, dedi, yaradanın birliği-

ne emanet. Çocuk değil ay parçası! Nasıl da kendime benzetmişim!

Çocuklardan sonra Haşmet'in karısı geldi. Kocasının elindeki çantayı, paketleri aldı.

Haşmet'in kendisi gibi güler yüzlü olan karısı, Tahsin ile karısına gülümsedi, sonra da kocasına:

— Bitir artık Haşmet Bey, dedi, bu senin halin ne olacak? Bu ne kadar lakırdı? Rahatsız olacaksın.

— Kul olsun sana Haşmet! Tanrım öğmüş yaratmış!

Karısı:

— Ama, artık çok oluyorsun, yürü bakayım eve, dedi.

Haşmet'i eve soktular. Kapıyı kapayıp sürgülediler.

Yaşayışından rasgele bir yaprağını yazarak, iyi bir adam, doğru bir adam olan Haşmet Gülokan'ı siz okuyucularıma tanıtmak istedim ki, günün birinde ona bir dükkânda, bir tanıdığın evinde yahut sokakta rastgelirseniz, yahut bir işiniz düşüp de dairesinde karşısına çıkarsanız, bilesiniz; konuşup görüşesiniz. Bir hizmetinizde bulunabilmek, işinizde size yardım etmek, size yararlı olabilmek için çırpınacak, elinden geleni yapacaktır. Sizden istediği karşılık da, yalnız bir güler yüz, bir iki tatlı sözdür.

ÖMER SEYFETTİN
(1884 - 1920)

MİLLİ edebiyatımızın büyük hikâyecisi ve sade dil akımının öncüsü. Gönen'de doğdu (28 Şubat). Kafkasyalı Türklerden binbaşı Ömer Şevki'nin oğludur. Aksaray'daki Mekteb-i Osmanî, Eyüp'teki Baytar Rüştiyesi, Edirne Askerî İdadisi okullarından sonra, İstanbul'daki Harbiye Mektebi'nden piyade asteğmeni çıktı (1903). Teğmenlikle İzmir'de, üsteğmen olarak Rumeli'nde askerî görevlerde bulunduktan sonra ordudan ayrıldı (1903 - 1910) Selânik'te «Genç Kalemler» dergisiyle, «Tuna» gazetesine yazmıya başladı (1911). İtalyan Savaşı üzerine yeniden orduya çağrıldı; İstanbul'a dönünce tekrar askerlikten çekildi (1913). Kabataş Lisesi'nde edebiyat öğretmeni oldu (1914); ölünceye kadar bu görevde kaldı (6 Mart); bugün mezarı Mecidiyeköyü'ndeki Asrî Mezarlıkta'dır. Ömer Seyfettin; Tanzimatla edebiyatımıza giren küçük realist hikâye'nin en başarılı örneklerini verdi. Diliyle, deyişiyle, konularile kendimizi bulduğumuz, Türk insanını yansıtan ilk hikâyeleri o yazdı. Türkçülük, milliyetçilik ülküsüyle kaynaştırdığı sanatı tüm yazılarında görülür. Dilde, ülküde, kültürde, ulusallığa yönelmede uyanışımızı hazırlar. Günlük yaşantılar, çocukluk anıları, menkıbeler, efsaneler, tarih, folklor, halk fıkraları, gözlemler, hikâyelerinin konu kaynaklarıdır. Hepsinde de; serim, gelişme, düğüm, sonuç plânını uygular. Çözümlemeye değil, olaylara, beklenmedik sonuçlara önem verir. Ömer Seyfettin'in, hikâyelerinde, çoğunlukla, tatlı bir mizahın yanısıra sert bir hiciv, fantezist bir hava görülür. Söz oyunlarından, süsten, şairanelikten, uzun cümlelerden, mecazdan, kaçar; «edebiyatsız edebiyat» yapmak ister. Türkçemizin yabancı sözlük ve tamlamalardan kurtulması için çalışır. Türk dilini bağımsızlığa kavuşturma savaşında en ön cephede savaşır. Yazılarile «yeni lisan» akımının en güçlü sanatçısı olur. Ziya Gökalp, Ali Canip Yöntem'le birlikte Servet-i Fünûn'un katışık, ağdalı diline karşı arı, duru halk dilini savunur. Ömer Seyfettin; şiir, hikâye, makale, fıkra, hâ-

tıra, roman, tiyatro türlerinde yazdı. Şiirleri az sayıda, kalem denemesi niteliğinde, aruz ve hece iledir. «Foya», «Sultanlığın Sonu» adlarındaki romanları yarım kalmış, «Balkan Harbi Hâtıraları» yeni bulunmuştur. Fıkra ve makalelerinin çoğu «Tanin» ve «Vakit» gazetelerindedir. «Mahcupluk İmtihanı» ise, bir perdelik komedidir. Kısa hayat süresince yazdığı 125 hikâyenin yer aldığı eserleri: İlk Düşen Ak, Yüksek Ökçeler, Bomba, Gizli Mabet, Asılzadeler (Efruz Bey), Bahar ve Kelebekler, Beyaz Lâle, Dalga (Tarih Ezelî bir Tekerrürdür), Eski Kahramanlar, Nokta. Hikâyeleri kitap olarak değişik tarihlerde yayınlanmış ve yayınlanmaktadır.

KURBAĞA DUASI

Arkadaşlarımın içinde en çok sevdiğim Ulûm-i Diniye Muallimi Bâhir Efendiydi. Medreseden sonra Darülfünun'u tamamlamıştı. Yaşı elliye yaklaşıyordu. Fikrinde musir, cerbezeli, açıkgöz, tuhaf, şen bir adamdı. Benimle dostluğuna sebep, terbiye hakkındaki fikirlerimizin bir olmasıydı. Bâhir Hoca'nın meftun olduğum şeyi canlılığıydı: Kavga eder gibi konuşur, kelimelerine sanki yumruk şeklinde vücutlar vermek istiyormuş gibi sağ kolunu bir Karagöz çevikliğiyle sallardı. Kusuru yalnız nargilesiydi. Buna o kadar müptelâ idi ki kahvede, mektepte, günde on tane içmeden yapamazdı. Nargile bu! Sigara falan gibi bir şey değil, havaleli! Müdürden, müfettişlerden gizlemek lâzım! Bir gün kahvemizde oturmuş, portatif bir nargile şekli düşünüyorduk. Meselâ içildikten sonra üzeri çıkarıldı mı sürahiye benzesin; lüle cebe girebilsin.

Bâhir Hoca: — Ya marpuç? diyordu.

— Cübbenin altına, beline sararsın.

— Kırılır.

— Sarığın içine çörekle.

— Sığmaz.

Böyle konuşurken içeriye belediye doktorunun girdiğini gördük. Bizim yanımıza geldi. Selâmlaştık. Otur-

du. Cuma günü bağlara gideceklermiş. Bizi de davet etti.

Bâhir Hoca: — Nargilemi götürürseniz gelirim, dedi.

Doktor: — Götürürüm, hem vallahi ben götürürüm, diye yemini bastı.

Ne şen, ne babayani bir delikanlıydı. Âdeta kasabanın canlı bir neşesiydi. Hastalar ilâcmdan ziyade onun sözlerinden şifa bulurlardı.

Cuma günü cümbürcemaat bağlara gittik. Burası eski mesut zamanlardan taptaze kalmış bir cennetin hayaline benziyordu. Sanki tarih denen fırtınanın rüzgârları, bu asırlık çınar ağaçlarının arasından, beyaz münzevi binanın sakin çatısı üstünden hiç geçmemişti. Etrafta, setleri olmasa, tabiî bir göl sanılacak derecede büyük havuz, zümrüt gölgeler içinde nilüfer rüyalar açmış uyuyordu. Yayılan hasırlara yan geldik. Telgrafçı udunu, tapu memuru kanununu aldı. Kemancı Aleko da gelmişti. Saz başladı. Gülüyorduk, eğleniyorduk. Lâkin kafamız kazan gibiydi. Bu yeşil cennette ardı arkası kesilmez bir cehennem gürültüsü vardı. Kocaman havuzda belki bir milyon kurbağa, avazları çıktığı kadar haykırışıyorlardı. O kadar ki âdeta birbirimizin söylediğini işitmiyorduk.

Doktor: — Bunları nasıl susturmalı? dedi. Kulaklarımız patlıyacak.

Bağ sahibi: — Ne yapsanız susturamazsınız, diyordu.

Bâhir Hoca'dan maada hepimiz kalktık. Çünkü dayanılacak gürültü değildi.

Taş, toprak, elimize ne geçtiyse havuza atmaya başladık. Kurbağalar, bu tecavüzümüzden hiddetlenmiş gibi daha beter bağırmaya koyuldular. Doktor, gazeteleri tutuşturdu; korkup kaçsınlar diye üzerlerine attı. Hayır, hayır... Ne yapsak susmuyorlar, daha ziyade azıtıyorlardı. Sazı duymak mümkün değildi.

İçimizden birisi: — Buradan kalkmaktan başka çare yok, dedi.

— Nereye gidelim?

— Havuzun uzağında bir yere...

Biz, böyle hicret müzakeresi ederken nargilesinin başında unuttuğumuz Bâhir Hoca'nın: «İstersem ben onları bir anda sustururum.» dediğini işittik.

— Nasıl?

— Bir nefes ederim.

— Ey?

— Hemen susarlar.

... Gürültüden neşemiz kaçmışken hepimiz gene güldük. Doktor, «Bu kurbağalar yarım-başağrısı değil ki bir nefeste dursunlar diyordu, bunlar baş belâsı!» Fakat Hoca, gene hiddetlenmiş, yumruğunu sallıyor, hepimizin itikatsızlığına sövüp sayıyordu. Onun bağırtısı bir taraftan, bir milyon kurbağanın kopardığı kıyamet bir taraftan, hâsılı bir curcunadır gidiyordu. Meclisin neşesi kalmamıştı.

Bâhir Hoca: — Herkes yerine otursun, dedi, ben havuzun kenarına gideyim, nefes edeyim, susmazlarsa yüzüme tükürün.

— Haydi, haydi öyleyse Hoca...

İnanamıyorduk. Lâkin bir alay çıkar ümidiyle yerlerimize oturduk. Hoca kalktı. Nargilesini eline aldı, havuzun kenarına gitti. Arkasını bizden tarafa çevirmişti. Sulara doğru üflediğini gördük. Bir dakika geçmedi, kurbağalar birdenbire susmuşlardı. Koca havuzdan bir çıt bile çıkmıyordu. Şaşırmıştık. O, yumruğunu sıkarak muzafferane döndü geldi.

— Ne yaptın, Allah aşkına? diyenlere:

— Görmediniz mi? Gözlerinize de mi itikadınız yok? Nefes ettim. Cevabını verdi. Yarım saat geçince kurbağalar gene ötmeye başladılar. Artık korkmuyorduk. Bâhir Hoca, kalkıp havuzun kenarına gidiyor, bir

nefeste hepsini susturuyordu. Giderken sevgili nargilesini «Kırarsınız!» diye bizim yanımıza bırakmıyordu.

Akşama kadar eğlendik. Bâhir Efendi'nin nefesine kemancı Aleko bile inandı. Doktor inanmıyor; fakat gözüyle gördüğü neticeyi de inkâr etmek cesaretini gösteremiyordu. Yerli memurlar, hayretten musikiye bile devam edememişlerdi.

Ertesi akşam Bâhir Hoca'yla yanyana oturmuş, İstanbul gazetelerini okuyorduk. Ben, okuduğumu anlamıyor, onun bağlarda kumanda verir gibi kurbağaları nasıl susturduğunu düşünüyordum. Doğrudan doğruya kendisine sorsam, eminim ki gene o «Gözlerine de mi itimadın yok? Nefes ettim, kör müydün?» diyecek, beni de kurbağalar gibi susturacaktı. Fakat ben sersem değildim. Ona zihnen ilmî bir pusu kurdum. Evvelâ gazeteleri bıraktım. Gayet tatlı bir ruhiyat bahsi açtım. Böyle şeylere çok meraklıydı. Hayvanların mâneviyat haricinde, tıpkı nebatat gibi yaşadıklarını anlatıyordum.

— Ben de bu fikirdeyim, dedi.

— Hayır, yalan söylüyorsun, dedim.

— Vallah.

— Değilsin.

— Ne biliyorsun?

— Çünkü sen kurbağalara nefes ettin. Demek hayvanların mâneviyat haricinde yaşadıklarını bilmiyorsun.

Kollarını masanın üzerinden çekti. Arkasına dayandı, durdu. Gözlerime dik dik baktı. Aşağı tükürse sakalı, yukarı tükürse bıyığıydı. Öyle bir vaziyete sokmuştum ki, kalın kaşlarını çattı:

— Ben kubağalara nefes etmedim, dedi.

— Ya nasıl susturdun onları?

Ağzını açmıyordu. Fena sıkışmıştı. Aklı sıra ya cahilliği kabul edecek, ya hakikati söyliyecekti.

— Söyle öyleyse; ne yaptın da bu karbağalar sustular?

— Şey... canım budala mısın? Nefes falan olur mu? Şey ettim.

— Ne ettin?

— Nargilenin marpucunu sarkıttım.

— Ey?

— Kurbağalar onu yılan sandılar, hemen dibe kaçtılar.

Fakat «taşra hayatı» nın bir vasfı da sır saklamaktır.

Bâhir Hoca: «Sâf adamların itikatlarını bozmamalı. Onlara ilmî hakikatlerin lüzumu yok. Sakın marpucu kurbağalara gösterdiğimi kimseye söyleme. Varsın nefes ettim diye bilsinler.» dedi.

Ben, bu sırrı ağzımdan hiç kaçırmadım. Bütün kasaba halkı Hoca'nm nefes kerametini işitti. Doktorun bile şüpheleri yavaş yavaş gevşedi, eridi. Bâhir Hoca'nın bir üfürüşte kurbağaları susturduğundan bahsolunduğu vakit, zavallı boynunu büküp «Dünyada ne kadar meçhul var. İlmimiz, bu meçhulün yüz milyonda biri bile değil» der. O her vakitki şuh kahkahasını atamazdı.

HALİDE EDİP ADIVAR
(1884 - 1964)

MİLLÎ edebiyatımızın en ünlü romancısıdır. İstanbul'da Beşiktaş'da doğdu. Bursa Reji Müdürü Mehmet Edip Bey'in kızıdır. Annesini küçük yaşta kaybetti. Üsküdar Amerikan Kız Kolejini bitirdi (1901). Özel olarak Filozof Rıza Tevfik'ten edebiyat, sosyoloji, felsefe Salih Zeki'den matematik dersleri aldı. Mısır'ı, İngiltere'yi gezdi (1909). İstanbul Kız Öğretmen Okulu'nda, Kız Lisesi'nde, Vakıf Okulları'nda öğretmenlik; Beyrut, Lübnan, Şam'da Türk Kız Okulları Genel Müfettişliği yaptı (1910 - 1917). Üniversite'de Batı Edebiyatı okuttu (1918 - 1919). İzmir'in Yunanlılarca işgali üzerine «Fatih» ve «Sultanahmet» (6 Haziran 1919 mitinglerindeki söylevlerile İstanbul halkını coşturdu. İngilizlerin öfkesini kabarttığı için, başta Mustafa Kemal olmak üzere, altı kişiyle birlikte, o da idama mahkûm edildi. Anadolu'ya kaçtı (1919). Millî Mücadele'de Sakarya ve Dumlupınar Savaşlarına iştirak etti; rütbesi başçavuşluğa kadar yükseldi. Cumhuriyetin ilânından sonra, ilk kocası matematikçi Salih Zeki'nin ölümüyle evlendiği doktor Adnan Adıvar'la Avrupa'ya gitti (1924). Fransa, İngiltere, Hindistan üniversitelerinde profesörlük yaptı (1924 - 1938). Yurda döndü (1939) İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde İngiliz dili ve edebiyatı profesörü oldu (1940). İzmir milletvekili seçildi (1950 - 1954). Ömrünün son yılları yine İstanbul Edebiyat Fakültesi profesörlüğü ile edebî çalışmalar arasında geçti. İstanbul'da öldü (9 Ocak); Merkezefendi Mezarlığına gömüldü. Halide Edip; «Millî Edebiyat» ile «Yeni Lisan» tartışmaları sırasında sade, yeni bir dille ortaya çıkar. Romantizmden realizme doğru bir gelişme gösterir. Çeşitli dergilerde çıkan inceleme ve hikâyeleriyle tanınmış; sonraları romanlarile dikkati çekmiştir. Romanlarında ilkin aşk temasını, kadın psikolojisini işler; sonra Türkçülük, milliyetçilik ve memleketçilik konularına yönelir; daha sonra kişileri içinde yaşadıkları olay çevresinde, geleneklere, göreneklere, dönemlerle törelere, nesillere bağlıyarak anlatır. Ro-

manlarında canlı, kuvvetli karakterler yaratır. Kadın kahramanları sembol derecesinde yüksek; bir yanlarile çarpıcı, etkileyicidir. Roman olayları, çoğunlukla İstanbul'da, kendi yaşadığı zamanlarda geçer. «Roman Yazmağı yazmak için sevdim. Bir insanın nasıl sesi olur da söylerse, ben de bir kuş öter gibi yazdım. Sanatın hizmete alınması ve rejimlerin emrinde çalıştırılmasına taraftar değilim. Herhangi bir izm'in hedefi, geniş mânada insaniyetin saadeti ise, tabiî olarak, onun sanata ve fikriyata tesiri kuvvetli oluyor. Fakat herhangi izm, bir tek sınıf veya milleti, bütün dünyanın sırtına bindirip, âlemi kendi hesabına istismar etmek, bütün mütefekkir ve sanatkârları seferber edip kendi türkü'sünü çağırtmak isterse, ona şiddetle aleyhtarım.» «Üslûbu pek akıcı değildir; alışılmışın dışında bir cümle yapısı, tutuk, bazen bozuk bir anlatımı vardır. Şivesindeki aykırılığa rağmen, düşüncelerin sağlam olmasına dikkat eder. Halide Edip Adıvar; anı, hikâye, eleştiri, inceleme, makale, mensur şiir, roman, tiyatro, edebiyat tarihi ve çeviri türlerinde eserler vermiştir. En tanınmış romanları: Aşk temasını işleyenler Seviye Talip (1909); Raik'in Annesi (1910); Handan (1912); idealize edilmiş bir kadının aşk, düşünce, ülkü serüvenlerinden doğanlar: Yeni Turan (1912); Son Eseri (1912); Mev'ut Hüküm (1918); Vurun Kahpeye (1926); Türkiye'nin toplum yaşantılarını yansıtanlar: Sinekli Bakkal 1936, baskılarıyla satış rekoru kıran bu roman 1942 (C.H.P. Roman birinciliğini kazandı), Tatarcık (1939); Sonsuz Panayır (1946), Döner Ayna (1954); II. Dünya Savaşı ile psikolojik yanlarını anlatan Âkile Hanım Sokağı 1958); bunlardan başka Sallan Yuvarlan, Cıbıl Gız, Kızıl Hançerler, Sevda Sokağı, Çâresiz dergi yapraklarında kalan romanları; Harap Mabetler (1911) ile Dağa Çıkan Kurt (1922) hikâye kitapları; Kenan Çobanları (1918) ile Maske ve Ruh (1945) tiyatroları; İstiklâl Savaşı yıllarını anlatan Türkün Ateşle İmtihanı (1962); çocukluk günlerini dile getiren Mor Salkımlı Ev (1963) anıları, İngiliz Edebiyatı Tarihi (3 cilt, 1940 - 1949); Türkiye'de Şark, Garp ve Amerikan Tesirleri (1956) adını taşıyan incelemeleri; telif, çeviri, İngilizce ve daha birçok eserleri vardır.

HİMMET ÇOCUK

Elvanlarda ihtiyar bir kılavuz aldık. Köy kısmen yanmış, perişan, herkes fersiz ve şaşkın gözlerle kamyon denilen canavarın bilüzum gürültüsüne bakıyor-

du. Herkesin ruhunda sonu gelmeyen meşakkatin, açlığın, her günün gizli felâket ihtimallerinin yuğurduğu yeis ve lâkaydî vardı. Onun için kimse Uşak'a kadar gelmek istemiyordu. Parayı ne yapacaklardı? Ne alırdı ki? Yalnız zayıf yüzlü bir ihtiyar halsiz bir sesle:

— Ben İney'e kadar yolu biliyorum. Fakat beni Uşak'a götürürseniz ve bana orada bir okka tuz verirseniz gelirim, dedi. Akşam karanlığı basarken kamyon mırıldanarak, homurdanarak Anadolunun ıssız, yolsuz beyebanına daldı.

Kamyonda İstanbul gazetecileri vardı. Yunan ordusunun emsalsiz mezaliminin külleri ve facia sahnesi üstünde tetkikat yapacaklar, ben cephenin Yunan mezalimi raporunu hazırlarken onlar da ajansla Türkün felâketini dünyaya bildireceklerdi. Anadolu'da hâkim, insan değil tabiattır. Kuytu ormanlar, batak ovalar, sarp keskin yokuşlar, sonra karanlık kımıldıyormuş gibi insanı keserek dondurarak esen acı rüzgârın ortasından bin bir zahmetle bilmem kaç saat geçtik.

İney, bir derenin yamacından kurşunî bir yangın harabesine inkılâp eden bir köydü. Kamyon gırlayarak, çırpınarak köyün yoluna girerken dünyada hilkati adem başlamış gibi etraf insan sesinden, hayatından âriydi. Yalnız bir sürü çakal acı acı, karanlık esiyormuş gibi dereyi yalayıp geçen rüzgârla hemahenk uluyordu. İçimden:

— Eyvah, köyden hepsi gitmiş, nasıl tahkikat yapacağız? diyordum.

Biraz sonra sağda bir kaya kovuğunda kızıl bir alevin önünde ısınan iki hâki gölgenin kımıldadığını gördüm. Karanlık dereye, kurşunî yangın harabesi olan yamaca vuran yegâne ışık bu ateş ve kamyonun yürüyen iki göze benzeyen fenerleriydi. Köprünün önünde şoför kocaman, âtıl makineyi durdurmaya ça-

lışırken önünde birkaç karaltı kımıldadı. Sonra ışığın beyazlattığı taşlı yolda siyah cübbeli, beraz sarıklı, siyah sakallı bir adam, arkasındaki henüz ışığın sahasına giremeyen karaltı halindeki arkadaşlarından ayrıldı. Hiç unutamıyacağım vazıh bir sesle:

— Halide onbaşı, sizi biz İney istasyonunda bekliyorduk, dedi.

— Geleceğimizi nerden biliyordunuz?

— İstasyonda biliyorlar. Tahkik heyeti gelecek, dediler.

Bu sesten gazeteci arkadaşlar hemen harekete geldiler, kalem kâğıt çıkardılar, kamyondan fırladılar, karaltılardan tahkika başladılar. Kaç ev yandı? Kaç kişi öldü?... Siyah sakallı adam yanıma geldi. Fenerlerin verebildiği ışıkla notlarıma yiyecek gibi baktı.

— Kaç ev mi? Bütün köy yandı. Kaç adam mı öldü? Sayısını Allah bilir. Eşkiya gelir öldürür, düşman gelir öldürür, yakar, soyar. Görüyorsunuz ya ne ev, ne yiyecek, ne giyecek var. Sen onları şimdi bırak, İsmet Paşaya başka şey söyle!

— Benim işim bunları yazmak.

Biraz daha hırçın ve sesi titrek:

— Senin işin bizim halimizi söylemek... Kaç ev yandı, kaç kişi öldü karnımızı doyurur, başımızı örtecek dam yapar mı? İsmet Paşaya söyle...

Sesinde hayat için mücadele edenlerin amiriyeti vardı; muti, sordum.

— Ne söyleyeyim?

— Ev isteriz, rüzgâr bıçak gibi kesiyor, çocukların başına sokacak kovuş bile yok. Uşakta birçok kereste ve Yunan esiri varmış, bunlardan bize verilmesini emretsin. Hemen kendimize dam yapalım.

Ekmek isteriz, askerî ambarlarda buğday var, bir saat ötede... Emretsin, bize versinler, çiğ olsun çocuklarımıza yedirelim. (Sesi acıyla, merhametle yırtılarak devam etti). Büyükler söz anlıyor, sesi çıkmıyor ama

çocuklar söz anlamıyor, açlıktan hep ağlıyorlar, sabaha kadar ağlıyorlar, bunu Paşaya söyle...

Çakal ulumasiyle, rüzgârın iniltisi arkasından öyle zannettim ki aç çocuklar ağlıyor, göğsü sütsüz, boş, sırtı çıplak analar yumruklarını sallıyarak dünyaya, talihe, hayata haykırıyorlar.

— Yazdım, dedim. Şimdi bize Uşak'a kadar bir kılavuz verin.

Herkes birbiriyle konuştu; biraz meşveret etti, sonra:

— Şu çocuk sizi şosaya çıkarsın, dediler.

Kocaman kurt derisi gocuk, kalın çizmeler, yün başlık artık ısıtmıyor, yakıyordu. Bütün gün yemek yememiştik. Yanımızda ihtiyaten alınmış yarım çuval peksimet vardı ki o da daha ziyade yanımdaki şoförle kamyondaki iki muhafız askere aitti. Fakat ne onlar, ne arkadaşlar, biraz evvel açlıktan şikâyet ettikleri halde, yemek arzusundan bir günahmış gibi bahsetmiyorlardı. Yalnız makineyi düzeltmekle meşgul görünen nefer şoförün bir şey söylemeden içini yakan bir arzusu kalbime geçti, yavaşça:

— Peksimedi köylülere verelim mi? dedi.

Bu söz yanmak için bekleyen kuru çıra ile temas eden bir kıvılcım gibi oldu. Nasıl oldu bilmiyorum, üç nefer peksimet çuvalını yakalamış, titremiş gölgelere zorla dağıtıyorlardı. Vakur ve mütehammil bir ses:

— Uşak'ta belki ekmek bulamazsınız. Yanınızda kalsın, diyordu.

Yine kamyon hırıldadı, homurdadı, çatırdadı, ve karanlığa, rüzgâra daldı. Yer olmadığı için kılavuz Himmet kamyonun basamağında, yanımda ayakta duruyordu. Kamyona tutunan küçük çocuk elin za'fını, zavallılığını görmekle beraber İney'deki küçüklerin açlık feryadiyle içim dolu gibiydi. Açı düşünüyorum. Bu, kaç senedir gezdiğim sahada kül olan, sükkânı aç ve ölmeğe mahkûm olan kaçıncı köydü.

Anadolu hilkat günlerinin ilk devrelerindeki yoksuzluk, harabî ve vasıtasızlık içinde idi. Yeni Türkiye'yi inşa edecek milleti yine Hazreti Adem'den sonraki devlere benzeyen kudret ve mesai kabiliyeti lâzımdı. Evsız, ekmeksiz, meyus bir halk... Dünya onların zafer destanını terennüm ederken onlar ölümün gözlerinin içine bakıyorlardı. Memleketi kim yapacak? Nasıl yapacağız? Yanımda tiz fakat sakin bir çocuk sesi:

— Burası Kuzgunderesi, teyze!

Başımı çevirdim. Küçük, zayıf bir yüzü vardı. Çenesine doğru uzanan ensiz yanağının derileri büzülmüş, çene iskeleti olduğu gibi seçiliyordu. Bu açlık ve yeis içinde başının öyle derunî bir sevimliliği, insanı hayata davet eden bir kudreti vardı ki sordum:

— Hımmet, niçin peksimedini yemiyorsun?

— Sonra yerim, teyze!

— Hele bir ye de sonra konuşalım.

Yavaş yavaş koynundan küçük lokmalara ayırarak çıkardığı peksimedi yemesini bekledim. Çenesinin başının bütün iskeleti, peksimedi çiğnedikçe daha büyük vuzuhla meydana çıkıyordu. Birdenbire gocuğumun içine küçük başını almak, bilmem neden vaktiyle kendi çocuğumu uyuturken söylediğim ninniyi söylemek istedim. Fakat bu arzum çok sürmedi. Küçük kuru güzde merhameti, za'fı meneden bir olgunluk sezdim. Sakin ve arkadaş olmasına çalıştığım bir sesle konuşmağa başladım.

Büyük bir gururla on üç yaşında olduğunu söyledi. Yedi yaşında anasız, babasız, ihtiyar bir nine, genç bir kızkardeş, bir çift öküzle kalmıştı. Öküzlerle kocasız iki kadının tarlalarını senelerce sürmüş, ortakçılık etmiş, ninesini, kardeşini beslemiş, hattâ kızkardeşini ere vermişti. Fakat bir gün o havaliye bir hayvan hastalığı gelmiş, iki öküzü birden ölmüştü.

Hikâyenin burası kalbimi burdu. Sordum:

— Ne yaptın?

Sükûnla omuzlarını silkti. Hiç, ne yapacaktı. Öküzsüz çalışmış, gündeliğe gitmiş, dul kadınların tarlalarını sürmüş, üç sene çalışmış ve nihayet iki şişman kocaman dombay almıştı.

Hikâyenin burası yine kalbimi heyecana verdi. Kimsesiz, sekiz dokuz yaşında, kuru Anadolu'da mesaisi ile iki manda alan çocuk, bu benim anladığım bildiğim şey kahramanlığın en yüksek derecesi gibi bir şey. Avustralya'yı kuru topraktan mamure haline sokan, vahşi Amerika'yı mesaisi ile yenip medeniyet merkezi yapan ruhlar bu nevi ruhlardır.

— Dombaylar duruyor mu?

Bu defa gözlerimi yaşartan bir ifade ile ince omuzlarını silkti. Kamyon karanlık bir vadiden geçiyordu. Anadolu'da vadiler, yarlar, uçurumlar insanın muhayyilesini ve arkasını soğuk soğuk ürpertir. Hicretlerin, kavgaların, cinayet ve soygunculukların sahnesi oralardır.

Üç ay evvel bu meş'um derede Yunanlılar Himmet çocuğu yakalamışlar, kesmeğe yatırmışlar, iki nefer arasında münakaşalar olmuş, biri arabasını, mandalarını alıp bırakmak, öteki öldürmek istiyormuş, nihayet salıvermek isteyen demiş ki:

— Arabasında yumurta varsa bırakalım, yoksa keselim.

Himmet çocuğun sakin sesi titreyerek:

— Ninem yolda yesin diye iki yumurta haşladıydı, teyze... dedi.

Derenin sağ tarafındaki uçurum üstünde karanlık rüzgâr tuhaf tuhaf uluyor. Çocuk susmuş, kamyona yapışmış, gidiyordu. Tabiî bir sesle:

— Seni Uşak'a kadar götürelim, Himmet, dedim. Sen dönmekten korkmazsın, bilirim, fakat biz yolda bir yanlışlık yaparız, şoför bilmiyor.

— Olur, teyze.

Nefer şoförün yarım aydınlıkta kayadan oyulmuş gibi sabit erkek yüzü garip bir tebessümle harekete geldi.

Uşak'a girerken düşündüm, Anadolu'da geçen senelerimle yüz haneden otuz haneye eriyerek dağılan, ölen erkeksiz ve kimsesiz köylerde Himmet çocuğun eşlerine tesadüf ediyor, onlara memleketin hayat tarihinde birer ışık ve nişane diye bakıyordum. Hayat diye, insanlık diye Anadolu'da ne kalmış ise gayyur kadınlariyle bu küçük gündelik kahramanların fevkalbeşer mesaisinden kalmıştı. Bunlardan bir tanesi kafamda ve kalbimde içimi kanatan bir çivi gibi saplanmış kalmıştı.

Antalya'dan Burdur'a gelirken, nihayetsiz kar bürümüş, bozuk, taşlı, bir yanı uçurum, bir yanında daima eşkiya gizlenen yokuşlardan birini tırmanıyorduk. Buralarda arabalar durur, arabacılar bir araya gelir, her arabaya üç dört çift hayvan takarlar, arabacılar arabanın arkasına omuz verir. Bin türlü acayip sesler çıkararak teker teker her arabayı yokuşun başına çekerler. Ve çok zaman da bu kablettarihi vesaitle, terliyerek, inliyerek günlerce didişip Çine ovasına kadar getirdikleri mallarını eşkiya çeteleri alır götürür, elleri boş geldikleri yere dönerler. Böylece bir hengâme ortasında, kalınlı inceli hayvanları teşvik için birbirine karışan obalar arasında billûr gibi bir ses:

— Ah kadın anam ah! gel de bir kez halimi gör!..

Dedi. Kalbime ip takılmış gibi, ses gelen yere sürüklendim, on oniki yaşlarında, gocuğundan sular damlıyan, el kadar güzel yüzlü, mavi gözlerini örten siyah kirpiklerinde yaş toplanmış bir çocuk arabacı gördüm. Bu da Himmet çocuk gibi ihtiyar bir halaya bakmak için bir fevkalbeşer hayat mücadelesinde pişen bir çocuktu. Iztırabının mercii olsa olsa toprak olan bir kadın kalbi oluyordu.

Hâlâ Türkiye'yi bu küçük Himmet çocuklar yürütüyor. Belki hâlâ acıları bir çocuğun değil bir devin kalbi gibi sağlam olan yüreklerinden taşarsa:

— Ah kadın anam ah! gel de bir kez halimi gör! diyorlar.

HALİKARNAS BALIKÇISI

(1886 - 1973)

DENİZ edebiyatımızın ünlü hikâye ve romancısı. İstanbul'da doğdu. Asıl adı «Cevat Şakir Kabaağaçlı»dır. Şakir Paşa'nın oğludur. İlk çocukluk yılları Atina'da geçti. Büyükada Mahalle Mektebinde ilk, Robert College'de orta öğrenimini yaptı (1904). İngiltere'de Oxford Üniversitesi'nin «Yeni Çağlar Tarihi» bölümünü bitirdi (1904 - 1908). İstanbul'a dönünce gazeteciliğe başladı (1910), ayrıca karikatür, kapak resimleri, süslemeler de yapıyordu. Asker kaçaklarının yargılanmaksızın idam edilişini eleştiren bir yazısı yüzünden Bodrum (Halikasnas) a sürüldü (1924). Üç yıllık kalebentlikten sonra, çok sevdiği Bodrum'dan bir daha ayrılamadı. Burada; Meyvecilik, süngercilik, balıkçılık, bahçıvanlık, turist rehberliği yaptı; denizle ilgili en güzel eserlerini yazdı. İzmir'de öldü (13 Ekim); Bodrum'da toprağa verildi. Halikarnas Balıkçısı; hikâye ve romancılığımızda «deniz çığırı»nı açan, deniz adamlarının yaşantılarını tüm ayrıntılarıyla anlatan büyük bir yazardır. Eserlerinde; tam bir denizci gibi yaşayarak, denizi, deniz insanlarını, ömrünü verdiği Bodrum'u, kıyıları, Ege denizinin efsanelerini, Akdeniz savaşlarını, denizle ilgili herşeyi gönül aynasında odaklaştırıp coşkun bir şiir gücüyle yansıtır. Halikarnas Balıkçısı; usta bir balıkçı, sünger avcısı, botanik uzmanı, iyi bir tarihçi olduğu kadar, zengin bir deniz kültürüyle yüklü bulunduğu için, konularının hemen hepsini denizden çıkarır. Coşkun, şiirli diline güvenerek üslûp ve tekniğe pek önem vermez; konu dışı bilgilerle kompozisyon bütünlüğünü bozar. En tanınmış eserleri: Ege Kıyılarından (hikâyeler, 1939); Aganta, Burina, Burinata! (roman, 1946); Merhaba Akdeniz (hikâyeler, 1947); Egenin Dibi (hikâyeler 1952); Anadolu Efsaneleri (mitoloji, 1954); Anadolu Tanrıları (mitoloji, 1955); Ötelerin Çocuğu (roman, 1956); Gülen Ada (hikâyeler, 1957); Yaşasın Deniz (hikâyeler, 1957); Mavi Sürgün (anılar, 1961); Uluç Ali Reis (roman, 1962); Turgut

Reis (roman, 1963); Deniz Gurbetçileri (1969, yılın en başarılı romanı seçildi, 1970); Anadolu'nun Sesi (Tarih ve Hellenizm, inceleme, 1971); Hey Koca Yurt (1972); Ege'den Hikâyeler (1972); Halikarnas Balıkçısı (Bütün Eserleri, 1976); Mektuplarıyle Halikarnas Balıkçısı hazırlayan: Azra Erhat, (1976); Bütün Eserleri (1983).

GÜLEN ADA

Kimi insan, kimi pul budalası olur, kimisi keşif ve icat meraklısı, bazısı da musiki âşığı. Deli Davut ise adalar karasevdalısıydı. Denizin bu deli divanesinin gözünde hep adalar tüter, adalar titrerdi. Tan yeri ağarırken adalarla beraber uyanacağım diye, çok geceler göz yummazdı. Gecenin loşluğuyla örtülü duran deniz, rüyasına dalmış derin derin uyurken, tan ışığını yüksekten kapan adalar, Arşipel'in o kopkoyu çelik mavisinde sanki şafak parçaları gibi parlar ve Davut'a tâ uzaklardan göz kırparak, koyunlarında bir yeni gün daha yaşayacağını ona, gün doğmazdan müjdelerlerdi. Bunu gören Davut dünyaya yeni gelmişe dönerdi. Kuş uçmaz, kervan geçmez dağ başlarında gerili duran telgraf tellerine rüzgâr değince, tellerin uzun uzun viinggg! diye inlemesi gibi, Davut'un da gönlü, titreye titreye ışığa ve açıklıklara uyanır, gözleri yüreğinde vuran sevinçle harlardı.

İşte o zaman artık içi içine sığmayan Davut limanda uyuyan kayığının demirini hırçın hırçın koparıp atar, ve ardından da, sanından da, özel kişiliğinden de soyunarak, salt hür gönül Neptün'ün Anfitrit'i çağıran sesinin hızıyla adalara doğru fırlar ve Arşipel'in cam mavisi dalgalarının uçan yelelerine, uzun bir bayrak, bir fors gibi yapraklanan gülüşünü katardı.

Ne var ki, Deli Davut Arşipel'in sayısız adaları arasında —yol uğrağı olmayan, ücra bir yerde— asıl Gülen adanın vurgunuydu. Deli Davut Gülen adaya doğ-

ru fırlarken ada sanki onu karşılamak için kalçalarına kadar denizden kalkardı. Deniz adayı fırdolayı sarar hem köpükleri, hem de çırpıntılariyle onu gıdıklardı. Salınan ağaç, savrulan dal ve yapraklarla şakrak ada, delişmen saçlarını çalkalayarak katıla katıla gülerdi. Ne var ki, kendi ışığı içinde gizlenen güneş gibi, ada parlayan ışığında kaybolur, koca enginde ufuktan ufuğa çınlayan gülüş olurdu.

Adanın tâ açıklarından çınlayan gülüşü ile Deli Davut'un denizden gelen gülüşü, birbirine gönül verenlerin karşılıklı uzatılan kolları gibi kavuşarak çekerler, âdeta dudak dudağa gelirlerdi. Zaten her şey... deniz, dalga, köpük, kaya, ağaç, dal, gök, ne varsa... pembe bir camdan geçen bir bakış gibi, o gülüşten geçerek, hep şenlenir gülerdi.

Gülen adanın nerede başlayıp nerede bittiği hiç bilinmezdi. Çünkü adanın kıyıları ve bağrı deniz altı mağaralarıyla ve dehlizleriyle oyuk oyuktu. Adanın deniz altındaki koridor ve tünellerinden giren dalgaların suları, kuytu bir yerde sevişiyormuş gibi koyun koyuna fırıl fırıl girdaplanırlar, birbirlerine bir şeyler fısıldayıp anlatırlar, sonra birdenbire, çıldırasıya sevindiren bir müjdeyi duymuşlarmış gibi, havaya, bir pırlanta sütununa benzeyen bir gülüş şelâlesi fırlatırlardı. Sular iç içe ebemkuşakları yaparken ürkek çığlıklar duyulurdu. Sular yine adaya dökülürdü. Paniğe tutulan sular, kendilerini uçurumdan aşağıya atarlardı. Sanki edepsiz Pan su perilerine sataşıp çimdiklemişti, duyulan çığlıklar da onlarındı.

İzmir'in büyük Kaliferni şirketinin ünlü eksperi Murat Kocadağ, Deli Davut'a, «Bana bak! Gülen adayı biliyor musun? Bu ada nerededir?» diye sordu.

Deli Davut'un cevap olarak, kolay ve geniş bir kavisle havada gezdirdiği eli, sanki adanın sınırlarını dört bucağa fırlatıyor ve adaya dolaylarından tamamen

hür bir varlık veriyordu. Eksper, «Ada ne yapar? Güldüğünü söylüyorlar. Sahiden güler mi?» diye sordu.

Deli Davut, «fırlattığı bir topu ata tuta yapayalnız oynayan bir çocuk gibi, gülüşünü fırlatarak, denizlerde tek başına oynar,» dedi.

Eksper bir motör kiraladı. Kılavuzluk edecek olan Davut'un kayığı da yedekte çekilecekti.

Kocadağ'ın tavrında ve sesinde, sahip olduğu otomobillerin, emlâkin ve paraların büyük tutarı sırıtırdı. Insan onunla görüşürken, bir insanla mı konuşuyor yoksa otomobillerle, emlâk ve arazi ile, ve para kasasiyle mi konuşuyor pek bilemezdi. Adanın da asıl tuhaflığı, adamın adayı değil, ama adanın adamını seçmesiydi.

Uzaktan yanaşmakta olan Kocadağ'ı görünce, ada yavaş yavaş büyümeye koyuldu. Zaten onun saati saatine uymazdı ki. Durup dururken burası kararır, ötesi aydınlanır, kızarır, morarır, mavileşir, bulut olur yayılır, buğu olur uçup giderdi. Oraya, bütün gönül gözlere ve kulaklara toplanarak, patırtı yapıp adayı ürkütmemek için, usul usul ayak ucuna basılarak gidilirdi. Oysa Kocadağ, otomobilin parasını sayınca, otomobile binmek, ve yumuşak koltuğun üstüne yan gelmek hakkını kazanmışcasına, adanın önüne gelip, kendisini eğlendirmek için soytarılık yapmasını bekliyordu. Gönül değil, şaka değil, para veriyordu. Ada, Kocadağ'ı görünce, tepesine doladığı koskocaman kara bulutu, başına davul kadar kavuk edindi, ve deniz ortasında asık suratlı bir gulyabani kesildi.

Motör adayı kıyılarken adanın ağzı kalabalık mağaraları köpür köpür köpürerek Kocadağ'ın suratına deniz tükürdü. Kayalar diş göstererek hırlıyorlardı. Kunduralarının tabanlarıyle, şap şap diye tapu senedi damgalarcasına, adım atan eksper adanın artık adamakıllı damarına basmıştı. Kaya sırtını silkince Kocadağ

düştü. Patavatsız taşlar kuştüyü kesileceklerine kaskatı dondular. Bazı kayaların tepesi attı. Her delikten havaya sular fışkırdı. Kocadağ sırsıklam oldu. Sudan kaçınayım derken çalılara daldı. Adanın tüyleri diken diken oldu. Santal çalıları Kocadağ'a çelme attı. Kocadağ durmamacasına sırtüstü, yüzüstü geliyordu. Adanın bağrı hava dolu bir gayda kesilmişti. Her deliği, dağı dağa kavuşturan, diş kamaştırıcı bir cayırtı koparıyordu. Adanın siniri tutmuştu. Ada yapayalın sertliğiyle, sipsivri sokuculuğu ile, kapkanca tırmalayıcılığıyle, Kocadağ'ı kaktı, tekmeledi, tokatladı ve daladı.

Kocadağ'la beraber gelen, ve adayı göklere çıkarırcasına metheden iki badı badı bacaklı kâtip, bu edepsiz ve terbiyesizliği ada değil, fakat kendileri ediyorlarmış gibi sıkılıp büzülüyor, Kocadağ düştükçe yerden temennalar çakıyorlardı.

*
**

Kocadağ kan ter içinde Davut'a, «Ülen, senin methettiğin ada bu mu? Hani ya türkü söylerdi? Eşek gibi anırıyor be! Ada değil baş belâsı!» diye gürledi.

Deli Davut, «Ah efendim, bugüne dek, hiç de böyle anırmamıştı.» dedi.

Kocadağ, «Ne zoruma! Bu zırıltıyı dinleyeyim? Gider de oteldeki fonografımı çalarım» dedi. İki kâtip de yerden temenna ederek, «isabet buyurulur efendim» dediler. Bunun üzerine Kocadağ motöre binince, Davut'u kayığı ile adada bırakarak çekilip gitti.

*
**

Deli Davut şaştı kaldı. Rüzgâr dindi. Sular kararadı. Ada geceye kaydı. Ay çıktı. Adanın üzerindeki bir buluttan ince bir nur iniyordu. Serinlik ve fısıltıdan ibaret bir duvaktı. Adaya sükût serpiyordu. Titreyici

yağmurun her damlası, ay ışığında ince bir gümüş tel oluyordu. Ay ışığı buğuda bir ebemkuşağı sallandırdı. Sanki ada milyarlarca gümüş tellerle ebemkuşağına asılı salınıyordu. Ada gelin kuşağının kavsiyle sanki Davut'un üzerine eğilmiş gülümsüyordu. Deli Davut uykusundaki tebessümün hâlesiyle, ebemkuşağının çemberini tamamlıyordu. Denize düşen çiğ tanesinin, ayrılığını denizde kaybetmesi gibi, Deli Davut da adadan ayrılığını kaybediyordu. Gündüz gülüş gülüşe gelmişlerdi. Ay ışığında ise aynı gülümseme onları birbirine sarıyordu. Dünya kendi yolunda, onlar da rüyalarında döne döne gidiyorlardı.

ABDÜLHAK ŞİNASİ HİSAR
(1888 - 1963)

İSTANBUL'da Rumelihisarı'nda doğdu. Galatasaray Lisesi'ni Mekteb-i Sultanî iken bitirdi. Paris'e gitti (1905). 1908 yılına kadar Ecole des Sciences Politique'te (Siyasal Bilgiler Okulu) okudu. İstanbul'a dönerek özel şirketlerde çalıştı; 1930 sıralarında Balkan Birliği Cemiyeti genel sekreterliğine ve Hariciye Vekâleti müşavirliğine getirildi. Bir yandan da Dergâh dergisine «Kitaplar ve Muharrirler» başlığı altında eleştiriler yazıyordu. Sonraları Yarın, Varlık dergilerile İleri ve Medeniyet gazetelerine yazdı. Milletlerarası Barış Konferansı için Amerika'ya gitti (1945). Ankara'ya döndüğünde, rahatsızlığı dolayısile müşavirlikten ayrılarak İstanbul'a yerleşti (1948). Cihangir'de öldü; Merkezefendi Mezarlığına gömüldü (3 Mayıs). ★ Abdülhak Şinasi Hisar'ın «Mensur şiir» niteliğinde bir düzyazısı vardır. Kişiyi şaşırtan bir anı zenginliği görülür. O, geçmişte yaşıyan adamdır; hep anılarını dile getirir. Anlaşılması pek güç olmıyan, iç içe cümleler yazar. Çocukluk yıllarına, Boğaziçi'nde geçen anılarına sıkı sıkıya bağlı olduğu için, çevresini saran büyük toplum olaylarına, savaşlara, devrimlere, ilgisiz görünür. Geçmiş özlemi, «mâzi köyünde hatıralar gölgesinde» dir. Yapıtlarında çoğunlukla; hayatın geçiciliği; hiçliği ve her şeyin bir gün yok olacağı görüşünü yansıtır. İstanbul'a özgü ulusal, yerli yaşantılarımızı zengin hayal gücüyle şaşırtıcı bir gözlemle anlatır. Yirminci yüzyıl başlarındaki rahat İstanbul'u, mutluluk dolu çolukluk, gençlik yıllarını, o zamanlardaki köşkleri ve her türlü insanlarile çekici bir üslûba, bambaşka ve derin bir gözle, «geçmiş zaman havası» içinde sunulur. ★ Anı, makale, monografi, hikâye ve roman türlerinde eserler verdi. En ünlü eserlerini şöyle sıralıyabiliriz: C.H.P, Hikâye ve Roman Mükâfatı'nda (1942) üçüncülüğü kazanan, ününün genişlemesini sağlayan, Fehim Bey'in evini, çevresini, memurluklarına dair türlü hayat aşamalarını, garip huylarını, kimseye benzemeyen yanlariyle çok ilgi toplayan

romanı Fahim Bey ve Biz (1941); aşkları, kayıkları, mehtapları, yalıları iç ve dış düzenleri, giyim kuşamları ile çağımızın başındaki İstanbul'u anlatan Boğaziçi Mehtapları (1943); aile arasında Deli Enişte denilen Hacı Vamık Bey'in acaip hayatını konu olarak alan roman Çamlıca'daki Eniştemiz (1944); büyük bir hikâye niteliği taşıyan Ali Nizamî Bey'in Alafrangalığı ve Şeyhliği (1952); anılariyle birlikte doğa ve yaşam güzelliklerini yorumlayan Boğaziçi Yalıları (1954); eski şiirimizin en güzel mısralariyle beyitlerini topladığı Aşk İmiş Her Ne Var Alemde (1953); Boğaziçi uygarlığını dile getiren anıları Geçmiş Zaman Köşkleri (1956); bunlardan başka Geçmiş Zaman Fıkraları (1958); diğer üç monografisi İstanbul ve Pierre Loti (1958); Yahya Kemal'e Veda (1959); Ahmet Haşim Şiiri ve Hayatı (1963).

BİR GEÇMİŞ ZAMAN HİKÂYESİ

Nizami bey benim çocukluk zamanımdaki kozmopolit Büyükada'nın en alafranga Türklerinden biri ve ailesinin Nizam caddesindeki —şimdi bir otel olan— o vakit yeniliğinin şaşaasiyle parıldıyan köşkü Adanın en meşhur olanlarından biriydi. Nizami bey annemle kardeş çocuklarının çocuklarıydılar ve ben de her gün onun oğullariyle buluşur, oynardım. Fakat Nizami bey kendi evinde bile her zaman ele geçmez ve nâdiren görülürdü. Adanın haricinde bir çok gezermiş. Hemen hiç bir zaman bizimle meşgul olmaz, çocuklarla konuşmazdı. Onun hakkında bildiklerimi ekseriyetle hanımlardan duyardım. Hanımlar arasında ondan çok kerre bahsederler, «Bu sıcağa karmı dayanır» diye servetini israf ettiğini anlatırlardı. Fakat onu tenkit ettikleri zaman bile ondan takdirle bahseder gibiydiler. Paraya karşı öyle kayıtsızmış ki bir gün kendisine bilmem hangi piyangonun büyük ikramiyesi isabet etmiş. O gûya kitap okuyormuş. Bunu müjdeledikleri vakit başını kitabından bir an için kaldırarak: «Bu parayla Şirketihayriye hisse senetleri alsınlar!» demekle iktifa etmiş. Vapurla Karacaahmet mezarlığının önünden geçerken

servileri görerek ölümü düşünmemek için mutlaka başını çevirirmiş. Muttasıl hediyeler ikram eden ve bize de her zaman şekerleme kutuları getiren bu adamı hanımların sempatik buldukları belliydi. Bu sözleriyle onun başı üstüne bir ziyâ hâlesi örüyorlar, yahut, yakıyorlardı. Fakat onunla oyun oynamayı sevmekle beraber nice hallerine bıyık altından gülen babamın onu adam yerine koymadığını görmekle üzülürdüm. Zira yumuşak kalpli çocuklar, etraflarında daima daha fazla nezaket görmek isterler. Babama göre Nizami bey şansı olan «cahilin biri», «insolent bir züppeydi». (Zira Fransızca kelimeler kullanmak babalarımızın nesliyle başlamıştı.)

Gösteri meraklısı olan Nizami beyin meşhur bir çok merakları vardı. Cidden o, neyin meraklısı değildi ki? Resim meraklısıydı. Köşkün büyük salonunda kendi intihabiyle satın alınmış, büyük, kıymetli tablolar vardı. Sonraları bunların Ziem, Aivazofsky, Zonaro'ya ait olacaklarını tahmin etti.) Biz bu resimleri ikide bir ziyaret ederdik. Zira onların bulunduğu salon kilitli dururdu ve keçesi yeşildi. Nizami beyin —bizim büyük hala diye çağırdığımız— annesi yeşile basmayı günah bildiğinden bu keçenin yeşilli noktalarına geldi mi kendisi de gülerek, bunların üstünden atlardı. Ve onun bu sıçrayışları bizim o kadar hoşumuza giderdi ki biz çocuklar, arada sırada:

— Kuzum hala, bize salondaki resimleri göstersenize!

Derdik. Zavallı kadın, her defasında, en evvel:

— Canım, resimleri görüp de ne yapacaksınız? Hem ben size onları kaç kere gösterdim? derdi.

İşlerine akıl erdiremediği kocasiyle oğlunun bunca paralar verip aldıkları ve buralara bunca zahmetlerle asılan bu yağlı boya resimlerin kendisi cahil olduğu için anlayamadığı bir kerameti olacağına ve okumuşla-

rın bunları defalarca görmek isteyeceklerine de inanırdı. Ve pek iyi kalpli olduğu için nihayet ricamıza dayanamaz, yine anahtarı alır ve kim bilir kaçıncı defa olarak, bizi yine bu odaya götürürdü. Ve her defasında o yeşilli sahaya geldi mi, kalbinin iyiliğini yüzüne aksettiren mahcubiyetli bir gülüşle gülerek, bizim asıl istediğimizi yapar; gûya gizli bir çalgıya tebaiyyet ediyor gibi, kendisine mahsus bir zıplayışla, keçenin yeşil kısımlarının üstünden atlardı. Ve bu manzara kalplerimizi fazla doldurur ve biz katıla katıla gülerdik. Bu ihtiyar kadınla biz, üç dört çocuk, ne iyi anlaşılan bir cemiyet kuruyorduk!

Nizami bey daha alafranga musiki meraklısı idi. Bazı geceler köşke Mösyö Lange'nin orkestra takımını getirterek alafranga çalgı müsamereleri tertip eder ve Büyükada'nın bütün kibarlarını davet edermiş. «Hattâ bir gün profesör Hege'yi bile getirtmişti!» Fakat, bir fosnot duyunca müzisyenlere, âdeti veçhile, fena halde kızarmış. Kumar meraklısı idi, bir gecede bin lira kaybettiği olurmuş. Şıklık meraklısıydı. Boyunbağları, esvapları hep Mir'den gelirmiş. Çiçek meraklısı idi. Serinde her mevsim en nadir çiçekler açar ve ceketinin iliğinde, her gün muhtelif renkli ve acaip şekilli bir çiçek parlardı. Ve pahalı bir çiçek olduğunu söylerlerdi. Baston meraklısı idi. Sokakta kullanılamıyacak kadar kıymetli maddelerden, fildişinden, çeşmi bülbülden bastonları varmış, bazılarının başı bir elma büyüklüğünde altındanmış. Fakat onun bu merakına rağmen, hiddetini yenemiyerek, bu kıymetli bastonlarından birini başkasının sırtında kırdığı olurmuş. Botin meraklısıydı. Yatak odasında büyük, uzun bir esvap dolabının alt sırasında yanyana dizilmiş, hepsi yüksek ökçeli ve hemen her renkte belki kırk çift botin, iskarpin ve çizmesi vardı. Biz yine büyük halamıza yalvarır, arada bir bu odayı ve dolabı açtırır ve her defasında bu yanyana

dizilen kırk çift botini kahkahalarla seyrederdik. Zira onların yanyana seksen ayak gibi öyle bir adım atış halleri, nice Nizami beylerin yanyana, sessizce yürüyüşünü andıran öyle canlı bir halleri vardı ki buna gülmemek mümkün değildi. Bu manzara hâlâ gözlerimin önündedir.

Nizami beyin teni ve fesi kıpkırmızı, krem şemsiyesinin içindeki atlas yemyeşil, esvapları ve eldivenleri açık renk, boyunbağları göz kamaştırıcı, gözleri iri, bıyıkları dik, bakışları sert, vücudu çevik, boyu kısa, ökçeleri yüksek, sesi kalın, dili peltek, yüzü asil çizgili, eli bastonlu veya kırbaçlı öfkesi daha yeni geçmiş de yüzünün kızarıklığı daha geçmemiş, yahut, ha şimdi öfkeleniyor da yüzü kızarıyor, bastonunu ha şimdi birinin sırtında kırmış, ha kıracak zannını veren bir halde ve ağzı da azarlamaktan yeni susmuş gibi gözüküyordu. O zamanlar çok satılan, kapakları açılınca içinden yaylı bir bebek fırlayan kutuların birinden çıkmış gibi ve hayal oyununda perdeye büyük bir buketle çıkan iri gözlü genç âşık tipini andıran şımarık, kabarık, parlak ve fırlak bir hali vardı.

Küçüklüğünde onu —bir türlü beğendiremediği— mekteplere götürmüş, getirmiş ve şimdi de onun çocuklarını gezdiren, küçük köşkün alt katındaki bakımsız odasında yatıp kalkan, hayli yaşlı beyaz bıyıklı, ters suratlı, eski bir lalası Hüseyin ağa vardı. Eski evlerde haremde sütninelerin, dayıların, bacıların ve selâmlıkta lâlaların ve gidiş ağalarının, hiyerarşinin tayin ettiği bir mevkileri vardı. Büyük beyefendiyle büyük hanımefendinin bu adama itimatları yerindeydi. Fakat bu mevkie ve bu teveccühe istinat eden Hüseyin ağa, hanımların anlattıklarına göre, Nizami beyin israfından dolayı ona o kadar kızarmış ki, dargınmış. Hiç sözünü dinlemez ve hattâ yüzüne bakmazmış. Hanımlar: «Mütedeyyin adam! Bu sefahate razı olur mu hiç?» diyor-

lar ve bununla Nizami beyin bir macerasını anlatmak vesilesini buluyorlarmış. Fakat Hüseyin ağa bu züppelikleri hanımlar gibi, hem tenkit hem takdir ediyor değildi. «Büyük küçük bey delidir vesselâm!» diyormuş. Nizami bey hakkında o zamana kadar bildiklerim bu sathî malûmat ile bunlara ait bir takım tuhaf tafsilât ve gülünç teferruattı.

Senelerce sonra Galatasaray Lisesi'nden çıktığım bir hafta tatili günü, köprü üstünde Bektaşi şeyhleri gibi, dilim dilim bir başlık, siyah bir nevi cübbe giymiş, kısa boylu, çabuk hareketli, iri gözlü birinin Nizami beye pek benzediğini... Aman; gözlerime inanamıyorum. Nizami bey olduğunu görünce duyduğum taaccübü tasavvur edin! Nizami bey, alafranga, şık, meraklı, züppe Nizami bey karşımda bu kılıkta idi! Serpuşu başına, esvapları üstüne çok geniş ve bol geliyor, âdeta iğreti duruyor ve ona bir hacivat edası veriyordu. Birdenbire gözlere görünüyordu ki şeyhler bir «ağır ezgi fıstıkî makam» ile yavaş yavaş yürürler, gelirler, giderlerdi. Onların bütün bir yavaşlık üslûpları vardı ki Nizami bey bugünkü tabirle bu ritme uyamıyordu. Tuhaflığı gözlerime bir lâhza içinde bir felâket ve şeamet manzarası halinde çarptı. Fakat o beni görünce memnun bir yüzle yanına çağırdı. Elini uzatarak, başka, değişmiş, incelmiş, gûya gözyaşlariyle nemlenmiş ve yumuşamış bir sesle:

— Oğlum, öp elimi! dedi, ben şimdi baba oldum! Çamlıca'da bir tekke açtım. Şimdilik bir tek müridim var: Bizim Hüseyin ağa... Fakat umarım, Allahın inayetiyle, yakında çokları gelirler. Annelerine selâm söyle... Bir gün seni bana göndersinler! Haydi, seni Allahın birliğine emanet ettim!..

Sesinde olduğu kadar bu sözlerinde, bu uslûbunda eski Nizami beyi bir türlü bulamıyordum. Öyle değişmişti ki! Kırmızı teni toz pembesi olmuş, yüzünü kum-

ral bir sakal kaplamış, fakat asıl gözleri değişmiş ve o asıl bu gözleriyle değişmişti. Gözler! Bütün iç âlemimizin, maneviyatımızın başlangıçları, fenerleri ve anahtarları! Gözler gözlerimize neler gösterir ve öğretir! Hepimiz gözlerimizle hep görmeği umarız. Nadiren hatırlarız ki gözlerimizle asıl kendimizi göstermiş oluruz. Bu gözler başka bir ruhun gözleri olmuştu. Saffet, hayret, şefkat ve muhabbetle bakıyordu. İnsan bu adamın iyi kalbine inanıyordu. Bu gözler nemli, ıslak, âdeta boğulmuş bir nazarla bakıyor, parıldıyor, yaşarıyordu. Ve insan bu adamın bozulmuş aklına acıyordu.

Çocuk gözlerime o zamana kadar hiç kimse ne giyim ve harici manzara itibariyle, ne bunların delâlet ettiği tabiat ve hayat itibariyle Nizami beyin gösterdiği kadar kat'î bir fark ve şiddetli bir değişme göstermiş değildi. Onu hayatının ilk kısmı ile bu ikinci kısmına o kadar hazırlanmamış biliyordum ki bu akıbetine şaşmaktan kendimi alamıyor ve tabiatın hilâfında addettiğimiz manzaraların verdiği nahoş ezayı duyuyordum.

O gece yemekten sonra, hizmetçiler, oturulan odaya getirdikleri kahve fincanlarını toplayıp çekildikleri ve bütün gün hizmet ettiklerini bol bol çekiştirmeyi sevdikleri saatte, büsbütün yalnız kaldığımızdan emin olunca, fazla sıkılmasınlar diye lâtif ve gülmek taklidiyle annelerime — fakat böyle zamanlarda olduğu gibi heyecanımı bir türlü teskin edemediğimi duyduğum bir sesle — :

— Size tuhaf bir şey anlatacağım, diye başladım. Bugün köprü üstünde bir Bektaşi şeyhi kılığıyle kimi görsem beğenirsiniz? Bir türlü tahmin edemezsiniz! Nizami beyi!

Halbuki annelerim her şeyi biliyorlarmış. Annem:

— Biz sana duyurmak istemedik!

Dedi. O zaman hanımlar müteessir seslerle ve en

acı noktalara pek yavaş dokunarak, birbirlerinin söylediklerine ilâvelerle anlatmağa başladılar:

Bu ailenin başına büyük bir felâket çökmüştü. Meğer ben Galatasarayında, ailelerinin insanlara kolayca bağlanan fakat artık görüşmediklerini de kolayca unutan çocukların kayıtsızlığı ile, ondan habersiz kalmış olduğum bir kaç sene içinde Nizami beyin babası, annesi ölmüşler. O zedelenmiş servet kardeşleriyle taksim edilmiş. Nizami bey az zaman içinde kendine kalan bütün serveti bitirmiş. Hareminden ayrılmış. Arnavutluk'taki çiftlikler, Sirkeci'deki hanlar, Büyükada'daki büyük köşk, arkasındaki küçük köşk, serler, eşyalar, tablolar, kolleksiyonlar, arabalar, atlar her şey satılmıştı. O zaman bu teselsül eden felâketler Nizami beyin aklına dokunmuş ve o hastalanmıştı. Yaşlı hanımlar doktorlardan daha yeni işiterek ne olduğunu anlamadan itibar ettikleri bir kelime ile «Artık siz anlarsınız!» der gibi bakarak: «apopleksi olmuş!» diyorlar, annem buna iştirak etmiyerek: «Ben paralizi olmuş biliyorum!» diyor, yabancı kelimeler o zaman bile aramızı açıyor ve Nizami beyin hastalığı nüzul mu değil mi anlaşılmamış kalıyordu. Bunun üzerine de Nizami beyin zaten kuş kadar aklı büsbütün uçmuş! Şimdi aklından zoru varmış. Mülkiyet hakkında fikirleri karışmış. Bu hususta etrafında gördüğü taassuba iştirak etmiyormuş. Gece yatısına misafirliğe geldiği evlerden ertesi günü giderken bazı şeyler alır, götürür, bunları satarmış. Belki yerinde kalan bütün bir eve nisbetle götürdüğü şey gözlerine o kadar küçük görünüyordu ki ihtimal bunu ev sahipleri farkedemezler sanıyor, ihtimal ailesi erkânının iyiliğine istinatla bunu kendisine çok görmiyeceklerine güveniyordu. Belki de hem istemek eza ve zahmetini hem anlamak ve vermek acısını arada bir sır gibi örtülecek şeyler diye telâkki ediyordu. Esasen kendisi bu şeylere vaktiyle de büyük bir kıymet atfetmiş

değildi. İhtimal gittikleri yerlere lâzımgelen benzini iyi hesap edemiyen şoförler gibi misafirliğe gittiği yerden dönmek için lâzımgelen masrafları zihninde hesaplıyamıyor, esasen İstanbul'un pek karışık ve uzak semtlerinden bu dönüşler kendisine fazla pahalıya malolacağını görünce müşkül mevkilerde kalıyordu. O zaman, her döndüğü yerden, verilmemiş bir hediye alır, bir yadigâr koparır, götürür, bazan bunlar cebinden çıkarsa mazur görülmesi için: «Feramuş ettim!» dermiş. Bütün familya âzası (zira, bu, aile kelimesinin yerine hep bu familya kelimesinin kullanıldığı bir devirdi) bu acınacak hallerine pek çok acımışlar ama, ne yapsınlar, hepsi de birer birer evlerinin kapısını ona kapamışlardı. Kendisi Çamlıca'daki Karacaahmet mezarlığına bakan «camları kırık, bacası yıkık» bir ev tutmuş ve burada gûya bir tekke kurmuştu. Şimdi: «Ben baba oldum!» diyormuş ama bu sözüne budala Hüseyin ağadan başka inanan yokmuş!

REFİK HALİT KARAY
(1888 - 1965)

YİRMİNCİ yüzyıl Türkiye Türkçe'sini büyük bir ustalıkla kullanan hikâye ve roman yazarı. İstanbul'da doğdu. Maliye başveznedarı Mehmet Halit Bey'in oğludur. Vezneci, Göztepe okullarından sonra Gaatasaray Lisesi'nde okudu (1900 - 1906). Giriş sınavını kazandığı Hukuk Mektebi'ne bir yıl devam etti; gazetecilik hayatına atıldı. «Servet-i Fünûn» dergisine çeviriler yapıyor, «Tercüman-ı Hakikat» te çalışıyordu. «Fecr-i Âti» topluluğuna katıldı (1909). Onbeş sayı çıkabilen «Son Havadis» gazetesini kurdu. «Sadâ-yi Millet» gazetesine geçti. «Kalem» ve «Cem» mizah dergilerine «Kirpi» takma adı altında yazılar yazması ününü genişletti. İttihat ve Terakki hükümetince Sinop'a sürüldü (1913); Çorum, Ankara, Bilecik bölgelerinde sürgün olarak kaldıktan sonra İstanbul'a döndü (1918). Robert Kolej'de Türkçe öğretmenliği (1918), Posta - Telgraf Umum Müdürlüğü (1919) yaptı; Hürriyet ve İtilâf Fırkasının yüksek kademelerinde bulundu. «Aydede» mizah dergisini çıkardı (1922). Anadolu'da başlıyan Milli Mücadeleye karşı çıktığı için «yüzellilikler» listesine alınarak, yurt dışına çıkmak zorunda kaldı (9 Kasım 1922); Beyrut ve Halep'teki onbeş yıllık sürgün hayatı sonunda affolunarak yurda döndü (1938). Ömrünün son yılları gazetecilikle geçti. Refik Halit; «Yeni Lisan» akımının tutunmasında önemli payı bulunan, konuşma dilini yazılarında büyük ustalıkla uygulayan bir yazardır. Hikâyelerile romanlarında renkli bir görgü ve gözlem zenginliği göze çarpar. Romanlarında, çoğunlukla aile üstünde durur. Hiçbir belli teze bağlanmaksızın, sağlam bir teknikle, başarılı çevre tasvirleri içerisinde nefis bir üslûpla olayları anlatır. Ağır fikre, derin çözümlemelere, tezli saplantılara girmeden, «ak realizm» diyebileceğimiz bir görüşle yazar. Ne çok karamsardır, ne çok iyimser. «Gazetecilik bana malzeme verir; ben bu sayede kendimi daha çok hayatın içine girmiş bulurum» der. Olaylarla törelerin güldüren, şaşırtan yanlarını alır. İç gözlemde oldukça za-

yıf, dış gözlemle çok kuvvetli bir «ressam-yazar» özelliği gösterir. Sürükleyici olayları ilgi çekici tiplerle geniş bir coğrafya içerisinde, renkli, kokulu, binbir benzetme ve zekâ oyunlarile verir. Sıcak, çekici, oynak, ışıklı, zevkli bir dili vardır. İstanbul halkının en güzel Türkçesini kullanan usta bir üslûpçudur. Refik Halit; yazarlık hayatında sürgünlerin etkisini belirtir: «Her iki gurbetim de çok faydalı oldu. Birincisinde Anadolu'yu, ikincisinde dünyayı tanıdım.» Hikâyeciliğimizde dönüm noktası sayılan, Anadolu'yu kötü ve acı yanlarıyla anlatan hikâyeleri için şu görüştedir: «Memleket Hikâyeleri; çığır açmak bakımından köy hikâyeciliğimizin nüvesini teşkil eder. Ben Anadolu'yu bir köylü olarak değil, varlıklı bir şehir delikanlısı olarak gördüm ve anlattım.» Hikâye, roman demektir; küçültülmüş komprime roman. Emin olun ki bir roman yazmak, hikâye yazmaktan daha kolaydır. Zira meydan geniştir, vaktiniz müsaittir. Halbuki hikâyede sütun mahduttur. Evvel alâka verecek bir başlangıç bulmaya mecbursunuz. Sonra gelecek satırlar, vakanın izahıyla birlikte o merakı devam ettirecek. Asıl güç nokta da, hikâyenin son bırakacağı tesir... Hikâyeleri eskiden beri güçlükle düşünür, güçlükle yazarım... Tercihan okuduğum kitaplar tarihle alâkalı kitaplardır. Sonra bende coğrafya zevki de vardır. Nitekim «Nilgün» bunun misâlidir. Hiç gitmediğim, görmediğim yerlerin tasvirleri, okuduğum kitaplar ve tetkiklerim sayesinde, orada yaşamışım tesiri verecek kadar kuvvetlidir, görüşündedir. Refik Halit Karay; mensur şiir, makale, fıkra, hâtıra, sohbet, hikâye, tiyatro, roman türlerinde eserler vermiştir. Sürgünde iken yazdığı yayınladığı eserleri sonraları toplu olarak basıldı. En tanınmışları; Anadolu sürgünlüğü çağında yazdığı Memleket Hikâyeleri (1919); İstanbul'un çeşitli hayat sahnelerini anlatan İstanbul'un İçyüzü (roman, 1920, İstanbul'un Bir Yüzü, 1939); «Yezidî»liği tanıtan, tabiat ve dil güzelliğinin kaynaştığı Yezidin Kızı (roman, 1939); Hatay'ın Türklüğü dâvası uğruna yazdığı Çete (roman, 1939); yurt dışına sürülen politika kurbanlarını ele alan Sürgün (roman, 1941); diğer romanları, Anahtar (1947); Nilgün (3 cilt, 1950 - 1961); Bu Bizim Hayatımız (1950); Kadınlar Tekkesi (2 cilt, 1956); Karlı Dağdaki Ateş (1956); Dört Yapraklı Yonca, (1957); Sonuncu Kadeh (1965). İki tiyatro oyunu vardır: Kanije Müdafaası (1909), Atatürk'ün «İnkılâplarımızı hicvetmiyor, bilâkis belirtiyor,» dediği Deli (piyes, 1 perde, 1939). Siyasal hiciv ve mizah yazılarının toplandığı: Kirpinin Dedikleri (1916); Ago Paşa'nın Hâtıratı (1918); Guguklu Saat (1922); Bir Avuç

Saçma (1940). Yurt dışında yazdığı Gurbet Hikâyeleri (1940). Edebî anılarının, sürgün ve gurbet notlarının yer aldığı: Sakın Aldanma, İnanma, Kanma (1915); Üç Nesil Üç Hayat (1915); Minelbâb İlelmihrâb (1965). Hikâyelerinden:

BOZ EŞEK

Irmaktan su taşıyan çocuklar dağ yolunda bir ihtiyar adamın yattığını haber verdiler. Bir boz eşek de, başıboş, oralarda dolaşıyordu. Hüsmen Hoca:

— Varıp bakalım, dedi.

Akşam yakındı. İki derenin birleştiği bu batak, çukur, sıtmalı araziye çeltiklerden kalkan kokulu, ağır bir duman yayılıyordu; gövdeleri yarılmış, yanmış beş on yaşlı, cansız söğüt arkasında, güneş bulanık bir ışık bırakarak arkların durgun sularını yer yer parlatıyordu. Bu aydınlık parçalar, kül renkli, rutubetli ova ortasında bulutlu göğün yarıklarına benziyor; yavaş yavaş bulanıyor, sönüyor, örtülüyordu.

Üç köylü, ârızalı, çamurlu bir patikadan ağır ağır, birbiri arkasından çıkıyorlardı; içlerinden biri, sakalı bir at gibi, fena fena öksürüyordu.

Evvelâ boz merkebi gördüler. Fundaların ortasında, tozlu, topraklı bir yer bulmuş, galiba bir çok tepinmiş, yatmış, oynamış, şimdi, memnun bir eda ile yan gelip oturuyor, batan güneşi kayıtsızca seyrediyordu.

Hoca:

— Hedi nerdesin yolcu!

diye seslendi. Ötede, arkasını kuru bir ahlata dayamış, ihtiyar, mecalsiz bir adam, sık sık soluyor, gelenlere fersiz gözleriyle bakıyor, elleriyle göğsünü göstererek işaretler ediyordu. «Nen var? Ne oldun dayı?» suallerine sesten ziyade nefese, soluğa benzeyen üfürüklü bir hırıltıyla anlaşılmayan cevaplar veriyordu.

Köylüler, ölüyor sanarak çömelmişler, bekleşiyorlardı. Lâkin hasta iyileşiyor, canlanıyordu. Abanî sarıklık, mor cübbeli, fukara kılıklı bir ihtiyardı. Sert, kır bir sakalın örttüğü çehreden meydanda duran kısmı, sıcak ovaların güneşiyle kavrulmuş, buruşuklar, kıvrımlar içinde kalmıştı. Sarkık, şiş kapaklarının altında beyaza yakın açık mavi, ufacık gözleri vardı ki insana bir çocuk bakışıyla dimdik bakıyordu. Yavaş yavaş bu çehreye bir renk, bu gözlere bir fer geliyordu. Aynı vaziyette, sırtı ahlata dayalı, ölgün sadasıyla bir şeyler söylüyor, galiba uzaklardan geldiğini, uzaklara gideceğini anlatıyordu.

Hüsmen Hoca'nın: «Odaya götürün, yatsın!» teklifi üzerine yardım edip, eşeğe bindirdiler. İki tarafından tutarak, düşmesine meydan vermiyorlar, taşlar, topraklar kaydırarak, bin zorlukla iniyorlardı.

Güneş gitmiş, arklardaki sular parlamaz olmuştu. Etrafı kapatan dik, sivri dağlar duman ve bulut sarılı kocaman başlarını birbirine dayayarak çoktan uykuya varmışlardı. Köy, kayaların kat kat gölgelerine gömülü, ne pencerelerinde bir ziya, ne yollarında bir ses, karanlıkta bekliyordu.

Gelenlerin şamatası üzerine kapılardan tek tük çehreler uzandı. Ahırlarda inekler böğürdü. Hüsmen bağırıyor:

— Nerdesiniz be! Hele çıkan, misafir geldi!

diye haber veriyordu. Şimdi, ellerindeki çıralarla her taraftan beyaz bez donlu bir çok insanlar çıkıyor, duman ve ışıktan mürekkeb bir hâle içinde, karanlık köşelere aydınlıklar dağıtarak, gübre yığınlarında hâreler koşturarak şaşkın şaşkın misafir odasına doğru geliyorlardı.

Burası, en yakın kasabaya iki gün uzakta, Anadolu' nun çıplak, yolsuz, viran, bir köyü idi. Bir vilayetten diğerine geçen arabasız yolcular, bazan, havalar çok kurak gidip Kızılırmak geçit verirse, şoseyi bırakırlar

ve kestirmeden bu köye uğrayarak iki gün yol kazanırlardı. İşte, senede bu vesile ile beş on kişi, beş on fakir, böyle hüzünlü bir saatte, yorgun argın gelir, kapılarını vururdu. O zaman muhtar Hüsmen köylülerden ikram kimin sırası ise ona haber gönderir, kendisi de, ocağında, yaz kış, sönmemecesine çıra kütükleri alevlenen misafir odasına yolcuyu yerleştirirdi. Köy, dünya ahvalini bu gelip geçici, cahil insanların getirdikleri yalan yanlış haberlerle öğrenirdi.

Hasta sakinleşti.

— Göğüs, diyordu. Böyle, ikide bir tutar.

Köylülerden biri ocağın çengeline bir bakraç asmıştı. Çıraların alevi vurmuş, içindeki, bir sabun köpüğü gibi rengârenk kabarıyordu. İndirdiler; ihtiyara bir tas verdiler. Üfüre üfüre zevkle içiyordu. Süt henüz bitmişti ki, inatçı bir hıçkırık tuttu. Bütün vücudunu sarsıyordu. O, her sarsıntıda bir «Elhamdülillâh!» diyordu. Köylüler, tâ karşısına bağdaş kurmuşlar, konuşmaya fırsat arayarak bekliyorlardı; gençler kapı önünde, ayakta dizilmişler, uyku isteyen gözleri küçülmüş bu sessiz, mariz misafirden bir şey anlamıyorlardı.

Hıçkırık kesilmiyor, bilâkis, sıklaşıyor, sertleşiyordu. Hasta bir aralık elleriyle: «Gelin, yaklaşın!» diye işaret etti. Hüsmen önde, diğer ihtiyarlar arkada etrafını aldılar. Gençler, merak içinde, fakat yaklaşmaya cesaret edemeyecek kapıda duruyorlardı; galiba yolcu zorlukla bir iş anlatıyordu. Belki de vasiyet ediyordu. Hüsmen'in ikide birde:

— Merak etme, gönlünü ferah tut, biz bakarız!

dediğini duyuyorlardı. Birden, ihtiyarlar yere, mindere eğildiler. Sonra sessiz kalktılar.

Hüsmen:

— Hakka kavuştu!

diye mırıldandı. Ocakta kütüklerden biri çarpıldı, keskin bir aydınlıkla ölünün yüzünü parlattı, söndü. Dışarda bir inek uzun uzun böğürüyordu.

Yolcu, son arzusunu anlatmaya vakit bulmuştu. Kemerinde dizili sekiz altınıyla boz merkebi Hicaz'a vakfediyordu.

Mezarlıktan dönen köylüler, ellerinde kalan bu liralarla merkebi ne yapacaklarını, bu emri nasıl yerine getireceklerini kestiremiyorlar, asmanın altında birleşip söyleşiyorlardı. Nihayet, bir defa kazaya varıp hâkimden danışmaya karar verdiler. Hafta içinde Hüsmen merkebi yanına alıp yola çıkacaktı.

Hayvan, bir ehemmiyet kesbetmişti: önüne bol yem dökülüyor, mısır sapları yığılıyordu. Köylüler sık sık hatırlıyorlar: «Boz eşek suya götürüldü mü? Arpası döküldü mü?» diye birbirlerinden soruyorlardı.

Bir sabah Hüsmen Hoca'yı alaca karanlıkta hep birden değirmenin önüne kadar götürdüler, selâmetlediler. Boz eşek, Hoca'nın merkebine bağlı, kuyruğunu oynatarak ferah, yüksüz, arkada gidiyor; yeni doğan sırma telli bir güneş, palanının soluk keçesini kadife gibi parlatıyordu.

Bu, ne uzun, ne can sıkıcı bir yoldu. Durgun sulardan fışkırmış pirinç başaklarıyla arklar boyunca giden kamışların yeşilliği yamaçlar ardında görünmez olunca kurak, düz bir toprak, iki gün hiçbir köye, hiçbir değirmene, hattâ iki cılız söğüdün gölgelediği bir su başına bile uğramadan, ıssız, kavruk, devam edip gidiyordu. Sonra dik kayalı bir yokuş, korkunç bir boğaz aşılıyor, tepesine yaklaştıkça serin bir rüzgârla beraber lâtif bir manzara başlıyordu. Kısa bir kılıç sırtı gibi parlayan ince bir dere ayvalıklar, elmalıklar ortasında, yemyeşil, sulak ve feyizli, göze görünüyordu; telgraf direklerinin sıralandığı beyaz düz bir şose kıvrıla kıvrıla dönerek dağlara tırmanıyordu.

Hüsmen, handa geçirdiği gecenin sabahı, erkenden hükümete yollandı.

Minimini kasabanın balkonlu, kuleli, gazinoya benzeyen kocaman bir konağı vardı. Lâkin ikmal edilme-

mişti. Sıvanmayan kerpiç duvarlar yer yer açılmış, kumrulara yuva olmuştu. Üst kat penceresiz, sıvasızdı. Tahta örtülerle kapatılmıştı. Kenarda battal bir kireç ocağı, biraz ötesinde de amelenin çalıştığı zamandan kalma bir sundurma, elân öyle hâliyle duruyordu. Bina çoktan haraplaşmıştı.

Ceketsiz, kalpaksız bir jandarma çavuşu ne istediğini sordu. Hoca tâ baştan, ırmaktan su taşıyan çocukların gelip nasıl haber verdiklerinden tutturarak anlatıyordu. Hikâyesi daha yarıyı bulmadan karşısındaki uzaklaşmış, derede yüzen ördeklere ekmek atıyor, köşede çardağın altında nargilesini höpürdeten bir sakallıya:

— Ne o, Hoca efendi, sabah keyfi mi?

diye sesleniyordu.

Kadı'nın izinle İstanbul'a gittiğini öğrenen Hüsmen, bir defa da kaymakama işi anlatmak istedi. Kunduralarını kapıda çıkarıp, parmaklarını meydanda bırakan yırtık çoraplı ayaklarıyla, çekine çekine, elleri karnında yürüdü, hikâyeye başladı.

Kaymakam, arkasında çividi dalgalanmış bir keten ceket, bıyıkları boyalı, dişsiz, hımhım bir adamdı. İşin tamamını dinlemek tahammülünü göstermeden:

— Çağırın çavuşu!

diye seslendi.

Beş gündür, Hüsmen Hoca, önüne gelen adama derdini anlatarak, kasabada dolaşıyordu. Jandarma çavuşu ne merkebi alıyor, ne de kendisini bırakıyordu. Nihayet haline acıyan biri çıktı:

— Gitsin de, iki hafta sonra gelir; işi kadıya bırakalım!

dedi, kandırdı.

Zaten buranın kadısı namlıydı. Kabak Kadı derlerdi. Her işi halleder, her kördüğümü çözerdi. Arkasına turuncu bir maşlah giyerek, kırmızı şemsiyesiyle çar-

şıdan bir geçişi, kocaman gövdesini tutarak olur olmaz şeylere bir gülüşü vardı ki, halk bayılırdı.

Aynı yollardan, aynı halde boz merkep terkiye bağlı, döndüler. Hüsmen Hocanın ve iyi beslenmesi icap eden eşeğin boğazına orada, katığın ve arpanın pahalı olduğu kazada hayli masraf edilmişti. Meclis kuran köylüler bunu: «Mübarek yere bağlı, bakmak borcumuz!» diye çok görmediler. Hüsmen de yorgunluğundan şikâyet etmiyor, Hak uğrunda çalışmak ona yol mihnetlerini unutturuyordu.

Lâkin ikinci seferin haftasında, yine merkep ardında dönmeğe mecbur oldu. Kadı henüz gelmemişti; jandarma çavuşu, Hoca'ya çıkışmış:

— Hödük herif, acelen ne?

demişti. Köylüler, vakfedilmiş bir hayvanın işte kullanılıp kullanılmayacağında şüphe ediyorlar, boz eşeğe ilişmiyorlardı.

Üçüncü yolculuğun avdeti, yine öyle, merkeb arkada, oldu. Uzaktan, keskin gözüyle biri boz eşeğin geri geldiğini görmüş, köye yaymıştı. Halk şimdi şaşırmış, merakla bekliyordu. Hüsmen daha inmeden ferahlı bir seda ile:

— Ne ettik be, şahit götürecektik!

diye bir hamlede meseleyi anlattı. «Sahi, nasıl düşünmemişlerdi? Ziyanı yok, merkebi kadı kabul edecek, hüccetini yazacaktı ya, haftaya üç kişi giderler, icap ederse yemin de ederlerdi...»

Boz eşek, arasıra yaptığı yüksüz seyahatlere karşı, önüne dökülen bol yemden yiye yiye semiriyor, hırçınlaşıyordu. Böyle iki buçuk ay geçmişti.

Nihayet son sefer hazırlandı. Değirmenin önünde selâmetlenirken yeni doğan güneş bu küçük kafilenin kaldırdığı tozları parlatıyor, yaldızlı bir bulut içinde yokuşu tırmanan köylüler geride kalanlara sanki yükseliyor, göklere kalkıyor gibi görünüyordu.

Boz eşek bir daha dönmedi. Köy halkı, yazılan hüccetlere, basılan mühürlere bakarak merkebin ikramlar göre göre, yavaş yavaş, yüksüz ve eziyetsiz tâ Hicaz'a kadar gideceğine, orada Zemzem taşıyacağına inanmışlardı. Hattâ Hüsmen, bir gece rüyasında eşeğin palanını yeşil bir kadifeyle kaplı görmüş, itikadı pekleşmişti.

Zaten, hepsi vazifelerini yapmaktan mütevellid bir sevinçle sık sık merkebin lâfını ediyorlar, ahırda, kendi kendine kalınca, iki tarafa başını sallayıp zikre başladığını anlatıyorlar, birbirlerini kandırıyorlardı.

Lâkin vakanın yılında, kasabaya pirincini satmaya giden Hüsmen Hoca aptallaşmış gibi dönmüştü.

Pazar yerine tam kalabalık zamanında uzaktan bir «Savulun değmesin!» nidası duymuş, halk ikiye ayrılmış ve Kapak Kadı, altında boz merkeb, arkasında mahut turuncu maşlah, iri gövdesini sarsan bir süratle etrafa selâmlar dağıtarak geçip gitmişti.

REŞAT NURİ GÜNTEKİN
(1889 - 1956)

ÇAĞDAŞ Türk edebiyatının ünlü roman, hikâye ve tiyatro yazarı. İstanbul'da Ülküdar'da doğdu. Askeri doktor Nuri beyin oğludur. Çanakkale'de ilk öğrenimini yaptı. Galatasaray Lisesinde bir yıl okuduktan sonra İzmir'deki Fransız Okuluna girdi. İstanbul Edebiyat Fakültesini bitirdi (1912). Uzun yıllar liselerde edebiyat öğretmenliği yaptı (1913 - 1930); Unesco'da Türkiye temsilciliği, Paris'te kültür ateşeliği görevlerinde bulundu. Emekliye ayrıldıktan sonra, yeni eserlerini hazırlarken yakalandığı kanserden, Londra'da öldü (7 Aralık); cenazesi uçakla getirilip Karacaahmet mezarlığında toprağa verildi. Reşat Nuri; Anadolu halkının yaşantılarını, sorunlarını, kişisel duygularla inançlarını süssüz, yapmacıksız, konuşulan Türkçenin tüm sadelik ve açıklığile dile getirir. «Çalıkuşu» romanına gelinceye dek, küçük hikâyeler, tiyatro eleştirileri, piyeslerile dikkati çeker; bu romaniyle ünü genişler. Çalıkuşu, halkımızı aydınlatmak, yurdumuzu kalkındırmak isteyen gençlerimiz için bir sembol olmuş; Feride'nin kişiliğinde, İstanbul, taşra birbirini sevip kaynaşmıştır. Reşat Nuri'nin iyimser bir kişiliği vardır. İyi bildiği sahne tekniğini, romantizme kayan bir idealizm altında, bazen mizahla karışık olaylara uygular. İnsan sevgisine geniş bir yer verir. Müfettişlikle adım adım gezdiği Anadolu'yu, gördüklerini, duyduklarını, kendine özgü tipleri, geleneklerle görenekleri, toplumsal dertleri, pek derine inmeyen bir gözlemle anlatır. Yaşadığı çağın konularını, geleceğin mutlu günlerini hazırlamak, daha iyi insanlar yaratmak endişesiyle işler. Kendini, daha güzel yarınları hazırlıyan, bir ülkü mimarı sayar. Reşat Nuri Güntekin, eleştiri, makale, çeviri, hatıra, hikâye, roman, tiyatro türlerinde; bir çoğu dergi, gazete sayfalarında kalan yüzü aşkın eser yazmıştır. Bunlardan ondokuzu roman, yedisi hikâye, yirmiden fazlası telif tiyatro eseridir. Asıl yazarlık kudretini gösterdiği romanlarını şöyle sıralayabiliriz: Çalıkuşu (1922); Damga (1924);

Dudaktan Kalbe (1925); Bir Kadın Düşmanı (1927); Acımak 1928); Yeşil Gece (1928); Yaprak Dökümü (1930); Kızılcık Dalları (1932); Gökyüzü (1935); Eski Hastalık (1938); Ateş Gecesi (1942); Miskinler Tekkesi (1946); Kavak Yelleri (1950). Tiyatro eserlerinin en tanınmış olanları ise: Eski Rüya (1925); Taş Parçası 1926); Hançer (1927); Hülleci (1935); Yaprak Dökümü (1943); Eski Şarkı (1951); Tanrıdağı Ziyafeti (1955); Bu Gece Başka Gece (1956). Bunlardan başka Sönmüş Yıldızlar (1927); Tanrı Misafiri (1927); Olağan İşler (1930); hikâye; Üç Asırlık Fransız Edebiyatı 3 cilt, 1932), İnceleme, Anadolu Notları (1936); gezi; İtiraflar (Rousseau'dan 1955-61) çeviri olmak üzere daha birçok kitapları yayımlandı.

PORSELEN ÇAY İBRİĞİ

Murtaza Efendi, o gün Bitpazarı'nı, Kalpakçılarbaşı'nı altüst etmiş, bir türlü Mümeyyiz'in kızma verilmeye lâyık bir hediye bulamamıştı. Aylık çıkıncıya kadar sarf edilmek üzere ancak yüz on kuruşu kalmıştı. Arkadaşlarının yanında mahçup düşmemek, Mümeyiz Efendi'nin teveccühünü kaybetmemek için bunun üç, hatta dört mecidiyesini fedaya razıydı. Fakat onun «üç ilâ dört mecidiyelik kibarca, zarifane, herhalde gelin olan bir arkadaş kızına lâyık bir hediyeden» bahsettiğini işiten dükkâncılar gülüyorlar, terbiyesiz terbiyesiz alay ediyorlardı. Bir tanesi bir küçük saç tarağı, birisi de bir çift mendil teklif etmişti.

Murtaza Efendi: «Babalık, sen üç okka domates al da onu götür» diye eğlenen pis kıyafetli, ipten kuşaklı bir mezat malcıyı fena halde haşladıktan sonra çarşıdan çıktı. Artık etrafına bakmıyor, serseri meczuplar gibi kendi kendine konuşarak yokuşu iniyordu.

— Murtaza Efendi, Murtaza Efendi... Uğurlar ola!

O kadar dalgındı ki, birdenbire sesin istikametini bile tâyin edemedi.

— Nedir bu dalgınlık Murtaza Efendi?

Murtaza Efendiyi çağıran adam, kısa boylu, çiğ sarı sakallı, saçsız bir hırdavatçıydı.

— Canım, eski arkadaşları çiğneyip geçmek olur mu?

— Vay Murdehay Efendi, senin açtığın dükkân burası mı? Memnun oldum görüştüğümüze.

Murdehay, Murtaza Efendinin kalem arkadaşıydı. Memurlara erzak dağıtıldığı tarihlerde ufaktan ufağa şeker, zeytinyağı, pirinç alım satımı yapmış, sonra daireyi bırakarak elindeki parayla bu hırdavatçı dükkânını açmıştı.

— İşlerin iyi gidiyor inşallah, Murdehay Efendi?

— Eh Allaha şükür... geçinip gidiyoruz. Sen ne yapıyorsun bakalım?.. Arkadaşlar iyi mi? Seni çok kederli görüyorum bugün...

— Sorma Murdehay Efendi... derdim var...

— Hayırola?

— Bizim Mümeyyiz İzzet Bey yok mu?.. İşte o, yarın kızını gelin ediyor...

— Kime veriyor?

— Canım orası nemize lâzım. Şimdi kıza bir hediye götürmek icabetti. Arkadaşlar iyi kötü bir şeyler tedarik ettiler. Herbiri en aşağı bir iki liralık hediye aldı. Lâzım ki, benimki onlarınkinden aşağı olmasın. Bir kere kızı, ta iki yaşından beri tanıyorum. Babası, her vakit kaleme beraberinde getirirdi. Saniyen kalemin Mümeyyizden sonra en büyük memuru benim. İcabeder ki, mümeyyizlerin filân yanında küçük düşmiyeyim. Salisen herifin şimdiye kadar çok iyiliğini gördüm. Sekiz on günde bir, Allah razı olsun, evine çağırır; yemek yedirir falan... Fabian, Mümeyyiz, söz aramızda, gayet çingene heriftir. Hoş, sen daha iyi bilirsin ya, böyle şeylere ehemmiyet verir. Hamisen, merasimperver ve kindardır. Bir şey göndermezsem mutlaka acısını çıkarır.

— E, sen de münasip bir şey gönderiver canım.

Murtaza Efendi çatık kaşlarını kaldırarak acı bir mâna ile baktı:

— Sen Alay mı ediyorsun Murdehay Efendi? Ben, senin gibi şeker ticareti yapmadım. Dükkân, tezgâh sahibi değilim. Aklına bir şey gelmesin, hani Allah arttırsın. Sen beni tanırsın canım. Öyle paraya pula metelik veren takımdan değilim, ama gel gör ki bu mecburiyet çok fena.

Murdehay Efendi, sakalını çekiştirerek düşünüyordu.

— Bugün seni bana Allah yolladı, Murtaza Efendi.

Murtaza Efendinin gözlerinde bir ümit parladı.

— Aman Murdehay, ayaklarını öpeyim, beni şu müşkül vaziyetten kurtarırsan hani yok mu ya...

—E ben eski arkadaşlarımı unutmam Murtaza Efendi, kaç para var cebinde? Lira mı?

— Yok canım mecidiye.

Murdehay, bir fedakâr civanmertliğiyle Murtaza Efendinin eline sıktı.

— Sana elli kuruşa yirmi liralık hediye bulacağım.

— Şaka etme Murdehay, ayaklarını öpeyim.

— Şaka değil de, bir Çin işi porselen çay ibriğiyle bir çay bardağı. Milyonerlere yakışır bir şey.

Murdehay, parmağiyle raflardan birini gösterdi. Rafta filhakika muhteşem bir çay ibriği duruyordu. Hırdavatçı ayağının altına bir sandalya çekti, rafa uzandı, fakat anlaşılmaz bir kaza oldu. Çini birdenbire yanındaki vazoya çarptı. Canlı, hassas bir mahlûk gibi ince bir ıstırap sesi çıkararak üç parça oldu. Murtaza Efendinin de ta yüreğinden yanık bir «Ah!» koptu.

— Ne yaptın Murdehay... ne yaptın?

Rengi kül gibi olmuştu. Fakat hırdavatçı itidalini kaybetmemişti. Hiç bozmadı: «Ne yapalım, kaza!» dedi. Sonra hafifçe gülerek devam etti:

— Korkma Murtaza Efendi, bunu böyle de verebiliriz.

— Olur mu canım, eğleniyor musun?

— Canım, sen gönderirken yolda kırılmış olsaydı bir şey çıkar mıydı?

— Bu nasıl söz?

— Öyle ya, sen hediye gönderiyorsun. Meselâ mahalle bekçisi yolda kırıyor. Bu kadar nazik şey bekçinin elinde kırılmaz mı? Mümeyyiz Efendinin sana ne demeğe hakkı kalır?

— Olmaz canım, bırak... Vah vah, seni de zarara soktuk.

Yahudi bir zafer kahkahası kopardı: — Biraz kurnaz ol, Murtaza Efendi... Bak, sen onu şimdi kırıldı sanıyorsun. O, bir seneden beri öyledir. Ben, sana bunu yarım liraya satarım. Sen onu evde güzelce sararsın. Yarın bekçiye teslim eder, düğün evine gönderirsin. Mümeyyiz Efendi varsın bekçi ile kozunu pay etsin. Meşhur bir müslüman darbımeseli vardır: «Kör ölür, badem gözlü olur» derler. Mümeyyiz Efendi de her yerde porselen ibriğin kazasından bahseder, herkes senin ne kadar kibar bir hediye gönderdiğini duyar.

Murtaza Efendinin bu hileye yavaş yavaş aklı yatmaya başladı: «Murdehay, olur kurnaz değilsin be, dedi, haydi öyle yapalım; ama sen de bu kırık şey için para isteme.»

— Olur mu öyle şey? Biz de bunu bedavaya almadık. Eski bir arkadaşa can kurban, ama bedava verirsem dükkânın uğuru kaçar.

Murtaza Efendi elinde kutu, eve dönerken müsterihti. Yaptığı işin bir hile, bir sahtekârlık olduğunu düşündükçe azap duymuyor değildi. Fakat kendisini teselli için sebepler buluyor: «Zaruret, başkalarına on kat berbat sahtekârlık yaptırıyor. Bu kadarına şükür!» diye düşünüyordu. Eve geldiği zaman, fena halde yorgundu. Zorla birkaç kaşık çorba içti. Sonra karısına şu tembihi verdi:

— Yahu, yarın bir hastalık bahane edip düğüne gitmiyeceksin. Sen ne kadar olsa kadınsın. Elin işe

yakışır. Şu kırık ibriği dikkatle sararsın, anlıyor musun? Sonra Bekçi Mehmet'i çağırır, teslim edersin.

— İlâhi Efendi... kırık ibrik hediye gider mi?

— Beni kötü kötü söyletme. Otuz senedir her gün sana, «Kadın kısmının her şeye aklı ermez... Hele senin gibi alık olursa» diyorum, hâlâ inanmıyorsun, nene lâzım... Onun kıymeti cevherindedir; sağlamlığında değil! Sonra komşular sana sorarlarsa: «Hediyenin ne olduğunu bilmiyorum» dersin, lâkırdı söylersen mutlaka bir pot kırarsın, anladın mı? Eğer hediye hakkında komşulara bir şey söylersen, şart olsun, seni evden kovarım.

— A, vallahi ağzımı açmam.

— Dediğim gibi, ibriği gayet dikkatle sar ha!.. Bak, mahsus kâğıt satın aldım.

Bu tembihten sonra Murtaza Efendi, takkesini başına geçirdi ve bir haftadan beri ilk defa, müsterih bir kalble uykuya daldı.

* * *

Ertesi sabah Murtaza Efendi geç kalktı. O gün düğün münasebetiyle Mümeyyizin daireye gitmiyeceği muhakkaktı. Binaenaleyh kendisi de azar işitmiyeceğinden, kıstelyevme uğramıyacağından emin olarak daireyi asabilirdi.

Pencerenin önünde keyifli keyifli kahvesini içerken karısına sordu:

— Hediyeyi gönderdin mi?

— Gönderdim Efendim... Bekçi Mehmet'e teslim ettim... Hem de iyi bir tembih verdim.

Murtaza Efendi heyecanla sordu:

— Ne tembih verdin?

— «Aman dikkat et... Bu, ince şeydir... Çabuk kırılıverir... Zaten üç parça... Bir yere çarparsan tuzla buz olur, sonra... Hem sen de Mümeyyiz'in hizmetçisine böylece tembih et!» dedim.

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU
(1889 - 1974)

YİRMİNCİ yüzyıl edebiyatımızın büyük romancısı. Kahire'de doğdu (27 Mart). Manisa'nın tanınmış bir ailesi olan Karaosmanoğulları'ndan Abdülkadir Beyin oğludur. Ortaokul ikinci sınıfına kadar Manisa'da okudu. 1903'de İzmir İdadisi'ne girdi; sonra ailesiyle birlikte gittiği Mısır'da, Fransız Kolejine devam etti (1906 - 1908). İstanbul'a gelerek Fecr-i Âti topluluğuna katıldı (1909). Bir yandan gazete ve dergilere makale ve hikâyeler yazıyor, öte yandan edebiyat ve felsefe öğretmenliği yapıyordu (1910 - 1917). Kurtuluş Savaşı yıllarında Anadolu'ya geçti. Sakarya'yı, Garp Cephesini dolaştı. Zafer sonu Mardin ve Manisa'dan birkaç kere milletvekili seçildi. Sırasiyle Tiran, Prag, Lahey, Bern elçiliklerinde bulundu (1934 - 1942). Emekliye ayrıldıktan sonra, verimli bir yazı hayatına atıldı; Ulus gazetesi başyazarı, Kurucu Meclis üyesi oldu; 1961'de seçildiği Manisa milletvekilliği yaptı (1961 - 1965). Anadolu Ajansı Yönetim Kurulu başkanlığı (13 Aralık); İstanbul'da Beşiktaş'ta Yahya Efendi mezarlığında annesinin yanına toprağa verildi. Yakup Kadri; eserlerinde Türk toplumunun Tanzimat'tan Atatürk Türkiyesi dönemlerindeki yaşantısını kudretle yansıtan, gerçeklere fikir açısından bakan büyük bir nesir ve roman yazarımızdır. Gerçekçi küçük hikâyelerden, mistik mensurelerden sonra, romana geçmiştir. Romanlarında birbirini tamamlıyan bireysel ve toplumsal hayat zincirimiz tasvir edilir. Yaptıklarında, çoğunlukla, içinde yaşadığı toplumun sorunları üstünde düşünür. Mistisizme kayan duygulu karakter yapısının yanı sıra devrimci; mücadeleci bir sanat yanı vardır. Anadolucu, Atatürk'çü, devletçi, lâik bir görüş içerisindedir. Romanlarındaki tiplerin çoğu, iç dünyaları zengin, kötümser, düzensizlik kurbanı, törelere, geleneklere bağlı kişilerdir. Hemen her romanında tarihsel olaylara bağlı insanların kişiliklerini yansıtır. «Toplum için sanat» ilkesine bağlıdır. Çözümlemeci, tasvirci, fikir ve tezci yönleri derhal dikkati çeker. Servet-i Fünûn etkisiyle ağırlaşan ilk dili, ulusal edebiyat akımını benimsedikten sonra açıklaşır ilgi çekici bir anlatım özelliği kazanır. Akıcı, tatlı, müzikalitesi

bol, taze bir söyleşiyle okuyucuyu kavrar. «Halk şairlerinin Türkçesi»ni benimser. Yakup Kadri Karaosmanoğlu; mensur, şiir, deneme, makale, anı monografi, hikâye, tiyatro ve roman türlerinde yazmıştır. En tanınmış eserleri: Bir Serencam (hikâyeler, 1913); Tanzimattan Birinci Dünya Savaşı'na değin yetişen üç kuşağın tezatlarını dile getiren Kiralık Konak (roman, 1922). Bektaşiliğin son çağlardaki bozuk yanlarını konu alan Nur Baba (roman, 1922); Kitab-ı Mukaddes üslûbunun etkisiyle yazılan mistik Erenlerin Bağından (nesirler, 1922); Rahmet (hikâyeler, 1923); Meşrutiyet dönemindeki parti kavgalarını ele alan Hüküm Gecesi (roman, 1927); Sodom ve Gomore (roman, 1928); Kurtuluş Savaşında yazdığı siyasal yazılarının toplandığı Ergenekon (makaleler, 2 cilt, 1929, 1930); Kurtuluş Savaşı yıllarında bir Anadolu köyünün trajik yanlarını yansıtan Yaban (roman (1932); bu roman 1942'de C.H.P. Roman Mükâfatı'nda ikincilik kazandı); Atatürk devrimlerinin ilk yıllarile yeni başkentin yer aldığı Ankara (roman, 1934); Ahmet Haşim (monografi, 1934); II. Abdülhamit istibdadiyle mücadele için Fransa'ya kaçan Jön Türkleri konulaştıran Bir Sürgün (roman, 1937); Atatürk (monografi, 1946); Millî Savaş Hikâyeleri (1947); cumhuriyetimizin başlangıcından 1950'ye kadarki zamanı içine alan Panorama (roman, 2 cilt, 1953, 1954); elçiliklerde geçen günlerini kaleme aldığı Zoraki Diplomat (anılar, 1955); Hep O Şarkı (roman, 1956); Anamın Kitabı (çocukluk anıları, 1957); Vatan Yolunda (Millî Mücadele anıları, 1958); Gençlik ve Edebiyat Hatıraları (1969); Millî Savaş Hikâyeleri, Ergenekon (1972).

ONDÖRT YAŞINDA BİR ADAM

Yolu arabacı da bilmiyor. Kâh sağa, kâh sola sapıyor; kâh tarlaların içine sürüyor; sonra kafasını bana doğru uzatıp şaşkın şaşkın gözlerle bakarak:

«— Acaba buradan mı gitsek? acaba şuradan mı gitsek?» diye soruyor.

Ben gittikçe öfkelenmeğe başlıyorum:

«— Nasıl arabacılık bu! diyorum; ne yol bilirsin, ne de...»

«— Yol nerede efendi! Yol yok ki bileyim,» diyor.

Biçarenin hakkı var. Evet yol yok ki... Bir müd-

det iyi kötü bir şose üstünde gidiyoruz; birkaç kilometre sonra bakıyorsunuz, altınızdaki bu şose kayboluveriyor. Ya bir derenin kenarındasınız, ya sarp bir tepenin eteğinde...

Bittabi, bu sarp tepeye çıkmak ihtimali olmadığı için derenin çakıl taşları üstünden sarsıla sarsıla gitmeğe mecbur olursunuz. Derken, önünüze bir çoban yolu çıkıyor, bir müddet de bunu takip ediyorsunuz; bir de bakıyorsunuz ki bu yol da bitmiştir. Haydi tarlaların içine... Lâkin, tarlalar ekseriyetle hendeklerle çevrilmiştir; bir yaylı arabanın hendekten geçebilmesi kabil değildir. O vakit, bir sağa bir sola başvurmağa başlıyorsunuz; tâ ki daldığınız bu toprak deryası içinden kendinize bir iz bulup çıkasınız! Bin zahmet, bin meşakkatle bu izi bulursunuz. Şimdi önünüzde bir kağnı arabasının yılankavi çizgileri uzanıyor; arabacı bu çizgiler üstünde «deha!» diyor. İşte, sabahtanberi bu halde, bir serseri arabanın içinde sarsıla sarsıla gidiyordum. Sabahleyin çıktığımız köyden yolu tarif etmişler ve yedi saatte kasabaya varabileceğimizi söylemişlerdi. Hani yol? Ne yedi saati?..

Şafakla beraber hareket etmiştik; şimdi ise akşam oluyor. Ne yapmalı? Kime sormalı? Etraf o kadar da tenha ki... Birden arabacı bağırıyor:

«— Ülen, ülen!..»

Başımı arabanın perdeleri arasından dışarıya uzatıyorum; arabacı yirmi otuz metre ötede bizim gittiğimiz istikamete yürüyen birine doğru bağırıyor. Yürüyen durdu: Bu sekiz on yaşlarında tahmin olunabilen cılız bir oğlan çocuğu; kendisinden iki kat daha ağır bir çuval yüklenmiş, eline de pabuçlarını almış bize doğru yaklaştı. Arabacı sordu:

«—Ülen, şehir yolu nerede biliyor musun?»

Çocuk, ince, cılız ellerinden birini, boşta duran elini, karşıki yamaçlardan birine doğru uzattı:

«— Deha, yol orada ağarıp yatıyor,» dedi ve sonra ilâve etti: «Ben de şehre gidiyorum.»

Küçük çocuğun yüzü çok sevimli idi; üstü başı da oldukça temiz görünüyordu.

«Yol ağarıp yatıyor!» tarzında söylenişi pek hoşuma gitti; dedim ki:

«— Öyle ise bin arabaya, beraber gidelim.»

Çocuk bir tereddüt dakikası geçirdi; sözüme inanmıyor gibi yüzüme baktı; çuvalını yere bıraktı; teklifimi tekrar ettim:

«— Haydi!» dedim; «o çuvalı arabacının yanına koy, sen de çık!»

Karşımda yer gösterdim. Pabuçlarını yanyana, büyük bir ihtimamla çuvalın üstüne yerleştirdi; kendisi de sırtı arabacıya ve yüzü bana çevrik, ayaklarını altına alıp oturdu. Yavrucağı gittikçe daha sevimli buluyorum: kendine göre saygılı, terbiyeli bir tavrı da var ve zeki, parlak gözleri ile dikkatli dikkatli beni süzüyor. Bu gözlerin önünde kendimi âdeta mahçup hissediyorum.

Tıpkı bir büyük adam gibi bakıyor.

Zaten, Anadolu çocuklarında bu büyük adam bakışı ve bu olgun erkek tavrı seyrek görülen şeylerden biri değildir. Bunlar, bazı mahlûkat gibi sanki doğdukları günden itibaren yürümeğe, işlemeğe ve hayatı anlamağa başlarlar. Hiç oyun devirleri yoktur; sekiz dokuz yaşlarına basar basmaz maişet kaygıları, vaktinden evvel kavrulan, kabuk bağlayan fidan vücutlarını şiddetli bir rüzgârla sarsmağa başlar. Bu çocuk da, neden onlardan biri olmasın. Soruyorum:

«— Sen kaç yaşındasın bakayım?»

«— On dört yaşındayım;» diyor ve acayip bir vakar ile önüne bakıyor. Mutlaka mübalâğa ediyor, ben ona on ikiden fazla veremiyorum.

«— Hangi köydensin?»

«— 'Kara Işık' köyündenim.»

«— Böyle geç vakit şehre ne yapmağa gidiyorsun?»

Başı ile arkadakı çuvalı işaret etti:

«— Azıcık kuru yemiş götürüyorum; yarın sabah pazar var...» dedi. «(...) nin pazarı erken olur; yola sabahtan çıkarsam, yetişemiyorum.»

Bir müddet o da, ben de sustuk. Çocuk gene dikkatli dikkatli beni tetkik ediyor. Dedim ki:

«— Sizin köyden şehre kaç saatte gidilir?»

«— Ağır ağır yürürsen tam altı saatte,» dedi.

«— Altı saat!. Çok uzak değil mi? Yorulmaz mısın?»

Sualimi anlamadı; duruşunda «Yorulmak mı? O da nedir? Şunun söylediğine bak!» demek istiyor gibi bir hal vardı.

«— Her hafta giderim,» dedi; «şehre varır varmaz İsmail ağanın hanına inerim; İsmail ağayı tanırsın değil mi? O benim dayımdır. Öğleye kadar işimi bitiririm, satacağımı satar, alacağımı alırım; vaktim olursa bir de hamama giderim, yahut aşçı Recep ağanın dükkânında bir yoğurtlu kebap yerim; o da para artarsa...»

«— Satacağımı satarım, alacağımı alırım, dedin; kazandığın parayla neler alırsın bakayım?..»

«— Ne gerekse alırım;» dedi. «Bazı tuz, bazı şeker lâzım olur; anama yemeni, ablama çorap alırım, bazı kendime zıbmlık alırım.»

Çuvalın üstüne yerleştirdiği pabuçlarını gösterdi; «bunları, geçen hafta üç kâğıda aldım,» dedi: (ve gözlerini gözlerimin içine dikerek) «pahalı mı? Ne dersin?»

«— Aferin, ucuz almışsın... (Ve birden büyük bir merakla sordum) Senin baban filân yok mu?»

Başı ile «Hayır!» işareti yaptı. Sonra hiç de mahzun görünmeyen bir tavırla:

«— Babam seferberlikte askere gittiydi. Geçen sene künyesi geldi;» dedi.

Künyesi geldi, köylü lisanında öldü demektir.

«— Demek ki şimdi babanın yerine eve bakan sensin?» dedim. İki defa başıyle «Evet, evet!» dedi ve kar-

şımda rahat bir vaziyet aldı. Ona bir cıgara uzattım, aldı ve kafasını saran yemeninin arasına yerleştirdi:

«— Ben içmem; şehirde dayıma götürürüm,» dedi ve gittikçe lâubalileşen bir tavırla sözüne devam etti: «Babam çok içermiş ama, ben içmem; cıgara içecek vaktim yok ki... İşim başımdan aşkın! Anamın ayaklarına hastalık geldiği günden beri davarı güden, tarlaya bakan, odun kesmeğe giden hep benim... Ablam yalnız su taşır ve aşa bakar. Hem o bizde misafirdir. Başka köye gidecek! Geçen yıl nişanlandı.»

Çok ciddileşen mükâlememizi biraz değiştirmek için gülerek dedim ki:

«— Sen de nişanlansana, bak bu kadar becerikli koskoca bir adam olmuşsun, hem karın da senin işlerine yardım eder, fena mı?»

Mahzun mahzun yüzüme baktı:

«— Efendim, nişanlanmıştım emme olmadı; olmıyacak;» dedi. «Kızın başına bir kaza geldi; düşman köyden çıkarken...»

Hayretten tıkanıyordum:

«— Ne diyorsun? Sahi mi? Ne kazası?.. Söyle, söyle!» diye haykırdım.

Utanarak başını önüne eğdi:

«— Dokunmuşlar;» dedi ve gittikçe ağırlaşan bir sesle ilâve etti: «Dokunmuşlar değil dokundular; benim gözümün önünde... Köyün öbür kızlarıyle beraber derenin içine sürüklediler. Biz bağırdık, çağırdık; aman etmeyin, zaman etmeyin dedik; kulak asmadılar. Ben arkalarında ngitmek istedim, anam bırakmadı, «Biricik oğlum, sana da kıyarlar!» dedi; ağlıyordu, dayanamadım kaldım.»

Artık çocuğun yüzüne bakamıyordum. Hayatın en mühim hâdiseleriyle boğuşmuş bu köylü yavrusunun karşısında ben artık hiçbir şey bilmeyen, hiçbir şey anlamayan ve sanki korkunç bir masal dinliyormuş da tüyleri ürpermişçesine bir köşeye sinmiş, otuz dört yaşında toy, ürkek bir küçük çocuktum.

F. CELALETTİN

(1895 - 1975)

İSTANBUL'da doğdu. Mercan İdadisi (1912), İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi (1918) öğrenimlerinden sonra, Üsküdar Toptaşı Akliye ve Asabiye Hastahanesinde uzmanlık yaptı. Manisa Akıl Hastahanesi başhekimliğinde bulundu. İstanbul Bakırköy Hastahanesi başhekimliğinden emekliye ayrıldı (1960). 3 Haziran'da İstanbul'da öldü; Karacaahmet Mezarlığında toprağa verildi. «Fahri Celâl Göktulga» imzalı yazılar da onundur. Hayatının uzun yılları akıl ve sinir hastaları arasında geçtiği için, hikâyelerinde, yarı anormal yaşıyan küçük insanların dünyasını humuristik bir görüşle, canlı bir dille yansıtır. Hikâye kitapları: Talâk-i Selâse (1923); Kına Gecesi (1927); Eldebir Mustafendi (1943); Avur-zavur Kahvesi (1948); Salgın (1953); Rüzgâr (fıkralar ve hikâyeler, 1955); Çanakkaledeki Keloğlan 1960); Bütün Hikâyeleri (1973).

EVHAM

Sabahları uyanınca ağzım çiriş çanağı gibi.. Midemde bir sancı... Şöyle bir salya yastığımı ıslatıyor. Sağ gözümde de bir sulanma.. Rifat Bey dedi: «Yemeklerden sonra biraz karbonat al..» Karbonatın kilosu da fırlamış. Dünya âlemin galiba gönlü bulanıyor olmalı ki kulabilirsen bul. Birkaç gün devam ettik. Refika dedi ki: «Ayol sen geceleri de çok horulduyorsun, git kendini bir doktora göster..» Bu zamanda kime gidersin, en aşağısının vizitası on lira... Hastahanenin poliklinigi meşhur... Gittim tabib-i mütehassısına... Şöyle bir muayene etti, bir ilâç verdi. Semtin eczanesine gittim

ki üç yüz kuruş imaliyesi dediler. Yandım yakıldım. «Haydi on kuruş hatırın için inelim.» dediler. İki yüz elliden on kuruş indirince yarım kilo ekmek parası... benim tekaüdiyenin itası Hak sizleri inandırsın, dört bin yedi yüz yirmi yedi kuruş on para..

Ben farkında değilim ya, hastahanenin sinir doktoruna iş düştü. Öyle ya, dahiliyeci geçiremeyince, haydi asabiyeciye diye beni oraya havale kıldı. Ben de kendisine anlatıyorum: «Sabahları midem kötü, geceleri bir çarpıntı, uykularım derin değil, sigaradan sonra...» deyince: «Kaç sigara içersin peder efendi?» dedi. Adam, doktorun da peder efendi demesi hoş olmuyor. «Bir paket beyefendi evlâdım,» dedim. «İki sigaraya indir,» dedi. Efendim, dedim. İki dedi. Anan yahşi, baban yahşi, etmeyin eylemeyin beyim dedim, dörde razı oldu. Dört sigara ile, günde bu, ben ne yaparım? Hay çenem tutulsaydı, dilim kuruyup kalaydı da, evdeki kadına da dörde kadar izin verdiler demeseydim. O da tepeme dikildi, başıma musallat oldu. İçirmez de içirmez. «Bir yerine inecek, başıma belâ olacaksın» der durur. «Yemeği yarıya indir,» dediler. Hangi yemeği? Zaten çoktandır tiride, çorbaya, ıspanak haşlamasına razı olduk. Bu sinir doktorları da bir tuhaf oluyorlar. Kör ile düşen şaşı kalkar. Habire bana sorar: «Göbek adın ne efendi?» e, «Ahmet» derim, «Peder merhumun göbek adı?» «Süleyman'dı.» «E, büyük pederin?» Hoppala.. «Ben büyük pederi görmedim ki...» deyince sözü çevirir: «Dün akşam ne yediniz?» Efendim, ne yiyeceğim, efendime söyliyeyim, ekmek, evet, bir ekmek. Sonra efendime söyliyeyim, o canım pirzola olacak değil a, ekmekten sonra bakla» «Zeytin yağlı mıydı, sağ yağlı mıydı?» Zıkkımın kökü... diyeceğim, ama doktor kapı dışarı edecek. E ben de muztaribim hani. Sigarayı bırak bir dert, yanından biri bir nefes çekmesin, alimallah mis gibi kokar.

Otlakçılığa başladım. Ötekinden berikinden dilen...

Şimdi eskisi gibi paketi «Buyurun» diye ileri süren kabadayı nerede?.. Maaşı alınca akciğer alıyorum da kadın da bendeniz de öyle tuzlanıyoruz. Doktor «Et yeme» diyor. Et nerede? Bir iki senedir yüzünü görmüş kul değiliz. Geçende refika, Bayezit lokantasının önünden geçermiş de camekândan içeri bakmış, «Efendi» dedi «ne olursa olsun yarım okkacık alalım, ay sonuna Allah kerim..» Nefis bu, şu kadın kırk yıldır kahrımı çeker, haydi dediği olsun dedik, musakkafat vergisi diye tahsildar kapıya dayanınca biçarenin arzusunu yapamadım. Ne ağlıyorsun mu buyurdunuz?

Bu ağlamak hicran ağlaması değil a canım efendim, şimdi böyle hıçkıra hıçkıra konuşmak da arız oldu kulunuza... Çocuk gibi ağlıyorum. Ondan sonra da bir nevi gülme geliyor.. Asabiye mütehassısı «Eti kes, damarların sertleşiyor, selâmünkavlen yakındır» diyor. Yüreğimi oynatıyor. Hangi et a Beyefendi, refika cariyenizin o kadar istediği eti bile alamadık da tahsildara verdik; de dur, kim inanır?

Hastahaneye gidip gelmekten de midemin bulantısı arttı. O ne koku? İrinle karışık tendürdiyot, bir de yeşil bir toz var, aman Allah, adamın burnunun direğini kırıyor. İstanbul'un hastası da galiba arttı. En aşağı seksen kişi saydım bir defasında. Bereket kapıcı ile ahbap çıktık. Bizim dairede bir odacı vardı. Aziz Ağa, onun oğlu imiş. Her gidişimde Allah razı olsun, iskemlesini verir. «Etme, eyleme oğlum, o mümeyyizlikler geçti» derim, «yok biz sizin efendiliğinizi iki elimiz yanımıza gelse unutmayız,» der durur.

Ama geçen gün şöyle bir şey oldu: Allah insana dert verip de derman aratmasın. Bizim eski ahbaplardan Hüseyin Bey'e rastgelmiştim. Gene hastahanede doktor beklerken... Ben bu zatı on senedir görmemiştim. Ne fena olmuş. İki büklüm olmuş. Sopaya düşmüş, yani bastonsuz yürüyemiyor. Baktım fena çökmüş. Yanına gidip «Geçmiş olsun birader,» diyeceğim ama bak-

tım ki hali hal değil. Dert dinlemeğe mecalim de yok. Neme lâzım dedim. Bir kenara çekildim. Fakat ne dersiniz, o beni gördü, ıhlıya pıhlıya yanıma yaklaştı, biraz doğrulur gibi yaptı:

«— Allah Allah...» dedi. Sonra hayretle haykırdı:

«— Siz Sadık Bey değil misiniz?»

«— Evet,» dedim.

Ta gözümün içine baka baka:

«— Mütekaidîn-i mâliyeden?..»

«— Evet...» dedim.

«— Fesüphanallah, sizi öldü biliyordum,» dedi.

Bozuldum fena oldum:

«— Çok çok şükür, Cenâbı Hak gecinden versin,» dedim.

«— Aman azizim efendim, nasıl olur ki gözüm, bu halimle cenaze-i âlinizde bile bulundum.. Estağfurullah, Estağfurullah..»

Hem söyleniyor, hem gidiyordu. Demek bir yaştan sonra insanlar hem ölüyorlar, yaşarken, derdine derman ararken, iyi kötü sürüklenip giderken; hem de dostlar: «Cenazende ben kendim bulundum» diye ölmediğine şaşıp kalıyorlar...

AHMET HAMDİ TANPINAR

(1901 - 1962)

CUMHURİYET edebiyatımızın şair ve yazarı. İstanbul'da doğdu (23 Haziran). Babasının memurluğu dolayısiyle ilk ve orta öğrenimi Ergani, Sinop, Siirt, Kerkük, Musul, Antalya bölgelerinde geçti. İstanbul Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi (1923). Erzurum, Konya, Ankara, İstanbul-Kadıköy liselerinde, Gazi Eğitim Enstitüsünde edebiyat (1923 - 1933); Güzel Sanatlar Akademisi'nde estetik, mitoloji ve sanat tarihi okuttu (1933 - 1939). Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü'ne Yeni Türk Edebiyatı profesörü olarak atandı (1939). Maraş milletvekili, Milli Eğitim Bakanlığı Müfettişi, tekrar Güzel Sanatlar Akademisi estetik öğretmeni olduktan sonra (1939-1949); tekrar yeni Türk Edebiyatı profesörlüğüne döndü (1950). 1953'te Avrupa seyahatine çıktı; Fransa, Belçika, İspanya, İtalya, İngiltere ve Hollanda ülkelerini dolaştı. Ömrünün sonuna kadar profesörlük kürsüsünden ayrılmadı. En güzel eserlerini vermek üzere iken bir enfarktüs krizi sonu öldü (24 Ocak). Rumelihisarı'na Yahya Kemal Beyatlı'nın mezarı yanına gömüldü. ★ Ahmet Hamdi Tanpınar; dilimize yeni bir ses, yeni bir deyiş getiren sanatçıdır. Hece ölçümüzü mısralarında en güzel uygulayan, ona bir şiir bütünlüğü kazandıran şairlerin başındadır. Şiiri, dilimizin özlülüğü, hece ölçüsü içerisinde yeni bir kompozisyona ulaştırır. Tanpınar; Türk mantık ve ahlâkçılığından Batılı akılcılığa geçer. Kesin sonuçlara varıp katılaşmaktansa, aramayı, düşünmeyi, sezmeyi seven çok renkli bir yazardır. Sağlam bir tarih bilincine dayanan geniş bir kültürü vardır. Sanatçının her şeyden önce sağlam bir tarih bilinci taşıması gerekliliğine inanır. Ona göre: «Cemiyet için mazi, yani tarih, fert için hafıza gibidir... Bu toprağın macerasını ve kendi maceramızı bilmek, onun içinden büyümek, onun içinden tabii şekilde yetişmek ve Garplı anlayışıyla, Garplı ustaları severek eser vermektir... Bir edebiyat dıştan gelen tesirlerle ne kadar değişirse değişsin, kendisinde maziden gelen bir yığın şeyi muhafaza eder.. İnsanı küçülten sanat, ha-

yatın mucizesine göz yuman sanattır. İnsanın kalbinde ümidin ağacını kesmeğe kimsenin hakkı yoktur.» ★ Seçkin, çeşitli mecazlarla, düşüncelerle, soyut sözcüklere geniş yer veren kendine özgü zengin bir cümle yapısı vardır. Şiir dili ile nesir dili arasında kesin bir ayrılık görülmez. «Şiirde sustuğum şeyleri roman ve hikâyelerimde anlatırım» der. Hikâye ve romanlarında da aynı şiirsel nitelik vardır. Sembolizme, empresyonizme varan bir belirsizlikle psikolojik anıları işler. Yurt sevgisi, geçmiş özlemi, sevme - sevilme isteği şiirlerinde sık sık karşılaşılan motiflerdir. Evreni, toplumsal görüşlerden uzak, bireysel dünyasından seyreder. ★ Ahmet Hamdi Tanpınar; şiir, makale, deneme, biyografi, edebiyat tarihi, hikâye ve roman türlerinde eserler yazmıştır. Nesirleri de şiirleri kadar önemlidir. «Şiir dilini, rüya nizamının hâkim olmasını istediği bir estetiğin içinde arar»; roman ve hikâyelerinde: «Tek bir insan etrafında, dünyayı toplamak ister»; yaşantılarını, istek ve umutlarını, acı ve sevinçlerini eserlerine konu yapar. Yayınlanış sırasına göre eserleri: Abdullah Efendinin Rüyaları (hikâyeler, 1946); Ankara, Bursa, Erzurum, İstanbul şehirlerinin tarih boyunca yaşadığı uygarlıkla bugünün yaşantılarını kaynaştıran Beş Şehir (denemeler, 1946); kültür buhranının sıkıntıları, sancıları içerisinde kıvranan kişileri işleyen Huzur (roman, 1949); şair, estetikçi, eleştirici, bilim yanlarını kuvvetle ortaya koyan büyük eseri 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi (monografi, cilt I, 1949); henüz yayınlanmıyan «Mağara»dan başka yayınlanan ikinci kitabı Yaz Yağmuru (hikâyeler, 1955); Türk Edebiyatında Cereyanlar (inceleme, 1959); Türk toplumunun bunalımlarını «humour» denilen ince bir mizahla işleyen Saatleri Ayarlama Enstitüsü (roman, 1962); Yahya Kemal (inceleme, 1962); Edebiyat Üzerine Makaleler (1969); Yaşadığımız Gibi (denemeler, 1970); Sahnenin Dışındakiler (roman, 1973); Mahur Beste (roman, 1975); Tanpınar'ın Mektupları (hazırlayan: Zeynep Kerman, 1975); Yaşadığım Gibi (1976); Bütün Şiirleri (cilt I. 1976); Ahmet Hamdi Tanpınar'dan Düşünceler, Görüşler, Özdeyişler (derleyen: Şerif Öztürk, 1977); bundan başka Türk ve yabancı şairler üzerine birçok biyografi ve monografileri ve birçok çevirileri vardır.

ÂDEM'LE HAVVA

Büyük hurma yapraklarının, acayip, bambuların, tepesi nemli duran okaliptüslerin, akşam güneşi mey-

valı narların, incirlerin, ağır akışlı berrak suların arasında kendisini, hâlâ eskisi gibi sanmak istiyordu. Fakat bir çok şey değişmişti. Uykusunda Rabb'ı görmüştü. Rab üstüne doğru eğilmişti. O zaman vücudu her zamankinden başka türlü kımıldamış, meleklerin kendisine öğrettiklerinden gayri dualar mırıldanmıştı. O zaman Rab ona gülmüş ve geniş, yaratıcı eli sol böğrüne kapanmıştı ve o, henüz kıvamını bulmamış muhayyilesinin etrafındaki şeylere bulanık bir ayna olan yarım uykusu içinde birdenbire bir tarafının boşaldığını, sonra yanıbaşında küçük, beyaz bir şeyin kımıldadığını, kendisine üşür gibi, korkar gibi sokulduğunu duymuş ve bu duygu ile kendisini tekrar uzandığı su başında, büyük geniş yapraklı otlar üstünde bulmuştu.

Etrafında bir yığın hayvan vardı. Hepsi uzaktan hiç görmedikleri bir şey gibi ona bakıyorlardı. Başının üstünde bir sürü kuş uçuyor, gidiyor, geliyorlardı. Fakat o bunların farkında değildi. Arkasına yapışan, yumuşak varlığı düşünüyordu. İlk defa bakmaktan, görmekten korkuyordu. İlk defa içinde bir telâş vardı. Önce gözlerini yummuş, kendi kendine «Acaba nedir?» diye düşünmüştü. Sonra dayanamadı, döndü ve kendi böğründen çıkan bu sıcak, yumuşak varlığı, benliğine doğru bir düşünce, bir vehim, bir azap, bir haz gibi sokulan varlığı gördü. Bilmeden onu kendisine doğru çekti. Ve bir eli, az evvel eşyanın tembelliğinden başka bir şey olmayan uykusu içinde böğrüne kapanan Rabbm eli gibi, onun beyaz vücudu üzerine kapandı. Sıçak, yumuşak bir şey avucunun şeklini aldı. Fakat o bu sıcaklığı, yumuşaklığı düşünmüyordu bile. Kendi içinden yanı başına geçen, avucunun içine hapsolan, parmaklarının arasında ezilen bu aydınlık tenden ziyade kendi elini seyrediyordu. Sert, toprak renkli eli bu yumuşak aydınlığın üzerine şaşırtıcı bir kudretle kapanmıştı.

Âdem kendi eline bakıyordu. Avucunun açılışı bir şeyin üstüne böyle kapanışı onu şaşırtmıştı. Sonra ye-

rinden doğruldu. Artık aydınlığın malı olan rüyasının üstüne eğildi. Saçlarının arasına gömülü yüzüne baktı.

Hayır bu bir melek değildi. Yıldızlardan biri de olamazdı. Onların köpüğüyle yıkanmış, onların parıltılarını almıştı. Fakat kendisi yıldız değildi. Hiçbir yıldıza, hiçbir meleğe bu kadar yakınlık duymamıştı. Burada bütün yakınlıklar Rabb'a giderdi. Ondan gayrısına kimse kendini yakın bulmaz, hiç bir şey ondan gayrısına bağlanmazdı. Halbuki şimdi bu küçük mahluka kendisini çok yakın buluyordu. İçinde Rab'dan ayrı, onun iradelerini kabule hazır, fakat ondan uzak, bu küçük ve canlı aydınlık parçasının etrafında yeni bir âlem kurulmuştu. Sanki Kadim Nizam'dan kopmuştu.

Kendi kendine «Acaba nedir?» diye gökyüzüne baktı. Bir şimşek çaktı. Büyük billur menşurlar bir saniye için tutuştu. Fakat hiçbir cevap gelmedi. O zaman etrafına baktı. Her zaman yambaşında dolaşan, ayaklarının dibinde otlayan, koynunda çöreklenip uyuyan hayvanların kendisinden uzaklaştıklarını gördü.

— Ne olabilir? diye tekrar sordu. Ve rüyasını olduğu gibi hatırladı; Rabb üstüne eğilmiş ona gülüyordu. Büyük yaratıcı eli böğrüne kapanmıştı. Sonra yanı başında bu küçük, kımıldanan, saçlarıyla örtünen, uzun kirpikleriyle düşünen mahlûku bulmuştu. Eliyle saçlarını ayırdı, yüzüne baktı; kollarını, göğsünü, küçük bir güneş kursuna benzeyen karnını, kalçalarını, pembe topuklarını uzun uzun seyretti. O seyrettikçe kadın sanki çok derin bir uykudan uyanıyor, kat kat perdelerden sıyrılıyordu. Tekrar gözlerini göğe çevirdi. Tekrar aydınlığın kaynağına sordu. Tekrar Büyük Tavus, içinde yüzdüğü mücevher tasta kımıldandı. Tekrar büyük ağaçların tepeleri dehşetle tutuştu. Her tarafta görünmez avizeler yandı. Yine bir cevap gelmedi.

Fakat bu sefer aydınlığın bu dehşet tecellisinde ikisi birbirine sarılmıştılar. Kadının beyaz gül yaprağı yüzü erkeğin göğsüne gömüldü ve erkeğin elleri onun

kalçasına kapandı. Âdem tekrar eline ve elinin altında kımıldayan, ürperen bu şeye baktı.

O zaman ona sordu:

— Kimsin?.. dedi.

— Benim, senden bir parçayım, dedi.

— Evet, ama nesin?

Kadın cevap vermeden ona sokuldu. Fazla bilmek için büyük bir iştihası yoktu. Ondan bir parça idi.

Başlarının ucunda bir yığın kanat hışırtısı, aydınlığı üstlerine eleyen uçuş gördüler. Bunlar meleklerdi. Her türlü mücevher parıltısı içinde her an değişerek onları seyrediyorlardı. Hayretten hepsi Rabb'ı tesbih ve tahmid etmeği unutmuştular. Âdem onlara sordu:

— Yalnızlığının aynası, dediler.

Âdem, içinde hiç bir şey değişmemiş gibi onlara:

— Ben yalnız değilim ki. Sizlerle beraberim dedi.

— Şimdiden sonra bizden ayrısın... Yalnızsın, diye cevap verdiler. Ve bu, yalnızlığının aynasıdır. Ve hepsi, Rabb'm bir tasavvuru olmaktan çıkan bu son gelenlere hasetle güldüler.

O zaman Âdem yalnızlığının aynasına yeni baştan döndü. Onu kollarının arasına aldı. Uzun uzun baktı. Daha sonra Serendip'te o kadar yorgunluktan sonra ilk rastgeldiği kaynaktan nasıl içmişse şimdi de Havva'ya öyle doyamadan bakıyordu. Ne kadar güzel, ne kadar sıcak, ne kadar her şeyin yerine geçebilecek gibiydi. Yarı göğsüne gömülmüş yüzüyle, kendisini seyreden kısık gözleriyle, utanan nefsiyle kendisine her şeyin üstünde göründü. Küçük elleri vücudunu yokluyor, onlar vücudunda acemi ve ürkek gezindikçe Âdem kendi vücudunu başka türlü tanıyordu. Sanki vücudu bu küçük dokunmalarla yer yer, ayrı haz ve ıztıraplara ayrılıyor, büyük bir saz gibi ayrı seslerle uğulduyordu. Kısık ve yeşil gözlerinde sonsuzluk yıkanıyordu. Yüzü, büyük ve ezelî Tavus'un içinde yıkandığı mücevher tas kadar güzeldi.

Bu düşünce kafasından geçer geçmez, bir daha Arş' ın bu ilk merhalesini göremeyeceğini anladı. Başını kaldırdı. Gökyüzünde sadece güneş, ay ve yıldızlar vardı. Kimi renkli mahreklerinde nur saçarak gidip geliyordu; kimi oldukları yerde Havva'nın gözü gibi menevişli ışıklarla parlıyordu. Âdem onların halka halka etrafa genişleyen parıltılarını görüyordu.

Fakat ezelî Tavus'un içinde yüzdüğü mücevher tas, arşın, ilk kademesi, ezelî nurun ilk damlası, ilk tasavvur yoktu. Onu göremiyordu. Halbuki ötekiler, hayret ve ilâhî hazları içinde Rabb'ı tesbih ve tehmid ederek uçan melekler, onu görüyorlardı. Hep ona doğru hızlanıyorlar, kanatları tutuşacak kadar yaklaşınca bir kül parçası gibi renksiz dönüyorlar, tekrar mücevher libaslarını giyiyor, tekrar ona uçuyorlardı. Çünkü o, nurun ilk aksi, tasavvuru zorlayan ilk damlasıydı.

Âdem onu bir daha göremeyecekti. O zaman içini büyük bir hüzün kapladı. Başını eğdi, gözyaşlarını meleklere göstermek istemiyordu. Havva bu hüznü sezdi. Onun başını kendi göğsüne çekti. Ve Âdem Aden bahçelerinin geniş otları, büyük erguvan çiçekleri, mor gülleri arasında kendisini olduğundan büsbütün başka duydu. Havva'nın göğsünde her şey unutuluyordu. Bu yumaşak ve kokulu yastıkta her azap dinebilirdi. Her acı burada serinleyebilirdi.

Fakat içinde korku vardı. Bilinmezin korkusu içine çöreklenmişti. O, kendi vücudundan yeni doğan bu yastıkta uyuyordu.

Dişleri birbirine vura vura:

— Belki de Rabb'ı artık eski yüzüyle göremem diyordu.

Ve bel kemiğine doğru sert bir rüzgârın estiğini duyuyor, acayip bir sıtma içinde üşüyordu. Ayıbı çok büyüktü, meleklerin en üstünü, şimdi onu kaybetmişti. Onlar bunu biliyor, bulundukları yükseklikten onu

belki de seyrediyor, ona acıyor, yahut çamurun çocuğu diye küçümsüyorlardı.

Ve Âdem bunu görmemek, bunu düşünmemek için Havva'nın vücuduna doğru gittikçe daha fazla gömülüyordu. Ona:

— Sakla beni... Sakla beni, diyordu. Ve istiyordu ki başı ve bütün vücudu Havva'nın gecesine her an daha fazla gömülsün. Ve Havva ona kaybettiklerinin karşılığı olarak bütün vücudunu hediye ediyor, gizlenmek için kendi vücudunda üst üste geceler buluyor, onu en kuytu gecesinde avutmağa çalışıyordu.

Bir uğultu ikisini birden uyandırdı. Başları birbirinden ayrıldı. Dudaklarında hiç tanımadıkları lezzetlerin hâtırasıyle etrafa bakındılar. Artık tek başlarına değildiler; hiç bir şeyi yalnız başlarına yapmıyorlardı. Her hareketleri birbirinde cevap buluyordu.

Gökyüzünde siyah bir nokta vardı ve genişleye genişleye ilerliyordu. Âdem'le Havva, gözleri bu siyah çemberde, bunun ne olabileceğini düşünüyorlardı.

Etraflarında melekler telâşla kaçışıyorlardı; tüyleri solmuş, eski parlaklığını kaybetmişti. Hepsinin yüzünde bir uykudan uyanmış, çok derinlerden gelmiş olmanın hali vardı. Hepsi kâinatlarını yadırgıyor, eşiğinden atlayamayacaklarım bildikleri bir haddin ötesinde duruyor gibiydiler. Sanki oradan bu gittikçe yaklaşan yuvarlağa, bu siyah dumana bakıyorlardı.

Âdem, utanmasını unutarak onlara sordu:

— Noldu, bu nedir?..

Birisi yanlarından geçerken hırsla ona bağırdı:

— Kader uykusundan uyandı.

Bir başkası hasetle güldü:

— Toprağın çocukları mesut olun! Artık sizin devriniz başlıyor.

Değişmez Şevkler bahçesinin bütün hayvanları bir tarafa sinmiş, Ebediyetin neşesini taganni eden kuşlar susmuş. Adların tecellisi Remizler ferlerini kaybetmiş-

ti. Büyük ağaçlar boyunlarını bükmüşler, renkli çiçekler ışıklarını kısmış, bu yuvarlana yuvarlana yaklaşan bu yuvarlana yuvarlana yaklaşan kalabalığı görmemek için kendi üstlerine kapanıyorlardı.

Yalnız Havva ile Âdem ona büyülenmiş gibi bakıyorlardı. Bu siyah çığı, gittikçe büyüyen karanlığı, nerede ise çarparak her şeyi kül edecek ayrı ve bilinmez varlığı, onun döne döne yaklaşışını seyrediyorlardı. O, kendileriyle başlayan bir şeydi. O, mânâsını henüz bilmedikleri, fakat adını tanıdıkları Kader'di. Aden bahçelerinin çok uzağında, büyük karanlıklarda mahpus imkânlar silsilesi idi.

Nihayet büyük yuvarlak geldi ve Âdem'le Havva'nın önünde durdu. İkisi birden korka korka ona baktılar. Âdem, Aden bahçesinin birdenbire sararmış otları üstünde diz çökmüş, korkudan büyümüş gözlerle bir taraftan ona bakıyor, öbür taraftan korumak istermişcesine Havva'yı kollarıyla tutuyordu.

Önce bir şey görmediler. Sanki iç ve dış gözleri beraberce sönmüştü. Sonra siyah yuvarlak, cilâlanmış bir abanoz sathı gibi parladı; orada ilk önce kendilerini, demin beraber oldukları zamanki halleriyle gördüler. Sonra yeryüzünü gördüler. Aden bahçesinin, büyük her şeyin ilk yaknağı ve aynı ebediyet remizlerinden, mücevher parıltılı çiçeklerinden, acayip ve rüzgârsız ağaçlarından başka remizler, başka türlü çiçekler, başka türlü ağaçlar gördüler.

Ve otların arasından kıvranan, atılan, bükülen, avlanan, yavrularını emziren hayvanları ve cins cins kuşları gördüler. Coşkun dereleri, ağır başlı büyük nehirleri, köpüre köpüre akan selleri, dumanlı dağbaşlarını, yeşil ovaları, sararmış tarlaları gördüler. Sonra denizi gördüler, fırtınalı havalarında büyük dalgaların göğe doğru kalkışını, küçük çırpıntıların her türlü hayal oyununa elverişli köpüklerini, dalgaların sedef rengi kumsallarda ilerleyip gerileyişini, denizi ve onun değişik

yüzlerini gördüler. Kulübeden başlayıp şehirlere doğru genişleyen mahşer yığınını, büyük ve aydınlık sarayların yoksulluğunu ve can sıkıntısını, fakir evlerinin kanatlı sabrını ve sükûnunu tattılar. Akşamın altın tozları arasında sürülerin dönüşünü, arslanlarm sabah saatlerinde derelerinden su içişlerini, boğa yılanlarının büyük ağaç gövdelerine sarılmış halkalarını, arıların kaya oyuklarında bal yapmalarını gördüler. Çeşitli meyvaları seyrettiler.

Sonra Gece ile Gündüz önlerine geldi. Birinin başı ucunda beyaz güvercinler uçuyordu. Öbürünün gözlerinde bilmedikleri kuşlar tünemişti, belinde yıldızlarla süslü siyah bir atlas vardı ve vücudu dinlenmenin hazları içinde gevşemişti. Arkasından dinç ve kaygısız gençlikle, muztarip ve biçare ihtiyarlık ve daha sonra siyah ölüm geldi. Onları mevsimlerin geçidi takip etti. Hepsi önlerinde kuşaklarını çözdüler ve onlara sepetlerindeki hediyeleri uzattılar. Böylece her şey, bütün hayat teker teker gözlerinin önünden geçti. Onlar geçtikçe Âdem'in alnı üzüntüden kırışıyor, acayip bir korku içini sarıyordu. Fakat Havva'nın içi gururla dolu idi. Karnı sevinçten ve gururdan bir güneş gibi parlıyordu. Âdem bunu görünce, üzüntülerini ve korkusunu unuttu. Oluşlar âleminin düğümünü, bu güneş parıltılı imkânlar peteğini öptü ve onu öptükçe Kader'in aynasına daha emniyetle baktı.

Sonra ikisi birden Rabb'ın sesini duydular. Bu ses Âdem'in kalbinde büyük bir çınar gibi yeşerdi ve Havva'nın yüzünde gül, karnında su çiçeği gibi parıldadı. Rab onlara:

— Yolunuz açık olsun, diyordu. İnsan oğluna ve Toprağa bizden rahmet ve selâmet...

Ve ses devam etti:

— Hayrın ve şerrin, hazzın ve ıztırabın, aşkın ve ölümün bahçeleri sizindir. Rahmet ve selâmetimiz toprağa ve insan oğluna olsun.

Ve ses devam etti:

— Sizi kendi sûretimce yarattım. Size Arz'ı bahşettim... Ayı ve yıldızları ve güneşi bahşettim. Sizi hayatın ve ölümün efendisi yaptım. Rahmet ve selâmetimiz toprağın ve insan oğlunun üzerine olsun.

Ve Rab onların içinde böyle üç defa bağırdı. Birincisinde Aden bahçeleri Âdem'le Havva'nın etrafından ve başları üstünden, yorgun uyuyan çöl yolcusunun başı üstünden fırtınanın birdenbire aldığı bir çadır gibi, kalktı. Ve onlar boşlukta hayretten titreşip kaldılar.

İkincisinde siyah yuvarlak çok kalın bulutlar gibi etraflarını aldı. Onlar kendilerini Kader'in mahpusu bildiler.

Üçüncüsünde Rab'dan sonra melekler hep birden çığrıştılar:

— Arz'a ve Melekût'a rahmet, dediler, Rabb'ın rahmeti ve selâmeti toprağın ve insan oğlunun üzerindedir.. Arz'a ve Melekût'a rahmet, dediler. Ve hepsi birden secde ettiler.

Ve melekût insan oğlunu böyle uğurladı. Ve böylece siyah yuvarlak bir gemi gibi yerinden kımıldadı, henüz yolunu arayan yıldızların yer yer parçaladığı karanlıklar içinden inmeğe başladı. Büyük rüzgârların, yıldız kasırgalarının arasından geçtiler. Korkunç derinliklerden atladılar. Âdem bu karanlığın içinde Havva'nın vücuduna sığınıyordu. Nergis gibi bir aydınlık görüyor, Havva onun kolları arasına gömülüyordu. Rabb'ın takdis ettiği aşklarını toprağa götürdükleri için ikisi de mesuttu.

Sonra birbirlerini görmemeğe başladılar. Âdem'le Havva'ya birbirinden ayrılmanın hüznü çöktü. Âdem Havva'nın inci dişlerine, gül yaprağı yüzüne, çizgisiz alnının bilmecesine, sıcak nefesine, beyaz kollarına hasret duydu. Havva onun kollarının kuvvetini, kendisine hüviyet veren korku ve azaplarını özledi. Bu yakıcı azabı içlerinde duyar duymaz, o kadar uzaktan görmeğe

alışmadıkları yıldız parıltılarının kimsesizliği arttırdığı bir gece saatinde kendilerini yeryüzünde buldular. Havva Yemen'de bir kuyu başında idi. Âdem'i nasıl arayacağını, Âdem Havva'yı nerede bulacağını düşünüyordu.

O zaman ikisi birden birbirlerini çağırmağa başladılar. Yıldızlara doğru iki feryat birbirini karşılıyordu:

— Havva Havva...

— Âdem Âdem...

Ve yeryüzünü dolduran çeşit çeşit hayvanlar oldukları yerde bu hiç duymadıkları sesi işittikçe ürküyor, büyük kartallar avlarını bırakıp kaçıyor, yırtıcı hayvanlar otlar ortasına başlarını sokup saklanıyor, ilk yaradılış çağlarının tecrübesi canavarlar toprağın efendiliğini kaybettiklerinden küskün, ölmek için kendilerine köşe arıyorlardı.

Ve karşılıklı çığlık devam ediyor, Havva çağrıyor, Âdem yürüyor, Âdem sesleniyor, Havva kuyusunun başında onu bekliyordu. Ve insan sesine susamış toprak bu sesleri dinledikçe ısınıyor, değişiyordu.

BEKİR SITKI KUNT
(1905 - 1959)

ANTAKYA'da doğdu. Ankara'da ilk, orta ve lise öğrenimlerinden sonra, bir süre İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde okudu. İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirdi (1928). Üniversite öğrencisiyken «Vakit» gazetesinde başlayan gazeteciliği memurluğa geçiş yılına kadar devam etti (1925 - 1930). Düzce, Uşak, Aydın, Ankara hâkimliklerinde bulundu (1930 - 1939). Hatay milletvekili oldu (1939 -1946). Tekrar hâkimlik mesleğine döndü (1946); 1947'den ölümüne kadar İstanbul'da Asliye Ceza Hâkimliği yaptı (8 Mart 1959). ★ Bekir Sıtkı Kunt; yirmi yaşlarında gazetecilikle yazı hayatına girer. Gözlem gücünün gelişmesinde, gerçeklere dayalı hikâyeciliğinde içinde yaşadığı çevrelerin etkisi büyük olur; «Gazetecilikte hâdiseleri kolay anlatma melekesini kazanmıştım. Milletvekilliği bana politikanın içyüzünü tanıttı ve görüş ufkumu genişletti. Hâkimlikte cemiyet olaylarile haşır neşirim. Fakat bunların hiçbiri sanat çalışmalarım için elverişli olmamıştır. Sanat çalışmaları bol zamana, sakin bir kafaya, düşünmeye; uğraşmaya ihtiyaç gösterir. Ben sanat çalışmalarım için hiçbir zaman gönlümün istediği kadar huzura, sükûna ve bol zamana kavuşamadım.» Köylerle kasabalarda yaşıyan basit halkın yaşantısını özentisiz bir diller yansıtır. ★ «Vakit», «Varlık», «Yeditepe», «Yurt ve Dünya», «Adımlar» gazete ve dergilerinde yayımlanan hikâyelerinin toplandığı kitaplar: Memleket Hikâyeleri (1933); Talkınla Salkım (1937); Arzu ile Kamber (1940); Herkes Kendi Hayatını Yaşar (1941); Yataklı Vagon Yolcusu 1948); Ayrı Dünya (1952).

MÜHÜR

Asaf Akçıl gümrükte memurdu. Elli, elli beş yaşlarında tahmin edilirdi. Epey iri ve hantal bir vücudu vardı. Oldukça garip ve gülünç bir şekilde giyinir kuşanırdı. Tepesi damdazlak açıktı. Fakat yanlardan uza-

yan beş on tel saçla, başını pek itinalı bir surette, bir taç gibi örtmesini bilirdi. Her gün sinekkaydı tıraş olurdu. Yıllardan beri yenilenmemiş olan soluk, pekmezköpüğü boyunbağsı, çenesinin altında, bir düğüme benzerdi ve bu düğümün üstünden «A» markalı altın bir iğne eksik olmazdı. En az on yıl, hiç değiştirilmeden giyildiği intibaını veren ve kahverengi iken, solarak beje kaçmaya başlayan elbisesi her zaman iyi süpürülmüş fakat iyi ütülenmemiş olarak görülürdü. Diz kapaklarında, artık ipliklenmeye başlayan pantalonun ütü çizgisi daima biraz yana kayar ve insanda şaşı bir pantalon tesiri bırakırdı. Ceketinin iki ucu, iri gözbebeğinin iki yanından bacaklarına doğru sarkardı. Kumaş kirlenmesin diye, yakasında beyaz bir mendil taşırdı. Kocaman karnını kaplayan yeleğinin iki alt cebi arasında sarı âdi madenden bir kordon vardı ki, bunun bir ucu, ufak bir anahtarla kurulan eski bir saatte, öbür ucu, ıstampa mürekkebiyle boyalı deri mahfazası içinde memuriyet mühüründe nihayelenirdi ve yeleğinin bu iki dolu cebi, iri göbeği üstüne konmuş iki kurbağaya benzerdi.

Asaf Akçıl'ın aslî maaşı 35 lira idi ve çalışkanlığına, doğruluğuna, âmirlerinin kendisinden memnun olmalarına, en nihayet, bu dairede fasılasız yirmi üç yıl vazife görmesine rağmen, bilinmez neden, resmî sebep olarak kadrosuzluk yüzünden, bir türlü daha üst derece ve maaşa terfi edememişti. Son terfiinin üstünden tam altı sene geçmişti. Asaf Akçıl, 35 lirada demir atıp kalmasından dolayı, tabiî şikayetçiydi. Bu şikâyeti, ufak bir aile oldukları ve gayet idareli harekete alıştıkları için, geçinme zorluğu çektiğinden değil de, daha ziyade her memurun yükselmeye olan hırsı yüzündendi.

* * *

Günlerden bir gün, Asaf Akçıl, masasına kocaman bir defter açmış, rakam döküyordu. Bir aralık odacı

içeri girdi ve kendisini müdür beyin istediğini haber verdi. Bu istemler günde belki on defa vaki olduğu için, bunda bir fevkalâdelik hissetmedi. Ve her zamanki gibi, başını eğdiği defterden kaldırdı. Kalemini hokkanın yanına bıraktı. Gözlüklerini kutusuna koyup mendili cebine yerleştirdi ve yerinden kalkıp, sakin ve endişesiz adımlarla, müdürün odasına doğru yürümeye başladı. Kapıyı vurmadan girdi.

Müdür onu güler yüzle karşıladı. Bu karşılama her zamankinden farklıydı. Zaten Asaf Akçıl'ın kulağı daha önceden kirişteydi. Bu itibarla işi sezinlemekte gecikmedi. Heyecandan yüzüne kan hücum etti. Mesut ve oldukça aptal bir suratla, gülümsedi.

Müdür:

— Buyurun Asaf bey, diye ona iltifat etti, buyurun, oturun, şimdi emriniz geldi. Bir derece terfi ederek «...» memurluğuna tayin edildiniz. Tebrik ederim. Allah muvaffak eylesin. Hemen emrinizi yazdırıp size tebliğ ederim.

Asaf Akçıl üst üste teşekkür etti. Yüreği heyecandan pat pat atıyordu. Altı yıldır, beklediği gün nihayet gelmişti. Ah, bu terfi günleri! memurların hayatında ne mühim bir yer tutar. Bu bir nevi düğün, bayram gibidir. Şimdi bütün daire arkadaşları onu tebrik edecekler, uzaklardaki tanıdıklarından alacağı mektupların, kartların ardı arası kolay kolay kesilmeyecekti. Bu arada, belli etmeden, şüphesiz, kıskananlar da olacaktı. Hattâ kendisi gibi uzun boylu beklemeyip hemen terfi ediverenler bile. Bu dünya, garip bir dünyadır vesselâm!..

Hiçbir işde görülmeyen bir süratle, terfi emri yazılıp hemen Asaf Akçıl'a tebliğ edildi. O da elindeki işleri, çabucak bir arkadaşına «devir ve teslim» etti. Sıra, yeleğinin sol alt cebindeki memuriyet mühürüne geldiği zaman, Asaf Akçıl'ın eli, nedense biraz ağır davrandı. Mühürü, takılı bulunduğu kordondan söküp çı-

karırken, bayağı üzüntü duydu. Hey gidi mühür hey!.. Bununla az mı evrak mühürlemişti. Ve bu mühür yüzünden, bütün o kâğıtlar nasıl itibar kazanmış, devlet işlerini yürütmüştü.

Asaf Akçıl'ı üzen şey, kordondan sökülen mühür yerine artık bir başkasının takılmayacağı idi. Şimdiki memuriyeti daha yüksek olmakla beraber, mühürsüz bir memuriyetti.

Paydostan sonra evine dönüp terfi müjdesini karısına verdiği zaman, Asaf Akçıl, sol yelek cebinin boşalmış olmasından dolayı, bütün vücudunda garip bir eksiklik hissediyordu. Fakat karısının ilk sevinci ilk gururu, onu okşuyor, ona teselli veriyordu.

Elden giden mühüre rağmen yine de mesuttu, memnundu. Terfi işini içine sindire sindire düşündüğü zaman, bunun gerçekten hayatında mühim bir hâdise olduğunu, yeni memuriyetinde salâhiyetlerin arttığını, âdeta âmir derecesine yükseldiğini biliyor ve bu suretle, daha yüksek mevki ve makamlara çıkmak için, esaslı bir adım attığına kanaat getiriyordu. Adam sen de... Varsın mühürü olmasın...

Geceliğini giymek için sırtından ceketini çıkardı. O sırada, yeleğindeki kordonun ağırlığını kaybeden ucu, aşağıya doğru sarkıp boşlukta sallandı. Asaf Akçıl, bunu bir ayıp gibi, karısından saklamak istediyse de, muvaffak olamadı. Safiye Hanım işin farkına vardı. Kaşları birden çatıldı, ve:

— Mührü ne yaptın?

diye sordu. Asaf Akçıl mümkün olduğu kadar tabiî olmaya çalışarak ehemmiyetsiz bir şeymiş gibi:

— Ha... Mühür mü?.. Şey... diye cevap verdi... Şey... O mühür tabiî eski memuriyetime aitti. İşlerimi devrederken, mührü de verdim elbette...

Şimdi Safiye Hanımın karşısında kocası, tramvay kazasında bir âzasını, bir kolunu veya bacağını kaybetmiş zavallı bir adam gibi, perişan duruyordu.

Karısı telâş ve heyecan içinde:

— Peki, onun yerine başkasını vermeyecekler mi? diye sordu. Asaf Akçıl, karısını büsbütün çileden çıkarmamak, şimdilik olsun yatıştırmak için:

— Evet, tabiî verecekler, dedi, ama henüz almadım.

Asaf Akçıl müşkül bir mevkide olduğunu hissediyor, müthiş canı sıkılıyordu. Mühürsüz kaldığı için o da üzülmüyor değildi. Ama kendisi «vaziyetin icabını» takdir edebiliyordu. Ne yapmalı. Devlet, her memuruna, tabiî, bir mühür veremez. Fakat gel de bunu karıya anlat.

Asaf Akçıl'a, o geceden sonra, her günü, her gecesi âdeta zehir oldu. Safiye Hanımın yüzü gülmüyor, asıl daha fenası, çenesi hiç durmuyordu. Vır vır vır... Zır zır zır... Adamcağızın başının etini yiyordu.

— Seni atlattılar, «terfi ettiriyoruz» diye elinden devletin câmm mühürünü aldılar. Vermemeliydin, ayak diremeliydin. Bana bir kerecik olsun danışsaydın, hiç razı olur muydum. Kendi başına buyruk herif... İşte şimdi kuyruğu güdük bir imzacığa kaldın. Böyle imzaları mahallenin bekçisi de atar. Bütün komşularımız, ahbaplarımız arasında, kocası mühür sahibi bir ben vardım. Ben bununla iftihar ederdim. Eline geçen devletin kadrini, kıymetini bilmedin. Eski vezirler bir mühür için baş verirlermiş. Sebepsiz değil tabiî... Çünkü, «Mühür kimdeyse Süleyman odur.»

O zamana kadar sakin ve sevgiyle dolu geçen hayatları bu yüzden altüst oluyordu. Asaf Akçıl, sabahları, şafak sökerken canını sokağa dar atıyor, dairede surat bir karış oturuyor, akşamları geç vakit evine, bir işkence yeriymiş gibi, istemeye istemeye, ayaklarını zorla sürüyerek, dönüyordu. Ne etmişler de onu terfi ettirmişlerdi.

Zavallı adam ne yapacağını, ne edeceğini bilmiyordu. Artık çıplak başım yanlardan uzayan beş on tel

saçla, bir taç gibi örtmüyor, her gün sinekkaydı tıraş olmuyor, pekmezköpüğü kıravatına altın iğnesini takmıyordu. Günden güne çöktüğünü, zayıfladığını gören arkadaşları:

— Yahu, hasta mısın, geçmiş olsun.

diye hal hatır soruyorlar, onu çekemeyenler de:

— Öküz herife terfi yaramadı.

diye arkasından alay edip gülüyorlardı.

Evet, ne etmişler de onu terfi ettirmişlerdi. Vaziyetin icabı bu... Devlet her memuruna ayrı bir mühür veremez. Bu muhakkak... Fakat, ölümden başka her şeye çare vardır. Acaba bunun da bir çaresi bulunamaz mı? Ah, çaresi bulunsa... Asaf Akçıl, bunun için ne fedakârlıklara katlanmaz...

Artık her hakarete, istiskaale, gülünç olmaya razı olarak müdürün odasına girdi. Meseleyi olduğu gibi müdüre anlattı. Olmazsa, terfiden vazgeçerek, eski vazifesine iade edilmesini, tek, eline bir mühür verilmesini rica etti. Bunları söylerken, utancından, nohut iriliğinde ter döküyor, soluk mavi gözleri, şefkat ve merhamet dilenen bakışlarla, müdürün gözlerinde değil, odanın eşyasında falan geziniyordu.

Müdür, meğer halden anlar bir adammış. Bıyık altından güldü ve işi derhal kavradı... Bir çaresine bakacağına dair söz verdi. Hemen o gün, «...» memurluğunun mutlaka bir mühüre ihtiyacı olduğunu, işlerin böyle bir mühürü icap ettirdiğini yukarıya yazdı. Dereceden dereceye geçerken bu mühür işi, hakikî ve resmî bir lüzum halini aldı. Günün birinde mühürün Darphane'ye ısmarlandığına, gelince hemen gönderileceğine dair cevap geldi.

Asaf Akçıl, madem ki bir yolu varmış, neye bu kadar kahır çektim, diye hayıflanıyor, karısına her gün yeminlerle teminat veriyor ve günleri iple çekiyordu.

Çok geçmeden, «mühür» bir kez kese içinde posta-

dan çıkıp Asaf Akçıl'ın imdadına yetişti. Bu tabiî hiç kullanılmamış, yepyeni bir mühürdü.

Asaf Akçıl, bu çepçevre yazılar kazılı, sarı pirinçten, altın gibi parıl parıl yanan mührü avucunun içine aldı. Sevdi, okşadı. Sonra, aylardan beri kordonunun boş duran ucuna, bir nişan gibi takıp yeleğinin sol cebine dikkatli dikkatli yerleştirdi. Eve dönünce, karısı kim bilir ne kadar sevinecekti.

Safiye Hanım, hakikaten çok sevindi. Hattâ sevinç gözyaşları bile döktü. Sanki bir felâketten kurtulmuşlardı.

SABAHATTİN ALİ

(1906 - 1948)

CUMHURİYET dönemi hikâye ve roman yazarı. Gümülcüne'de doğdu (12 Şubat). Yüzbaşı Cihangir Ali Selâhattin'in oğludur. İlk öğrenimini İstanbul, Çanakkale, İzmir, Edremit'te yaptıktan sonra (1919). Balıkesir'de başladığı orta öğrenimini İstanbul Muallim Mektebinde bitirdi (1926). Yozgat'ta öğretmenlik yaptı (1927). Maarif Vekâleti hesabına Almanya'ya gönderildi (1928 - 1930); dönüşte Aydın, Konya, Ankara ortaokullarında Almanca öğretmeni; Maarif Vekâleti Neşriyat Müdürlüğünde memur, Ankara Devlet Konservatuvarında dramaturg olarak görev aldı. Kırklareli'nde öldü (2 Nisan). Sabahattin Ali; yazı hayatına şiirle başlar, sonra hikâye ve roman alanına geçer. Anadolu halkımızın ve köylülerimizin yaşantılarından çıkarır konularını. Realizmden natüralizme kayan sert bir gözlemle olaylara bakar. Tasvirci yönü kuvvetlidir. İlk hikâyelerinde dış gözlemlerin çevresinde kalırken, son hikâyelerinde toplumsal gerçekçiliğe kayar. İnsandan çok, insanı saran nedenleri anlatması hikâyelerinin etkileme gücünü azaltır. Roman kahramanlarından birine söylettiği şu sözlerle iç dramını yansıtır: «Bugün olduğu gibi olmak istemiyorum. Büsbütün başka bir hayat, daha az gülünç ve daha çok manalı bir hayat istiyorum. Belki bunu arayıp bulmak da mümkün.. Fakat içimde öyle bir şeytan var ki. Bana her zaman istediğimden başka şeyler yaptırıyor. Onun elinden kurtulmağa çalışmak boş... Yalnız ben değil, hepimiz onun elinde oyuncağız...» Son yıllarında mizahı dener; sembolik hicivli masallar yazar, fakat hikâyelerini aşmaz. Sabahattin Ali'nin yazılarının çıktığı dergiler: Irmak (Balıkesir, 1925-1926); Yedi Meş'ale (1928); Yedigün (1937); Aydabir (1935-1936); Yurt ve Dünya 1942); Marko Paşa (1948). Kitap olarak tanınmış eserleri: Dağlar ve Rüzgâr (şiirler, 1934); Değirmen (hikâyeler, 1935); Kağnı (hikâyeler, 1936); Esirler (üç perdelik aşk trajedisi, 1936); Kuyucaklı Yusuf (roman, 1937); Ses (hikâyeler, 1937); İçimizdeki Şeytan (roman, 1940); Yeni Dünya (hikâyeler, 1943);

Kürk Mantolu Madonna roman, 1943); Sırça Köşk (allegorik hicivli masallar, 1947); bunlardan başka birçok çevirileri de vardır.

HANENDE MELEK

Kahve ocağına giden kapının yanında, üst kısmı küçük bir halı, etekleri eski bir kilimle örtülü, kürsü kılıklı bir kerevet vardı. Üç kişiden ibaret saz heyeti, yerli hasır iskemlelerin üzerine, göze batan bir ciddilikle oturmuşlardı. İçlerinden biri inmek isteyince, bir metreye yakın bir yerden atlamaya mecburdu. Hanende Melek böyle zamanlarda küçük garson Hamdi'yi çağırarak yardımını ister, bir eliyle onun omuzuna dayanıp ötekiyle eteğini tutarak ince bacaklarını aşağı uzatırdı. Bu anlar o civarda oturmuş hovarda müşteriler için mühim fırsatlardı. Baygın, fakat istek dolu gözler derhal o tarafa çevrilir, tatlı birşey yenmiş gibi pos bıyıklar alt dudakla yalanırdı.

Ortada dolaşan iki garson, tıka-basa dolu olan salonda kendilerine güçlükle yol açabiliyorlardı. Çamurlu ayakkabıların tebahhurundan hasıl olan ağır bir koku, yarısından çoğu sarhoş olan müşterileri büsbütün sersemletiyor, zaman zaman sazı bastıracak kadar yükselen bir gürültü, sık sık açılıp kapanan kapıdan sokağa vuruyordu.

Yeni gelenler, iskemlelerin arkasına asılmış duran paltoları düşürerek ve her geçtikleri yerde bir kaynaşma doğurarak uzun müddet dolaştıktan sonra bir yer bulup oturuyorlar, ve ıslak kasketlerini çıkarıp başlarını kaşımaya başlıyorlardı.

Keman, ud ve Melek; zaman zaman hamle eder gibi seslerini yükseltiyorlardı. Bu sırada gürültü ile saz arasında birkaç dakika devam eden hakikî bir mücadele oluyor, bazan gürültü galip gelerek saz mahçup bir edayla vızıltısına devam ediyor, bazen de bir hayat kavgası kadar canla-başla yaptığı mücadelenin sonunda

kalabalığın biraz susar gibi olduğunu görünce, sevinçle sesini yükseltiyordu. Böyle dakikalarda Melek'in ince, biraz kısık, fakat tesirli sesi salonu doldurur, kendisine çevrilen gözlerde biraz da alâka belirirdi.

* * *

Camlı kapı ağır ağır açılarak içeri dâvavekili Hüseyin Avni girdi. Siyah paltosunun yakasını kaldırmış, aynı renkteki şapkasını önüne indirmişti. Hastalıklı gözlerini vapur dumanı gözlük örttüğü yüzünün ancak pek az bir kısmı, sakalları uzamış çenesi görünüyordu. Ucundan yağmur suları süzülen harap bir şemsiyeyi koluna takmıştı. Korkak adımlarla, yıkılmamak için iskemle arkalarına tutunarak ilerledi, saza yakın bir yere geldi. Etrafta oturacak boş iskemle yoktu. Gözleriyle arandı. O civara yerleşmiş bulunan memurlar, bekâr öğretmenler onun bakışlarıyla karşılaşıp kendisini masalarına çağırmaya mecbur olmamak için başlarını önlerine eğmişler veya derin lâkırdılara dalmışlardı.

Bir masanın etrafında oturan ve esrar sigaralarını avuçlarının içine saklayan üç kasap, Hüseyin Avni'yi masalarına davet ettiler. Hem ihtiyar sarhoşla alay etmek, hem de masalarına efendi adam oturduğunu hanendeye göstererek itibar kazanmak istiyorlardı.

Hüseyin Avni, siyah gözlüklerinin buğusunu ceketinin kolu ile sildi, paltosunun yakasını indirdi. Şapkasını çıkardı. Adamakıllı seyrekleşmiş olan beyaz saçları kafasının çatlak ve lekeli derisine yapışmıştı. Oturduğu alçak arkalıklı yerli hasır sandalyede rahatlaştıktan sonra başını saza çevirerek gülümsedi. Bu sırada uzun, seyrek dişleri, donuk pembe diş etleriyle beraber dışarı fırlıyor, dudaklarının kenarından tükürükler sızıyordu.

Keman çalan uzun kafalı, esmer delikanlı eğilerek dâvavekilinin selâmını iade etti. Melek başiyle belli be-

lirsiz bir işaret yaptı; kucağındaki udun üzerine abanarak avaz avaz bağıran ihtiyar sanatkâr ise, dünyanın farkında olmadığı için, şarkısına devam ediyordu.

* * *

Melek içinden: «Aman Yarabbi, bu heriften kurtulamıyacak mıyım?» dedi. Ömründe bu derece iğrendiği bir adama rastgelmemişti. Beş seneden beri hayatını sesiyle kazanıyor, sıkıştıkça vücudunu bu sese yardımcı yapmak mecburiyetinde de kalıyordu. Bu meslekte adam seçmek pek âdet değildi ama, bunun da bir haddi vardı. Zaten bu tiksinmesinde Hüseyin Avni'nin suratının pek rolü yoktu. Melek'e asıl korkunç gelen, onun yapışkan bir ifade taşıyan hareketleri ve siyah gözlüklerinin arkasında kirli bir paçavra gibi sallanan bakışlarıydı.

Diğer tutkunlarının ısmarladığı bir çayı bile hakir görmiyen ve bu eliaçık hovardayı bir gülümsemeyle tediye eden genç kadın, Hüseyin Avni'nin, evinden kimbilir ne sahnelerden sonra alıp kendisine hediye ettiği birkaç altın bileziği bir türlü koluna takamıyordu.

Kahvecinin söylediğine göre, bu adam evvelce Hukuk mahkemesi âzasındanmış, sarhoşluğu yüzünden çıkarmışlar, çok az bir tekaüt maaşı alıyor ve üç çocuğu ile karısını dâvavekilliği ederek geçindiriyormuş. Hukuk gücüne karşı hiç alâkası olmadığı için yazıhanesine günde birkaç köylüden başka uğrayan olmazmış. Kahveci:

«Metelik yoktur herifte, nesine yüz verirsiniz?» diyordu. «Günde iki köylüye iki istida yazıp yarım kâğıt alır, onu da lokantacı Mahir'de rakıya yatırır, evde çoluk çocuk aç beklesin. Yaşından da utanmaz, yazıhanesine uğrayan altmışlık köylü karılarına saldırır. Dayak yemediği gün yoktur. Şu kahvemize gelen efendi-

lerin hiçbirinin ona yüz verdiğini gördünüz mü? Çamur gibi adamdır.»

Melek bu kasabaya geleli iki ay olmuştu ve Hüseyin Avni bir gece bile kahveye gelmemezlik etmemişti. Her akşam üzeri, yazıhanede mi olur, lokantada mı olur bir miktar rakısını içer, daha ikinci kadehte titremeye başlayan adımlarla kahvenin yolunu tutardı. Bu genç, sıska ve esmer kadıncağızın biraz çatlak, fakat yanık sesi onu çıldırtıyordu. Fakat onun bir kadına ısrarla yapışması için böyle bir sebebe de hacet yoktu. Bütün kadınlardan, en güzelinden en çirkinine, en küçüğünden en yaşlısına kadar öyle bir hava intişar ediyordu ki, çeşit çeşit olmasına rağmen müşterek bir hususiyeti haber veren bu kâh lâtif, kâh baş ağrıtacak kadar sakil kokular onun hurdalaşmış vücudunda ıstıraplı bir sarsıntı bırakarak yayılıyorlar, zavallıyı uykudan, hattâ düşünmekten mahrum ediyorlardı.

Çürük dimağının nasıl imal ettiği insanı şaşırtan binbir türlü dalaverelerle karısını kandırıyor, bir sandık köşesinde, bir çıkın dibinde nasılsa kalmış olan kıymetli birkaç parça eşyayı aldığı gibi sazlı kahveye gidiyor ve birkaç şarkı isteyip çaldırdıktan sonra getirdiği şeyleri küçük çırak Hamdi ile Melek'e yolluyordu.

Kemancıyı birkaç kere yazıhanesine çağırıp kuru zeytinle rakı ikram etmişti. Bir efendiye masa arkadaşlığı etmekten gurur duyan genç çingenenin Melek üzerinde lehinde tesir yapacağını ümit ediyordu.

Fakat artık sabrı tükenmişti. Yarımyamalak selâmlardan ve pek kıstırdığı zamanlarda genç kadının ağzından dökülen, «Nasılsınız efendim?» yollu bir hatır sormadan başka birşey gördüğü yoktu. Halbuki, ihtiyar etlerini seyrek fasılalarla kamçılayan ihtiras nöbetleri tahammül edilmez hale gelmişti. Oturduğu yerden Meleğe doğru bakarken, derhal fırlayıp saldırmak isteyen vahşi bir hisse kapılıyordu.

Birkaç akşam evvel kemancı vasıtasiyle kadını yazıhanesine dâvet ettiği halde bu teklifi, patron razı değil diye reddedilmiş, kemancıdan cevap bekliyerek geçirdiği yirmidört saat, kız isteyip bekliyen delikanlılara taş çıkartacak bir ümit ve yeis silsilesi halinde geçmişti. İki gündenberi sabahtan akşama kadar içiyor ve binbir türlü plânlar kuruyordu.

Aynı masada oturduğu kasaplar, kahvede içki yasak olduğu için çay fincanlarına koydurup getirttikleri konyakları içiyorlar ve ona da ikram ediyorlardı. Esrar sigaralarının dumanı Hüseyin Avni'nin kırmızı kapaklı gözlerini ve kuru genzini yakıyordu. Melek, ihtiyar udinin sesini bastırarak:

Gece kapladı her yeri,
Keder sardı dereleri,
Esmerim vay vay!
Düşman değil, sevda açtı
Sinemdeki yâreleri.

Diye bağırdıkça Hüseyin Avni öne doğru eğiliyor, yere düşecek gibi oluyordu.

Bu şarkının bestesinde, sözlerinde ve Meleğin ağlar gibi bir ifade alan söyleyişinde garip bir zavallılık, bir yalvarma vardı. İhtiyar adam ağzının içinde bir şeyler mırıldanıyor(fakat ancak gırtlağını yırtar gibi dışarı fırlayan bir «Ah!» duyulabiliyordu. Bir aralık ufak ve buruşuk bir kâğıda birşeyler karalıyarak kemancıya gönderdi, biraz sonra saz eski bir şarkıya başladı:

Bir dâme düşürdü ki beni bahtı siyahım,
Billâhi bu sevdada benim yoktur günahım!

Bunu, kısa fasılalarla diğer kâğıtlar ve ihtiyarın haline uygun diğer şarkılar takibetti.

* * *

Kahvenin kapısı aralanarak içeri sekiz on yaşlarında bir kız başı uzandı. Kıvırcık saçları ıslak bir pösteki gibi ensesine yapışmıştı. Gözleriyle, şaşkın ve kararsız, etrafı süzdükten sonra oralarda dolaşan Hamdi'yi çağırdı, birşeyler söyledi.

Hamdi, tek-tük evlerine yollanmaya başlayan müşterilerin arasından sıyrılarak Hüseyin Avni'nin yanına geldi ve kara gözlüklerini düzeltmeye çalışan ihtiyara:

«Beybaba! Senin küçük kız gelmiş, evden istiyorlarmış!» dedi.

Sarhoşun yağlı yüzünün gerildiği ve seyrek sakallarının dimdik olduğu görüldü. Bir kedi gibi yerinden fırlıyarak:

«Defolsun, beni burada bari rahat bıraksınlar!» diye homurdandı ve yumruğunu kapıya doğru uzattı.

Aralık kapı hemen kapandı, Hüseyin Avni tekrar iskemlesine çöktü.

Kahve adamakıllı tenhalaşmıştı. Kalanlar başladıkları partiyi herhalde bitirmek isteyen birkaç tiryaki oyuncudan ibaretti.

Biraz sonra saz da bitti. Ud torbaya, keman kutuya kondu. Udî, hiç konuşmıyan ve etrafına bakınmayan bir ihtiyar, önündeki çay fincanını son bir defa diktikten sonra kahvecinin gündeliğini alıp gitti. Kemancı, Hüseyin Avni'nin yanına gelerek:

«Nasılsın beybaba!» dedi, başiyle de: «Ne idelim, bir türlü olmuyor işte!» der gibi bir işaret yaptı.

Sarhoş ihtiyar:

«Ee... Bu ne kadar sürecek ya? Bizde hal kaldı mı ya? Bizde hal kaldı mı ya?» diye mırıldandı.

Melek, patrondan parasını almış, kendisini hana kadar götürecek garsonun hazırlanmasını bekliyordu. Astragan taklidi eski bir mantonun içinde vücudu titriyor gibiydi. Siyah dekolte iskarpinleri çamurlanmış ve silinmemişti.

Hüseyin Avni yerinden fırladı. Genç kadına doğru yürüyerek onun koluna kapıştı:

«Ben götüreyim seni, ruhum!» dedi.

Melek vücudunun sıcak bir köşesine ıslak bir el dokunmuş gibi ürperdi.

«Teşekkür ederim. Hacet yok!» diye mırıldandı.

«Hacet yok olur mu ya? Bize de bu kadar cevretmek reva mı ya? İnsanda tahammül bırakmıyorsun vallahi!»

Bu sözlerle beraber kadının zayıf kolunu daha çok sıktı. Melek hızla silkindi. Muvazenesini kaybeden dâvavekili dizlerinin üstüne düşerek alnını iskemlelerden birine vurdu.

Kalktığı zaman, sağ kaşının üst tarafında kırmızı bir şiş görünüyordu.

Bir eliyle gözlüğünü düzelterek:

«Ne demek istiyorsun yani?» dedi, sesi hırıltı gibi çıkıyordu.

Başını kemancıya çevirerek:

«Ulan!» dedi. «Nedir bu yaptığınız? Bu cilve biraz uzun kaçıyor!»

Kemancı kahve ocağı tarafında kayboldu.

Hüseyin Avni tekrar Meleğin koluna sarılmak istiyerek, bir adım attı. Genç kadın korkak gözlerle etrafına bakınıyordu.

Kahvede oyun oynayanlar ayağa kalkmışlardı. Bir kısmı kasketini alıp gidiyor, bir kısmı ihtiyar avukatla Meleğin etrafına toplamyordu.

Esrar çeken kasaplar başlarını birbirlerine yaklaştırmışlar, susuyorlardı.

Tavandaki lüks lâmbaları parlayıp sönerek ömürlerinin azaldığını bildiriyorlardı.

Patron, kemancının hesabını kesmiş, o da kalabalığa doğru sokulmuştu.

Hüseyin Avni etrafının farkında değildi. Genç ka-

dının tekrar eline geçirdiği kolunu titrek parmaklarıyla sıkarak: «Sen geliyor musun şimdi?» dedi.

Melek, kısaca:

«Hayır!»

Diye cevap verdi. Fakat ne yapacağını kestiremiyerek olduğu yerde kaldı ve sağa sola bakındı.

Bu anda, birdenbire sol yanağı üzerinde sarhoşun terli elini hissetti. Birisi saçlarından çeker gibi oldu ve müthiş bir acı duydu.

Başka birisi onu yakaladığı gibi birkaç adım öteye götürdü, bir iskemleye oturttu; bu, kendisini hana götürecek olan garsondu.

Kahveciyle iki çırağı birkaç adım ilerde, yere eski bir çul gibi yığılmış olan avukatı tekmeliyorlar, kafasına gözüne yumruk vuruyorlardı. Biraz sonra çıraklar çamurlara bulanan sarhoşu bacaklarından ve kollarından yakalayıp kahvenin önüne, yağmurun altına bıraktılar.

Melek birkaç dakika iskemlede ses çıkarmadan oturduktan sonra, çırağa:

«Haydi gidelim!» dedi.

Dışarı çıktıkları zaman, kahvenin üç ayak taş merdiveninin dibinde Hüseyin Avni'nin hâlâ yattığını ve yağmurdan iliklerine kadar ıslanan küçük kızının onu kaldırmak için şurasından burasından çekelediğini gördü. Onları birkaç adım geçtiler, kızcağız çıkanları farketmemişti.

«Babacığım, ne olursun babacığım, hadi gidelim!» diye ağlıyordu.

Nezleli sesi, artık biraz hafiflemiş olan yağmurun şıpırtılarına karışıyordu.

Melek yanındaki garsona:

«Şu adamı kaldırıversene!» dedi.

Beraber geri döndüler. Küçük kız hâlâ babasının etrafında dolaşıyor, hıçkırıklarla kesilen bir sesle, kendi kendine söylenir gibi yalvarıyordu:

«Babacığım, hadi gidelim. Annem söz verdi, içtin diye kavga etmiyecek... Birşey getirmedin diye de kavga etmiyecek... Hiç kavga etmiyecek...»

«Hadi kalksana, ne olursun!» diye tekrar ağlamaya başlıyordu.

Yanına gelenlerin yüzüne baktı. O nezleli sesiyle, ehemmiyetsiz bir yardım ister gibi:

«Kaldırıversenize, ne olur!» dedi. «İki gündür eve uğramıyor, hepimiz açız. O gelmeyince annem büsbütün sinirlenip bizi dövüyor, gidin getirin diyor!»

Melek ve garson, Hüseyin Avni'nin kollarına yapıştılar. Sarhoş sızmıştı. Yerinden güç oynuyordu. Islak paltosu sıska vücudundan daha ağırdı. Ayaklarını yerde sürüyerek birkaç adım götürdüler. Biraz gevşek bırakınca olduğu yere çöküyordu. Hiçbir şey söylemeden onu sürüklemeye devam ettiler. Küçük kız önlerine düşmüş, yol gösteriyordu.

Zifiri karanlık sokaklarda Melek dizlerine kadar çamura battığını hissetti. Her adımda bir çukur vardı. Epeyce uzun bir müddet yürüdükten sonra alçak bir bahçe duvarının önünde durdular. Kız alışkan bir elle iki kanatlı kapının demir halkalarını bulup takırdattı. Biraz sonra içerde kapı gıcırdadı, çamurlu bahçede takunyalı ayakların sesi duyuldu, kapının bir kanadı açıldı ve elinde titrek ışıklı bir idare lâmbasiyle sıska bir kadın vücudu göründü.

Gözleri evvelâ lâkayt bir bakışla sarhoşu, sonra büsbütün mânasız bir ifadeyle genç kadını süzdü. Küçük kızın nezleli sesine pek benziyen boğuk bir sesle:

«Demek şimdiki de sensin, ha?» dedi.

Melek hiçbir şey söylemedi. İki kadın bir müddet bakıştılar. Garson, sarhoşu kapının iç tarafına, duvarın dibine bıraktı. Küçük kız kapının bir kenarında hâlâ ağlıyor ve arasıra burnunu çekiyordu.

Damların kenarında tek-tük damlalar düşüyor ve boğuk sesler çıkararak sokağın çamurlarına gömülüyordu.

Melek yavaşça elindeki çantayı açtı, içinden dört - beş altın bilezikle bir çift küpe çıkardı. Kendisine hayretlebakan sıska kadına uzatarak:

«Alın bunları!.. Bunlar sizin galiba...» dedi. Sonra başını azıcık önüne eğerek: «Bana bunları boşuna vermişti...» diye ilâve etti.

Gitmek için döndü. Kapının kenarına dayanmış duran küçük kızı gördü. Kendini tutamıyarak onu kolundan yakaladı ve çekti, sırsıklam saçlarından tuttuğu başını göğsüne bastırdı. Sonra eğildi, şaşkın şaşkın kendine bakan kızın yaşlardan ve yağmurdan ıslanmış yüzünü sıkı sıkı öptü.

Bir kabahat işliyormuş gibi çabuk ve sinirli hareketlerle çantasını tekrar açtı, biraz evvel aldığı bir buçuk lira yevmiyeyle dünden kalan yirmi otuz kuruş parayı kızın avucuna sıkıştırdı.

Sonra hiç arkasına bakmadan, yambaşımda sessizce yürüyen garsonla beraber, çamurlu yollardan geriye, kendisini bekliyen han odasına döndü.

SAİT FAİK ABASIYANIK
(1906 - 1954)

CUMHURİYET edebiyatımızın ilk güçlü hikâyecisi. Adapazarı'nda doğdu (23 Kasım). Babası, Abasızoğullarından tomruk tüccarı Mehmet Faik, annesi de kasabanın ileri gelenlerinden Hacı Rıza'nın kızı Makbule'dir. İlk öğrenimini Adapazarı'nda Rehber-i Terakki Mektebi'nde; orta öğrenimini İstanbul Erkek Lisesinden sonra Bursa Lisesinde tamamladı (1928). İstanbul Edebiyat Fakültesi'nde okudu (1928 - 1930). Ekonomi tahsili için İsviçre'ye gitti (1931); okul öğrenimi sıkıyordu onu, onbeş gün kaldığı Lozan'dan Fransa'nın Grenoble şehrine geçti; burada gezerek, eğlenerek, sanatçı kişiliğini geliştirerek üç yıl haldıktan sonra yurda döndü (1935). Halıcıoğlu Ermeni Mektebinde öğretmenlik yaptı; bir ara ticaretle uğraştı; Haber gazetesinde adliye muhabirliğinde çalıştı. Babasının ölümü üzerine (1939) başıboş bir yaşama düzeni tutturdu. Bundan sonraki yaşantısı Burgaz Adasındaki köşklerile kışın Şişli'deki apartman dairesinde geçti. Amerika Birleşik Devletlerindeki «Mark Twan Derneği»nce modern edebiyata yaptığı hizmetlerden ötürü onur üyeliğine seçildi (1953). Uykusuzluk, bohem hayatı, fazla içki sonu sirozdan öldü (11 Mayıs). Zincirlikuyu mezarlığına gömüldü. Sait Faik'in ölümünden sonra annesi, her yıl çıkacak en iyi hikâyelere verilmek üzere, «Sait Faik Hikâye Ödülü»nü kurdu. Annesinin ölümüyle (1963) bu ödül Darüşşafaka Derneği'ne geçti; Burgaz Adasındaki köşk «Sait Faik Müzesi» oldu (11 Mayıs 1964). Sait Faik, ancak yaşadığını yazan, sübjektif hikâyeciliğimizin öncüsüdür. İnsanlara, doğaya, her şeye, sıcak bir sevgi ile bakar. Çocukluk, gençlik izlenimlerini, günlük yaşantılarını şiirli bir dille anlatır. Konuya, olaya fazla önem vermez. Hikâyelerinde çoğunlukla balıkçılar, yoksulla, avâreler, serseriler; düşüp kalktığı, sohbet ettiği, selâmlaştığı uzaktan yakından gördüğü insanlar yer alır. Balıkçılar, toplum çarkının dışına atılanlar, alt tabaka insanları, hiç önemsenmiyen kişilerin ya-

şantısına dikkatle eğilir; onların dramatik yanlarını şiirli, sihirli ve etkili bir hava içerisinde yansıtır. Sait Faik, yazı hayatına şiirle başlamış, hikâyelerinin yanı sıra, oldukça başarılı şiirler de yazmıştır. Sait Faik'in kendine özgü bir anlatımı vardır. Herkesin anlıyacağı biçimde arı bir Türkçe kullanır. İnsanı büyüleyen, şaşırtan, süssüz, kısa, yer yer argolu cümlelerle hikâyelerini anlatır. Aç gözlü vurgunculardan, insanlık duygusunu yitirmiş iki yüzlü kişilerden, zâlimlerden nefret eder; hakları yenenlerin yanında yer alır. Hikâye yazmaktaki gayesinin daha iyi bir dünya hazırlamak olduğunu söyler: «İnsanoğlunun en büyük savaşı zalimliğe karşı açılmalı... Edebi eserler, insanı yeni ve mesut, başka iyi ve güzel bir dünyaya götürmeğe, kurmağa yardım etmiyorlarsa neye yarar?.. Her edebiyatta insanın kendi kendisine soracağı ilk sual şu olmalıdır: İnsandan ne saklanıyor? İkincisi nisbeten daha ehemmiyetsiz olmakla beraber şudur: İnsandan ne gösteriliyor?» Saik Faik'in eserleri; şiir, röportaj, hikâye ve roman türlerindedir. On üç kitapta toplanan 171 hikâyesi vardır. Yayımlanan kitaplarını tarih sırasına göre şöyle sıralayabiliriz: Semaver (hikâyeler, 1936); Sarnıç (hikâyeler, 1939); Şahmerdan (hikâyeler, 1940); Medar-ı Maişet Motoru (roman, 1944); Birtakım İnsanlar adıyla, 1952); Lüzumduz Adam (hikâyeler, 1948); Mahalle Kahvesi (hikâyeler, 1950); Havada Bulut (hikâyeler, 1951); Kumpanya (hikâyeler, 1951); Havuzbaşı (hikâyeler, 1952); Son Kuşlar (hikâyeler, 1952); Kayıp Aranıyor (roman, 1953); Şimdi Sevişme Vakti (şiirler, 1953); Alemdağında Var Bir Yılan (hikâyeler, 1954); Az Şekerli (hikâyeler, 1954); Yaşamak Hırsı Georges Simenon'un «L'Homme qui regardait passer les trains» romanının çevirisi, 1954); Tüneldeki Çocuk (hikâyeler, röportajlar, 1955); Mahkeme Kapısı (hikâyeler, röportajlar, 1956). Sait Faik'in bu eserler dışında, dergi sayfalarında kalmış düz yazıları, konuşmaları da vardır. Hikâyelerinin bir çoğu yabancı dillere çevrilmiştir. Fransızcaya çevrilen 41 hikâyesinin toplandığı kitap Un Pointer sur la Carte (Haritada Bir Nokta, çeviren: Sabri Esat Siyavuşgil, 1962); Seçme Hikâyeler (Haz. Tarık Buğra, 1972).

SİVRİADA SABAHI

Su üstü karagözüne sabah erken çıkılır. Kalafat, yırtık paltosuna girip kaybolduktan sonra uyuyakalmışım.

Uyandığım zaman etraf ışımıştı. İçimde bir sevinç vardı. Gözümü hemen kapadım: Önümde uzun, güneşli, neşeli bir gün vardı. Bir gözümü açtım. Kalafat, olta kutusunu çıkarmış, söylene söylene, paslı bir teneke kutunun içindeki zokaları muayene ediyordu. Öteki gözümü de açtım: Sotiri pantalonunu sıvamış, denize girmişti. Bir kayanın dibinden bir şeyler koparmaya çalışıyordu. Kolunu pazularına kadar suya sokmuştu. Mintanı ıslanınca o da homurdandı. Gerindim. Sağdaki sepete elimi attım. Ben de oltamı çıkardım. Bedeni yokladım; sağlamdı. Biraz asılınca, zoka bağladığım yerden koptu. Kalafat'ın bedeni çürümüş olacak ki çekip çekip koparıyor, atıyordu. Dönüp bana baktı: —Bakayım senin zokana, dedi.

Zokayı uzattım. Bir zaman sonra yüzüme kızarmış gözlerini atar gibi baktı: — Bununla mı tutacaksın karagözü, dedi.

— Nesi var ki?

— Daha nesi olacak, dedi. İğneyi hırsla çekti, ucu parmağına batmıştı. Tuttu, kanı emdi.

— Bu iğne sallanıyor.

— Biraz önce sallanmıyordu.

— Oynamadın ki...

— Ne diye oynıyacaktım?

— Karagöz tutulunca lök gibi beyimiz tuttu diye uslu uslu gelecek değil ya... Kurtulmaya çalışacak. O zaman görecektin sen, dedi.

— Biz daha uyukluyorduk.

— Yalan söyleme, bağlamaya hazırlanıyordun.

— Haydi öyle olsun. Ver bir adam akıllı zoka da takalım.

— Benimkiler de paslanmış. Bir tane zor belâ sallanmıyan buldum.

— Eee? Biz ne yapacağız?

— Hem bir sandalda üç kişi olta atamaz.

— Sotiri atmasın öyle ise.

— Ekmek paramızı sen mi vereceksin?

— Yeter çık artık.

— Çok kanıyor, be usta!

— Doktor mu getirecektik buraya ulan, şimdi diner. Dinmezse tütün basarız. Sen çık, sudan bir kere.

— Amma ters bir herifsin Kalafat, dedim.

Sotiri'ye: — Sotiri kanıyor mu hâlâ?

— Durdu usta.

— Sana söyledik.

— Ama çok kanıyordu be usta.

— Kanasın... Ayıklıyor musun midyeleri?

— Ayıklıyorum.

— Ayıkla.. Sen gelecen mi bizimlen; yoksa yumurta mı toplacan yukarda.

— Siz gidin. Benim tam olta tutacak yerimden kesildi parmağım.

— Sen bilirsin.

— Sotiri bana bak. Toplama çok yumurta. Sakın tekleri alma.

— Neden usta.

— Bozuk olur da ondan. Martı üç yumurta yumurtlar da kuluçkaya yatar.

— Ben toplıyayım da sonra suda muayene ederiz.

— Peki tazesini nasıl anlarsın?

— Deniz suyuna atarsın yüzeni ayırırsın.

— Yüzen mi tazedir. Yuh ervahına! Ulan kaç defa söyledim sana be, dibe çökeni atacaksın diye.

— Peki usta unuttumdu.

Bir ara yalnız denizin sesi duyuldu. Sonra:

— Midyeler tamam usta!

— Ne çabuk ulan! Yoksa az mı midye topladın?

— Yok, usta dünya kadar. Siz sandalı kendiniz indirirsiniz, değil mi usta? Ben gidiyorum.

Cevap beklemeden Sotiri çekirge gibi fırladı. Yukardan, yabani kerevizlerin içinden bağırıyordu: — Ustaaa. bir topal tavşan var yakalıyayım mı?

— Elbet yakala ulan, daha duruyor musun?

Bir zaman deniz de sustu. Bir durgunluk, bıçak gibi keskin bir durgunluk yaladı denizin yüzünü, sonra:

— Yakaladım usta.

— Semiz mi?

— Tüy gibi be usta; zayıf hayvan.

— Sakın keseyim deme... Tavşanlar da bizim gibi zil desene...

— Eve götürürüm bunu usta ha?

— Senin olsun götür... Dişi mi?

— Erkek usta!

— Kırmızı mı gözünün kenarları?

— Kıpkırmızı usta, tüyleri de boz; güzel hayvan!

— Getir bir göreyim.

— Şimdi inemem usta. Buraya çalıya bağladım. İnerken getiririm.

— Kaçırma sakın.

— Yok, sıkı bağladım.

Ben: — Erkek tavşanın gözünün kenarı kırmızı mı olur, Kalafat? diye sordum.

— Yook... Kim demiş onu?

— Sen öyledin ya.

— Ben erkek tavşanın gözünün kenarı kırmızı mı olur dedim?

— Öyle demedin ama... Demek ben öyle anlamışım.

— Senin anlaman kıtlaşmış reis, dedi.

Etrafına bir göz attı.

— Ulan!!! diye haykırdı.

Sotiri çok uzaklardan boğuk boğuk cevap verdi:

— Ne var usta?

— Sana değil len.

Bana döndü:

— Nerede ise gün doğacak, geç kaldık, dedi. Tamam mı senin oltan?

Küreklere asıldık. İki çifte Sivri'nin önündeki akıntıyı zor yarıyorduk.

— Amma da sular var, ha, dedi Kalafat.

On adım ötemizde deniz süt limandı. Ama bulunduğumuz yer âdeta kaynıyordu. Daha ileride denizin yüzünü birdenbire allak bullak eden akıntıya benzer bir çırpıntı oluyor, bu çırpıntı göz açıp kapayıncaya kadar kesiliyor, sonra biraz daha ileride denizin süt liman olduğu bir yerde yeniden meydana çıkıyordu.

— Görüyor musun kolyozu? dedi Kalafat.

— Balık mı bunlar?

— Üstte küçücük, kırıçadan da küçük balıklar, peşlerinde de kolyoz, onun peşinden kim bilir hangi balık?

Martılar ve karabataklar bu, denizin yüzünde zaman zaman sıçrayan, kaynaşan, dalan, yeniden çıkan balık kümelerine doğru hızla süzülüyorlar, batıyorlar, kanad çırpıyorlar, karabataklarla, mihal kuşları dalıyorlar, bir deniz üstü canlı sabah kahvaltısı iştahı içinde bütün canlılar faaliyette idi. Bu insana bir sabah kahvaltısının iştahlı hali gibi gözüken kaynaşmadaki gizli vahşilik hiç belli değildi. Milyonla canlıyı, milyonla canlı kovalıyordu. Mavi denizin üstünde bir damla al gözükmeden yüz binlerce küçük balığı büyük balık yutuyordu. Bin tane mikroskopik hayvanı yutmuş bir tırnak uzunluğundaki binlerce balığı bir kolyoz yutuyor. Sudan sıçramış kocaman bir kolyozu bir martı denize hiç konmadan havada yakalıyor, gagasında iki defa salladıktan sonra üç kere yutkunarak yarı canlı, kursağına atıyordu. Hepsinin arkasında bir küçük orkinos, zaman zaman gökyüzüne sıçrarcasına denizde havalanıp yıldırım hızıyle balık kümelerine saldırıyordu. Büyük bir ziyafet, büyük bir düğün sabahı sarhoşluğu küçük Sivri Ada'nın etrafında dönüyordu.

Birdenbire Kalafat haykırdı: — Sende muhakkak sakatlık var, yahu? Ne dalıyorsun böyle?

— Şu hale bak Kalafat.

— Hangi hale yahu?

— Millet boğaz derdinde sabah sabah.

— Hangi millet?

— Balık milleti.

— Öyle ise sen de ibret al reis. At bakalım demiri de biz de zilliği kıralım.

Demiri atıyorum.

— Aman dikkat et! Akıntı fazla ha! Bir yerine takılmasın demir ipi. Vallahi çeker alır içeriye...

Demir gittikçe gidiyor. İp kurşun gibi ağırlaşıyor.

— Ne duruyorsun? diye bağırıyor Kalafat.

— Dibi bulamadım ki.

— Onu baban bulamamış... Çoktan bulduk dibi. Akıntı sürüyor sandalı enayi! Bağla ipi! Sar burun tahtasına iki kere! Dikkat et! Elini kaptırmıyasın. Tamam! Geçir o halkadan! Ordan... Ordan... Ha! Küpeşte tahtasının deliğinden de geçir! Düğüm at!

Sandal da, demir ipi de titriyor, sandal durmadan gidiyor gibi.

— Demir tarıyor galiba Kalafat.

İki tarafına dikkatli dikkatli bakıyor.

— Taramıyor, diyor, tam yerindeyiz, olduğumuz yerdeyiz. Baksana şöyle etrafına.

— Tarıyoruz.

Yassı Ada istikametine dikkatle bakıyor.

— Baksana Yassı'ya, diyor, senin gözün benimkinden de bozukmuş be.

Bakıyorum olduğumuz yerdeyiz.

Zokaları parlatıyoruz; midyeleri takıyor, salıyoruz oltalarımızı suya. Oltalar dakkasında uzaklaşıyor. Sahile doğru uçup gidiyorlar âdeta.

— Salma oltayı, yeter! Dur orda. Bir şey vurmuyor mu?

— Yook.

Kendi ağır ağır oltasını çekiyor.

— Senin yem çoktan gitti balığın karnına, diyor. Dalga geçmiye gelmez arkadaş, bak benimkine.

Bir yarım kiloluk karagözü iğneden çıkarıp kıç altına fırlatıyor. Ben bir tane tutamıyorum. O durmadan balık çekiyor.

— Sen yem yediriyorsun bak, diyor.

Artık tersliği geçmiştir. Acemiliğe gülüyor.

Etrafımızda balık, kuş, daha doğrusu deniz ve gök milleti birbirine giriyor. Güneş uzak kel tepelerin arkasından daha tek sarı ışık salar salmaz denizdeki kaynaşma bir ihtilâl hali alıyor. Kıraçları istavritler, istavritleri uskumrular, uskumruları kolyozlar, kolyozları palamutlar, palamutları sinagiritler ,sinagiritleri yunuslar, yunusları orkinoslar kovalıyor. Daha doğrusu ben atıp tutuyorum. Kimin kimi kovaladığı, kimin kimi yuttuğu belli değil. Belki de bir parmak kadar çaça, yunus, balığını, belki de bir istavrit bir kılıç balığını yutuyor. Bir kaynaşma, bir kıyamet... Hiçbir şey belli değil. Bir şıkırtı, bir oyun, bir bayram, bir savaş alanı...

Kalafat durmadan karagöz avlıyor, ben durmadan oltamın yemini değiştiriyorum. Fenerin yanındaki martıların acı acı haykırışına kafamı kaldırınca Sotiri'yi görüyorum. O karanlık, fırtınalı gecelerde umutsuz çakan fenerin dibine çömelmiş cigara tüttürüyor.

— Hey Sotiri! diye bağırıyorum.

— Hop! diyor.

Ben oltayı sarıyor, sandalın küpeştesine uzanıyorum.

Kalafat: — Mademki elinden iş gelmiyor. Uyu, uyu, diyor.

Gözlerimi kapıyorum. Rüyama Kalafat, karagözler fırlatıyor: Sotiri, fenerin dibinden, rüyama tavşanlar sıçratıyor.

İLHAN TARUS
(1907 - 1967)

TEKİRDAĞ'da doğdu. Reji memuru bir babanın oğludur. Öğrenim yılları çeşitli şehirlerde geçti. Konya, Kütahya, İstanbul Kabataş Lisesi'nde; Ankara Hukuk Fakültesi'nde öğrenim gördü (1918-1928). Pazarcık, Edirne, Kayseri'de savcılık ve hâkimlik görevlerinde bulundu (1929-1932). Bir aralık mesleğinden ayrılarak İstanbul gazetelerinde (1932-1945), sonra tekrar Adalet Bakanlığında (1946-1957) çalıştı. Ayrıca fıkra, röportaj yazarlığının yanısıra hikâye ve romancılığını sürdürdü. Ölümü Ankara (8 Ocak). ★ İlhan Tarus; gerçekçi hikâyeleriyle romanlarında, toplumsal dertlerimizi, yönetim bozukluklarını, her türlü insanlarımızı usta bir gözlemci olarak rötuşsuz bir anlatımla ortaya koyar. «Vazifemiz, okuma yazma kasırgası içinde bocalayan milletimize, iyi ve namuslu birer rehber olmaktan ibarettir. Gerçeği iyi gösterdiğimiz nisbette milletimizin okumasına iyi hizmet etmiş olacağız. Mihenk taşı da elimizdedir: Halk arasında adımızı tanıtacağız. Beşbin aydının kendi aralarında ileri medeniyet edebiyatına mahsus tekerlemeleri tekrarlamakla elde edecekleri hiç bir şey yoktur» düşüncesiyle halkımızın günlük yaşantılarını konu alır, realist bir görüşle, halkın anlayacağı bir dille işler. ★ Türk sanatçısından şunu bekliyorum: Şairden Türk halkının gönlündekini terennüm etmesini. Müzikçiden bizim memleketin seslerini vermesini. Hikâyeciden bizim kaderimizi ve bizim sevincimizi anlatmasını. Romancıdan Türk toplumunun yaşayışını ve düşünüşünü nakletmesini. İlhan Tarus; fıkra, hikâye, röportaj, roman, tiyatro türlerinde yazmış; gerçek kişiliğini hikâyelerinde göstermiştir. Eserleri: Doktor Monro'nun Mektubu (hikâye, 1938); Ceza Hâkimi (oyun, 1940), Bir Gemi (oyun, 1942); Ahiler (1947); Karınca Yuvası (büyük hikâye, 1952); Ekin İti (hikâye, 1953); Yeşilkaya Savcısı (roman, 1955); Apartman (hikâye, 1956); Var Olmak (roman, 1957); Suavi Efendi (oyun, 1961); Duru Göl (roman, 1961), Hükümet Meydanı (roman, 1962); Vatan Tutkusu (roman, 1968).

Ayşe Açıkalın'ı uyuşturucu madde kaçakçılığı suçundan yirmi dört yıl hapse mahkûm ettiler. Ankara' daki duruşması uzun sürdü. Temyizler, itirazlar, avukatlar, hâkimler.. Birkaç defa içeri girdi, çıktı. Sonunda artık umud kalmadığı kendisine bildirildi.

O günden sonra içinde âdeta bir ferahlık duymağa başladı. Bu ferahlık, trene bindirilip doğduğu şehre doğru uçurulurken ufak tefek bir saadet havası aldı. Kompartımanda iki yanında iki süngülü jandarma oturuyordu. Şakaklarına kadar uzanan ince kaşları güneş vurdukça daha kumrallaşıyor, hep uykulu gibi duran iri gözleri iyiden iyiye parlıyordu. Tren o kadar kalabalık olduğu halde gidecekleri yere kadar yanlarına kimse binmedi. Koyu çamlıkların arasından beyaz badanalı duvarları görünen vatanının havası burun deliklerine değince büsbütün huylandı. Hafif tertip ağladı bile..

Ayşe Açıkalın buraya tek başına hücre cezasını çekmeğe geliyordu. Küçük vatanında iki yıl evvel büyük bir cezaevi binası yapılmış, buraya bütün modern yenilikler konulmuştu. Hükümlülerin giydikleri cezaya göre çekecekleri altı aydan bir yıla kadar süreli teklik cezası için de, iri beyaz karpuzlara benziyen odalar meydana getirilmişti. Bunlardan birinin kasa kapağına benziyen odalar meydana getirilmişti. Bunlardan birinin kasa kapağına benziyen bodur kapısı açılırken ve içeriye doğru adımını atarken Ayşe Açıkalın hiç tınmamağa çalıştı. Sabahın alaca karanlığında memleketinin beyaz badanalı duvarları seçilir seçilmez içinde beliriveren duyguyu dişini sıkarak yaşattı. Arkasından kapı kapandı, ayak sesleri uzaklaştı. Karanlık köşedeki musluktan kopan damlaların seyrek tıpırtısından başka çıt kalmadı. Dünya susmuştu sanki..

Etrafına bakmadı bile. Burasının yuvarlak bir san-

dık içi olduğunu Ankara'daki cezaevi arkadaşları ona anlatmışlardı. Birisinin kocası, ötekisinin kardeşi girmişti bunun gibi yerlere.. Tepesinde hamam penceresi gibi bir deliği olacaktı. Ranzası, battaniyesi olacaktı. Kapıda testiyle sahanın sığmasına yetecek bir penceresi olacaktı.

Çıkınını yatağın üstüne attı. Kenara oturup ayakkaplarını, fitilli çoraplarını çıkardı. Sarışın kılları iyiden iyiye büyümüş olan beyaz bacaklarını avuçladı:

— Daha işe yararsın Ayşe, dedi, erkekliği elden bırakma!

Suratına çarptığı serin su, iki gün, bir gecelik uykusuzluğunu aldı. Çıkınını açıp küçücük bir peşkir çıkardı, kurulandı. Sonra gözlerini kapıdaki demir kapağa çevirdi.

Son umud o kapağın arkasındaydı. Biraz sonra öğle yemeği saati gelip çatacaktı. Çopur, korkunç bir gardiyan kadın ona bir ekmekle bir ibrik uzatacaktı. Bunları olmuş gibi biliyordu bütün.. Kadının eline bir ikibuçukluk sıkıştıracaktı. Sessizce örtülecekti kapak. Ertesi gün yine aynı saatte, aynı suspus işler.. Üçüncü gün yine..

Dördüncü gün..

— Dur biraz, Allahını seviyorsan beni dinle!

— Yavaş, duyacaklar!

— Duymazlar! İlk erkek gardiyan koridorun dış kapısının dışında oturuyor.

— Kız, nereden biliyorsun?

— Ben bilirim. Buralıyım ben..

— Kimlerdensin?

— Eskicami mahallesinden. Dedenin Süleyman derler ağabiyme..

— Tanımadım.

— Olsun! Şimdi sana üç tane mektup vereceğim. Birbirine göstermeden üç erkek gardiyana vereceksin bunları..

— Ne? Kime?

— Kim olursa olsun. Erkek olsun tek.

— Yapamam. Beni de bu deliğe atarlar sonra..

— Çıldırdın mı, deli karı? En kötüsü üç ay hapis. O da kadınların orada. Gün güneşlik yerde. O da tutulursan! Tutulmazsın..

— Ne olacak sonu?

— Sen ver mektupları.. Yarın benden her biri için on kayme alacaksın.

— Hangisi olursa olsun mu?

— Hangisi olursa olsun. Tek sezmesinler birbirlerini...

— Ver bakalım.. Sen bana diyorsun ama, asıl deli sensin ellehem.. Dur hele, başka bir şey istemiyesin sonracığıma..

— Yok. Dua edeceğim arkandan. Onlukları hazırlıyacağım. Yarın bana haber.

— Olur!

Ayşe Açıkalın geri geri çekilerek ranzaya dayandı, yavaş yavaş oturdu. Gözleri kapının deliğine takılıydı. Hemen açılacak, hemen o nur yüzlü kadının çenesiz yüzü görünecek gibi geliyordu aklına. Baktı baktı. Sonra kafasını tavana doğru kaldırdı. Soluk, kirli ışığın içinde kalın telli delik ve daha ötede güneşli gökyüzü..

Odada gölge yoktu. Ne tarafa yürüse gölgesi düşmüyordu yere. Duvara da düşmüyordu. Musluk. Bu musluğun Allah tarafından gevşetilmiş olacağına inandığı sapı. Yalak. İkide bir soğuk su isteyen ayakları..

Ranzanın üstüne yayılmıştı mektuplar. Hepsi de zarflıydı. Zarfların üstü yazısızdı. Yirmi kadar vardı daha. Hepsini, tek tek, erkek gardiyanlara ulaştırmanın yolunu bulamazsa deli olurdu. Boğardı kendini eski donuyla.

Nasıl da girmişti o belâlı işlere. Baştan bir akrabasını yoklamak için yollanmıştı Suriye'ye.. Kim koymuştu aklına o düşünceyi. İkinci gidişinde yüz gram kadar

esrar da götürmüştü. Naylon donlar, kombinezonlar getirmişti parasiyle.. Üçüncü gidişinde Kavaklıderede küçücük bir apartıman yapmayı düşünür olmuştu. Şu eski don, ip haline getirilebilir miydi acaba? Naylon, çelik zincir gibi sağlam oluyor demişlerdi ona..

Akşama doğru yan duvarın çok yüksek yerinde telli bir ampül parlamıştı. Ölü gözü gibi. İlk günlerden katık matık aldırmanın uygun düşmiyeceğini düşündü. Ekmeğinden bir yudum ısırdı. Uzun uzun çiğnedi. Ayakları, tabanları yine yanmağa başlamıştı:

— Eee, diye sokrandı, her dakika musluk başına gidemem..

Bir yudum daha ısırdı. İbriği başına dikti. Dirseklerini dizlerine dayamıştı. Gözleri tabanın mozayiğine dalmıştı. Boncuk boncuk kaynaşıyordu mozayik. Başını çevirmeden mektupları eliyle dağıttı. Kâğıtları hışırdattı. Bunlardan biri mutlaka yerini bulacaktı. Gecenin bir vaktinde şu kalın kapı gıcırdıyacak, içeriye kalın bir gövde süzülecekti. Çocuğu tutturabilecek miydi? Ayşe Açıkalın'ı buralardan kurtaracak olan çocuk hemen düşecek miydi rahmine?

Avukat ona, son çarenin gebe kalmak olduğunu fısıldamıştı. Yaşı ileriydi ama, evelâllah..

Mektupları, çamaşırları avuçlariyle itti, yere düşürdü. Uzanırken ranza çatır çatır öttü. Çıplak kolunu sarkıttı, mektupların birini aradı yerde.. Zarfı ışığa doğru kaldırdı. İçinden çıkardı mektubu..

— Bu iyi yazılmamış, dedi.

Uzanıp bir başka zarf aldı. Bunları, Ankara cezaevinde, geceyarılarından sonra, Suriyeden aldığı o güzelim dolma kalemle çiziktirmişti. Hepsi birbirinin tıpkısıydı. Ama güzel yazılmıştı. Güzel bir örnek bulabilmek için belki yüz tane kâğıt harcamıştı. Örneği bulunca arkadaşı benli Kadriye'ye okumuştu. Dışardaki sevgilisine yollıyacağını söylemişti. Kadriye öyle beğenmişti lâfları, öyle beğenmişti. İlle kendi sözlüsüne

de birini göndermek istemişti. Vermişti birini ona... Herif iki gün demeden ziyaretçi odasında bitmişti.

Dolma kalemi gardiyan karıya hediye etmişti. Burada artık lüzumu yoktu dolma kalemin.. Mektubu zarftan çıkardı. Göğsüne bastırdı. Beyaz gerdanı hafifçe kabardı, okudu:

«Sevgili kocam, evvelâ selâm tabiîdir. Ben yeniden vatanıma ve sana kavuştum. Sırf senin hatırına buralara geldim. Çok para yedirdim buralara gelmek için. Sen belki beni tanımazsın. Eski çami mahallesinden Ayşeyim ben. Dedenin Süleymanı tanırsın. Onun kız kardeşiyim. Kocaya varıp buradan gitmiştim. Senin aşkınla yedi yıl yanıp tutuştum. Maksustan suç işleyip içeri düştüm. Hayatım, canım, ciğerim, birtanem. Bir gece gel, dünyaları bana tekrar göster. Ondan sonra kemiklerim hapishanede çürüse de razıyım. Gel.. Gel.. Gel.. Gel.. Ebedî sevgilin Ayşe.»

KENAN HULUSİ KORAY
(1908 - 1943)

İSTANBUL'da doğdu (27 Mayıs). İstanbul Erkek Lisesinden sonra, İstanbul Universitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. «Vakit» gazetesinde çalışmaya başladı (1934). Yedek subaylığını yaparken, Adapazarı'nda tifüsten öldü (23 Mayıs). ★ Kenan Hulûsi Koray; «Yedi Meşaleciler» adıyla anılan edebiyat okulumuz içinde tek nesir yazarı olarak isim yapar. Renkli, ahenkli, şiirli nesri; gazeteci olduktan sonra süslerden arınır, gerçekçiliğe yönelir. Halkı, köylüyü, işçiyi konu edinir. ★ «Servet-i Fünûn» dergisinde çıkan ilk hikâyesinden sonra (1928), «Yedi Meşale», «Muhit», «Mektep», «Yedigün», «Yeni Mecmua», «Yıldız» dergilerinde yayımlanır hikâyeleri. Başlıca eserleri: Bir Yudum Su (hikâyeler, 1929); Osmanoflar (roman, 1938); Son Öpüş (büyük hikâye, 1939); Bahar Hikâyeleri (1939); Bir Otelde Yedi Kişi (hikâyeler, 1940); Hikâyeler derleyen, İnci Enginün, 1973).

SAZLIK

Sabahleyin göle yıkanmak üzere gelen çocuklar Sapancalı Ali Reisi sazlık kenarında buldular.

Göl boştu. Yeşil sazlık, daha sonra üzerine birer birer konacak yeşil böcekleri bekliyor gibi idi. Kenarda iri bir manda geceden kalan bir lekeye benziyordu. Hareketsizdi.

Ali Reis, sandalın en ucunda, yeşil sazlığa doğru eğili duruyordu. Bir şey aradığı belli idi. Sulara dikkatli bakıyor ve kımıldanıyordu. Birdenbire çocukları yanı başında görünce:

— Yumurcaklar! dedi. Hiç de belli olmuyor, yürüdüğünüz. Defolun oradan!..

Çocuklar, zayıf vücutları ve ince derileriyle yeşil sazlığın kenarında başka bir sazlığa benziyorlardı; beyaz ve ikinci bir sazlığa... Ali Reis:

— Tuh, etti. İşte kaçırdınız!

Birisi elleri ile suları iterek ilerledi:

— Ali Reis! dedi. Senin bir şey aradığını bilmiyorduk biz!

Geriye döndü ve hafif bir göz kırptı. Ali Reis:

— Ha! dedi. Demek ki, siz bilmiyorsunuz?

— Bilmiyoruz tabii! yoksa balık oltası mı düşürdün Ali amca?

— Yok canım! nah oltalar burada. Bu başka şey, bir kadın bu!..

Sapancah çocuklar birer ikişer sandalın etrafında toplanmışlardı. Güneş ilk doğuşundaki aynı belirsiz tembellik ile Arifiye tepelerinde, ıhlamurların arkasında idi. Göl aynı sakinlik içinde idi. İleride, istasyonun kenarında, sulara doğru uzayan tahta iskele boştu. Geceden kalan küçük leke sularda erimek üzere idi. Ve her şey garip bir güneş ıslaklığı ile meşbudu.

Çocuklardan biri:

— Bir kadın ha! dedi. Ve diğerlerine dönerek dudaklarını büktü:

— Hımm, etti, bir kadm!

Ali Reis:

— Bir kadın! dedi. Siz nerede girdiniz suya?

— İşte orada, sazlıkların arkasında girdik Ali amca!

Ali Reis:

— Orası boş mu? diye acele acele sordu.

— Boştu amca! Kimseler yoktu!

— Bir kadın da yok mu idi?

— Hiç kimseler yoktu Ali amca!

Ali Reis şöyle bir durdu. Çocukların gözlerine bakıyordu.

Belki doğru söyleyip söylemediklerini anlamak is-

tiyordu. Fakat hepsi de, gözlerinin yeşil yahut mavi, hakiki rengini kapıyorlar, bakışları sazlıkların ucunda, kancalı oltalarda, yem sepetinde, sandalın boyasız kaburgasından içeri dolan su birikintisinde dolaşıyordu.

Ali Reis:

— Bir kadın? diye tekrarladı. Yarımcalı balıkçılardan biri görmüş. Bu sazlıkların içinde soyunmuş geceleyin... Yok, soyunmamış, bir defa gözükmüş, sonra kaybolmuş! Dün gece denize giren yok mu içinizde hiç?..

Çocuklardan biri:

— Ali amca! dedi. Dün geceden beri sularda insan nasıl kalır?..

— Ha! Bu başka bir insan! Bir kadının saçları kadar siyah saçlar, bir kırlangıç balığı gibi de kuyruğu var. Fakat ne bir kadın, ne bir balık!

Ali Reis, bunu söyler söylemez çocuklar birdenbire suya dalmıştı. Güneş onları camdan bir insan gibi gösteriyordu. Fakat bir saniye sonra bu camdan insanlar suyun üstüne dikilivermişlerdi. Sazlıktan beş on metre ötede garip birtakım sesler çıkarıyorlar, yuha çekiyorlardı.

Ali Reis:

— Yumurcaklar! dedi. Piç oğulları! Sizi gönderen balıkçıları denizler alsın! Kardeşinizi dalgalar yutsun! Leşinizi köpek balıkları yesin!

Sonra birdenbire küreklere sarıldı, ve göle daldıkları yere, acele acele üzerlerine doğru çekmeğe başladı.

Fakat çocuklar birer birer suya dalmışlar, ikinci sazlığa açılmışlardı. Orada Ali Reisin hiddetinden başka hiç bir şey yoktu. Küçük ve yeşil sazlık sakindi.

* * *

Ali Reis Sapancalıydı. Kırk dört yaşında idi. Sahil adamlarından bir çoğu gibi o da balıkçı idi. Tavşan-

cıl'dan itibaren İzmit'e kadar otuz seneyi denizde geçirmişti. İki balıkçı mavnası, yirmi adamı ve Yarımca iskelesinin yambaşındaki küçük kayalıkta bir sandal tamirhanesi vardı. Bütün hat üzerinde onu «Reis!» diye çağırıyorlardı.

Reisin bir ipek kadar ince kâhkülleri sol kulağının üzerine düşerdi. Gömleğinin üst düğmesi açık dururdu. Burada içi sedef, küçük başı madenî bir pırıltı içinde gözüken bir yaka düğmesi göze çarpar; iliklenmeyen bu düğmeden hafif göğsü ve daha doğrusu orada Sapancalı Hayriye gözükürdü. Sonra bir sıra ve aşağıya doğru ilikli diğer düğmeler...

Fakat bütün bunların şimdi bir hükmü yoktu. Beş sene evvele ait birtakım hâtıralar... Daha doğrusu, Sapancalı Hayriyeyi tamirhanenin üstündeki odaya kapattığı zamana ait hatıralar... Odanın yeni badanalanmış duvarları ve ceviz bir konsol üzerinde etrafı bir kırlangıç göğsü kadar sarı yaldızlı bir aynadan başka hiç bir mobilyası yoktu. Yalın kat döşemeden, arasıra, uzun bir kızağa çekilmiş bir balıkçı mavnasının omurgaları gözükür, aşağıdan taze bir boya kokusu gelirdi. Yahut, Reisin yemeklerini pişiren delikanlının gövdeyi zımparaladığı zaman... Bir balıkçı şarkısı duyulduğu zaman:

Tenekeler tıkırdamasın vay vay
Komşular duymasın vay vay
Deniz altı tencere vay vay
Balık gider içine vay vay.

Kadın yirmi ikisindeydi. Ve genç yaşına rağmen bir kızdan ziyade bir kadın gibi idi. Yahut alımlı vücudu, iri kemikleri ve alnı onu böyle gösteriyordu. Ekseriya Reisle beraber çıktıkları zaman tayfalar için hakiki bir bayram olurdu. İki deniz mavnasının en

önünde küçük, tirşe boyalı ve başka bir sandal!.. İçinde Reisle yardımcısından başka kimse bulunmazdı. Kadın bir tropik balığı kadar çıplaktı. Ve hafif sarıya meyyal teni, küçük deniz damlacıkları ile ıslanırsa onu pul pul gösteriyordu.

Buna rağmen Sapancalı Hayriye bir gün kayboldu. Halbuki hiç bir şeyin kadını denizden ve Reisten ayırmasına ihtimal yoktu. Balıkçılardan biri akşam üstü Tavşancıl denizi kenarında gördüğünü söyledi. Birisi Sapanca'da, göl iskelesi üzerinde kayığa bindiğini ilâve etti. Ali Reis:

— Bir balıktan daha iyi yüzer! dedi. Eğer denize girdi ise hiç bir dalga onu altedemez.

Balıkçılar sustu, ve yardımcı Mustafa, o gün sabahtan akşama kadar, tamire çekilmiş bir sandalı yarı zımparaladı, yarı da Tavşancıl iskelesindeki kahvede oturdu, tavla oynadı ve yenildi!

Reis hâdiseden sonra birdenbire değişmişti. Bir sene balığa çıkmadı. Yarımca ve Tavşancıl denizleri kenarında küçük bir iskemlede kadını bekledi. Mavnalar tamirhanede rutubetten harap oldu. Kaburgaları midye ve şerit bağladı. Boyasızlık ve bakımsızlık onları bitirdi. İkinci yıla bastığı zaman ne kancalar, ne de ağlardan artık hayır kalmamıştı.

Bütün bu sıralarda, Ali Reis: «Onu denizde bulacağım» diye kendi kendine konuşuyordu.

Denizde!.. Belki Değirmendereye doğru, yahut Yarımca açıklarında... Ve belki de bazılarının dediği gibi Sapanca'da... Gölde!.. Hâlâ sularla boğuştuğunu zannediyordu. Dalgalar karın ve göğsünden itibaren bütün vücudunu kaplayarak omuzlarına kadar onu sarmıştı. Yahut sular sakindi. Gölde olduğu gibi! Vücudu yine kuvvetli idi.

Hat üzerinde Tavşancıla inmek için bekleyen balıkçılardan biri:

— İşte bak, dedi, Reis bu gece de uyumamış!

Öteki:

— Bırak Allah aşkına, dedi, yardımcı Mustafa'nın hokkabazlığı bu da!.. Evvelki akşam Sapanca sazlığında kadını görmüş.

— Görmüş mü?..

— Yok canım! Reise oynadığı oyunlardan biri!... Halbuki dört sene evvel!.. Bir Allah gibi korkuyordu ondan! üstelik bütün balık ağlarını da kapattı Reisin!..

Bir saniye durdu:

— Fakat, dedi, biliyor musun, Reis de böyle anlatıp gidiyor ha!... Eğer kadını bulamayacağını anlasa yaşamaz!

Bu son kelimeyi yavaşça söylemişti: «Yaşamaz» diyordu.

— Eh, kadın için ne düşünüyorsun sen?..

— Hiç!..

Yere tükürdü, hat boyu baştanbaşa, ve bütün göl hâlâ büyük sessizlik içinde idi.

— Tayfalardan biri vurmuş olacak dedi. Kadın bozuktu amma, Reise bağlı idi.

— Tayfalardan biri! Kim?

— Yardımcı Mustafa tabiî. Reisle en çok alay eden de o şimdi!..

— İyi ama dalyandaki gözcü direği için de yardımcı Mustafa müsaade vermeseydi reis açlıktan ölebilirdi.

— Yuh aklına! yardımcı Mustafa, Reisi mahsus direğe çıkarıyor. Onunla daha iyi alay etmek için... Çünkü Reis dalyan direğine balık aramıyor ki, onu arıyor; kadını! Ağların içinde, yahut ağların kapısında... Ne kadar dikkatle denize baktığını görmüyor musun? Bana kalırsa...

Ceketlerini omuzlarına vurmuş iki balıkçı gölün iskelesine doğru yürüdüler. Geceden kalan leke, yavaş yavaş göl boyunca uzaklaşıyordu. İlk tren sesleri duyulmak üzere idi. Birisi:

— Reis! diye seslendi, Ali Reis!.. Tavşancıla gidiyoruz. İstersen götürelim seni de!

Reis yeniden sazlığın kenarında duruyor, fakat bu sefer oltalarını tamir eder gözüküyordu. Başını kaldırdı:

— Yok, dedi. Yardımcı Mustafa söz verdi. Hayriye'yi burada görmüş. Beni arıyormuş. Reise söyle, demiş, beni gözcü direğinde beklesin!

Ve tekrar ileri doğru kulak kabartarak ağlarına, kancaya, sandalın kaburgaları arasında birikmiş sulara döndü.

Akşam üstü Sapanca'ya inen tayfalardan başka biri, ertesi günü için bir kayık boyasını tazelemek üzere Reise iş bulduğunu söylemeğe geliyordu ki, onu tekrar sazların arasında gördü. Sandalda ve ayakta idi. Kendi imal ettiği bir gözcü direğine çıkmıştı. Başında büyük ve panama bir şapka vardı. Sulara dikkatle bakıyordu. Yeşil sazlık, günün nihayete kalmış ışıklarını emmeğe çalışıyor ve Arifiye tepeleri az sonra kararmağa hazırlanıyordu.

Tayfa iskeleye doğru yürüdü, ve sesini ayarlamak üzere ellerini ağzına doğru götürdü, ki, kenardan, gölün, Arifiye sırtlarına tırmandığı yerden, çalılar ve fundalar arasından bir silah patladı. Bir, bir daha!.. Tayfa:

— Reis, Reis!.. diye bir iki defa seslendi, fakat reis gözcü direğinde ve ayakta durduğu yerde bir iki sallandı. Sonra büyük bir taş parçası suya düşer gibi oldu. Bir iki saz kırıldı, sandal bir iki defa hafif oynadı. Sonra tekrar gölün yaz günlerine mahsus büyük sükûneti... Tayfa:

— Ah, dedi. Reisi vurdular!..

İlerde ceketsiz biri fundalar arasından atladı ve hat boyunu geçer geçmez koştu. Bağ yoluna girdi.

Reise iş bulacak adam: «Yardımcı Mustafa, dedi, tuh, katil!..»

Büyük bir manda sürüsü, bir gece gibi, göle ve sazlığa doğru yıkanmak üzere geliyordu...

ORHAN KEMAL
(1914 - 1970)

SOSYAL gerçekçi hikâye ve roman yazarı, Adana'nın Ceyhan ilçesinde doğdu. «Mehmet Raşit Öğütçü» asıl adıdır. Babası avukat, çiftçi, Birinci Büyük Millet Meclisi Kastamonu Milletvekili Abdülkadir Kemali Bey'dir. Ortaokulun son sınıfında öğrenimini yarım bırakarak, Adana'da «Ahali Partisi»ni kuran, gazeteler çıkaran, babasile birlikte sert çıkışlar üzerine Suriye'ye kaçtı (1931). Annesi öğretmen Azize Hanım'dır. Sürgün hayatı sayılabilecek günlerin bir kısmını Lübnan'da geçirdikten sonra, Adana'ya döndü (1932). Pamuk fabrikalarında işçilik, muhasebe memurluğu, dokumacılık yaptı. Niğde'de askerliğini yaparken yazdığı şiirler üzerine, ideolojik sebeplerden, üçbuçuk yıllık mahkûmiyetinden sonra, «Raşit Kemal», «Orhan Raşit» imzalarile göründü (1939-1946). Görüşleri yüzünden beş yıl hapis yattı. Bursa Cezaevinde Nazım Hikmet'le tanıştıktan sonra, şairliği bırakıp hikâye ve roman yazmaya başladı. Hikâyeci, romancı ve oyun yazarı olarak Romanya Yazarlar Birliği'ne çağrılması üzerine Sofya'da bulunduğu bir sırada kalb yetersizliğinden öldü (2 Haziran). Mezarı İstanbuldadır. Orhan Kemal; seçtiği konularla, çizdiği karakterlerle, eserlerindeki kişiliğile, yirminci yüzyıl Türkiye'sinin toplumsal durumunu ustalıkla yansıtan gerçekçi bir yazardır. Yaşadıklarını yazar. İçinde bulunduğu çevreleri, karşılaştığı insanları, kendisini etkileyen herhangi bir olayı, anlatılmağa değer bulduğu bir muhtevayı kolaylıkla bir hikâye, bir roman haline getirebilir. Muhtevadan şekle gider. Ekmekle aşkı toplumun en kudretli itici kuvvetleri sayar. Konularını seçerken, çokluk, küçük insanların yaşantılarına, toplumun alt katlarına girer. Hikâyeyi romana geçiş olarak görür. Ve şöyle der: «Kanaatimce küçük ve uzun hikâyelerde iyice bilenmiyen kalem, romanı zor yazar, yahut yazamaz. Çünkü hikâye kompozisyonlarını kolaylıkla kıvıramıyan bir yazar, çok daha büyük, çok daha enine boyuna bir kompozisyon isteyen romanı meydana getiremez. İnsanlara bir şeyler söyleyecek bir insanın bir dünya görüşü olacak ve olayları bu açıdan değerlendirecektir. İyi

bir hikâyeci çok iyi bir sanatçı olmak bir yana, çağının ileri kültürünü edinmiş olmalıdır. Hikâye her şeyden önce bir dil meselesidir. Onun için hikâyecinin kendi dilini çok iyi bilmesi ve dilin nereye gittiğini hiç olmazsa sezmesi gerekir. Sosyal konularla uğraşan bir yazar olarak, hikâye ve romanlarda bir çeşit röportaj usulüyle çalışıyorum... Yani, tiplerimin ruh tahlillerini ben yapmıyor, bizzat kendilerine yaptırtmak istiyorum. Bunun için de muhaverenin diyalektiğine başvurmaya, şive farklarını korumaya mecburum... Aksi halde, tipler arasındaki özellik kaybolur.» düşüncesiyle eserlerini yaratır. Hergün duyulan sözcükleri, söz dizimlerini değişik şiveleri, güldürücü deyişleri, Kürt, Laz, Yanyalı, Arap, Boşnak, Arnavut, Giritli ağızlarını bir meddah ustalığile kullanır. Orhan Kemal; ısrarla hikâye ve roman türleri üzerinde çalışır. Otuzu aşkın eserlerinden en tanınmış hikâye kitapları: Ekmek Kavgası (1946); Nazım Hikmet'le Üç Buçuk Yıl (hapishane anıları 1947); Sarhoşlar (1951); Çamaşırcının Kızı (1952); 72. Koğuş (1954); Grev (1954); Arka Sokak (1956); Kardeş Payı (1957, Sait Faik 1958 Hikâye Armağanı'nı kazandı); Babil Kulesi (1957); Dünyada Harp Vardı (1963); Kitap halinde yayınlanan romanları: Baba Evi (1949); Avâre Yıllar (1950); Murtaza (1952); Cemile (1952), Bereketli Toprak Üzerinde (1954); Suçlu (1957), Devlet Kuşu (1958); Vukuat Var (1959). Gâvurun Kızı (1959); Küçücük (1960); Dünya Evi (1960); El Kızı (1960); Hanımın Çiftliği (1961); Eskici ve Oğulları (1962); Gurbet Kuşları (1962); Sokakların Çocuğu (1863); Kanlı Topraklar (1963); Bir Filiz Vardı (1965); Yalancı Dünya (1966); Evlerden Biri (1966); Müfettişler Müfettişi (1966); Arkadaş Islıkları (1968); Kötü Yol (1969); Önce Ekmek (1969); Sokaklarda Bir Kız (1969); Üç Kâğıtçı (1970); Kaçak (1970); İstanbul'dan Çizgiler (röportajlar, Ferit Öngören'in çizgilerile, 1971); Küçükler ve Büyükler (1971); Yağmur Yüklü Bulutlar (hikâyeler, 1974); Kırmızı Küpeler (hikâyeler, 1974); Oyuncu Kadın (hikâyeler, 1975).

ÖNCE EKMEK

Geceydi.

Ayten, tavanda yanan ufacık ampulün ışığında sırtüstü uzanmıştı sedire. Elinde günlük gazetelerden birinin haftadan haftaya verdiği ilâvelerden biri. Görmeden bakıyordu. Oysa neler yoktu ilâvenin o sayfasın-

da, genç kız kalplerini hoplatacak! Eldivenlerden söz ediyordu ilâve. Kumaş, yün, saten, podanj, desenli, desensiz. Onbeş liradan yetmiş beş liraya kadar. Sonra pudriyerler... Gümüş, sarı maden. Yetmişbeş liradan üçyüz, evet üçyüz liraya kadar. Bilezik, tarak, çeşitli kolyeler, gece ayakkabıları, botlar, çantalar, sonra, gece elbiseleri, şapkalar, boneler, orlon, yün, naylon kazak, bulûzlar, tuvalet, manikür, makiyaj takımları, vazolar, şekerlikler, seramikler falan filân...

Elindeydi ilâve bakıyordu oysa, görmüyordu. Artık ne olursa olsun okula bir tekme, çalışacaktı. Az sonra kimbilir hangi İstanbul şaraphanesinden fitil gibi sarhoş dönecekti babası. Açacaktı ağzını, yumacaktı gözünü:

«— Bıktım usandım sizden hanım. İşler akıntıya gitti, kazanamıyorum diyorum anlamıyorsunuz. Maksadınız beni öldürmek mi? Ben ölünce çalışmaya köpek gibi razı olmayacak mısınız? Sen de çalış kızın da çalışsın. Farzedelim ki öldüm, geberdim yahut...»

Bir zamanlar ilkokula mahalleden kuş cıvıltılarını hatırlatarak gidip geldiği arkadaşlarından pek çoğu gibi, o da artık vedâ etmeliydi ortaokula. Ortaokulla, ardından gelecek liseye, üniversiteye, doktorluğa! Yarı aç, yarı tok birbirini kesen sokaklarda dolmuş, otobüslerin vızır vızır gelip geçtiği caddeleri yaya, beş parasız ama hiçbir şeye imrenmeden, hiçbir şeye benim olsa diye bakmadan, iç geçirmeden gidiş gelişlere de elvedaydı artık. İlkokuldan sonra öğrenime sırt dönüp ekmek peşinde koşan arkadaşları gibi o da trikoda çalışacaktı. Annesi kaç, kaç sefer iki gözü iki çeşme:

— «— Aman yavrum bakma sen babana. Oku. Hevesin de var, bırakma okulcuğunu. Biz bugün varsak yarın yokuz.»

Elindeki ilâveyi attı.

Babası hiç olmazsa annesinin çamaşıra, tahtaya

falan gitmesini istiyor, zorluyordu. Geceleri dinlemişti kavgalarını göz yaşları içinde:

«— Babanın mütteymum olduğu devirler tarihe karıştı hanım. Eski çamlar bardak oldu bardak!»

«— Bağırma. Komşulardan utan. Ele güne karşı rezil olduğumuz yeter!»

«— Artık rezalet de, vezaret de vızgelir bana!»

«— Bana gelmez. Kızımız var. Çocuğunun istikbalini düşün!»

«— Beni düşündüler mi? Benim istikbalimi düşündüler mi? On beşimde yoktum boynuma işporta takıp sokaklara salıverildiğimde. Benim canım yok muydu? Ben insan değil miydim? Ben okumak istemiyor muydum? Okuyan, birer meslek sahibi olan arkadaşlarıma hâlâ içim yanarak bakmam mı? Kim acıdı bana? Kim çekti benim nazımı?»

«— Neden evlendin? Niçin çocuk yaptın?»

«— Pencerede yolumu gözetlemesen, romanlarının arasına aşk mektupları koymasan...»

«— Susss!»

«— Ne var gene? Komşular mı?»

«— Hayır kız uyanıktır belki, duyar, ayıp olur!»

«— Duysun, duysun be! Neyimeydi benim evlenmek! Hem de koskoca bir mutteymum kızıyla? Çalışan bir kadın yeterdi de artardı bana. Sırt sırta verir, birbirimize yük olmadan...»

«— Evet, öylesi daha iyiymiş ama, geçti...»

«— Geçtiyse, zararın neresinden dönülürse kârdır. Mâdem kızının okumasını istiyorsun, tahtaya git, çamaşıra git, aşçılığa git. Beni düşünme, kızını düşün!»

«— .....»

«— .....»

Yorganın altında sıcak gözyaşları dökerek gecelerce dinlemişti. Dışardan karlar savrulur, acı rüzgâr kendini yerden yere çalar, sonra baharlar gelir, yazlar gelir, evdeki gecelerde süren bu atışma değişmezdi. Annesi

sızılı, kalbi pırpır, gözlerinden kara kara gölgeler uçuşan, dermansız kadın, nasıl giderdi, el kapılarının tahtasına, çamaşırı, yemeği, söküğü, dikiğine?

Kirası aylarca ödenemeyen evin sokak kapısı çalındı. Ayten anladı. Fırladı sedirden, koştu açtı. Babasıydı. Şarap kızılı vurmuş ablak, koskocaman yüzüyle öfkeli, girdi içeri. Bakmadı bile yüzüne kızının, çalışsınlar efendim. Şaraphanedeki emekli haksız mıydı? «— Baktım işler gitti akıntıya. Emeklilik maaşı yetmiyor. Oğlanlarla kızı seferber ettim. Şimdi her biri bir işte. Evimize bet bereket geldi, bet bereket!»

Sonra da eklemişti:

«— Önce ekmek!»

Altları delinmiş, sarısını atmış kat kat pençeli eski pabuçlarını çıkardı, ağır ağır çıktı merdiveni. «— Önce ekmek»'ti, «— ... sonra başkası. Okumak, bir meslek sahibi olmak... evet ama neyle? Önce ekmek, sonra her şey. Hay hayım gitti, vay vayım kaldı. Bir bu kadar daha yaşayacak değilim. Bana ne kızımın ben öldükten sonraki doktorluğundan? Kendi gibi bir doktor, yahut eczacıyla evlenir, ooh kekâ!»

Az önce kızının sırtüstü uzandığı sedire kendini bıraktı.

Ayten babasının dizine geldi, çok eskiden olduğunca oturdu. Kolunu boynuna attı babasının. Adam bir şeyler sezerek okşadı kızının gür kumral saçlı başını. Yolda karısı için düşündüğü çok ağır kelimeleri unutuverdi. Oysa gene pek çok gecelerde olduğunca söğüp sayacak, en çok da karısının, «Mütteymum» babasını karıştıracaktı.

«— Okulu bırakıyorum babacığım,» dedi.

Adam âniden tokatlanmışçasına şaşırdı:

«— Niçin?»

«— Çalışacağım.»

«— Nerede?»

«— Trikolarda. Arkadaşlarım var orda çalışan. İlk zamanlar pek öyle fazla bir kazanç yokmuş, ama zamanla, ustalaştıkça... Hem biliyor musun, onlarla birlikte çalışacağım diye öyle sevindiler ki. Yarın sabahleyin gidiyorum.»

Günlerden beri kızıyla karısının çalışmasını isteyen babanın içinden pişmanlığa, acımaya dair bir şeyler geçti. Ağlayacak kadar hislendi. Gırtlağına bir şeyler sokulmuşçasına huzursuzluk duydu. Belli belirsiz:

«— Hanım!» diye seslendi, «hanımcığım!»

Uzun boylu, kupkuru, renksiz kadın sabunlu ellerini kirli önlüğüne kurulayarak geldi:

«— Efendim?»

Adam konuşmadı. «— Bu kız çalışmak istiyormuş. Haberin var mı?» diyemedi. Dese boşanacak, ağlayacaktı. Karısına uzun uzun baktı, bakıştılar. Ayten ayakta dikiliyordu. Parmaklarıyla oynuyor, vedâ ettiği okulunu, daha çok da bayıldığı kimya dersini düşünüyordu. Kimya, biyoloji, cebir, aritmetik. Yarın dolu dersi vardı akşamdan yapılacak. Şimdi otursaydı masa başına gece yarısı hazır olabilirdi. Ama yıllardan beri ilk defa kimyacı, belki de matematik, geometrici Ayten'i soracak, arkadaşları «— Gelmedi, efendim» diyecekler, öğretmenini şaşırtacaklardı. Yıllar yılı okula kırk buçuk ateşle gelip, bütün zorlamalara karşılık eve dönmeyen Ayten neden gelmezdi? Niçin? Oysa onunla öğünüyorlardı. Biyoloji öğretmeni aklına sokmuştu asıl doktor olmasını. Bir de komşuları varisli Hediye nine. Yıkıldım yıkılacak bir ahırda terk edilmiş, yetmişlik bir kadındı. Komşular elbirliğiyle yiyecek, arada eski teneke mangalına kömür ateşi, sırtına geçirecek üst baş vermeseler yapayalnız çıldırmasa bile acı rüzgârların kendini yerden yere vurduğu gecelerden birinde belki de sabaha sağ çıkmazdı.

«— Hediye nine?»

«— Yavrum.»

«— Ben doktor olunca seni muayenehaneme alırım, varislerini tedavi ederim...»

«— İşallah kızım...»

«— Sırtına beyaz bir iş gömleği, ayaklarına yeni pabuç.»

«— O zaman beni unutursun kıız!»

«— Unutmam Hediye nine, vallahi unutmam!»

«— Ya unutursan?»

«— İki gözüm kör olsun ki unutmam ha!»

«— Aman yavrum o nasıl lâf? Düşmanların gözü kör olsun. Unutsan bile, değil mi ki bu kadar düşünüyorsun, bu da yeter bana!»

Dışarda sulusepken, mahalleye saldırıyordu gene. Aklına Hediye nine geldi. Koştu mutfağa. Bir kap aldı, mercimek çorbası doldurdu, bir parça ekmek, kocaman bir baş soğan, biraz tuz. Babasıyla annesinin ne konuştukları umurunda bile değildi. Evden yıldırım gibi fırladı. Sulusepken az kalsın uçuracaktı. Kurşun gibi daldı Hediye ninenin yarı aralık kapısından içeri. Az önce bir komşu bir parça kömür ateşi getirmişti. Sırtında yorgan adına lime lime mitil, kapanmıştı ateşe. Kırk beş yıl önce İstanbul'un gene böyle mahalleyi döven sulusepkenini düşünüyordu düşündüğünü seçemeden. Onbeş yaşındaydı. Zeyrek'in arka mahallelerinden birinde, saçları dantelâlar gibi işli kocaman bir ahşap evin merdivenlerini genç ayaklarıyla kurşun gibi iner çıkar, karların savrulduğu, ayazların kestiği erken sabahlarda, dirseklerine kadar çemirli tombul kollarıyla su taşırdı köşe başındaki çeşmeden.

«— Hediye nine bak geldim!»

Uyandırdı kırkbeş yıl önceki İstanbul'un sulusepken sabahından. Baktı Ayten'e:

«— Hoş geldin yavrum!»

«— Ne düşünüyorsun?»

«— Bilmem?»

«— Bak sana mercimek çorbası, ekmek, bir de... ne getirdim bil bakalım!

Bilirdi bilirdi:

«— Soğan mı?»

«— Al. İyi ettim mi?»

«— Sağ ol, yavrum. Allah iki cihanda aziz etsin!»

Sonra çorba sahanı, ekmek, soğanı oracığa bırakıp doğrulmakta olan genç kızın kumral başını avuçlarıyla tuttu, yanaklarını öptü:

«— Ayten, dedi. Aytenim benim, yavrum. Sen doktor oluncaya kadar bekleyeceğim, ölmeyeceğim yavrum. Karar verdim. Senin doktor olmanı bekleyeceğim!»

Ayten kendini tuttu.

«— Kaç sene vardı doktor çıkmana, Ayten?»

«— Sekiz!»

Hediye nine parmaklarıyla hesapladı. O zaman yetmişbeş yaşında mı olacaktı? Kaabil miydi? Sekiz yıl daha yaşamasına imkân var mıydı? Ama bunları genç kıza açık edemez, onun neşesini kaçıramazdı.

«— Muayenehaneni silip süpüreceğim. Hastalarına bakacağım. Sen de benim varislerimle şekerimi, midemdeki sızıyı, bağırsak ağrılarımı iyi edeceksin değil mi?»

Ayten kendini zorla tutarak:

«— Tabiî, tabi!» dedi her zamanki gibi.

Sonra dışarının sulusepkenini evine doğru yıldırım gibi geçti.

UMRAN NAZİF YİĞİTLER

(1915 - 1964)

CUMHURİYET sonrası hikâyeciliğimizin öncülerinden. İstanbul'da doğdu (21 Mart). Babası doktor Nazif Beydir. İlk öğrenimini Isparta'da (1927), orta öğrenimini İstanbul Pertevniyal Lisesi'nde (1933) bitirdikten sonra, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu (1936). Savcılık, yargıçlık görevleriyle Konya ve Zonguldak'ta bulundu (1937-1943). İstanbul'da serbest avukatlık yaptı (1943 - 1950). Demokrat Parti Konya Milletvekili seçildi (1950 - 1954). Milletvekilliğinden ayrılarak, İstanbul İkinci Noterliğine geçti (1954); öldüğü zaman bu son görevinde, evli ve iki çocuk babası bulunuyordu (28 Aralık). Umran Nazif Yiğiter; hikâyelerinde yaşadığı hayatı yansıtır. Çocukluğu, babasının sıhhiye müdürlüğü dolayısiyle Mersin, Silifke, Denizli, Isparta, Manisa, İzmir bölgelerinde geçer. İlerde yaşayacağı hayatla bu çocukluk anıları, onu Sabahattin Ali'nin izinde yürütür. Toplum yaşantımızdaki dengesizlikler, sosyal konular onun için canlı bir laboratuvar olur. «Gerçekçi yeni hikâye»nin öncüleri arasındadır. Genellikle yerli renkleri, yüzeyden derinleşen ölçülü bir toplumculukla şiirsel bir duygululukla, ironili bir gerçekçilikle anlatır. Yaşar Nabi'ye göre: Umran Nazif «Bekir Sıtkı'yla birlikte, gerçekçi hikâyeyi iki ayrı koldan sürdürüyorlardı. Sait Faik'ten büsbütün ayrı, Orhan Kemal'leri, Yaşar Kemal'leri haber veren bir yolda, zamanlarına göre hayli başarı ile ilerliyorlardı ikisi de. Sonradan gelen kuşaklar, onların düzeyini aştılar. Gerçekçi hikâyenin daha üstün örneklerini verdiler. Ama, yol açanlardan, kuruculardan biri olarak Yiğiter'in temiz bir amatör ruhiyle bu alandaki sessiz ve iddiasız çalışmaları övülmeye değer ve her zaman öğülecektir.» Umran Nazif de, peşlerinden kalabalık ailelerini sürükleyerek kasaba kasaba dolaşan, ihtiyaçların ve hattâ açlıkların bile bozarak baştan çıkaramadığı, o namuslu, kişiliği ölmezliğe ulaşmış küçük memer tipini, «Göç hikâyesinde, severek, beğenerek, bu insan-

ların yanında, onlarla beraber olduğunu belirterek anlatıyor. «Gök Gürlemesi»nde, «Otel»de, aynı sevgi ve acıma duygusu ile daha geniş bir kitleye, Anadolu insanlarına eğildiğini görüyoruz. Umran Nazif Yiğiter; ilk hikâye biçimli yazısı «Çocuk Sesi» dergisinde yayınlandığı zaman, onbeş yaşlarındadır (1930). Zonguldak yılları, hikâyeciliğinin en güçlü çağlarıdır. «Semine Meral» takma adıyla «Yeni Zonguldak», «Ocak» haftalık gazetelerine devamlı fıkra, makale, hikâye, roman yazar. Ayrıca «Cumhuriyet», «Tan», «Ulus» gazetelerine; «Varlık», «Yurt ve Dünya» dergilerine yazılar gönderir (1936-1943). Başlıca hikâye kitapları: Kara Kasketli Amele (1933); İçimizden Birkaçı (1941); Tango'nun Ölümü (roman, 1942; Zonguldak Ocak dergisi); Yaşamak İçin (1948); Gar Saati (1951); Tepedeki Ev (1954); Aşk Üçgeni (1962).

DAİREMİZ

O yıl, ümidimin dışında her dersten yakayı kurtardığım halde, Fransızcadan paçayı kurtaramamıştım. Türk okullarından çıkıp da yabancı lisan öğrenen kaç kişi vardı? Önceden birkaç yıl Frerlere, Sen Benua'ya veya Alman Ticaret Okulu'na devam edip sonradan Türk mekteplerine gelen siyah favorili, iri yarı ve babam yaşındaki delikanlılar müstesna... Bizler, yani mahalle mekteplerindenberi, Türk okullarında okuyanlar, ağabeylerimiz, büyüklerimiz gibi yıllar yılı Fransızca, hattâ bazı seneler Fransızca-Almanca veya Fransızca - İngilizce (o günün siyasî havasına göre) tederrüs eyler, esaslı bir şey öğrenmeden geçer giderdik.

Fakat işte o yıl böyle olmadı. Her dersteki şansım Fransızcada birden nihayet buldu. İmtihan için çalışırken kafatasımı bir çember içine alan, sırtımı ürperten ve bugün bütün muhtevasından ancak birkaç terimle birkaç büyük adam ismi kalan felsefeden, mantıktan ve ruh biliminden parlak numaralar alarak terfi eylediğim halde Fransızca imtihanına gelen Avrupa'dan yeni dönmüş bir mümeyyiz, sorularına verdiğim cevaplardan küplere binerek, «Bu gibilere sınıf geçirmem,»

diye ter ter tepindi. Ve böylece on kişi sınıfta kaldık. Fakat, imtihanın o günkü manzarasını görüp mazerete bırakanlar onbeş gün sonra başka bir mümeyyiz huzurunda: İsmim Ahmet'tir», «Şu ev diğerinden daha küçüktür» veya «Baba, ocağın başındaki taburede oturmuş, çocuklar da masa başında ders çalışıyorlar...» şeklinde cümleler veya tercümeler yapıp uçarak sınıf geçtiler. Talih bu... Birşey diyemem.

Sınıfta kalmama en ziyade üzülen zavallı anneciğim oluyordu. Dert yandığı ahbaplarına, «Birşey değil, oğlancağız büsbütün haylâz olacak, bir sene âvare gezmek ona ezberlediği üç-beş kelimeyi de unutturacak. Bundan korkuyorum...» diyerek dert yanıyordu. Bana sorarsanız, ne yalan söyliyeyim, pek müteessir değildim. Zira, yüksek tahsil yapmaya niyetim olmadığından, liseyi bitirmiş olsaydım bu sefer de askerlik yakama yapışacaktı. Halbuki şu noktayı itiraf etmeliyim ki, normal müddetini çoktan aşmış bulunan tahsil yılları beni bir hayli yormuştu. Bu bir yıl bana istirahati mutlaka yerine geçecekti. Gelecek yıl daha zinde olarak askerliğimi yapabileceğimi ve hayat yolunda daha kuvvetli adımlarla yürüyebileceğimi düşünüyordum. Biliyor musunuz? Bu kanun yapanlar, nizam koyanlar pek gelişigüzel hareket etmiyorlar. İdeal olarak yedi yaşında okula başlamanın ve onsekizinde liseyi bitirmenin elbette bir mânası var. Fidan hakikaten küçükken eğiliyor. Biz yaştakiler için lise tahsili yavan, pek zor ve hattâ çekilmez bir hayat... Bu seneyi mekteplilerin paso, tenzilâtlı tarife gibi nimetlerinden istifa ederek, fakat günlük ve gecelik mesai gibi külfetleriyle alâkalanmaksızın geçirmek niyetindeydim.

Yılbaşından sonra başlıyacak koca kışı, geçen yılların, saatin yedisinde sokaklara dökülmekle başlayan yorucu günlerini hatırlıyarak soba başında veya şurada burada hayal ederek geçirmek tasavvurundaydım. Fakat küçük çağda babasız kalmanın bu işde de tesirini

gördüm. Halimizi ve bilhassa annemin üzüntüsünü gören bir mahalle dostumuz, kapı komşumuz eve haber salmış. Daha altı ay, yani önümüzdeki imtihan aylarına kadar devam edecek ve halen tasfiyede olan bir müessese varmış. Buraya tâyinimi temin etmiş. İstersem hemen yarın işe başlayabilirmişim. Annem hiç böyle fırsatı kaçırır mı? «Aman oğlum, hiç olmazsa eline geçecek üç-beş kuruşla üst-baş yaparsın. Bir Fransızca hocası tutarız da ders alırsın,» diyerek beni tazyike başladı. «Hayır, ben daireye gitmem, bu yıl oturup hayal edeceğim,» denmez ya, nâçar bu işden memnun göründük.

Hiç unutmam. Bir pazartesi günü, imtihana giderken giydiğim yeni elbiselerimi giyerek ve elimdeki adrese bakarak dairenin yolunu tuttum. Dairemiz bir hanın üçüncü katındaydı. Mütemadiyen inip çıkan asansöre atlıyarak yukarı çıktım. Üstünde siyah zemin üzerine altın yaldızla yazılmış «Müdüriyet» tablosu asılmış kapının önünde durdum. Gayri ihtiyarî mektep, koridorlar, muallimler ve müdür odası gözlerimin önünde âdeta raksediyorlardı. Buzlu camla bölünmüş bir odacığın kapısından tıraşlı kafasını uzatan ve elindeki kahve cezvesini hâlâ ufak ispirto lâmbası üzerinde gezdiren ellibeşlik bir ihtiyar:

«Müdür beyi mi arıyorsun?» diye seslendi.

«Evet...»

«Öyleyse üç defa vur da gir içeri!»

Dediği gibi yaptım. Müdür bey sigara dumanlarının üstünde gri bir bulut halinde dolaştığı kristal masasının başında oturuyor ve telefonla konuşuyordu. Esmer, zayıf ve çok uzun boylu bir adamdı. Oturduğu halde ayakta duran orta boylu bir adam şeklinde görünüyordu. On dakika kadar süren bir akşam yemeği dâvetinden sonra ânide bana dönerek ne istiyorsunuz demek ister gibi başını salladı. Durumu anlattım.

«Ha.. ha.. eve.. evet..» diye mırıldandı. Ve bir an düşündükten sonra ilâve etti:

«Karşı koridorda ondokuz numaraya gidiniz! Bizim büro şefi Ruşen Bey vardır. Benim tarafımdan geldiğinizi söyleyiniz. Derhal işe başlıyacaksınız.»

Ondokuz numaralı odaya giderken yarı hayret, yarı hicap içerisindeydim. Çünkü, Tramvay Şirketi'nde bir münhale ikiyüz bilmem kaç lise mezunu müracaat edip, imtihanla bir memur alındığını dünkü gazetelerde okumuştum. Bu hüsnü kabule onun için hayret ediyor ve durumumdan utanıyordum. Ruşen bey de beni aynı şekilde kabul edip eliyle büyük salonun sağ köşesindeki bir masayı işaret ederek:

«O masada oturan beyin ismi Şefkati'dir. Ona gidiniz: Benim tarafımdan geldiğinizi söyleyiniz. Bugün işe başlamalısınız. Malûm ya yarından sonra aybaşı... Sizi hemen bordroya alalım.»

Şefkati Beyin masasına gelerek kendimi tanıttığım zaman:

«Evet, haberdarım,» dedi. Ve iki masa ileride oturan bir zata hitaben:

«Kadri Bey!» diye bağırdı.

Sarı, lâcivert kravatlı, yeşil spor ceketli bir genç olan Kadri Bey, ufak masasının üzerine eğilmiş başını kaldırarak bizim tarafa baktı.

«Dün Reis Beyin bahsettiği Erdoğan Bey.. Sizin serviste çalışacaklar!»

«Buyurun kardeşim!..»

İşte daire hayatım böylece başladı. Her haliyle ben bir sportmenim diye haykıran Kadri Beyin masası başına vardığım zaman yolun nihayetine ve son durağa gelmiş olduğumu anladım. Bana kardeşim diye hitabeden bu delikanlı, yanıbaşındaki hasır sandalye üzerindeki dosyaları alarak:

«Hele şöyle otur kardeşim!» dedi. «Sana yarın bir masa uydururuz.»

Gösterilen sandalyenin ucuna ilişivermiştim. Büyük salonun köşelerine, duvar diplerine konmuş masalarda kadın, erkek, onbeş kadar memur çalışıyordu. Makinelerin çıkardığı sesler ortalığı kaplıyor, açılıp kapanan kapılardan giren odacılar birşeyler götürüp birşeyler getiriyorlardı. Dışarıda, tatlı bir sonbahar havasının bütün güzelliğiyle esmekte olduğu besbelliydi. Liman, gemilerle dolup boşalıyor, parlak bir güneş sahile bakan geniş ve uzun pencerelerden girip salonun loş köşelerine kadar uzanıyordu.

Bu hüsnü kabulün eseri olacak, ertesi sabah kendimi pek erken saatlerde dairemde buldum. Sportmen, birinci âmirim Kadri Gülleatan'dan başka henüz kimse gelmemişti.

«Sen de pek erkencisin, kardeşim!» diyordu.

«...»

«Dairemizde mesai saati dokuzdan onikiye ve ondörtten onyediye kadar... Bu kadar erken gelmene lüzum yok. Sabahları evde biraz ders yapsan fena olmaz. İkmalin Fransızcadanmış.. İstersen kitaplarını da buraya getir. Ben üç yıl Fransız mektebinde okudum, boş zamanlarımızda burada beraberce birşeyler yaparız. Senin için ilk hedef, imtihanı atlatmak olmalıdır. Öyle değil mi kardeşim?»

Hayatın bu kadar güzel tarafları olduğunu bir gün bile düşünmemiştim. İnsanoğullarının bu kadar iyi, bu derece olgun olabileceklerine bir türlü inanamıyordum. Kadri Beyin masasının yanındaki mektep sırası kadar ufak bir masayı benim için hazırlamışlardı. Annemin tavsiyesine uyarak besmele çekip masamın başına geçtim. Şefim, siyah kalın kapaklı bir defteri masamın üzerine koymuştu. Müesseseye kayıtlı üyelere ait bu defteri bir kere gözden geçirmem lâzımmış. Saat dokuzu bulup da birer ikişer memurlar masalarına geçip makinelerini işletmeye veya dosyalarını açıp birşeyler yazmaya başlayınca ben de defterimi açarak tetkikata

koyuldum. Aman Yarabbi, burada kimlerin isimleri yoktu? En meşhur spor ve gazete muhabirlerinden tutunuz da, en ünlü fabrikatörlere kadar hepsinin ismi, soyadları, ev adresleri ve telefon numaraları burada yazılı bulunuyordu. İki şey kafamın içinde bir kurt gibi kıpırdanmaya başlamıştı. Evvelâ bunların dairemizle münasebetleri neydi? Sonra benim üzerinde «Fihrist» yazılı defteri Fransızca kelime ezberler gibi okumamdan ne çıkacaktı? Fakat bir türlü cesaret gösterip bu müşkülümü halletmesi için Kadri Beye birşey soramıyordum. Fakat henüz saat 11'i bulmamıştı ki, bütün bu isimleri bir kere gözden geçirmiştim. Ya şimdi ne yapacaktım? Kendi kendime defalarca sorduğum bu suali şefime sorduğum zaman:

«Bugün bu kadarı kâfi. Sana öğleden sonra yapacağını söylerim kardeşim.»

Dedi. Sükût ettim. Şimdi Kadri Beyle, her haliyle mukayyit veya geldi gitti kâtibi olduğu belli olan bir efendi bu pazar günü yapılacak maçlar hakkında konuşmaya başlamışlardı. İtiraf edeyim ki, bu olay bana ziyadesiyle bir ferahlık vermişti. Rahmetli babamın ve annemin bunca tenkidlerinin haksızlığını düşünüyordum. Zira, spor münakaşalarının bizler gibi sadece okurlar arasında kalmayıp, memurlar arasına kadar yükseldiğini işte bizzat görmekteydim ve şunu da söylemeden geçemiyeceğim ki, saat onikiye çeyrek kala bu konuda bizim serviste söz almayan kimse kalmamıştı. Hayatımdan memnundum. Kadri Beyle beraber aynı kulübü tutuyorduk ve takımımız bu yıl muhakkak lig birincisi olacaktı.

Öğle paydosunda daktilo kızlarla benden başka içerde kimse kalmamıştı. Alüminyum kablardaki yemeklerimizi limana bakan geniş pencerelerin içlerine ilişerek iştiha ile yedik. Dairede büyük bir samimiyet havası esiyordu. Nihayet aynı çatı altında mukadderat birliği yapmış insanlardık. Bütün bu neşemizi ka-

çıran tek şey, şu tasfiye meselesiydi. Sanki Türkiye'de başka tasfiye edilecek birşey kalmamış gibi, seçimlerin yaklaştığı bugünlerde işe buradan başlamanın ne mânası vardı? Bu konudaki konuşmalar o derece uzun sürmüştü ki, öğleden sonra Kadri Beyin bana yeni bir iş bile vermesine mâni oldu. Kadri Bey her nedense bu tasfiye işini haklı buluyordu. Fakat daktilo hanımlar:

«Aman kardeş, sade işi az olan bizim daire mi? Vallahi Müzeyyen anlatıyor, onlarda da hiç iş yokmuş.»

Diyerek itiraz ediyorlardı.

Ertesi gün şefimin verdiği ikinci ödev birincisi kadar düşündürücüydü. Bu defterdeki isim ve adresleri tek çizgili bir deftere kopya edecektim. Şefim, bu işi verirken:

«Ağır olsun, fakat temiz olsun.. hâk ve silinti bulunmasın.. yazılar okunaklı olsun..» şeklinde sıkı sıkı tenbihatta bulunmayı da unutmamıştı.

Yazım oldukça okunaklıdır. Onun için bu işi istendiğinden iyi yaparak âmirlerimin gözüne bir kat daha gireceğimden şüphem yoktu. Yaptığım işin neye yarayacağını düşüne düşüne ağır ağır ödevimi yaptım. Fakat gene açıkça söylemeliyim ki, saat bire doğru yazılacak ancak on kadar isim ve adres kalmıştı. Eyvah yarın ne yapacaktım? Şimdi düşünüyordum da, o zamanlar ne kadar çocukmuşum. Hiç koskoca dairenin işi biter mi?

Hafta başında masamın üzerine binlerce beyanname koydular, bunlar yurddan dışarıya gönderilen küspelere, kuş yemlerine veya yurda sokulan boyalara, boy boy çivilere ve irili ufaklı kilitlere ait birtakım fişlerdi. Bunları da bir cetvele kopya edecektim. Pösteki saymak gibi birşey... Kadri Gülleatan muradına nail oldu diye düşündüm. Bu işin altından kolay kolay kalkamazdım. Ama bu işi ne maksatla yapıyordum? Şeytan bu, beni mütemadiyen dürtüyordu. İşe başlarken maksadımı gizliyerek ve gûya zekîce bir sual sordum:

«Bunları istatistik çıkarmak için yapıyoruz, değil mi efendim?»

«Ne istatistiği Erdoğan kardeşim?»

«...»

Buyurun cenaze namazına! Ne istatistiği?

«Şey... Yani... İstatistik olsun diye...»

«Yok canım. Vakit geçsin. Boş durmyasın diyerek...»

«...»

O gün öğle üzeri maaş mutemedi masamın üzerine saman renkli üstü kıvrık bir zarf bıraktı. Üzerinde kırmızı kalemle yazılmış 115,18 rakamı vardı. Zarfı yavaşça araladım. İçi kâğıt ve gümüş liralarla doluydu. Bu ilk maaş bende sokakta bulunmuş bir para hissi uyandırdı. Gözlerimi kırpmaksızın yeşil, mavi ve beyaz renkli paralara bakıyordum. Bir arsa kenarında oynarken gözüme ilişen parlak bir çil kuruş gibi pırıl pırıldılar. Onları yavaşça cebime indirdim. Şimdi hem bilmem kaç ton küspenin 1948 yılında İskenderun'dan Viktorya vapuriyle Avrupa'ya ihraç olunduğunu yazıyor, ve hem de bu ilk maaşla ne işler çevireceğimi düşünüyordum.

Kısa zamanda herşeye alışmıştım. Sanki onbeş günlük değil de onbeş yıllık bir memurdum. Daireye geliyor, saatlerin geçmesini bekliyor ve gidiyordum. Hele akşam dönüşleri pek güzel oluyordu. Tünel ile Beyoğlu'na çıkmanın ve İstiklâl Caddesinden iki taraflı yanmış mavi kırmızı ışıklar arasında, yarını, mektebi ve dersleri düşünmeden evin yolunu tutmanın veya bir birahaneye uğrayıp iki duble olsun bire içmenin zevki başkaydı. Fakat, ay sonuna doğru ufak birşey oldu. Ufak birşey... Ama sinek gibi mide bulandıran ufak bir şey.. Allah hâlâ şükrediyorum ki ilk günlerde, o pek toy olduğum günlerde olmadı.

Ayın son günleriydi. Ay başını iple çekiyordum. Bazılarımız daktiloda cetveller dolduruyor ve bazılarımız da bermûtad isimleri defterlerden deftere döküyor ve

bir devri daim içerisinde bulunuyorduk. Salonun kapısı yavaşça aralandı. Saz benizli, donuk bakışlı ve siyah ceketinin yakaları kalkık bir adam içeri girdi. Masalardan masalara bir fiskostur koptu.

«Gene geldi.. gene geldi.. Kadri Bey! Seninki gene geldi!»

Kadri Gülleatan, yüzünü kapıya doğru çevirmiş, bu beklenmeyen ziyaretçiye bakıyordu. O ise ağır adımlarla bize doğru ilerliyordu. Masalara yaklaşınca Kadri Beyin sesi işitildi.

«Biliyorsunuz, tasfiyeye girdik. Hem size göre münasip bir işimiz yok.»

Meçhul adam, o donuk ve ölü gözlerini üzerime dikmiş, ya bu yabancı kim? der gibi istihfafla bana bakıyordu. Kadri Bey, özür diler gibi ilâve etti:

«Esasen sizin tahsilinizle münasip bir işimiz yok.»

«...»

Kadri Beyin masanın kenarından gizlice uzatılan avucu içerisindeki birşeyi eğilerek aldı. Sert bir hareketle gerisin geriye döndü. Ağır ağır kapıya doğru yürüdü. Çıkarken başına kasketini itinayla yerleştirdi ve son defa başını çevirip o fersiz gözleriyle beni aradı. Ben ise masanın üzerindeki işimi bırakmış, ona bakıyordum. Bir defa daha istihfafla bakarak ve yüzünü buruşturarak çıkıp gitti.

O gece İstiklâl Caddesinde yürürken, her yerde, herşeyde o korkunç bakışları görüyordum. İçtiğim birada dahi zevk yoktu. Sanki birşey boğazıma takılıyordu. Fakat dedim ya.. masama, daireye alışmıştım. İlk günlerde olsaydı mektepten kaçar gibi daireden kaçardım. Anlattıklarına göre, onun gibi perişan ve muhtaç değildim. Dört çocuğum yoktu. Nihayet benden akşamları ekmek bekliyen kimsem de yoktu. Fakat Kadri Beyin yeşil ceketi gibi bir spor ceketle gri bir pantalon ve bir palto ısmarlamıştım. Uzun taksitli bir borç altmday-

dım. Annem kefilimdi. Borçluydum. Büyüklük gösterecek çağım çoktan geçmişti.

Birahaneden çıkıp evin hafif bir yağmurla cilâlanmış yolunu tuttuğum zaman üzüntümün hafiflemiş olduğunu hissediyordum. Nihayet ben de bir insandım. Ve her insan gibi bir insan. Dairedeki arkadaşlarım gibi ay başında masamın üzerine konulacak sarı saman renkli zarfı borçlarına yatırmak için tahassürle bekliyen bir insandım.

AZİZ NESİN
(1915)

MODERN Türk mizahını dünyaya tanıtan, uluslararası mizah hikâyeleri yarışmasında üstüste iki dünya birinciliği kazanan hikâye yazarı. İstanbul'da Heybeliada'da doğdu. Asıl adı «Mehmet Nusret»tir. Kuleli Askeri Lisesini bitirdi (1935). Harb Okulundan istihkâm subayı olarak çıktı (1937). Fen Tatbikat Okulunu bitirdi (1939). İki yıl Güzel Sanatlar Akademisine devam etti. Subaylıktan ayrıldı (1944). Askerken yazmağa başladığı için «Aziz Nesin» takma adını kullanmıştır. İlk yazarlığa başladığı dergi «Yedi Gün» dür; bu dergideki «Vedia Nesin» imzalı şiirler de onundur. Subaylıktan ayrıldıktan sonra gezetecilik hayatına atıldı (1945). Tan gazetesinden ayrılması üzerine, çeşitli gazete ve dergilerde, değişik imzalar altında, Ahmet Mithat'ı andıran bir kolaylıkla, ününü dünyaya duyuran hikâye, roman ve tiyatro eserleri yazdı. İtalya'da her yıl düzenlenen mizah hikâyeleri yarışmasının 1956 ile 1957 dünya birinciliğini alarak «Altın Palmiye» armağanlarını kazandı. Aziz Nesin; yazı hayatına şiirle başlamasına rağmen, nesirde karar kıldı. Mizah dışı ilk gerçekçi hikâyelerinden, hümoristik yanı ağır basan, mizah hikâyelerine geçer. Fikir özgürlüğünün kısıldığı dönemlerde mizahın etkili gücü arttığı için, o bu olanaktan geniş ölçüde yararlanır. Yurt sorunlarına değinen, toplum aksaklıklarına eğilen, mizaha elverişli kişilerle olayları halkın hoşuna gidecek bir anlatışla yeren yazılarla karşımıza çıkar. Yusuf Ziya Ortaç'ın diliyle söylemek gerekirse: «Çoğu bir çırpıda çıkan yazılarında bile müstehzi bir zekânın kıvılcımlandığını görürüz. Mizahta, kalemi siyasî ve sosyal hicve gider. Roman, hikâye, röportaj, şiir, her türlü yazı nev'ini kolayca veren Aziz Nesin, güç yazılar için muhtaç olduğu vakti bulduğu gün, bize, muhakkak şaheserler verecektir.» O, daha sonra, bu sözü doğrulamış, Türk karakterinin özelliklerini kuvvetle yakalayıp yansıtan, evrensele varan bir rahatlıkla karikatürize eden eserler yazmıştır. Türkçe-

yi, zamanımızda en iyi kullananlar arasındadır. «Mizah hikâyelerimin büyük çoğunluğuyla, memleketimizin sosyal topografyasını vermeye çalışıyorum. Onun için, benim konularımın çoğunluğu Türk halkı, Türk halkının sorunları ve halkın daha iyi bir hayata kavuşması için gerekli değişimi sağlamak ve bu yolda ne yapılması gerektiğini göstermektir» der. Aziz Nesin; hemen her türde yazmasına rağmen, yazılarının çoğu gazetelerle dergilerde kalmış, sonra kitap haline getirilmiştir. Kitap olarak yayınlanan eserleri 50'yi geçer. En tanınmışları: İt Kuyruğu (hikâyeler, 1955); Yedek Parça (hikâyeler, 1955); Damda Deli Var (hikâyeler, 1956); Koltuk (hikâyeler, 1957); Gol Kralı, Sait Hopsait (roman, 1957); Erkek Sabahat (roman, 1957); Kazan Töreni (hikâyeler, 1955); Biraz Gelir misiniz? (oyun, 1958); Havadan Sudan (hikâyeler, 1958); Gıdıgıdı (hikâyeler, 1959); Kör Döğüşü (hikâyeler, 1959); Az Gittik Uz Gittik (fıkralar, 1960); Gözüne Gözlük (hikâyeler, 1960); Bir Şey Yap Met (oyun, 1960); diğer eserleri: Toros Canavarı, Deliler Boşandı, Ölmüş Eşek, Mahallenin Kısmeti, Kadın Olan Erkeğin Hâtıraları, Hangi Parti Kazanacak, Bir Sürgünün Hâtıraları, Nutuk Makinası, Fil Hamdi, Bay Düdük, Memleketin Birinde Hoptirinam, Nâzik Âlet, Saçkıran, Zübük, Böyle Gelmiş Böyle Gitmez, Yeşil Renkli Namus Gazı, Düdükçülerle Fırçacıların Savaşı, Geriye Kalan, Vatan Sağolsun, Sosyalizm Geliyor Savulun, Poliste (1967), Şimdiki Çocuklar Harika (1967), Karagöz (oyun; Milliyet Gazetesi 6. Karacan Armağanı 1969 Birinci ödülünü kazandı). Aziziname (taşlama, 1970); Çiçu (oyun, 1970); Türk Dil Kurumu 1970 Oyun Ödülü'nü aldı); Hadi Öldürsene Canikom (komedi, 1970); Tut Elimden Rovni (oyun, 1970); Uyusana Tosunum (çocuk hikâyeleri, 1971); Hakkımı Ver Hakkı (müzikli komedi, 1972), Aziz Nesin Paris'te (1973); Cumhuriyet Döneminde Türk Mizahı (antolojik inceleme, 1973); Tatlı Betüş (roman, 1974); İnsanlar Uyanıyor (hikâyeler, 1974); Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz (oyun, 1974); Bu Yurdu Bize Verenler (çocuk öyküleri, 1975); Pırtlatan Bal (çocuk oyunu, 1975); Duyduk Duymadık Demeyin (hikâyeler, 1975); Hangi Parti Kazanacak (1977); Dünya Kazan Ben Kepçe (gezi izlenimleri, 1977); Büyük Grev (öyküler, yergiler, eleştiriler, 1978); Tek Yol (roman, 1978); Aziz Dede'den Masallar (1978); Beş Kısa Oyun (1980); Bütün Eserleri (1981); Suçlanan ve Aklanan Yazıları (1982).

İNSANLAR UYANIYOR

Son hapisliği çok zor gelmişti. Cezaevinden çıktıktan sonra, bir taşra ilçesindeki hele o sürgünlüğü canına tek demişti. Sürgün süresi dolup da başkente dönünce, kendisini kentin kalabalığı içinde büsbütün yalnız buldu. Karısı, daha cezaevindeyken ondan boşanmıştı.

Bu durumda insan ister istemez karamsarlığa düşer, hele parası, bir geçim yolu da yoksa... Politikadan elini eteğini çekip geçinebileceği bir iş mi aramalıydı?

İlkin başını sokacak bir dam altı bulması gerekiyordu. Kentin orta yerlerindeki evlerin kirası çok yüksekti, yalnız ortadakiler değil, dolaydakiler de öyle... Kirasını ödeyemediği için, icra memurlarının evine gelip, külüstür daktilo makinesini, bir iki parça eskipüskü eşyasını haczetmelerinden artık bıkıp usanmıştı. Hele konukomşunun, ilk gördükleri bir yabancı yaratığa bakar gibi, süzerek kendisine bakmalarından, korkulu, meraklı gözlerden, düşman bakışlarından bıkmıştı. Onun için, uzaklarda, dış mahallelerden de ötelerde, tenha bir yerlerde, ucuz, küçücük bir kiralık ev arıyordu.

Araya taraya buldu böyle bir yer; birbuçuk odalı küçücük bir gecekondu. Aşağıyukarı, yaya gidişle kente iki saat uzaklıkta, bir tepe üzerine kurulmuş beş on gecekonduluk bir küçümencik mahalleydi burası. Üstelik, gecekonduların birbirlerinden uzak oluşu, onun için, çok iyiydi. İki eski bavul dolusu kitaplarından, bir iki parça eski öteberisinden başka bişeyi yoktu. Gecekon-

dusunun pencerelerini bile, perde yerine eski gazete kâğıtlarıyla örttü... Mutluydu. Şimdi artık, geçinebilmek için bir küçük iş arayıp bulmalıydı.

Evinin az ötesinde, ama tam karşısında, baraka içinde bir bakkal dükkânı vardı. Bakkalın az solunda, derme çatma bir sundurmada da manav vardı. Alışverişini bu ikisinden yapıyordu. Gidegele, bakkalla manavın ahbabı olmuştu. İkisi de durumlarından, az kazançlarından yakınıyordu. Alışverişleri pek azdı. Günde beş altı müşteri ancak geliyordu dükkânlarma. Onlar da çok para bırakan yağlı müşteriler değildi. Büyük sermayeleri olmadığı için de daha işlek bir yerde dükkân açamıyorlardı.

Gecekonduya taşınmasından birkaç gün sonra, bakkalın önüne bir simitçi gelmeye başlamıştı; her öğle sonraları gelir, hava kararıncaya kadar orda kalırdı. Daha sonra, simitçinin yanına bir mısırcı gelmeye başladı.

Manavın köşesinde bir adam, camekân içinde tatlı, kurabiye filân satmaya başladı. Derken, bir kundura boyacısı, daha sonra bir gezgin şerbetçi, bir helvacı da oraya yerleşti. Hattâ, eski bir şemsiye altında bir kundura tamircisi bile ortaya çıktı.

Kısa zamanda gecekondunun karşısı bir küçük pazar yeri olmuştu. Bir çöpçü, sabahtan akşama kadar oraları süpürür dururdu. Bir sürü gezginci esnaf dolmuştu... Bakkalla manavın arasına bir kır kahvesi bile kuruldu. Gidiş-geliş, gelip-geçen arttı.

Ne zamandanberi boş duran komşu gecekondulaların odaları da kiralandı.

Bu cümbüşlü, neşeli havadan mutluluk duyuyordu. Ne var ki, hâlâ işsizdi. O kadar iş aradığı halde bulamıyordu. İş verecek gibi olup, hemen onun arkasından gelen polisten kimliğini öğrenenler iş vermekten vazgeçiyorlardı.

Arkadaşları da onun gibi parasız, işsiz oldukların-

dan borç bulması da olanaksızdı. Hiç olmazsa, oturduğu gecekondunun kirasından kurtulmak için, bir arkadaşının kentte bir apartmandaki tek odasını onunla bölüşecekti. Arkadaşının bu önerisini kabul etti ama, burdan çıkması kolay değildi. Bakkala, manava, daha bir iki satıcıya çok küçük de olsa borçları vardı. Borçlarını ödemesi gerekirdi.

Bir gece evinde neyini satıp da borçlarını ödeyeceğini, nasıl taşınacağını düşünürken kapısı çalındı. Gelen üç kişiydi; bakkal, manav, bir de kır kahvesinin sahibi... Yoksul odasına utanarak bu üç konuğu aldı.

— Kusura bakmayın, size ikram edecek ne kahvem, ne başka şeyim var... dedi.

Bakkal, gülümseyerek,

— Zarar yok, biz bişeyler getirdik, işte kahve, işte şeker... diye, elindeki kesekâğıtlarını masanın üstüne koydu.

Pek şaştı. Niçin bunları getirmişlerdi? İlkin, alacaklarını istemeye geldiklerini sanmıştı, ama bu hediyeler ne oluyordu?

Manav,

— Duyduğumuz doğruysa, buradan taşınıyormuşsunuz? dedi.

— Evet, taşınacağım...

Şimdi anlamıştı, neden geldiklerini. Onlara olan borcunu ödemeden taşınacağını sanıp telâşlanmış olmalıydılar.

— Evet ama, siz nerden duydunuz taşınacağımı?

Kahveci, anlamlı anlamlı,

— Biz duyarız, hem de yerinden duyarız... dedi.

— Merak etmeyin, sizlere olan borcumu ödemeden taşınacak değilim...

Kahveci,

— Şimdi ayıp ettin işte ağabey, senden alacak isteyen mi var? dedi.

Bakkal,

— Sözünü etmeye bile değmez beyim, dedi, zaten kaç para ki...

Manav,

— Benden yana helâl olsun, katiyan istemem ve de versen almam... dedi.

— Ama niçin?

— Biz senin değerini bilenlerdeniz beyim... Senin bize çok iyiliğin var...

Boğazına bir düğüm oturdu, zorlukla,

— Estağfurullah... diyebildi.

Demek onu tanıyorlar, bu halk için çalıştığını biliyorlardı. Ne diye umutsuzluğa kapılmıştı, ne diye karamsarlaşmıştı da, politikadan çekilmeye kalkışmıştı. Hiç bu insanlar bırakılır mıydı?

Kahveci,

— Vazgeçin burdan taşınmaktan, çok rica ederiz, dedi.

Manav ekledi:

— Evet, bunu ricaya geldik...

— Taşınmak zorundayım, çünkü kirayı veremiyorum...

Manav,

— Biliyoruz, dedi, her bişeyi biliyoruz. Biz, bura esnafı düşündük, danıştık, sonunda sizin kiranızı aramızda toplayıp her ay ödemeye karar verdik. Yeter ki siz burdan çıkmayın...

Bakkal,

— Bizden ayrılmayın yeter, kirayı hiç düşünmeyin... dedi.

Gözleri buğulanmıştı sevinçten, nerdeyse ağlayacaktı. Halk uğruna bunca yıllık mücadelesinin sonunda, da, kendisine ilk olarak değer veriliyordu.

— Olamaz, dedi, kabul edemem... Sonra, yalnız kira değil, işsizim. Burda geçinmek zor, bir arkadaşımın yanına sığınacağım.

Kahveci,

— Biz bura esnafı kaç gündür hep bu işi konuşuyoruz, dedi, biz herşeyi düşündük, sizin geçiminizi de... Sizin aylık geçiminiz her ne kadarsa biz aramızda denkleştirip vereceğiz... Ne olur, çıkmayın burdan... Bizi yüzüstü bırakmayın...

Üçü birden yalvarıyordu.

Nerdeyse kendini tutamayıp ağlayacaktı. Kim ne derse desin, memlekette büyük bir gelişme, insanlarda büyük bir uyanma vardı. Demek bunca yıl boşuna çalışmamışlardı. Eskiden olsa, bu adamlar ona selâm bile vermezlerdi.

— Çok teşekkür ederim, dedi, sağolun, beni çok duygulandırdınız. Ama kabul edemem yardımınızı...

Yeniden yalvarmaya başladılar. Bakkal,

— Bu yer size lâyık değil, dedi, oturulacak ev değil... Burasını beğenmiyorsunuz, hemen şuracıkta, iki katlı bir ev var, üst katı kiralık. Banyosu da var hem de... Orasını size tutalım...

Kahveci,

— Bizim istediğimiz, sizin bu mahalleden, bizden uzaklaşmamanız... dedi.

Çok merak etmeye başlamıştı:

— Peki ama niçin burda kalmamı istiyorsunuz?

— Besbelli beyim... Bunca esnaf, sizin sayenizde geçiniyoruz.

— Estağfurullah... Ben sizden öyle büyük alışveriş yapamıyorum ki...

— Sizin alışverişiniz hiç... Asıl alışveriş başka... Siz buraya uğur getirdiniz... Siz gelmeden önce dükkânıma günde üç dört müşteri ancak uğrardı. Siz burasını canlandırdınız, neşelendirdiniz. Baksanıza yeni yeni dükkânlar açıldı...

Bakkal,

— Hep sizin sayenizde... dedi.

Kahveci,

— Bize acıyın, siz burdan taşınırsanız biz hepimiz

hapı yuttuk. En başta ben, kahveyi kapamak zorunda kalırım...

Manav,

— Siz bu mahalleden taşınırsanız, buraları yine eskisi gibi sönük kalır, bütün esnaf dağılır. Bizler de çoluk çocuk aç, sefil kalırız... dedi.

Bir yalvarma daha tutturdular. Çoluk çocukları vardı, onlara acımalıydı. Hepsi onun sayesinde geçinip gidiyorlardı işte... İsterse ona aylık bile bağlayacaklardı.

— Sağolun ama, benim öyle büyük hizmetlerim yok, dedi, hem elim ayağım tutarken çalışmalıyım... Ben ne yaptım ki size, burdan ayrılmamamı istiyorsunuz?

Manav,

— Daha ne yapacaksınız, dedi, sizin iyiliğinizi unutamayız. Siz bu gecekonduya taşınınca, sizi dikizleyip gözaltında tutmak için, çöpçü kılığında, boyacı kılığında polisler geldi. O polisleri kontrol için de daha başka polisler geldi. Buraları ana-baba günü oldu.

Bakkal,

— İlkin bizden sorup öğrenirlerdi sizin neler yaptığınızı... dedi.

Manav,

— Bunlar hep bizden alışverişe başladılar... Sonra eskici geldi, kundura tamircisi, şekerci, turşucu, simitçi filân geldi.

Kahveci,

— Ben de, dedi, bir kahve açıp sayende geçinmeye başladım beyim. Akşama kadar kahvemde oturuyor, tavla, iskambil oynuyorlar, en azından üçer dörder kahve içseler, tamam.

Onlara acı acı baktı,

— Bunların hepsi sivil polis mi? dedi.

— Polis olanı da var, olmayanı da... Bir yerde on kişi birikti mi, yanma elli kişi toplaşır... Şimdi siz burdan taşınırsanız, burası yine eski haline dönecek... Arkanızdan bütün polisler gider.

Bakkal,

— İşte o zaman yandık! dedi.

Manav,

— Fakir fukaraya acıyın! dedi.

Kahveci,

— Hiç olmazsa, biz bir sermaye toplayana kadar buradan taşınmasanız... dedi.

Düşündü. Başka yerde aynı durum başına gelecekti.

— Peki, dedi, burdan taşınmayacağım ama, alın şu getirdiklerinizi...

— Masa üstünde duran dört kesekâğıdını bakkala verdi.

Giderlerken, Manav,

— Öbür arkadaşlara müjdeyi verelim mi? dedi.

— Evet, taşınmayacağım... Sizden bişey istediğim de yok...

Kahveci,

— Allah razı olsun... dedi.

ORHAN HANÇERLİOĞLU
(1916)

İSTANBUL'da doğdu (19 Ağustos). İlk, orta ve liseyi Şişli Terakki Lisesinde okuduktan (1935) sonra, Hukuk Fakültesini bitirdi (1939). Kaymakam olarak Meriç (1943), Keşan (1944), Karaisalı (1946), ilçelerinde bulundu. İstanbul Belediye Müfettişi (1948), Emniyet 3. Şube Müdürü (1950), Şehir Tiyatroları Müdürlüğü (1953), Elektrik Tramvay Tünel İşletmeleri Hukuk İşleri Müdürü (1954) oldu. Fransa, Almanya, Hollanda, İtalya, İsviçre ülkelerini dolaştı. Bugün, Türk Dil Kurumu'nda görevli, Türk Edebiyatçılar Birliğinde üyedir. Hançerlioğlu; hikâyelerile romanlarında yurt sorunlarını ele alan, her eserinde okuyucunun karşısına değişik biçim yapısiile çıkabilir sanatçıdır. Anadolu kaymakamlığında edindiği izlenimlerle gözlemlerinin etkisi büyüktür. Sanat anlayışını «gerçeğe sanatçı eliyle yeniden biçim verilmesi» sözüyle özetledikten sonra şöyle der: «Olması gereken gerçek, gerçeğin sanatçının elinden yeniden biçimlenmesi demektir. Çağımız gerçekçiliğini, kapı arkalarına gizlenip defter dolusu not tutan on dokuzuncu yüzyıl gerçekçiliğinden ayıran başlıca özellik de budur». Orhan Hançerlioğlu, yazı hayatına şiirle girmiş; nesirde kalmıştır. Kitap olarak çıkan eserleri. Kıvılcım (şiirler, 1936); Karanlık Dünya (roman, 1951); Büyük Balıklar (roman, 1952); İnsansız Şehir (hikâyeler, 1953); Oyun (roman, 1953); Ekilmemiş Topraklar (roman, 1954); Kutu Kutu İçinde (roman, 1956); Yedinci Gün (roman, 1957); Bordamıza Vuran Deniz (roman, 1960); Karanlık Dünya (oyun, Kutu Kutu İçinde romanlarını toplu olarak basıldığı Başka Dünyalar (1962); Erdem Açısından Düşünce Tarihi (inceleme, 1963); Başlangıcından Bugüne Kadar Özgürlük Düşüncesi (inceleme, 1966); Felsefe Sözlüğü (1967); Düşünce Tarihi (1970); Ekonomi Sözlüğü (1972); İnanç Sözlüğü (Dinler, Mezhepler, Tarikatlar, Essaneler, 1975); Felsefe Sözlüğü (7 cilt, 1976-1980).

Altı yaşında idim ama pek iyi hatırlıyorum. Beyoğlu'nda, Rumeli Hanı'nın caddeye bakan bir dairesinde oturduk. Beyoğlu yine bugünkü gibi dar, kasvetli ve kalabalıktı. Ben hemen bütün vaktimi odamın penceresinden sokağı seyretmekle geçirirdim. Haftada bir kaç kere, ılık yaz sabahlarında, dadımla beraber Taksim bahçesine de giderdik. Ama annem bu gezintilerimize üzüntü ile razı olur, biz yola çıkmadan evvel dadıma bin bir tenbihte bulunurdu. Zira o günlerde bahçelerimiz de, sokaklarımız gibi, bizim değildi. Birbirine benzemeyen çeşit çeşit kılıklı, çeşit çeşit dilli bir sürü yabancı askerler doldurmuştu şehrimizi... Zavallı anneciğim bu dilleri dilimize, huyları huyumuza uymayan gururlu yabancıların biricik oğluna bir kötülük etmelerinden korkardı. Bunların neler yapabileceklerini caddeye bakan penceremizden hemen her gün görüyordu. Penceremiz bir sinema perdesi gibi idi. Onun çerçevesi içinde küçük satıcılar kovalanır, insanlar dövülür, kadınlara sataşılırdı. Geceleri ise en tatlı rüyalarımızın içine kadar sokulan sarhoş naraları ile uyanırdık. Ne annem, ne babam, ne dadım bu yabancıları seviyorlardı. Bana gelince... Benim onlarla hiç bir ilgim yoktu ki... Ben, apayrı bir dünyada, çocukluk dünyasında yaşıyordum.

Taksim bahçesinde, alabildiğine yükselmiş taflanların arasında kendi başıma âvare âvare dolaşırdım. Neler düşünürdüm kim bilir, yazık ki şu anda o zaman neler düşündüğümü hatırlayamıyorum. Yalnız pek iyi biliyorum ki her şeye rağmen mesut değildim. Rakiplerim yâni kardeşlerim yoktu. Sevilirdim, üstüme titrenirdi. Ama yine de huzursuzdum. Çocukça bir bedbahtlık içindeydim. Bu, belki de evleri, bahçeleri, ağaçları ve kuşları benim gördüğüm gibi görebilen bir dostum olmayışındandı. Orada dadım kendi âlemine dalar, beni

tamamen unuturdu. Çok zaman başka çocukların dadılarını bulur, onlarla konuşmaya başlardı. Ama ben o başka çocukları bulamazdım. Yalnız, yapayalnız kalırdım.

Böyle sabahlardan birinde, taflanların arasındaki dar yollarda kendi âlemimin içine gömülmüş iken kulağımda:

— Yakında Anadol gelecek...

diyen öksürüklü bir sesin çınladığını hatırlıyorum. Bunu söyleyen beyaz sakallı, gözlüklü, sırtındaki hafif kanburu daha kolay taşıyabilmek istermişçesine bastonuna dayanarak yürüyen ve her hâliyle etrafındaki iki kız çocuğuna korku değil de sokulmak, gittikçe daha fazla sokulmak duygusunu aşılayan sevimli bir ihtiyardı.

— İşte o zaman bu yabancı askerlerin hepsi kaçacak delik arayacaklar, hele bir Anadol gelsin de...

İyi ama bu Anadolu da ne idi?.. Oyuncak mı, kuş mu, ağaç mı?.. İhtiyarın yanındaki çocuklar da her halde benim gibi düşünüp sormuş olacaklar ki az sonra öksürük nöbetlerinden ara bulan bu sesin sözlerine şöyle devam ettiğini duydum:

— Anadolu, Mustafa Kemal'in askerleri demektir. Bizim askerlerimiz... Yakında gelecekler, yakında, hem pek yakında...

O gün, akşama kadar, küçük lâkin hülyâlı kafamda bu (Anadol) denilen (Mustafa Kemal'in askerleri), (Bizim askerlerimiz) sonsuz bir geçit resminin bitmez tükenmez orduları halinde geçtiler, geçtiler, geçtiler.

Ama ben bu sabah gezintilerinden çok, güneşin yerini karanlığa bırakmaya başladığı akşamüstlerini severdim. Caddede ateş böcekleri gibi birer birer ışıkların belirdiği, insanların karanlıkla beraber hızlanan adımları ile kimbilir nerelere doğru?.. yürüdükleri akşamüstlerini... Her zaman önünde oturduğum geniş pencereden görünen bu hareketli dünyayı bıkıp usanmadan

seyretmek beni mesut ediyordu. Hele karanlık perde perde koyulaşırken annemin birdenbire yaktığı şamdanların ışığını duvarlarda gördüğüm zaman çocukça bir sevinç kaplardı içimi. Babam gelinceye kadar elektriği yakmamak annemin âdetiydi. Piyanosunun şamdanlarından yayılan ışık ikimize de yetiyordu. Annem... Genç, güzel, terütâze annem... İnce parmaklarını tuşların üstünde gezdirmeye başlayınca sanki caddede ışıklar artar, insanlar çoğalır; kırmızı, mavi, sarı renkler birbirleri ile kucaklaşırlardı. Kulağımdaki seslerle camın ardındaki dünyayı, bir masal dünyası gibi, olduğundan daha büyük, daha güzel, daha temiz görürdüm. Işıklarda neşe, renklerde neşe, insanlarda neşe... Öyle neşeli bir âlem başlardı ki...

Babam hemen her gün eve geç gelirdi. Ama biz onun geleceği saati bilir ve hiç bir endişe duymazdık. Bir dairenin müdürüydü babam... Genç ve sıhhatli idi. Onun kuvvetinden emin himayesi altında bulunmakla mesuttuk. Biz, ana oğul, yarı karanlığın içinde musikinin sihirli dünyasına gömülmüş iken babamın geldiğini hizmetçinin birdenbire salonun elektriğini yakmasiyle anlardık.

O ılık birinciteşrin akşamı da öyle olmuştu. Annemle beraber avizeden dökülen ışık yağmurundan kamaşan gözlerimizle kapıya baktık. Gördük onu. İşte babamız... evimizin kuvveti, bizi koruyan, saklayan, güvendiğimiz insan...

Babam elektriği eliyle kapadı. Mumların ışığında kendisine hayretle bakan anneme...

— Devam et... dedi. Ama neşeli parçalar çal olmaz mı?..

Gözlerinin içi gülüyordu babamın... Birkaç kadeh içmişti galiba?.. Sonra bana doğru geldi. Pencerenin önündeki koltuğa oturdu. Başımı onun dizine dayadım. Saçlarımı kuvvetli parmaklarının tatlı okşayışına bıraktım.

Annem piyanoda benim pek sevdiğim bir valse, Tuna dalgaları'na başlamıştı. Uzun bir zaman onu dinledik. Nihayet babam:

— Yarın... dedi. Sultanahmet meydanına bakan evlerden birinde bir oda kiraladım. Hep beraber oraya gideceğiz...

Annem onun ne demek istediğini anlamaya çalışarak sordu:

— Niçin?

— Ordu gelecek... Anadolu'dan Mustafa Kemal'in askerleri geliyor yarın...

Sonra... Galiba hiç, ama hiç bir şey konuşmadılar. Annem de babamın yanma oturmuştu. Ben saçlarımı her ikisinin dizleri üstüne dökmüştüm. Uzun uzun sokağı, o senelerdir bizim olmayan ve bir gün tekrar bizim olacağını hayal bile edemedikleri sokağı seyre daldılar.

Bana bir şeyler olmuştu. Babamın sözlerini işitince evleri, bahçeleri, ağaçları ve kuşları benim gördüğüm gibi görebilen âşinâ, bir dost bulmuşçasına sevinç kaplamıştı içimi... Gözlerimin önünde beyaz sakallı, gözlüklü, sırtındaki hafif kanburu daha kolay taşıyabilmek için bastonuna dayanarak yürüyen ve her hâliyle etrafındaki çocuklara korku değil de sokulmak, gittikçe daha fazla sokulmak duygusunu aşılayan sevimli ihtiyar... Kulaklarımda (Anadol... Anadol... Anadol...) diye uğuldayan sesler... Ben altı yaşında idim ve belki de bütün bunlardan hiç bir şey anlamıyordum. Ama o anda büyümeye karşı bütün kuvvetimle direndiğimi, hep o masal havası içinde ve hep o taflanların arasında kendi kendine pekâlâ yetebilecek bir dünya yaratan çocuk olarak kalmak istediğimi canlı canlı hatırlıyorum. Başım annemle babamın dizlerinde, duvarlarda şamdanlardan yayılan ışıklar titreşirken, kulağıma piyanonun ılık sesleri ve sonsuz bir geçit resminin bitmez tükenmez ordularını bekliyerek.

HALDUN TANER
(1916)

HİKÂYECİ ve oyun yazarı. İstanbul'da doğdu. Prof. Ahmet Selâhattin'in oğludur; ilk ve orta öğrenimini Galatasaray Lisesinde bitirdi (1926-1935). Heidelberg'te ekonomi, Viyana üniversitesinde felsefe okudu (1935-1938). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin Alman Filolojisinde sanat tarihi asistanlığı (1952-1954). Max Reinhard Akademisiyle Josefstad tiyatrosunda tiyatro ihtisası yaptı (1957). Edebiyat Fakültesiyle Gazetecilik Enstitüsü'nde sanat ve tiyatro tarihi okuttu (1960). Bugün Üniversitedeki öğretim görevile birlikte, fıkra ve tiyatro yazarlığını sürdürmektedir. Haldun Taner; iç ve dış gözlemi kuvvetli, zengin bir kültürle yüklü konularını yergileme ve güldürme yanlarından etkileyici bir güçle işleyen kişiliğe sahiptir. Hikâye ve oyunlarında; «Sade şahsî plânda kalmamak, bugünün sosyal meselelerine de yönelmek. Toplumun çevremizin tiplerinin kalıbına girebilmek, onları kendi ağızları ve düşünüş tarzlariyle konuşturabilmek, bugünün dâvalarını ele almak, toplumun bir takım aksaklıklarını gerek realist tasvirlerle, gerek alaya alarak hicivle göstermek. Ve asıl önemlisi, bunu sanatkârca yapmak... Yapma bir edebiyatçılıktan kaçınıldığı kadar kuru bir makale üslûbundan da o kadar kaçınmak. Hâsılı hem sanat eseri yaratmak, hem topluma faydalı olmak» görüşü içerisindedir. Fikirlerden olay değil, olaylardan fikir çıkartır. Canlı, neşeli, nükteli, meddah konuşmalarına kaçan, işlediği tipleri şivelerile ele alan bir üslûp yapısı vardır. Haldun Taner; ilk hikâyesi «Töhmet»le «Haldun Hasırcıoğlu» müstear adıyla edebiyat alanına girer (1954). Ondan sonra ününü sağlıyan eserleri: Yaşasın Demokrasi (hikâyeler, 1949) Tuş (Hikâyeler, 1951); Şişhane'ye Yağmur Yağıyordu (hikâyeler, 1953); Günün Adamı (oyun, 1953); Ay Işığında Çalışkur (hikâyeler, 1954); Onikiye Bir Var (hikâyeler, 1954); Sait Faik 1955 Hikâye Armağanı'nı kazandı); Dışardakiler (oyun, 1956); Ve Değirmen Dönerdi (1958); Fazi-

let Eczanesi (oyun, 1960); Huzur Çıkmazı (oyun, 1961); Keşanlı Ali Destanı (epik oyun, 1964); Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım (oyun, 1965); Eşeğin Gölgesi (oyun, 1960); Zilli Zarife (oyun, 1966); Vatan Kurtaran Şaban (kabare oyunu, 1967); Sancho'nun Sabah Yürüyüşü (hikâyeler, 1969); Sersem Kocanın Kurnaz Karısı (oyun, 1970 Türk Dil Kurumu'nun 1972 Tiyatro Ödülünü kazandı); Hikâyeler, (1-2. cilt. 1972); Aşk-u Sevda (oyun, 1973); Ay Işığında Şamata (oyun, 1978); Düştüm Yollara.. Yollara (gezi notları, 1979); Ölür İse Ten Ölür, Canlar Ölesi Değil (portreler, 1978).

KONÇİNALAR

İskambil destesinin en sevdiğim kâğıtlarından biri, üzerinde The Joly Jocker yazılı, o delişmen, o uçarı, o biraz cambaz, biraz sihirbaz, bir miktar da düzenbaz, ama neşe dolu, hayat ve hareket dolu, kanısıcak delikanlıdır. Ne yazık ki, Jocker'lere Kanasta'dan, Konken' den, Remi'den başka oyunlarda pek yer verilmiyor. Verilse, her girdikleri oyuna renk ve hareket, canlılık ve şaklabanlık katarlardı.

Jolly Jocker'ler bir yana, destenin en itibarlı kâğıtları, bilindiği gibi, Beyler, yani As'lar oluyor. Ayıp değil ya, ben As'lardan oldum bittim hoşlanmam. Belki kendim hiç bir zaman As olamadığım, As olamayacağım için. Kabul etmeli ki, onların dördünde de bir Kral havası, bir Padişah cakası vardır. Hele bazı takımlarda bunları daha da bir şatafatlı resmederler.

Karamaça Beyinde meşum birşeyler sezilir. Onun sarayında herhalde birtakım karanlık dalavereler dönüyor, gece mahzenlerinde bir sürü kelleler uçuyor olmalıdır.

İspati Beyini, ben bir Bizans Prensine benzetirim.

Bunlara kıyasla Kupa Beyi, daha bir bizden gibidir. Kupa Beyi, herhalde Osmanlı Hanedanına mensup olmalı.

Karo Beyine gelince, bakınız, o bir Selçuk Sultanıdır. Çelebi, zarif nazik... Aksi gibi, Tekel damgasını

da hep onun üstüne vururlar. Buna rağmen öylesine asîl ve kibar bir havası vardır ki, bu damga bile onu çirkinleştirmez, inadına daha bir açar, daha bir sevimli yapar. Öyle ki, damgası olmayan bir Karo Beyi görsek, bayağı yadırgar, bir eksiklik duyarız.

Resimli kâğıtlar içinde kanım en çok Kupa Kızına kaynar. Kupa Kızı, etine dolgun, durubeyaz, hanım-hanımcık bir tazedir. Üniversiteyi filân bir kalem geçin, güç hal ile bitirdiği ortadan sonra liseyi bile okuyamamıştır. Olsa olsa sanat enstitüsü mezunudur. Herkesin okumağa merakı olmaz a, buncağızın da başka marifetleri var: Dikişle nakışın her türlüsü, örgü işlerinin daniskası... Eteği belinde, bütün evi o çeviriyor. Yeni yetişirken mahalledeki oğlanlarla mektup alıp verdiği olmuş gerçi. Cahillik işte. Hoş görmeli. Ama evlenince eşi bulunmaz bir hayat arkadaşı olacaktır. Buna eminim. Bir kere kocasına ukalâ ukalâ karşılık vermez. Sonra bu cins kadınlar çocuklarına da düşkün olurlar. Daha ne?

Onunla evlendiğiniz takdirde, kaynınız Kupa Oğlu olacaktır ki, Allah için uslu akıllı, yumuşakbaşlı, kendi halinde bir çocuktur.

Babaları, Kupa Papazına gelince, sizden iyi olmasın, pek babacan, pek canayakın bir adamdır. Hoş fıkralar anlatıp, göbeğini hoplata hoplata güler. Daha coşarsa, küt küt karşısındakinin sırtına vurur. Evde teklif tekellüf hak getire... Sen de sen, ben de ben. Candan insanlardır ve vesselâm... Öyle bir aileye damat girmek isterim.

İspati kızına gelince, bakın ondan her türlü sinsilik umulur. Siz onun öyle sakin ve masum göründüğüne bakmayın, o ne hin oğlu hindir o, o ne içinden pazarlıklı aşiftedir o... İskambilin üstünde gördüğünüz onun bayramlık resmi. O, bu mâsum bâkire pozunu, fotoğrafçıda resim çektirirken bir, bir de pazarları kiliseye giderken takınır. Şöyle kulağınızı verin de bir din-

leyin mahalleyi. Maça'nın Oğlu ile sinema localarında, plaj kabinlerinde yapmadığı kalmamış. Hâl böyle iken, yine de bilmeyenlere karşı kendini dirhem, dirhem satar. İspatinin Oğlu, ablasının kirli çamaşırlarını herkesten iyi bilir, bilir ama gel gör ki ablası da onun kumar borçlarını öder, evden şunu bunu götürüp satışını gizler. Babaları da zaten itin biri. Bu yaşa gelmiş, hâlâ sefih, kumarbaz, bir gün olsun ayık gezdiği görülmemiş. Tencere dibin kara hikâyesi, kimin kime ne demeğe hakkı var.

Karolara gelince, onlar kişizade, görmüş geçirmiş bir ailedir. Bakmayın şimdi biraz düştüklerine. Babaları Hariciyeden emekli. Zannedersem Şehbendermiş. Eski usul, mukaffa ve musanna bir İstanbul Türkçesi konuşur. Kızları, nörsler matmazellerle, el bebek gül bebek büyütüldü. Beş senedir İngiliz Filolojisine gidiyor, bitiremedi. Bitiremez de elbet. Allahın günü kantinde ha ha ha, hi hi hi, akşamüstü de oğlanlarla altı buçuk matinesi... Erkek kardeşini sorarsanız, al onu, vur ona. Karonun oğlu da, hoppala paşam, hoppala beyim dadılar, tayalarla şımartılmış, kuş sütüyle beslenmiş, beyaz, tüysüz, oğlandan çok kıza yakın, tasvir gibi bir civan. En iyi mekteplere verdiler, okumadı. Günahı boynuna, bir takım uygunsuz, meymenetsiz heriflerle geziyormuş. Allah bilir, eroin de çekiyordur. Gözlerinin her daim mahmur bakışını ben pek hayra yoramıyorum. Öyle efendi babanın çocuğu böyle soysuz çıksın, yazık, çok yazık...

Maçalar bir Ermeni ailesidir. Gedikpaşa'da oturuyorlar. Peder, koyu bir katolik papazı. Bas-bariton, tomturaklı bir sesi vardır. Oğlu, Mahmutpaşa'da bir tuhafiye mağazası işletiyor. İspati kızı ile maceralarına yukarda az buçuk dokunduk. Ablası Maça Kızı, esmer, kara kaşlı, kara gözlü, bazı yerleri muhakkak ki aşırı tüylü, gerçi sıcak, gerçi güzel, ama neme lâzım duasında niyazında, dini bütün bir tazedir. Belli ki, baba-

sına çekmiş. İstavrozunu bir gün göğsünden eksik etmez. Kardeşinin İspati Kızıyla yaptıklarını duysa, utancından yerin dibine geçer. Öylesine kaba-sofu ki, malûm günlerde erotik rüyalar gördüğü zaman bile, şuuraltısının kendine oynadığı bu oyuna içerler, sabahleyin alelacele banyo yapıp, tövbe istiğfar eder. İyi bir drahoması var. Şimdi genç değil, şöyle, kırkını, kırkbeşini aşmış, efendiden ağır başlı bir kısmet bekliyor. Hayırlısı...

Resimli kâğıtlardan sonra, ilk ağızda, Onlularla Dokuzlular gelir. Onlularla Dokuzlular, resimsiz kâğıtlar içinde önemli oyunlara katılma imtiyazına sahip başlıca kâğıtlardır. Bundan ötürü de hallerinde görgüsüzce bir çalım, budalaca bir kurum sezilir. Haydi, Onlular Asların halktan yetişme vezirleridir diyelim. Ya Dokuzlulara ne buyrulur? Bunlar, kendilerini sayıdan bile saymadıkları halde, yine de oyunlarına alan, oyunlarına alıp, onlara öbür resimsiz kâğıtlardan üstün bir değer sağlayan aristokrat kâğıtlara yaranmaktan, siftinmekten hoşlanırlar. Bu halleri ile Dokuzluları, efendilerinin önünde yerlere kadar eğilen ama saray parmaklıkları dışındaki halka tepeden bakan mabeyinciler, veya stile uşaklar makulesinden saymak yanlış olmaz sanırım.

Dokuzlular, mabeyinci veya stile uşak olursa, Sekizlilerle Yedililere de, el ulaklığı, bahçıvan yamaklığı gibi daha aşağılık işler düşüyor.

Bütün bunlardan sonra sıra, nihayet, Konçinalara gelir. Konçina diye, bilindiği gibi, Altıdan aşağı kâğıtlara deniyor. Konçinalar, ismi üstünde işte Konçinadırlar. Geçin Bezik gibi, Poker gibi kibar oyunları. Aşçı İskambili gibi en pespaye oyunlarda bile hiç bir işe yaramaz, üzgün ve küskün, oyunu dışardan seyrederler. Diyeceksiniz ki, Pinakl'de, Kanasta'da oyuna alınıyorlar ya... Ben ona oyuna alınmak mı derim. Zavallılar, çıtır kozların at oynattığı meydanlarda habire gelir

gider, ayak altında dolaşıp trafiği tıkar, itilip kakılır, muştalanır dururlar. Hasılı arabulucudurlar. Böyle oynamaktansa, ben yeşil çuhanın üstüne kapanıp, yüzüstü uyuklamayı tercih ederim. Konçinalar bu bakımdan iskambillerin Paryasıdırlar. Var oluşlarının sebebi, sırf öbür kâğıtlara basamak olmak, onların üstün mevkiini sağlamaktır. Alt basamak olmasa üst basamak neye, kime öğünecek?

Konçinaların bu işler acısı durumu bana oldum olasıya dokunmuştur. Kaldı ki, deste içinde hüküm süren bu derebeylik rejimini bugüne bugün İnsan Hakları Beyannamesi ile uzlaştırmağa da imkân yoktur. Nitekim, usta oyuncu geçindiğim sırada onları Paryalıktan kurtarıp, eşitliğe kavuşturacak, böylece desteyi de iyi kötü çağımızın demokrasi gidişine uyduracak yeni oyunlar aradığım oldu. Hattâ, öyle bir oyun bulayım ki diyordum, orada birliler asıl değerlerine indirilsin, beşliler, kızları; dörtlüler oğlanları alabilsin; alay bu ya, icabında bir kılkuyruk üçlü, dört papazı birden susta durdurabilsin. Fakat olmuyor beyler. Aslarda o küçük dağları ben yarattım diyen heybet, Papazlarda, o bünü güveni sakaldan, âsadan, baltadan alan azamet varken, o güdük, o sümsük, o boynu bükük Konçinalar onlara bir türlü el kaldıramıyorlar. Sinmiş bir kere içlerine. Alışkanlık deyin, çekingenlik deyin, aşağılık, daha doğrusu Konçinalık kompleksi deyin, yapamıyorlar işte, ellerinden gelmiyor.

Bunu anladığım günden beri yeni oyunlar aramaktan, eskilerini de oynamaktan vazgeçtim. Her kâğıda eşit değer tanıyan biricik oyun olduğu için şimdi yalnız Pasyans açıyorum.

SAMİM KOCAGÖZ
(1916)

HİKÂYECİ, romancı. Söke'de doğdu (13 Şubat). Kocagözoğlu adı verilen Burunköylü rençber bir ailenin çocuğudur. Söke ilkokulundan sonra ortaokulla liseyi okumak üzere İzmir'e gitti. «Lise sıralarındayken, yaz tatillerinde, Servet-i Fünûnculardan, Reşat Nuri'ye dek edebiyatçılarımızı, babamın kitaplığından öğrenmişimdir. Annem, bana Tevfik Fikret'in şiirlerini ezberletirdi. Onun misafirlerine, ayağımı yere vura vura «Zilletlere, şirretlere, zulmetlere lânet! — Sen doğ bize, sen doğ bize ey fecri hakikat!» diyerektn şiir okurdum» diyor. İzmir Erkek Lisesini (1937) de, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümünü (1942) de bitirdi. İsviçre'de Lozan Üniversitesinde sanat tarihi okudu (1942-1945). Bugün, yazları Söke'de çiftçilik yapmakta, kışları İzmir Karşıyakadaki evinde zamanının çoğu okumak ve yazmakla geçmektedir. Samim Kocagöz, «Sanat hayat için» ilkesine bağlı kalarak içinde doğup büyüdüğü çevreyi, daha çok hayatını emeğiyle kazanan insanları, toprak sorunlarını, toplumsal çatışmaları hikâyelerile romanlarında yansıtır. Çabası, toplumu, toplumla kişinin ilişkilerini, gördüğü, bildiği olayları, bir sanat endişesiyle işler. Şu görüştedir: «Bir yazar, kendi toplumunu, kendi kişisini ne kadar iyi anlatabilirse o kadar başarılı olur. Dünya edebiyatının en ünlü eserleri, en yöresel olanlardır... Şive taklidinin tamamen aleyhindeyim. Ancak yazılarımda hikâyenin havasını tamamlamak, tiplerini canlandırabilmek için espri kabilinden pek az şive taklidi yaparım. Meselâ bir köylü tipini tam canlandırabilmek gerekir. O zaman onu konuştururken, «bu nasıl iş?» yerine «bunecebiş?» şeklini kullanırım... Olayların aynen kopya edilmesi, mahkeme zabıtlarına benzetilebilir. Fakat bir romancı veya hikâyeci, bu mahkeme zabıtlarını alır, bunları kendine göre bir forma koyarak bir istikamet verir ve olayların pisikolojik yapısını tamamlar». Samim Kocagöz; ilk hikâyelerini 1939-1940 yılları arasında yayınlamış, 1948'den sonra daha çok romana yönelmiştir. Eserleri: Bir genç-

lik hevesi saydığı İkinci Dünya (roman, 1938); Telli Kavak (hikâyeler, 1941); Sığınak (hikâyeler, (1946); Bir Şehrin İki Kapısı (roman, 1948); Sam Amca (hikâyeler, 1951; Yeni İstanbul gazetesinin New York Herald Tribune gazetesiyle birlikte düzenlediği 1950 Dünya Hikâyeleri Yarışması'nda 400'den fazla hikâyeci katıldığı halde birinciliği kazanmış, 14 yabancı dile çevrilmiş, yirmibeşi aşkın yabancı memlekette basılmıştır.); Yılan Hikâyesi (roman, 1954); Cihan Şoförü (hikâyeler, 1954); Onbinlerin Dönüşü (roman, 1962); Doludizgin (roman, «Kalpaklılar»ın sonu, 1963); Bir Karış Toprak (roman, 1964); Yolun Üstündeki Kaya (hikâyeler, 1964); Yağmurdaki Kız (hikâyeler, 1967); Türk Dil Kurumu 1968 Hikâye Ödülü'nü kazandı); Bir Çift Öküz (roman, 1970); Nasrettin Hoca Fıkraları (1972); İzmir'in İçinde (roman, 1973); Tartışma (roman, 1976); Alandaki Delikanlı (roman, 1978).

KOCAÖKÜZ'ÜN ÖLÜMÜ

Yusuf, titreyen elleriyle ılgınları araladı. Yarı kapalı, yumuk yumuk gözlerini, büsbütün küçülterek nehrin iki kıyısını süzdü. Önünde bir bataklık, bulanık suların ortasına doğru, bir yarımada şeklinde uzanıyordu. Yarımada, nehrin en derin bir noktasına kadar yürümüştü. Yığm yığın sarı miller, yakıcı mayıs güneşinin altında, ıslak ıslak parlıyordu. Yusuf, bir zaman daha sulara, bataklığa baktı, sonra birdenbire kalbi durur gibi oldu. Bir an gözlerini yumdu. Açtığı vakit iki damla yaş, bembeyaz sakalına yuvarlandı. Güçlükle iki üç adım daha attı; ılgınlardan kurtuldu. Sonra dizlerinin bağı çözüldü. Oracığa, kumların üzerine çöküverdi. Titreyen ellerini dizlerine dayadı. Ellerinin, dizlerinin sarsılması bir zaman sonra kesildi. Taştan bir heykel gibi, nehrin bulanık sularına doğru uzanan bataklığa baktı kaldı.

Yusuf, Kocaöküz'ü üç gündür aramadık yer bırakmamıştı. İlk aklına gelen, onun bir ziyana girip kolcular tarafından götürülüp tokata kapatılması olmuştu. Fakat elin ekilmiş tarlasına ziyana girmek, Kocaöküz'ün âdeti değildi. Bütün beraber yaşadıkları uzun senelerde

ne Yusuf, ne de Kocaöküz, haram mal yememişti. Yusuf'un ümidi boşa çıkmadı: Kocaöküz ziyana girmemişti! Yusuf, üç gündür, köyüne yakın çiftlikleri, dağı bayırı dolaşmış, önüne gelene Kocaöküz'ü sormuştu. Fakat bir türlü onun nehrin öte yakasına geçmeye niyetleneceğini hatırına getirmemişti. Nihayet bu sabah, bu ihtimâl, zihnini kurcalamış; kalkmış, oğluna, «Sen, şu yakaya git» emrini vermiş, kendisi de nehrin bu yakasını tutmuştu.

Yusuf uzun zaman olduğu yerde, kılını bile kıpırdatmadan kaldı. Neden sonra oğlu gelip yanına çökünce kendine geldi. Delikanlı, gözlerini dikmiş babasına bakıyordu. Boğuk bir sesle:

«Bulamadım,» dedi. Baba da gözlerini dikmiş, bataklığın üzerinde dolaşan iki kartala bakıyordu.

«Ben buldum» diye mırıldandı. Genç adam, babasının baktığı istikamete döndü. Öfkeyle:

«Namussuz ne işi varmış suyun, batağın içinde?..» diye söylendi. Yusuf, dönüp oğlunun yüzüne baktı:

«Karşı yakaya geçmeye niyetlenmiş her halde...»

«Ne işi varmış o yakada?» Yusuf'un yüzünden acı bir tebessüm uçtu:

«Mübarek, bu mevsimde işsizliği sevmezdi. Canı sıkılmış olacak. Huyu sarı öküze benzemezdi...»

Yusuf'un oğlu ayağa kalktı. Dikkatle nehrin çepçevre çevirdiği bataklığa baktı.

«Hiç de boğulmuşa benzemiyor. Yoksa sular alır giderdi.»

«Boğulmamış ki... Karnına kadar çamura batmış.»

«Ölmüş ya...»

Yusuf, cahillik etme der gibi ters ters oğlunu süzdü.

«Ulan bunu diri diri çakallar yemiş işte.» Delikanlı heyecanlandı. Şaşkın şaşkın etrafına bakınmağa başladı.

«Allah, Allah... hiç de çakalların yediği öküz görmemiştim.»

«Ben çok gördüm. Karşı yakaya yüzüp geçerim sanır fukara... Gözüne suyun en dar yerini kestirir. Bataklıktan yürümeğe başlar. Yürüdükçe de batar. Çıkayım diye uğraşır batar; çıkamaz ,battıkça batar... Çakal bu, şaka mı, fırsat gözler. Sürüyle çullanırlar öküzcazın üzerine. Diri diri, bağıra bağıra; gece karanlığında zavallının karnını deşerler. Kıpırdayamaz, kaçamaz, böğürür, böğürür... Ta karnı delik deşik oluncaya kadar... Ta geberinceye kadar işkence ederler. Sonra çamurların içine yıkılır kalır. Etraf aydınlanınca, iş kartallara, gördüğün gibi leş kargalarına düşer.» Delikanlı, büsbütün hayretle açılan gözlerini bir babasına, bir bataklığa Kocaöküz'ün yattığı yere çeviriyordu. Bir kere daha...

«Hiç de çakalların yediği öküz görmemiştim...» diye söylendi. Yusuf, kızdı:

«Gör işte... Ben çok gördüm. Lâkin benim öküzü yediklerini görmemiştim.»

«Ne işi varmış karşıda?..»

«Canı sıkılmış, gezmeye çıkmış dedik ya...»

«Bırak Allahını seversen baba... Öküz gezer miymiş?..»

Yusuf, içini çekti. Sakalları titriyordu. Dolu dolu gözleri dumanlanmıştı:

«Belki de canından bezdi... Ben, bezmedim mi sanki... Öküz bu! Gitmiş, bile bile çakallara teslim olmuştur...»

«Lâf!..»

Bir zaman sustular. İlerde çamurların içinde yatan Kocaöküz'ün baş ucunda, iki kartal, alçaktan dönüp dolaşıyordu. Hafiften esen rüzgâr, leş kokusunu baba oğulun burnuna kadar getiriyordu. İhtiyar toparlanır gibi oldu. Sakalını sıvazladı.

«Ne de olsa kötü ölüm bu.» diye mırıldandı, «Çamurlara yuvarlanıp batmak, çıkayım dedikçe batmak, çıkamamak... Düşmanlarına karşı kendini koruyama-

mak... En sonunda gözlerin baka baka düşmanına kendini yedirmek... Hem de kime... Çakal gibi ciğeri beş para etmez, korkak bir düşmana! Tuh! Allah belâsını versin... Berbat bir iş bu... Kırk yıldır ben de böyle battım ya... Başkalarının tarlalarında işlemekten ben de bıktım, Kocaöküz de... Hayvancağız benden akıllı, benden cesur çıktı... Vazgeçti fukara, dünyasından...»

Delikanlı, gözlerini iri iri açmış, babasını dinliyordu. Heyecanlanmıştı. Göğsü hızlı hızlı şişip iniyordu. Yumrukları sıkılmış, dişleri sıkılmıştı. Güçlükle konuştu:

«Ne yapacağız şimdi?..» Yusuf, oğlunun bu sualine omuzlarını silkti. Doğruldu:

«Benim yapacak hiçbir işim yok... Seni bilmem...» diye söylendi. Dikkatle nehre doğru bataklıkta ilerlemeye başladı. Oğlu da onun arkasına düştü. Ölü Kocaöküz'ün yanına kadar sokuldular. Yusuf, suların sürükleyip getirdiği kocaman ağır bir ağaç yakaladı. Bir zaman bir eli ile burnunu tıkayıp Kocaöküz'e baktı: Karnı deşilmiş, kaburgaları meydana çıkmıştı. Bir gözünü kurt yemiş, kalan öteki gözüyle iri iri, boynuzlarının istikametinde gök yüzüne bakıyordu. Yusuf, elindeki ağaçla Kocaöküz'ü, nehrin derin sularına doğru itti. Oğlu da ona yardım ediyordu. Uzunca, bir çalışmadan sonra, Kocaöküz, sulara, bulanık sulara yuvarlandı. Bir zaman kayboldu. Sonra suyun yüzüne çıktı. Bir müddet de kazanın ortasında döndü döndü... Daha sonra akıntıya kapılarak Yusuf'tan uzaklaşmaya başladı. Baba oğul, uzun uzun Kocaöküz'ün ardından baktılar. Yusuf döndü:

«Belki de bir yere takılmadan deryaya kavuşur...» diye söylendi. «O zaman kemiklerine varıncaya kadar balıklara olsa bile, uçsuz bucaksız deryada hiç olmazsa ruhu serbest kalır... Boyunduruktan kurtuldu gayri...»

Bataklıktan yeşil ılgın ormanına doğru yürüdüler.

TARIK BUĞRA

(1918)

HİKÂYE ve romancı. Akşehir'de doğdu (2 Eylül). Akşehir İlkokulu, İstanbul Erkek Lisesi, Konya Lisesi öğrenimlerinden sonra (1936), iki yıl Tıp, birkaç yıl Hukuk Fakültelerine devam etti. Edebiyat Fakültesi'nde okurken, Yedek Subay Okuluna gitti (1942); dönüşte Türkolojiyi yarım bıraktı (1951). «Milliyet»te fıkra yazarlığı; «Yeni İstanbul»da yazı işleri müdürlüğü, «Vatan», «Yeni Gün», «Türkiye Spor» gazetelerinde sekreterlik yaptı (1951-1966). İstanbul Şehir Tiyatroları Edebi Hey'etinde üye ve «Tercüman» gazetesi fıkra yazarlığı yaptı. Tarık Buğra; toplum çatışmalarını, psikolojik açıdan görür; sanat gerçekçiliğini toplumsal gerçekçiliğin karşısına çıkarır. «Siz, sanat cemiyet içindir, diyenlere aldırış etmeyiniz; onların en kabadayıları bile, sanat sanat içindir, diyenler kadar bile cemiyete mal olmamışlardır.» der. Sanatın amacı insanı yükseltmek olduğu halde, sosyal gerçekçilerin sanatı bütün değerlerinden soyarak alçalttıklarını, savunur. Çağımız, insanının doğarken soylu anlam taşıyan davranışlarındaki soyluluk ile aksiyondaki soysuzluk üzerinde önemle durur. Toplumsal sorunları bireysel ahlâk yönünden alır. Şiirli, devinsel, yoğun bir anlatımla, izlenimlerle sarılı, çevre, kişi ve olayların soyut derinliğine iner. «Hikâye de, roman da, tiyatro da dille yaşar. Dilin mükemmel, yani değişmez haline yaklaştıkça yaşar» düşüncesiyle tulûatçılıktan, şive taklitlerinden, standart dilin dışında kalan, gelip geçici dil görüntülerinden kaçar. Tarık Buğra, fıkra, gezi notları, hikâye, roman ve oyun türlerinde eserler verdi. Sanat alanına girişi roman'ladır. «Çınaraltı» dergisinde yayımlanan iki eseri Yalnızların Romanı (1940); bundan başka kitap halinde yayımlanan eserleri: Oğlumuz (hikâyeler, 1949); buradaki «Oğlumuz» hikâyesi Cumhuriyet gazetesi Hikâye Yarışmasında ikincilik kazandı, 1948); Yarın Diye Bir Şey Yoktur (hikâyeler, 1952); İki Uyku Arasında (hikâyeler, 1954); Siyah Kehribar (roman, 1955); Gagaringrad

(Rusya Notları, 1962); Küçük Ağa (roman, 1964); Hikâyeler (seçme hikâyeleri, 1964); Gençlik Türküsü (fıkralar, 1964); Küçük Ağa Ankara'da (roman, 1966); Ayakta Durmak İstiyorum (oyun, 5 perde, 1966); İbişin Rüyası (roman, TRT Roman Başarı Ödülü'nü aldı, 1970; oyun olarak da, Ankara Devlet Tiyatrosu'nda oynandı, 1972); Firavun İmanı (roman, 1976); Gençliğim Eyvah (roman, 1979).

OĞLUMUZ

Karım, belirmeğe başlıyan pencerenin önünde oturuyordu: Bütün geceyi orada geçirmişti.

— Sen hâlâ yatmıyacak mısın, dedim.

Doğruldu. Kül rengi pencerenin önünde sadece bir gölgeden ibaretti. Fakat bu gölgede, beraber geçirdiğimiz yirmi küsur yılın her gününden bir şey vardı.

— Ezan okunuyor, diye mırıldandı.

Sesi bana hüzün verdi. Odamız bu dünyadan, duyguların erişemiyeceği kadar ötede gibiydi ve karım, Kur'anla vâdedilen saadetini, sanki asırlardanberi beyhude yere bekliyordu.

Hareketlerinde ve yürüyüşünde, kabul edilmiş bir mağlûbiyetin hazin sükûneti vardı. Mutfağa geçti. Onu sanki rüyada görüyordum: Mangala ve semavere kömür koydu; abtes aldı, sonra seccadesini sofaya serererek namaza durdu.

Pencere iyiden iyiye aydınlanmıştı.

Renksiz, sessiz ve serin kuşluk vakti: Yatağın ılıklığı, belirsiz duygular, düşünceden kaçış... Dalmışım.

— Yahu...

— Ne var?

— Geldi...

— İyi ya işte...

Fakat mesele bu değildi: Karım beni kayıtsız buluyor ve üzülüyordu:

— Bir şey söylemiyecek misin; bu üçüncü oluyor... Ha yahu: Ne yapacağız?

Bilir miyim ben. Fakat ona:

— Yarın bir şeyler yaparım, diyorum.

Hangi yarın?.. Gökyüzü tatlı maviliğini bulmuştu bile. Gün, katılmağa mecbur olduğumuz gün, başlıyordu. Karım haklı. Bunun üzerinde durmak lâzım. Oğlum yatağına daha yeni giriyordu. Ona, bu yaptığının ümitsiz bir isyan olduğunu anlatmalıydım. Yataktan, birdenbire fırladım. Karım telâşlandı:

— Fazla sert davranma. Ne de olsa artık.

Devam edemedi. Ona baktım: Gözlerindeki mâna allak bullaktı. Ah benim saz benizli, kır saçlı bebeğim.

Çıkarken, omuzlarıma hırkamı koydu.

* * *

Odası gündoğdu tarafındaydı. Pencereleri büyükçe bir bahçeye bakardı. Karşı evden kurtulmak üzere olan güneş, duvarları hafifçe pembeleştirmişti.

Ve o, uyumuştu.

Elbiselerini masanın üstüne atıvermiş, pijamasının ceketini giymemişti. Yatağının yanındaki sandalyeye iliştim. İçim bir tuhaftı. Ona bakamıyordum; fakat onunla doluydum: Tıpkı, çok eskiden bir defa daha olduğu gibi: O zaman daha küçüktü, tifoya tutulmuştu, ateşi vardı, sayıklıyordu. O, şimdi bunu hatırlamaz ki...

* * *

Karlı bir şubat gecesi doğmuştu. Babamın kucağına verirken bir tuhaftım... İsim ararken kamus bana ne kadar boş gelmişti. Ona, ışık ışık, kâinat gibi mânalı bir kelime bulmak istiyordum. Sonunda Ömer dedik. Bu da ona yakışmıştı. Onu, tarihe girmiş bütün Ömerlerin... ilkbaline lâyık görüyordum.

İlk gülüş... ilk diş... ilk kelime... annesine doğru, genç, güzel ve mesut annesine doğru ilk adım.

Sonra yedinci yaş... mektebe götürdüğüm gün ne

kadar ağlamıştı: Sanki varlığına evden başka bir ortak kabul etmek istemiyordu. Fakat bu mukadderdi: O da her oğul gibi sokak, mektep ve çarşı arasında, günden güne kat'îleşen bir bölünmeye mahkûmdu.

Ve on dördüncü yaş: Hırçınlıklar, iştahsızlıklar... Bize yeni bir ortak daha, ortakların en yenilmezi... Karımın mağrur telâşları ve benim ilk endişem.

Liseyi, daha sonra fakülteyi bitirdi. Bu arada, onu biraz daha iyi yaşatabilmek için, karım, düğününden kalma üç beşibirliğini bozdurdu... Ve o, ilk aşkın bahtsızlığı ile sarsıldı, bizi de perişan etti.

Böylece biz ona bütün bütün bağlanırken, dünyamız artık tamamen onunla hudutlanırken...

«Sen bizden ayrılıverdin. Sevgimiz arttıkça sen biraz daha fazla rahatsız oluyordun. Ben bunu anlıyordum: Sen bunda biraz da hürriyetine tecavüz buluyordun. Fakat annen...

Ben biliyorum: Sen, artık odaların bu düşeniz tarzını, hattâ bu evi beğenmiyorsun... Uçmayı öğrenmiş bir serçe yavrusu gibi, gözün başka dallarda, Senin düşündüğün, kimbilir ne cici şeydir. Bizi misafir edeceğin odayı da unutmamışsmdır; buna eminim. Bu kadarı da bize... bana yeter. Fakat annen. Bunu sen de seziyor, arada sırada, hattâ sık sık kardeşlerini nasıl okutacağından, bizim için neler tasavvur ettiğinden bahsediyorsun. Fakat birbirimizden niçin gizliyelim; sen böyle konuşurken sesini titreten şeyde biraz vicdan burkulması ve daha çok çaresizliğin azabı yok mu?.. Ama sen bunun için üzülme, senin elinden ne gelir; hayat böyle işte, yapamazsın ki...

Ben senin içkiden ne umduğunu biliyorum; alışmıyacağına da eminim... Fakat annen...

Sonra ben senin dışarıda ne aradığını, evden niçin kaçtığını da biliyorum. Belki de küçük bir orospu. Ben onlara düşman değilim; hattâ... fakat annen... kadıncağız böyle birine kapılıvereceksin diye tir tir titriyor.

Sen gecelerini böyle dışarıda geçirince kuruntuları, ışıl ışıl caddeleri ve gazinoları masal mağaralarına çeviriyor.

Fakat bütün bunlara ne lüzum var; sen sanki bunları bilmiyor musun?.. Ben sanki bütün bu şeylerin senin kalbini nasıl sızlattığını bilmiyor muyum?.. Annen, ben... sen bize bakma. Bütün budalalık bizde. Biraz hasta olmanı bekler gibiyiz. Hâlâ bize en çok ait olduğun günlerdeki gibi kalmanı istiyoruz. Değişebileceğini aklımız almıyor. İşte, gözlerimi bir türlü yüzüne çeviremiyorum, sana bakamıyorum. Annen de böyle. Şimdi biz, seni uyandıramayız. Çünkü, düşünmeğe cesaret edemeden biliyoruz ki, artık senin uykun da değişti. Eskiden bizi bekler gibi uyurdun. Evet, artık uykun da değişti. Hattâ asıl değişiklik uykularında oldu; sen uykularında da bizden uzaklaştın...»

Başımı çevirdim: Ona baktım. Bunu yaparken romatizmalı kolumu kullanır gibiydim. Fakat içim birdenbire ferahladı: Sanki yıllardır aradığım bir arkadaşımı bulmuştum. Islık çalmak istiyordum. Perdeleri indirdim; güneş onu rahatsız edecekti. Benimkilere benziyen sert ve siyah sakallı yüzünü hafifçe öperek dışarı çıktım.

Çayımızı içerken karım biraz dalgındı. Ben, küçük oğlumun çayını gizlice, hiç sevmediği limonla doldurdum.

NECATİ CUMALI

(1921)

GÜNÜMÜZ şair ve yazarı. Filorina'da doğdu. İlkokulu Urla'da okudu; orta öğrenimini İzmir Lisesinde yaptıktan sonra Ankara Hukuk Fakültesinden mezun oldu (1941). Çeşitli devlet işlerinde görev aldı; Urla ve İzmir'de avukatlık yaptı (1950-1957). Bir buçuk yıl kadar Paris'te Basın Ataşeliğinde çalıştı; dönüşünde İstanbul radyosuna redaktör oldu (1959). İlk şiirleri 1939'da Urla Halkevi dergisinde çıktı; 1957'de Sait Faik Armağanını «Değişik Gözle» eseriyle kazandı. Necati Cumalı; ününü şiirle yaptıktan sonra, hikâye'den tiyatro'ya geçti. Yaşamak sevinciyle yüklü, günlük izlenimlerin güzelliklerini, aşk ve sevgi temalarını işlerken; köyü; halkı, Anadolu'nun çâresizliklerini konu olarak aldı. «Şiir yazmaya başladığım tarihtenberi hikâye de yazarım. Nasıl şiir yazma ihtiyacım, sevdiğim insana sevdiğimi söylemek ihtiyacını duymuşsam, ilgilendiğim olayları anlatmak ihtiyacını da öyle duydum... İyi tanıdığım, yakından tanıdığım insanları yazmak bilhassa seçtiğim bir hareket tarzıdır. Çok defa bir hikâyem değişik olayların benzer taraflarının, anlattığım kişilerin yeteri kadar benzer taraflarının birleştirilmesiyle ortaya çıkmıştır.» Cumalı'nın süssüz, mecazsız, duru, iç ve dış gözlemi kuvvetle yansıtan bir dili var. Necati Cumalı; şiir, hikâye, roman, oyun türlerinden eserler verdi; en tanınmışları Kızılçullu Yolu (şiirler, 1943); Harbe Gidenin Şarkıları (şiirler, 1945); Mayıs Ayı Notları (şiirler, 1947); Boş Beşik (oyun 5 tablo, 1949); Güzel Aydınlık (şiirler, 1951); Denizin İlk Yükselişi (şiirler, 1954); İmbatla Gelen (şiirler, 1955); Yalnız Kadın (hikâyeler, 1955); Değişik Gözle (hikâyeler, 1956); Güneş Çizgisi (şiirler, 1957); Mine (oyun, 3 perde, 1959); Tütün Zamanı (roman, 1959); Nalınlar (oyun, 1960); Memleket Özlemi (Langston Hughes'ten çeviri, şiirler, 1961); Susuz Yaz (hikâyeler, 1962); Derya Gülü (oyun, 1963); Apollinaire'den Şiirler (1965); Masallar (oyun, 1967); Yağmurlu Deniz (şiirler, 1968); Türk Dil Kurumu 1969

Şiir Ödülü'nü aldı); Oyunlar 1 (Boş Beşik, Ezik Otlar, Vur Emri, 1969); Oyunlar 2 (Susuz Yaz, Tehlikeli Güvercin, Yeni Çıkan Şarkıları, 1969); Oyunlar 3 (Nalınlar, Masallar, Kaynana Ciğeri 1969); Oyunlar 4 (Derya Gülü, Aşk Duvarı, Zorla Ispanyol); Ay Büyürken Uyuyamam (1969); yılın en başarılı hikâye kitapları arasında seçildi, 1970); Başaklar Gebe (şiirler, 1970); Niçin Aşk (deneme, 1971); Gömü (oyun, 1972); Yağmurlar ve Topraklar (roman, 1973); Acı Tütün (roman, 1974); Ceylân Ağıdı (şiirler, 1974); Aşk da Gezer (roman, 1975); Makedonya 1900 (1975); Senin İçin Ey Demokrasi (1976); Zeliş (1976); Kente İnen Kaplanlar (öyküler, 1977); Dilâ Hanım (roman, 1978); Yakubun Koyunları (İsrail öyküleri, 1979); Yaralı Geyik (oyun, 1980); Aç Güneş (şiirler, 1980).

AKLIM ARKADA KALACAK

Evimiz sokağın alt başında. Yatıp kalktığım odanın penceresinden bakınca, bir baştan bir başa bütün sokağı görüyorum. Bir saat sonra yola çıkacağım. Odamda öteberi eşyamı bavuluma yerleştirmiş doğruluyordum ki, sokaktan gelen bir çocuk ağlaması beni pencerenin önüne çekti.

Çocukların ağlamasına dayanamam. Bir fena olurum duydum mu. Çocuklar boş yere ağlamaz. Şu dünyada çocukların ağlaması ne kadar azalırsa, bilin ki kötülükler o kadar azalmıştır. Ağlıyan bir çocuk sesi duyar da ilgilenirseniz, bilin ki şu bozuk düzenin sizi üzecek bir olayıyla karşılaşacaksınız.

Pencerenin önüne baktım; karşı komşumuz Boşnak Nurinin büyük oğlu, yalınayak, donsuz, kapılarının önünde yüzükoyun düşmüş ağlıyor.

Demedim mi çocuklar boş yere ağlamaz diye? Çocukcağız üç yaşında var yok. Anası hoppa mı hoppa, fıkır fıkır bir kadındı benim bildiğim. Nuriden çok gençti. Nuri rençber. Gününü kırda tarlada geçirir. Perçemi kaşı üstünde düşen, ceketi omuzunda bir Hakkı vardı. Nuri evden çıktı mı Hakkı eve damlardı. Hakkı için kadının dostu diye lâf çıkarmışlardı konukomşu. Nuri-

nin küçük oğlu, hani şu ağlıyan, Hakkıya benzerdi de kadının bu çocuğu Hakkı'dan doğurduğunu söylerlerdi. Nuri de bilirdi derler karısının hovardalığını. Bilirdi ama, kadına dayanamazdı. Sonra iki yıl kadar önce kadın, üç çocuğunu da, Nuriyi de, Hakkıyı da bırakıp kaçtı. Türlü lâflar duyduk arkasından. Kaynına konuk gelen bir Akhisarlıya kaçtı, dediler. Aydın'a gitti, dediler. Genelevlere düşmüş, İzmir'de dediler. Kadın nereye gittiyse gitti Nuri o sıralarda en büyüğü beş yaşında kızı, onun ikişer yaş küçüğü, iki oğluyla kaldı. Şimdi çocuklara, sözüm ona Nurinin büyük kızı bakar. Konukomşu çocuklara eskilerini verirler, arada birer kap yemek gönderirler, şöyle böyle yardımda bulunurlar ama, analık edemezler.

Ablası koştu. Oğlanı kollarının altından tutup kaldırdı. Sonra büyük bir taşbebeği kucaklar gibi, kardeşini kucaklayıp kapılarının eşiğine oturttu. Çocuğu iki yana sallamaya başladı.

Nuri'nin karısını etraflıca hatırlıyorum diyorum ama, olmuyor. Pek az şey geliyor kadından hatırıma. Eve girip çıkarken, şöyle gözlerinin içi ışıl ışıl, kapılarının arasından görünürdü. Yüzü gülerdi hep. Çocuklarım sabahtan sokağa salardı gitsin. Bazan da şarkı söylediğini duyardım. Hepsi bu kadar...

Ne tuhaf! İnsan kapı komşusu hakkında bile bazan bir şey bilmiyor. Nuriyi desen, onu da ancak o kadar tanıyorum. Sabah, omuzunda kazma, arkasında keçisi evden çıkar; akşam omuzunda kazma, koltuğunun altında bir demet ot, arkasında keçisi eve dönerdi. Arada bir karşılaşırsak «Ne var, ne yok bey?» derdi. «Ne yazıyor gazete?» Eline hiç gazete almamış, okuma yazma bilmeyen biri size gazetede ne yazıyor diye sorarsa ne anlatırsınız önce ona? Bulup seçemezdim söyliyeceğimi, «Şundan bundan», derdim kısaca. Gayet ciddî başını iki yana sallardı. «Acayip?..» derdi o boşnak şivesiyle. «Muharebe var mı?» «Muharebe» «Yok,» derdim.

«Yeni bir muharebe yok. Habeşistan'da vardı. Bitti.» Hayreti büsbütün büyürdü. Alt dudağı uzar, başını iki yana sallardı gene. «Acayip?» diye tekrarlardı. «Vardır muharebe. Dünyada olmaz muharebesiz.»

Balkan Harbinin bitimi çocukluktan çıktığı yıllara rastlamış Nurinin. Osmanlı ordusu yenik düşünce, Sırbistanda çoğu Müslümanlar dağa çıkmış o zamanlar. Nurinin de o sırada eline bir mavzer tutuşturan tutuşturmuş. Sonra nasıl olduğunu anlamadan, Suriye cephesinde, Galiçyada, Kafkaslarda on seneye yakın bırakmamış elinden o mavzeri Nuri.

Ben harp yok deyince Nurinin nasıl hayret içinde kaldığını hatırlıyorum. Sanki bu kadar sene savaştıktan sonra işin neye bağlandığını düşünür düşünür bulamazdı. Başını iki yana sallardı gene, «Acayip!»

Nuriden de bütün hatırladığım bu işte!

Sadece, Nuri ile karısı mı, böyle yarımyamalak hatırladığım? Sahi, Kimler gelip geçti, bizim sokaktan... Hatırlarım, ben beş altı yaşında çocuktum. Sokağın başındaki hayran. Bazan elinde anahtarlar, âletler, atölyesinin kapısı önünde birikir, onun çalışmasını seyrederdik, hayran hayran. Bazan elinde anahtarlar, âletler, atölyesinin kapısı önüne getirilen bir otomobilin altına girer, uğraşır, uğraşır, sonra alnının terini elinin tersiyle silerek otomobilin altından çıkardı. Az sonra otomobil getiren adama «nasıl» dediğini duyardık, «tamam mı?» Adam: «Tamam Halit usta» derdi. «Sen bilirsin.»

Halit usta ilk zamanlar bekârdı. Yalnızdı. Sonra günün birinde evinin penceresinde esmer bir kadın başı göründü. Mahallenin kadınlarının, oturma odasında toplandığı uzun kış geceleri, hatırlarım, kadınlar, önlerine kuru yemiş tabakları, fincan, oynar, çığlıklar, kahkahalar atarlardı. Annem ne kadar zorlarsa zorlasın, böyle gecelerde yatmak istemezdim. Öteki kadınların aksine, incecik, narin bir kadındı o. «Gel,» derdi

çok geçmeden, «fincanı beraber saklıyalım.» Müthiş sevinirdim. Odanın bir köşesine o, daha onun tarafından iki üç kadın, başlarını, fincan tepsisini, bir örtüyle örterler, beni de aralarına alırlar, yüzüğü fincanlardan birinin altına saklardık. Sonra bütün gece beni yanından ayırmazdı.

Kasabanın elektrikleri saat onikide sönerdi. Saat onikiye doğru elektrikler üç defa arkası arkasına çabuk çabuk yanıp sönerdi. Bütün kadınlar atarlardı kahkahayı. «Muallâ hanım, Halit bey seni çağrıyor!» Hafif omuz silkerdi o, «Beklesin biraz. Kaçmadım ya!»

Bilirdik ki, Muallâ hanım yarım saat daha otururşa, saat onikiyi geçse de elektrikler sönmez. Yalnız Halit ustanın işaretleri sıklaşır, bazan bir dakikadan fazla elektrikler sönük kalır tekrar yanardı. Nihayet gülüşmeler, şakalar arasında misafirler kalkar, dağılırlardı.

Sonra bir gün sokakta oynarken, baktık, sokağın çıktığı cadde üzerinde, Halit ustanı nevinin köşesinde bir otobüs durmuş korna çalıyor. Halit ustanın evinin üst katına çıkan kapı açık. Kapının içinde Halit usta ile Muallâ teyze sıkı sıkı sarılmışlar birbirine, dudakları kenetlenmiş, bir türlü ayrılamıyorlar. Otobüsün şoförü az bekleyip basıyor kornaya tekrar. Onlar ayrılır gibi oluyorlar. Muallâ teyze tekrar geri dönüyor. Birbirlerine atılıyorlar. Birbirlerinin yüzünü gözünü öpücüklere boğup, tekrar dudak dudağa kalıyorlar. Ben, yanımda doktor yüzbaşının kızı Feriha, daha etrafta bir yığın çocuk, kapının önüne yığılmışız. Farkında değiller. Muallâ teyze tam tekrar kapıdan çıkmaya davranırken bizi görüyor. İkisi de gülüyorlar. Halit usta: «Mektup yaz» diyor. «Gider gitmez.» Muallâ teyze «Bekletme» sen de,» diyor, «hemen gel!» Otobüsün muavini «Hadi» diyor, «çabuk olun. Şoför, kornaya basıyor. Muallâ teyze bizlere el sallayıp otobüse doğru ilerliyor.

Sonraları oynarken Feriha ikide birde bana: «Sen Halit usta ol, ben Muallâ teyze olayım,» diyor. Tabiî

otobüsün de acele etmesi lâzım. Bizden daha küçük bir çocuk, ağzıyla korna çalıyor. Sarılıyoruz Feriha ile birbirimize. Sonra ne yapacağımızı bilemiyoruz. Dudaklarımı Ferihanın dudaklarına iyice yapıştırıyorum. İkimiz de az sonra boğulacak gibi oluyoruz. Feriha arada bir «Dur, yavaş» diyor. «Hadi şimdi.» Ayrılmışken kollarını tekrar boynuma uzatıyor. Oyunun her sefer sonunda Ferihaya «Mektup yaz,» diyorum. «Gider gitmez yaz...» O da: «Sen de bekletme!» diyor, çabuk gel!»

Halit ustayı, Muallâ teyzeyi, Ferihayı daha uzun hatırlamaya çalışıyorum. Nafile! Halit ustadan çok mavi bir çift göz, yağlı bir tulum kalmış hatırımda. Muallâ teyzeden bir demet dalgalı, siyah saç. Ferihadan pembe beyaz yanaklar, kuru ot kokusuna, yaz akşamları duyulan kokulara benzer bir koku hatırlıyorum.

Daha aşağıda, pancurları açık maviye boyalı, o beyaz badanalı evde, Melâhat ablalar otururdu. Yaşlı anasının babasının biricik kızı Melâhat abla. Tek katlı evin sokağa bakan odası Melâhat ablanındı. Sokak pencereleri önünde, bir duvardan bir duvara uzanan, üstü tek kırışıksız, saçakları dantelli beyaz örtülerle kaplı, kenarlarında Melâhat ablanın kendi eliyle işlediği yastıklar dizili minder. Uğula uğula aşınmaya yüz tutmuş pırıl pırıl döşeme tahtaları. Minderin önünde küçük, tertemiz bir kilim. Daima taze badanalanmış duvarlarda kartpostallar. Melâhat ablamn ilkokul hâtıraları... Üzeri beyaz işlemeli örtülerle kaplı tahta bir masamn üstünde ucuzundan bir ayna ile krepon kağıdından yapma güller.

Okula yeni başladığım yıllarda Meâhat abla alırdı beni karşısına. Elişleri ödevlerimi yapar, derslerimi anlatırdı bana. Papuçlarımı odanın kapısında çıkarırdım. Minderde, pencerenin önünde, onun dizleri dibine otururdu, onun hünerli ellerini seyre dalardım.

Melâhat ablaların evlerine karşı piyade taburunun

tavlası vardı. Piyade subaylarının binekleri, makineli tüfek bölüğünün katırları o tavlada dururdu.

Bir yüzbaşı Hayri Bey vardı. İkindi üstleri, ben okuldan çıkıp Melâhat ablalara uğradıktan az sonra, gelir, tavlanın seyisi bineğini tımar ederken, tımarın başında durur, sonra da tavlanın bitişiğindeki arsada, cılbır başlığıyla bineğini en az yarım saat çalıştırırdı.

Ödevlerimi yaparken Melâhat ablanın bakışlarının sık sık pencereden dışarı kaydığını farkederdim. Ben de onun bakışları arkasından pencereden bakar, Yüzbaşıyla gözgöze gelince bakışlarını, yanakları kızararak önüne eğdiğini görürdüm. Elleri hafif titreyerek saçlarımı okşardı böyle zamanlarda, göğsü kalkıp inerdi.

Bir ikindi vakti okuldan dönerken, sokağa sapınca, yüzbaşının gene bineğini tımar ettiğini gördüm. Tavlanın önüne yaklaştığım sırada Melâhat ablaların kapısı açıldı. Melâhat abla, beline kadar inen saçlarını çözüp taramış, üzerinde beyaz bulûzu, lâcivert etekliği, elinde bir kitap, kapıdan çıktı. Kitabı mahçup mahçup yüzbaşıya uzattı:

— Teşekkür ederim. Çok güzel!

Yüzbaşı gülümseyerek kitabı aldı:

— Korkarım sizi üzmüştür.

Melâhat abla, mahzun, başını kaldırdı hafifçe:

— Ah, zararı yok! Sonu çok acı ama, çok güzel!

— Beni de çok üzmüştü okuduğum zaman, dedi yüzbaşı.

Melâhat abla:

— Beni de, diyebildi. Sonra kapılarının içine çekildi.

Yüzbaşı o sırada beni gördü:

— Merhaba delikanlı! Bize selâm vermek yok mu?

Durdum. Başımı önüme eğdim. Yüzbaşı, Melâhat ablaya sordu:

— Sizin ahbap galiba, değil mi?

Melâhat ablanrn cevabını beklemeden, önümde

ayak burunları üzerinde çömelerek beni hafifçe dirseklerimden tuttu sonra çenemi, yüzüm hizasına getirecek şekilde hafif yukarı kaldırdı.

— Adın ne bakalım senin?

Mırıldandım:

— Saim.

— Kaçıncı sınıftasın?

— İkinci sınıftayım.

— Ooo! Maşallah neredeyse okulu kolaylamışsın! Ne olacaksın büyüyünce?

Bineğe şöyle yan gözle baktım. Öyle bir atım olmasını isterdim ki...

Yüzbaşı, ceplerini karıştırdı. Sonunda talim düdüğünü çıkardı cebinden, güldü:

— Saim, bunu sana versem ister misin?

Sevinçten kulaklarıma kadar kızardım. Başımı, evet anlamına eğdim.

— Al öyleyse...

Düdük benimdi. Uçuyordum. Koşmaya hazırdım. Yüzbaşı:

— Dur bakalım, dedi, önce öttür bakalım, öttürebiliyor musun? Sonra bırakırım seni:

Bütün nefesimle düdüğü üfledim. Yüzbaşı neşeyle güldü. Saçımı okşayıp:

— Haydi, şimdi, dedi. Serbestsin. Marş marş!..

Arkamdan, Melâhat ablaya, benim için «cin gibi» ye benzer lâflar ettiğini duydum.

O yıl, çok geçmeden piyade taburu bizim ilçeden başka ilçeye kalktı. Yüzbaşı Hayri bey de taburla gitti. Melâhat abla, çok mu üzüldü o gidince, hatırlıyamıyorum. Yalnız minderde, pencerenin önünde oturmuyordu eskisi gibi. Tavlanın kapalı kepenklerine bakmak benim bile içimi sıkıyordu. Ona sık sık, «Melâhat abla, subay olacağım» diyordum. Bilmem ne söylemek istediğimi anlıyor muydu? Subay olup onunla evlenecektim. O, onsekiz yaşındaydı o sıralarda. Ben sekiz...

Daha bize yakın, duvarları sıvasız, kepenkleri boyanmadan bırakıldığı için çürümeye yüz tutmuş evde Hatice nine otururdu. Bahara doğru akşamları babam beş kuruş verir, «git,» derdi, «Hatice nineden birkaç baş taze soğanla iki marul al.» Tutturdum beş kuruş az diye. Hatice nineye acırdım ben. Oğlu askerdi. Bahçesine kendi bakardı. Sonra beş kuruş daha verirlerdi. Bir koşu evden fırlar, Hatice ninenin avlu kapısının ipine asılırdım. Kapının dibinde nefes nefese seslenirdim:

— Hatice nine! Hatice nine!

Kadıncağız iki büklüm evinin etrafı tahta parmaklıkla çevrili hayatına çıkardı.

— Annem selam söyledi. Marul almaya geldim.

— Al, derdi kısık sesiyle. Geç bahçeye. Çıkar.

Malta taşı döşeli avlunun sonunda başlayan bahçeye geçerdim. Akşamın alacakaranlığında, yeni sulanmış bahçeden, yedi sekiz baş soğan, iki marul kökler, dönüşte Hatice nineye on kuruş uzatırdım. O her seferinde:

— Az bu kadar, derdi. Üşendim mi köklemeye?

— Yeter, diyecek olurdum.

Elinin tersiyle çevirirdi beni:

— Siz kalabalıksınız. Verdiğin para da çok. Git bu kadar daha kökle.

Az sonra ben kapıdan çıkarken:

— Selâm söyle annene, diye seslenirdi. Her seferinde para göndermesin. Bu kadar senelik komşuyuz.

Sonra daha yakınımızda, İsmet Abla ile annesi. Saçları, kirpikleri güneşten sararmış, bir haziran görünüşü gibi hatırımda kalan İsmet abla ile annesi komşulardan dönüp de yataklarına çekilince, saklandığı yerden çıkıp kızcağıza saldırmış derlerdi. İsmet abla varmak istemiyordu adama. Söz kesen kendisi değil, yakınlarıydı.

İsmet ablayı göremedim bir daha. Bana onun hastahaneye kaldırılırken kan kaybından yolda öldüğünü yıllarca söylemediler. Yıllarca taşlıklarda, mutfak kö-

şelerinde duran küplerin arkasında, eli bıçaklı kaatiller saklıdır sandım. İsmet ablanın, gecenin içinde, bütün sokağı ayağa kaldıran «yetişin, yandım!» diye dağılan sesi yıllarca kulaklarımdan gitmedi.

Bizim tenha sokağımızın öteki komşularından da buna benzer kısa karşılaşmalar kalmış hatırımda. Ne fena; aşağı yukarı bizim sokağın insanlarından benim bütün bildiğim bu kadar. Hikâye mi arıyorsun dünyada? Al, işte! Burnunun dibinde. Şu sokağın içinden gözüne ilk ilişen evi seç. Yeter ki, gönlünde o evin insanlarını tanımak isteyecek merakın olsun! Ne işin var uzaklarda?

Evet, işte bu sokaktan başlamalı. Bir zaman benim bütün dünyam bu penceresinden baktığım evden ibaretti. Bir yaşa gelince bu evin kapısından sokağa çıktım. Üç dört ev ötedeki boş arsada çocuklarının oyunlarına katıldım. Sonra, sokaktan ilçenin ana caddesine, başka sokaklarına, günü gelince de ilçeden ile, oradan başka illere...

Okullarda, yolculuklarda, kahvelerde, sokaklarda, devlet dairelerinde, kışlalarda, hastanelerde, bir yığın insan içine karıştım şimdiye kadar. Bir kısmı bizim sokağın insanları gibi yarım yamalak hatırımda. Çoğu ile karşılaşınca, adını unuttuğumu anlamasın diye ne yapacağımı şaşırıyorum.

Bir yerde, bir sokakta doya doya kalamıyor ki insan. Daha etrafımda ne var demeye kalmadan, bakıyorsunuz gününüz dolmuş, başka bir eve, başka bir sokağa taşmıyorsunuz. Yahut bahtınıza, başka bir şehrin yolu görünüyor. Yoksa insan, doğru dürüst etrafını tanımaya kalksa, bir eve, bir sokağa eminim ki, ömrü ancak yeter.

Bir saat sonra yola çıkacağım. Neredeyse aşağıdan bizimkiler seslenecekler. Bu gelişimde baba evimde bir ay ancak kalabildim. O da nasıl geçti. Yeni makinisti,

Melâhat ablaların evini satın alanları, Hatice ninenin oğlu ile gelinini, öteki komşularımızı, hiç değilse dört beş ay daha kalabilseydim, biraz olsun tanıyabilecektim. Bizim sokak durgun, sıkıcı gibi görünür tanımıyana. Eminim, benim canım hiç sıkılmazdı. Hem o vakit böyle yola çıkarken, hiç olmazsa aklım arkada kalmazdı!.

YAŞAR KEMAL

(1922)

YENİ TÜRK edebiyatının en ünlü roman, hikâye, röportaj yazarlarından. Adana'nın Osmaniye ilçesine bağlı Gökçeli (Hemite) köyünde doğdu. Dört yaşlarında babasını kaybetti. Üç ay kadar, köyüne iki saatlik uzaklığı bulunan Burhanlı İlkokulu'nda okudu (1931); Kadirli Cumhuriyet İlkokulu'ndan sonra (1938); girdiği Adana Birinci Ortaokulu'nu son sınıfta bırakmak zorunda kaldı. Adana'da inşaat kontrol memurluğu, ırgat kâtipliği, öğretmen vekilliği sünger avcılığı, pamuk tarlalarında ırgatlık, pirinç tarlalarında su bekçiliği, çiftliklerde kâtiplik, amelebaşılık, batozlarda ırgatlık, havagazı şirketinde memurluk gibi türlü işlere girip çıktı. En sonunda gazetecilikte karar kıldı; şimdi röportaj, senaryo çalışmalarının yanısıra hikâye, roman ve tiyatro yazarlığını sürdürmektedir. Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Başkanlığı'na seçildi (1974). Yaşar Kemal, Anadolu'yu, Anadolu insanının yaşantılarını folklor yüklü bir hava ile eserlerinde yansıtır. Okur yazar olmadan önceki saz şairlerinin, folklor araştırmalarının kırkı aşkın değişik işlerde çalışmasının, yaşadığı çevreleri çok kuvvetli bir gözlemle tanımasının etkileri yazılarında açıkça görülür. Konularını çoğunlukla Toros köylülerile Çukurova'nın toprakla uğraşanları, eski eşkiyalarla ağalar, yoksul köylülerle ırgatlar, uzun yıllar acı hayatlarını birlikte yaşadığı insanlar arasından alır. Toplumumuzun, insanlarımızın gerçeğine derinlemesine inen kişiliği olan bir sanat görüşünü savunur: «İnsan, kendine dönebildiği kadar insan ve yenidir. Toprağımızın seçkin bir kültürü var. İnsanlarımızın kişiliği var. Bu kültüre, bu kişiliğe yönelmek, edebiyatımıza çok şey kazandırır» inancındadır. Halk edebiyatımızın ağıt, türkü, tekerleme, atasözleriyle Toros efsanelerile deyişlerine dayalı zengin sözcüklü, kısa cümleli, kendine özgü canlı, diri, taptaze bir dili var. Yaşar Kemal; ilk önce folklor araştırmalarile yazı hayatına atılmış, şiirler yazmış; fıkra, röportaj, hikâye, roman, tiyatro

ve senaryolarile ününü sağlamıştır. Eserleri: **Çifte Çapa Manileri** (ilk folklor derlemesi, 1942); **Ağıtlar** (Adana Halkevi folklor yayını, 1943); bu sıralarda «Kemal Sadık Gökçeli» imzasile dergilerde çıkmış birçok şiirleri vardır. Cumhuriyet gazetesine girdikten sonra (1951) yazdığı «Dünyanın En Büyük Çiftliğinde Yedi gün adlı seri röportajı Gazeteciler Cemiyeti Armağanı'nı kazandı (1955). Bunlardan sonraki eserleri: Sarı Sıcak (hikâyeler, 1952); Yanan Ormanlarda Elli Gün (röportajlar, 1955); Teneke (roman, 1955); Çukurova Yana Yana (röportajlar, 1955); Çince'den Hintçe'ye kadar 26 dile çevrilen, 1923-1933 yılları arasında Toros dağlarında dolaşan yüzelliden fazla eşkiyadan birini, 30 yıl önceki yanık, himayesiz, perişan Çukurova'nın sert insanlarını anlatan İnce Memed (roman, 1956, 6. bs. 1967), Peri Bacaları (röportajlar, 1957); Namus Düşmanı (senaryo, 1957); Alageyik (senaryo, 1958); Karacaoğlan (senaryo, 1958); Orta Direk (roman, 1960); Taş Çatlasa (denemeler, 1961); Yer Demir Gök Bakır (roman, 1963); Bütün Hikâyeler (1967); Üç Anadolu Efsanesi (1967); Ölmez Otu (roman, 1969); İnce Memed (roman 2. cilt, 1969); Ağrı Dağı Efsanesi (roman, 1970); Binboğalar Efsanesi (1971); Bu Diyar Baştanbaşa (röportajlar, 1971); Demirciler Çarşısı Cinayeti (roman, 1973); Bir Bulut Kaynıyor (röportajlar, 1974); Baldaki Tuz (yazılar, 1974); Ağrı Dağı Efsanesi (oyun, 1974); Yusuf Yusufcuk (roman, 1975); Çocuklar İnsandır (kimsesiz çocukların yaşamı röportajlar, 1975); Yılanı Öldürseler (roman, 1976); Al Gözüm Seyreyle Salih (roman, 1976); Filler Sultanı ile Kırmızı Sakallı Topal Karınca (roman, 1977); Kuşlar da Gitti (uzun öykü, 1978); Deniz Küstü (roman, 1978); Kimsecik (roman, 1980); Ağacın Çürüğü (toplumsal düzyazılar, 1980).

AVCI

Hemite dağiyle Anavarza arası, geniş, düz bir ovadır. Savrun çayı Ceyhan üzerine tam Anavarza'nın dibinde karışır. Çayın Ceyhan'a karıştığı yerden ta Vayvaylı köyüne kadar bir sazlık uzanır: Ağcasaz, Hemite dağı, Anavarza, Vayvaylı arasına günün her vaktinde bir boz duman çöker. Daha doğrusu, incecik bir sis.. Ağcasaz'ın tam üstüne gelince sis kalınlaşır.. Sis gibi değil de bir dumanmış gibi tüter.

Ceyhan, Kesikkale'nin orada, ikinci bir gölcük yapar. Ceyhan suyuyla, bu gölcük arasında bir ada kalır. Dümdüz cilâlı mermer gibi düz. kapkara bir toprak parçasıdır bu. Kışın bu gölcüğün yüzü yaban ördekleriyle dopdolu olur. Suyun yüzü ördeğe keser.

Yollarda toz, diz boyudur. Toz kırmızı demir gibi yanar. Ağcasaz'ın kıyılarında taptaze, pırıl pırıl bir yeşil, serin sazlar vardır. Bu sazlara «berdi» derler, gök berdi... Berdinin kahverengi başağı suya doğru sarkar. Berdiden berdiye örümcek ağları gerilmiştir. Örümcek ağları yapış yapıştır. Ağların kalınlığı bir iplik kalınlığı kadardır. Her ağ, bir çarşaf büyüklüğündedir. Rüzgârda dalgalanır. Kopmaz. Sarıca arılar sazlara kocaman, yeşile çalan, gümüşü peteklerini asmışlardır. Her biri bir karınca gibi...

Ağcasaz'ın kıyısına ev kurulamaz. Kurulursa da burada insan yaşamaz. Sivrisineğin türlüsü... Zehirlisi, zehirsizi... Arı oğul verir gibi... Bütün gecede, her bir yanda arı oğul verir gibi... Zehirli sıtma birkaç gün içinde götürür adamı.. Ağcasaz'a yakın köyler de vardır. Ellisinden yukarı adam göremezsin.

* * *

Kalın, simsiyah kolları daima açıktı. Kış yaz öyle. Kış yaz çiftesini alır ağçasaz'a Ceyhan suyunun gölüne ava giderdi. Avdan bir hafta, iki hafta gelmediği de olurdu. En çok, kaybı üç hafta sürmüştü. Bir hafta, iki hafta sonra yüzü solgun, üstübaşı tepeden tırnağa çamura batmış olarak gelirdi. Karısı onu kapının önünde çırılçıplak soyduktan sonra içeri alırdı. Daha çamaşırlarını bile giymeden, çırılçıplak köşeye serilmekte olan yatağın başında dimdik durur, yatak serilince kendisini ölü gibi atar, hemencecik uyurdu. Kıpırdamadan bir gece iki gün böylece uyurdu. İkinci günün akşamında uyanır, gözlerini uzun uzun oğuşturur, sonra kalkar yemek yer, ondan sonra da tüfeğini temizlerdi.

Avdan gelmişti. Derin uykudaydı. Daha uyanmasına beş saat vardı. Kadın, yatağın başında döndü, kocasını iki elinden tutup oturttu. Bağıra bağıra: «Mustafa, Muslu, uyan! Çocuk ölüyor, uyan!» dedi.

Sonra hınçla elleri bıraktı. Muslu, ölü gibi yatağa düştü. Kadın çocuğun başına gelip oturdu. Yumulup, toprakta zangır zangır titremekte olan çocuğu yaşlı gözlerle seyretmiye başladı. Sonra ağlaması arttı. Sesi gittikçe bir çığlık halini aldı. Çocuğu topraktan kucağına alıp dışarı çıkardı. Dışarısı çatır çatır yanıyordu. Ortalığı kurşun gibi ağır, nefes aldırmıyan bir güneş çökmüştü. Güneş altında bir o yana, bir bu yana gitti. Sonra oradan oraya koşmaya başladı. Tarlaya gitmemiş bir iki kadın onu böyle deli gibi dönerken gördüler. Kolundan tutup içeri çektiler. Biraz öğütledikten sonra bırakıp gittiler. Gittiler. Gitmiye gitmezlerdi ya, köycülük hali bu, çok işleri vardı.

Kadın gene eskisi gibi ateşler içinde titreyen çocuğunu kucağına almış, öyle kalakaldı. Çocuğun sıcaklığı onu yakmıştı. Bir de dili damağı kurumuştu ki! Hışımla yerinden kalktı, geldi Muslu'yu ellerinden tutup var gücüyle çekti. Ağzını Muslu'nun kulağına koyup, olanca sesiyle bağırdı:

«Musluuu! Muslu! Musluu! Çocuk ölüyor, Muslu! Uyan, Muslu!»

Bir zaman öylece bağırdı. Sonra sesi yavaşladı. Sonra da kısıldı. Sonra kesik kesik başladı söylenmiye. Çocuğu minderin üstüne yatırmıştı. Saralılar nasıl titrer, ağızlarından nasıl salya akar, çocuk da böyleydi.

Kadın: «Bak Muslu,» diyordu, «Beni alırken, seni kuş sütüyle beslerim dediydin. Aylarca yıllarca yolumu beklediydin. Babam beni sana vermiyordu. Muslu. Ben babamı, evimi - barkımı, kardeşlerimi kodum, sana geldim. On beş yıl oldu anamın babamın yüzünü görmedim. Anam babam sensin, dedim. On beş yılın adı var, Muslu on beş yıldır sen av peşinde gezdin, çifti ben sür-

düm, harmanı ben dövdüm, pazara götürüp ben sattım. Sen on beş yıldır elini ılıktan soğuğa vurmadın. Her kahrı ben çektim. Bak, Muslu, şu ağarmış saçlarıma bak, ben böyle mi olacaktım bu yaşta? Bir güne bir gün de seni koyup gitmek aklıma gelmedi. Kış gecelerinde sen ördek peşindeyken, bir batağa saplanıp kalır deyi gözüme uyku girmedi. Sabahlaradek göz kırpmadan seni düşündüm, senin için ağladım.. Ya, Muslu. Süleyman'ım öldü. Ölüsünde bile bulunmadın, Derviş'im öldü, mezarını bile kazmadın. Tüfeğini aldın, çocuğun ölüsü daha yatakta soğumadan ava gittin. Gene bağrıma taş bastım. Muslu'nun canı sıkılmasın deyi bir gün olup bunları yüzüne vurmadım. Muslu, çocuk ölüyor. Uyan Muslu! Uyan da bana söyle: Ne yapayım, Muslu?»

Muslu yavaşçacık yatağa geri düştü. Kadın çocuğunun başına varıp gene eskisi gibi yumuldu. Sonra bir an geldi, çocuğun ağzı biraz daha köpüklendi, bundan sonra da birdenbire gerindi, sonra çözülüverdi. Süleyman'ın da ölümü aynen böyle olmuştu. Kadın kendini boylu boyunca çocuğun üstüne attı. Artık sesi çıkmıyor, gözlerinden yaş da akmıyordu. Köyde çocuğu kaldıracak, daha doğrusu anaya yardım edecek kimse yoktu. Akşam olunca tam zamanında Muslu uyandı. Gözlerini, uzun uzun oğuşturdu.

Kadın: «Muslu,» dedi. «Çocuk öldü, Muslu!»

Ama bunu korka korka söyledi. Muslu lâfı duymamış gibi, hiçbir şey olmamış gibi, kalktı, tüfeğini aldı, sildi, arkasına bakmadan yönünü Ağcasaz'a çevirip yola düştü. Kadın, hiçbir şey söylemedi. Olacağını biliyordu, bekliyordu zaten. Komşularından Ali Onbaşı, yani Sarı Ali, tarladan dönmüştü. Ona gitti:

«Ağam, Ali ağam, bizim çocuk öldü,» dedi, «ne yapsak ola?»

Ali yorgundu. Kalktı, öteki köylülere haber verdi.

Kadınlar ölüyü yıkamışlardı. Gecenin karanlığında çocuğu küçücük, karanlık bir mezara koydular.

Köylüler: «Aman,» diyorlardı, «koy git babanın evine, bu Muslu'dan sana hayır yok. Koy git.»

Bunu her gün söylüyorlardı ya, onun aldırdığı bile yoktu. Bir kulağından girip ötekinden çıkıyordu. Ama bu son söylenenler yüreğine demir gibi oturuverdi.

Sabaha kadar uyumadı, ölçtü biçti. Sabah olunca öte-berisini bohçasına koyup, on beş yıldır uğramadığı baba evinin yolunu tuttu.

Ceyhan suyunun adası, Ağcasaz'ın bataklığı... Muslu dert içinde döndü dolaştı. Eve geldi ki, ev bomboş. Bunu hiç beklemiyordu. Kurşunla vurulmuşa döndü. Kapının eşiğine yığılıp kaldı. Komşular kaldırıp bir yatağa yatırdılar.

* * *

Ağcasaz'ın kenarına hiç mi hiç ev kurulamaz, insan bir ayda sıtmadan öteki dünyayı boylar. Şimdiyedek hiç kimse de ev kurmamıştır.

Şimdi Ağcasaz'ın gün doğuya düşen kıyısında küçük bir huğ vardır. Huğun yanı-yönü ördek, kaz, toy, bıldırcın, daha bilmem ne cins kuşların tüyleriyle doludur. Tüyler çalılara takılmıştır.

Hamite dağiyle Anavarza arası geniş bir düzlüktür. Bu düzlükte on beş yirmi kadar köy vardır. İşte bu arada tüfeği sırtında çamura batmış, saçı sakalına karışmış bir adam köylülere yıllardır, vurduğu av hayvanlarını satar. Bu, Muslu'dur.

ZEYYAT SELİMOĞLU
(1922)

DENİZCİLİĞİMİZİN canlı yaşantısını yansıtan günümüz hikayecisi. İstanbul'da doğdu. Denizci bir ailenin çocuğudur. Alman Lisesi (1944), İstanbul Hukuk Fakültesi (1952) öğrenimlerinden sonra, Türk Şilepçilik Şirketinde armatörlük, avukatlık yaptı. Bugün, kendini tümüyle hikâyelerine, çeviri işlerine vermiş bulunmakta ve şöyle demektedir. «Avukatlık, armatörlük benim işim değildi. Hikâye yazarlığı ve çevirmenliğin daha bir işim olduğuna inanıyorum. Buna imkân bulabildiğime memnunu.» Zeyyat Selimoğlu; çoğunlukla gerçek kişilerle günümüz denizciliğini kendine özgün, içten, renkli, rahat bir anlatımla yansıtmağa çalışır. Yer yer şiirli bir dille, yakından tanıdığı deniz insanlarımızın iç ve dış dünyalarını, ayrı ayrı hikâyelerile yenibaştan, yaşatır. Başlıca eserleri: Rize'nin Köylerinden (Cumhuriyet gazetesinin Yunus Nadi Yarışması'nda 1949 - 1950 birincilik ödülünü kazandı); Kavganın Sonu ve Başı (hikâyeler, 1955); Direğin Tepesindeki Adam (hikâyeler, 1969); Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazandı, 1970); Kıçüstünde Toplantı (hikâyeler, 1971); Koca Denizde İki Nokta (TRT Radyo Oyunları Başarı Ödülü'nü aldı (1971). Çevirileri: Sayın Başkan (1976 Nobel Edebiyat ödülünü kazanan Guatemalalı romancı Asturias'ın romanı); Bir Maskenin İtirafları, Dalgaların Sesi (Japon yazarı Yukio Mişima'nın romanları); Âdemoğlu Neredeydin? (1972 Nobel Edebiyat Ödülü'nü alan Alman romancısı Heinrich Böll'den çeviri); Koca Denizde İki Nokta (hikâyeler, 1973); Türk Dil Kurumu'nun hikâye ödülünü kazandı, 1974); Karaya Vurdu Deniz (hikâyeler, 1975); Deprem (roman, 1976); Azizler Kampı (Taderuz Novakovski' den çeviri); Martılar Adası (çocuk romanı, 1979); Soyunanlar (hikâyeler, 1980).

NEFEL

— Torun, dedi eski kaptan, o torun, dedi, bıldırcın şu karşıdan gelecek.

Eliyle karşıları gösterdi, çok öteleri. Çocuk gözlerini kısıp baktı alacakaranlıkta. Baktı baktı, sisten pustan başka bir şey göremedi. Canı sıkıldı. Ardında durdukları nefelin ağı, deniz ile göğün bir parçasını bal peteği gibi kaplamıştı. Gün yakındı. Doğan günün yarı aydınlığı ağın ilmeklerini ortaya koyuyordu artık. Ama karanlık henüz tam çekilmemişti. Eski kaptan bir iki yürüdü, çakıl taşları gıcır gıcır gıcırdadı ayaklarının altında. Durunca, çakılların gıcırtısı da durdu. Kıyıya çarpan küçük dalgaların şıpırtısı kaldı yalnız. Eski kaptan, eğilip yere oturdu nefelin dibine, yerleşmek için bir iki kıpırdadı, çakıllar yeniden gıcırdadı altında. Cebinden paketini çıkarıp bir sigara aldı, dudaklarına iliştirdi, ardından teneke çakmağını çıkardı, çaktı, çakmağın üzerine eğilen yüzü alevin ışığında şöyle bir göründü. Şöyle böyle. Kemikli, çizgileri bol bir yüzdü, sakalı uzamıştı. Sigarayı tutuşturup bir iki soluk çekti. Birden, kuvvetli bir öksürüğe yakalandı. Öksürdü öksürdü. Sırtının kamburu çıktı öksürükten, sarsıldı, sarsılınca altındaki çakıllar yeniden gıcırdadı.

— Hay Allah kahretsun dedi, oksuruk...

Derin bir soluk aldı. İç geçirdi. Boğulur gibi:

— Bu nefeli, dedi, çimse kuramaz boyle!

Yeniden öksürdü. Ah etti, of etti, sustu gene. Torunu yaklaşıp yanına oturdu.

— Bıldırcın, diye sordu çocuk, nereden geliyor?

Eski kaptan eliyle gene karşıları, denizin ötelerini, gösterdi.

— Dedum ya, dedi, karşidan, denuzun otesindeçi yabanci memleçetten.

Çocuk çenesiyle ileriyi gösterdi.

— Denizi geçip mi gelir?

— Oyle ya.

— Hiç konmadan mı?

— Hiç konmadan.

— Yorulmaz mı?

— Yorulur.

Çocuk bir süre sustu, düşündü. Bir an, sessizlik büyüyüverdi yeniden, suyun şıpırtısından başka bir ses duyulmaz oldu. Nefelin iki direği arasına gerilmiş ağın ilmekleri daha bir açıkça görünüyordu artık. Gece geriliyordu. Sabahın ayazı keskindi. Sessizliği çocuk bozdu.

— Bıldırcın neden geliyor, diye sordu, neden olduğu yerde kalmıyor?

Eski kaptan, şöyle bir yan yan baktı torununun yüzüne.

— Açluktan, dedi, yokluktan. Açluk adami harekete ceçurur.

— Bıldırcın adam mıdır? diye sordu çocuk.

Eski kaptan duymamazlıktan geldi, bir karşılık vermedi.

— O memlekette yem yok mu? dedi çocuk.

— Var, dedi eski kaptan, var ama, hava kişlayip da kar yağinca bıldırcn aç kalur.

— O zaman harekete geçer, dedi çocuk.

Eski kaptan, sessizliği bozamıyacak içe dönük bir gülüşle güldü.

— Tamam işte, dedi, oğrendun şimdi.

Eski kaptan, doğruldu ,oturduğu yerden kalktı, ayaklarının altındaki çakıllar yeniden gıcırdadı. İki elini beline dayayıp bir gerindi, nefele yaklaştı, nefelin yakındaki direğini yoklayıp sağlamlığını bir denedi şöyle, ağın gerginliğini denedi, elini okşar gibi ağın üzerinden geçirdi, bıldırcın uçuşu yüksekliğindeki ağın üzerinden! Nefele bakarak:

— Bu nefeli, dedi, çimse kuramaz boyle!

Çocuk dedesinden yana döndü, sordu:

— Çok bıldırcın yakaladın mı bu nefelle sen?

— Çok, dedi eski kaptan.

— Ne zaman?

— Esçiden.

Çocuk sustu, düşündü.

— Bıldırcın ne zaman gelecek? dedi.

— Belli olmaz, dedi eski kaptan, ne var darlandun mi?

— Yok, dedi çocuk.

Eğilip yerden bir çakıl aldı, elinde bir tarttıktan sonra fırlatıp attı çakılı. Taş havada süzülüp az ötede denize düştü, cup diye bir ses çıkardı.

— Bıldırcın bu taş gibi, havada süzülüp de gelecek değil mi?

— Tipki oyle, dedi eski kaptan.

— Karşısında ağı görünce yol değiştirmez mi? diye sordu çocuk.

— Değişturemez, dedi eski kaptan.

— Neden?

— Bıldırcunun kuyrugi çok kisadur, dumen yapamaz. bodoslamadan ağa bindurur.

— Kaptansız gemi gibi mi?

— ...

— Bıldırcın kaptansız gemi gibi mi bindirir?

— Eski kaptan bir karşılık vermedi, nefele doğru ilerledi, torununa arkasını döndü, elleriyle ağı bir yoklayıp düzelttikten sonra iyice kıyıya yaklaştı, denize karşı durdu. Çocuk nefelin ardından baktı durdu dedesine. Dedesi ne yapacak diye baktı durdu. Nefelin ağı ardından bakıldı mı, dedesi küçücük parçalara ayrılmış gibi görünüyordu. Dedesi bir şey yapmıyor, denizin ötelerine, karşılara, çok ötelere, bıldırcının geleceği yerlere bakıyordu. Belki de gelen bıldırcını görmüştü de ondan bakıyordu böyle. Çocuk heyecanlandı, çakılları gıcırdatarak bir çırpıda dedesinin yanına ulaştı.

— Bıldırcın mı geliyor? diye bağırdı kendisini tutamayıp.

— Yok, dedi dedesi.

— Gelmiyor mu?

— Celmuyor, dedi eski kaptan.

Çocuk üzüldü, yerden bir taş daha alıp hızla fırlattı bütün kızmışlığı, bütün gücüyle.

— Sen, dedi eski kaptan, adam olamazsun boyle.

— Neden adam olmam?

— Beklemeyi bilmiyorsun, sabirli olmayi...

— Sen oldun mu adam?

— Elbette oldum.

— Ne zaman oldun?

— Esçiden.

— Adam olunca ne yaptın?

— Kaptan oldum.

— Ama gemin yok ki.

— Varidi.

— Ne zaman?

— Esçiden.

Çocuk omuz silker gibi sinirli bir hareket yaptı, geri döndü, çakılları hafiften gıcırdatarak nefelin yanına gitti, nefelin dibine oturdu. Az bir şey sonra eski kaptan da döndü kıyıdan, geldi torununun bir az ötesine yerleşti. Cebinden paketini çıkardı, bir sigara daha yaktı. Çocuk dedesinin sigara yakışını gözden geçirdi. ilk soluğu çekişini, dumanı ağzından burnundan üfürüşünü gözden geçirdi. Şöyle yandan dedesine bakıp:

— Sigara içersem adam olur muyum? dedi.

— Sigara içmekle adam olunmaz, dedi dedesi.

— Ama sen içiyorsun, dedi çocuk.

Eski kaptan hafiften öfkelendi, ters ters baktı elindeki sigaraya.

— Ben aluştuğum için içiyorum, dedi.

— Ben de alışırım, dedi çocuk.

— Adam olmak için işe yarar bir şey yapmali, diye sinirli sinirli söylendi eski kaptan.

Çocuk artık üstelemedi. Bir süre sustular. Havada dağılan sigara dumanı. Kıyıdaki suyun şapırtısı. Ağaran gün deniz ile göğü birbirinden iyice ayırdı, ufuk çizgisi iyice belirdi. Cetvelle çizilmiş gibi.

Çocuğun gözleri ufuk çizgisine takıldı kaldı, bir süre gözlerini hiç ayırmadı ufuktan, sonra yavaşça dedesinden yana döndü, korka korka sordu:

— Sen, dedi, geminle karşıdaki memlekete gittin mi hiç?

— Çok cittum, dedi eski kaptan, kaç sefer...

— Buradan görünmüyor, dedi, çocuk.

— Uzaktur, dedi eski kaptan, denizun otesinde.

— Ben de gitsem, dedi çocuk.

— Cidersun, dedi eski kaptan, adam olunca cidersun.

— Sen eskiden mi gidersin?

— Esçiden, dedi eski kaptan.

— Çok eskiden mi?

— Eh işte, epeyi.

— Şimdi gidemez misin gemin olsa?

— Cidemem.

— Neden?

— Yaşlandum artuk.

Çocuk durdu düşündü.

— Aklıma bir şey geldi, dedi.

— Ne celdi?

— Belki bıldırcın da yaşlanmıştır, ondan gelemiyor.

Eski kaptan yavaşçacık güldü, öyle hafiften ki, duyulmadı bile.

— Sen beklemeyi bilirsen bıldırcın gelir, dedi.

— Beklemeyi bilirsem adam da olur muyum? diye sordu çocuk.

— Olursun, dedi eski kaptan, torununa bakıp gülümsedi, eliyle saçlarını okşadı. Çocuk bağdaş kurup, oturduğu yere iyice yerleşti. Ellerini dizlerine götürdü, dizlerini tuttu, gözlerini iyice ufka dikti, öyle kaldı.

Eski kaptan şöyle bir davranıp, zar zor kalktı oturduğu yerden, gitti nefeli gözden geçirdi, ötesini berisini elledi, yokladı, baktı etti, kendi kendine söylenir gibi:

— Bu nefeli, dedi, çimse kuramaz boyle!

OKTAY AKBAL

(1923)

CUMHURİYET sonrası hikâye ve roman yazarı. İstanbul' da doğdu (20 Nisan). Babası, Avukat Salih Şahabettin Akbal' dır (1889 - 1935). İlköğretimini Kumkapı Lisesinde. yaptıktan sonra (1942), İstanbul Hukuk Hukuk Fakültesine devam etti (1944). İstanbul'da, Ankara'da Millî Eğitim Bakanlığı Tercüme Bürosu memurluğu (1947 - 1951) görevlerinde çalıştı. Sonra devamlı olarak Vatan gazetesi yazı kadrosuna geçti (1952 - 1967). Bugün, «Cumhuriyet» gazetesinde «Evet Hayır» başlığı altında fıkra; gazeteciliğinin yanısıra «Varlık» dergisinde günce'ler yazmaktadır. Oktay Akbal; hikâyelerinde, çoğunlukla, anılarını, bunalımlarını, bireysel yaşantılarını işler. «Edebiyatta iş bölümüne inanırım ben. Bir öykücü yazar, roman yazar, deneme yazar. Ama bir edebiyat tarihçisi, bir eleştirici, bir inceleyici değildir. Olmamalıdır da. Ne kadar bilgili, usta da olsa, doğru görmem bunu. Bir şair edebiyat öğretmeni, edebiyat profesörü de olsa, başka şairlerin şiirlerini «yansız» olarak inceleyemez. Sanatçının iç kişiliği engeldir buna» görüşünü savunur. Ve şöyle der: «Bir öykücü olarak aklımın erdiği, bildiğim tanıdığım konularda denemeler, fıkralar, yazdım, yazıyorum.» Oktay Akbal; kalıcı nitelikte gördüğü yazılarını kitap halinde yayınlamıştır. Eserlerinin en tanınmışları: Önce Ekmekler Bozuldu (hikâyeler, 1946); Aşksız İnsanlar (hikâyeler, 1949); Garipler Sokağı (roman, 1950); Gizli Oturum (oyun, Sartre'dan çeviri, 1950); Bizans Definesi (hikâyeler, 1953); Bulutun Rengi (hikâyeler, 1954); ilk iki kitabındaki hikâyelerin bir arada baskısından İkisi (1955); Veba (roman, Albert Camus'dan çeviri, 1955); Türk Dil Kurumu'nun 1958 Roman ödülünü kazanan Suçumuz İnsan Olmak (1957); Sait Faik 1959 Hikâye Armağanını kazanan Berber Aynası (hikâyeler, 1958); izlenimlerile anılarından doğan Şair Dostlarım (1964); İçimizdeki Şeytan (roman, Radiguet'den çeviri, 1965); Yalnızlık Bana Yasak (hikâyeler, 1967) Dondurmalı Sinema (hikâyeler, 1967); Çağdaş Dünya Edebiyatçılar Sözlüğü (de-

nemeler, 1968); Tarzan Öldü (1969), yılın en başarılı hikâye kitabı seçildi, 1970); Günlerde 1967 - 1969 (günceler, 1971); Yazmak, Yaşamak (denemeler, 1972); Anılarda Görmek (günceler, 1972); İstinye Suları (hikâyeler, 1973) Ölümsüz Oyun (denemeler, 1974); Yeryüzü Korkusu (günceler, 1974); İnsanlar Bir Ormandır (roman, 1975); Yeşil Eş (çocuk romanı, 1975); Atatürk Yaşadı mı (1975); Hiroşimalar Olmasın (1976); İlkyaz Devrimi (öyküler, 1977); Gençler Bize Bakıyor (eleştiriler, 1978); Karşı Kıyılar (öyküler, 1979); Yaşamı Yeniden Kurmak (yazılar, 1979); Geçmişin Kuşları (deneme, 1980); Hey Vapurlar, Trenler (hikâyeler 1981).

AKŞAM KUŞLARI

Adlarını bilmem o kuşların. Öğrenmek de istemedim. Akşam kuşları dedim onlara. Akşamı getiren kuşlar... Bir Beyoğlu akşamıdır. Sinemadan çıkmışım. Unutmuşum hemen filmi. Silinmiş belleğimden her şey. Filmden öncesi filmden sonra. Hepsi karışmış, yok etmiş birbirini. Boşalmışım, tükenmişim. Bir başkası olmuşum.

Derken onlar gelirler çığlık çığlığa. Bir kaçışmanın, bir kovalanmanın, nerden kopup nereye gidileceğini bilmemenin heyecanıyla... Yapıların üst katları doludur kuşlarla. Damlarda, pencerelerde, telefon tellerinde, ışıklı reklâmların tepesinde. Üstüste altalta bağrışırlar dakikalarca. Şaşırmışımdır hep. Nasıl da kimseler görmez onları! Geçip giderler kendi dünyalarına insanlar. Tepelerinde kaynaşan yüzlerce kuşun panik havasına aldırmadan...

Kendimiz için değil yaşantımız. Hep bir başkasıdır bizi gözleyen, ikinci, üçüncü, onuncu ben'ler vardır. Dalıp dalıp giderdim o saatlerde. İçimdeki kişilerin bitmezdi tartışması. Sinemadan ya da içkili bir gazinodan dönerdim. Sarhoştum azıcık. Gene de gidecektim, çalışacaktım geceyarısından sonra ikiye üçe dek. Çabuk, hızlı bir yaşam... Bir dolmuş bulmak. Otobüse, tünele koşmak. Sekizde gazetede olmalı. Radyoyu dinlemeli.

Ajansta ne var? Radyo gazetesi. Bültenler. Yazılışleri müdürüne görünmeden arka bölmeye, radyonun başına. Birtakım kâğıtlara makas atarak, çizerek. Süreyya çocuk doğuracak mı? Başbakan, İnönü'ye nasıl karşılık verdi? Sarıyer cinayetinin karanlık yönleri:

Birden gördüm o kuşları. Seslerinden geçilmiyordu gene. Bir dükkânın saçağı altında durdum. Bir süre baktım onlara. Üç, beş, on dakika. Ne de çoktular! Nerden geldiler. Nereye gidecekler! Nedir bu akşamın ilk karanlığındaki korkuları? Birden hepsi birer kişilik kazandı gözümde. Nereye gideceklerini bilmeyen insan sürülerine benziyorlardı. Bir savaştan kaçmışlardı. Çoluk çocuk yollara dökülerek. Ya da bir yangın kovmuş onları yerlerinden. Belki de bir deprem yurtlarından. Bir tanesi karşı mağazanın üstündeki penceredeydi. Yalnız başına. Dalmış gitmiş alttaki akışa. Ötekilere benzemiyordu hiç. Şair bir kuştu belki de. Neler duyuyor, neler anlıyordu kendince? Kendi cinsinden olanlar uzaktılar ondan. Pişmandı kuş doğduğuna. Birden bir kanat şıkırtısı oldu. Bütün kuşlar kalktılar bir kara bulut gibi caddenin üstünde taştılar. O da isteksiz, uydu ötekilere, en arkadan, gene yalnız, gene umutsuz açtı kanatlarını...

* * *

Mangalı hep korlu olurdu. Ne derdim ona? Nine babaanne...Hayır, hiçbir şey söylemezdim. Bilmiyorum ne dediğimi. Anne sözcüğü yoktu içinde muhakkak. Duymamıştı anne sözünü belki de ömrünce. Oğlu bile anne dememişti. Abla derdi babam öz anasına. Otururdu akşama dek alt katta, bahçeyle bir odasında. Koca bir sedir, yerde kalın bir minder, bir gömme dolap. Soba yoktu odada, mangal yetiyordu ona. Sigara dumanı. Mangala sürülmüş cezve. Kahveyle sigaraydı tutkusu. Hep beklerdi. Oğlu gelsin «Nasılsın abla?» desin. Abla kahve içip sigara tüttürerek günleri geçirirdi bek-

leyerek. Minderinde kedisi kucağında otururdu. Arasıra bir komşu hanım gelirdi. Kapanırlardı saatlerce. Geçmişlerini o odaya, o mangal başına getirirlerdi. Annem kendi işleriyle uğraşırdı üçüncü katta, pek az inerdi aşağıya. Babam sabahtan fırlar, gece, bazan geceyarısı dönerdi. Ağabeylerim günde bir kez ancak uğrarlardı odasına. Parasız kaldıklarında! Bir bendim o evrenin insanı. Nine bile demediğim ninemin yaşam yoldaşı.

Karlı günlerimi hatırlarım nedense. Ninemle ilgili anılarımda hep kar var. Kuşlar konardı karlı dallarına ağaçların. Kanat çırpınışlarıyla karları silkelerlerdi havaya. Pencereden bakardık onlara, hiç konuşmadan. Akşamüstüdür. Güneş surların üstünden çekilmiştir. Karanlık bizans çağı mağarasından çıkarak gelir sanırdım. Derken kuşlar iniverirlerdi bahçeye. Erik ağaçlarında konar konar kalkarlardı. Yüzlerce yüzlerce. Bazıları pencerenin önüne gelirdi. Bakarlardı bize. Biz de onlara. Bakışırdık anlamsızca. Bir tanesini tanırdım iyice. Bir kanadı ötekinden kısa bir kuş. Hiç uçmazdı sanki. Yürüyerek gidip gelirmiş gibi. Odamızın sıcaklığına bakardı hüzünle. İçeri mi girmek isterdi? Bir özlem vardı bakışlarında. Erişemeyeceği bir yaşam düşü. Bıraksak, mangalın başında yer alacaktı o da. Kedinin yanında. Hep yalnızdı. Yalnızlığı isterdi de. Başka bir kuş geldi mi yanına, hemen çeker giderdi. Öteki kuşlarsa bizi, odamızı, mangalımızı, mutluluğumuzu görmezlerdi bile. Doğradığımız ekmek parçalarını kapar kaçarlardı çabucak. Birden kahve taşardı. Küller uçuşurdu dört yana. Koşardım ninemden önce. Elim yanardı cezvenin kızışmış sapında. Sonra kucaklardı ninem beni, dizlerine oturturdu. Büyümüştüm oysa, gelecek yıl okula başlayacaktım. Alışmıştı herhalde koca çocuğun ağırlığına. Saatler geçirirdik nine torun başbaşa. Neler konuşurduk kimbilir. Tahta oyuncaklarımla evler kurardım onun için. Resimler yapardım renkli kalemler-

le. Sonra bir de bakardık akşam kuşları geceye kalmamış. Gitmişler evlerine. Öyle sanırım, evine giderdi herkes akşamları. Evli evine köylü köyüne, evi olmayan... Yoktu ama evi olmayan. Kuşların bile yuvaları vardı. Duvar oyukları, damlar, sur üstü direkler, minare şerefeleri...

* * *

Damlara bakan başka bir pencere... Önce tek bir kuş inerdi. Ekmek kırıntılarıydı belki de onu buraya çeken. Ama niye yalnız o da ötekiler değil? Pencereyi ardına kadar açardım bahar akşamlarında. Gider karyolaya uzanır, bir kitap alırdım elime. Kıpırdamazdım, arada bir bakardım belli etmeden. Gelirdi, pencerede dururdu biraz, sonra içeri sokardı başını, süzerdi her şeyi. Dışarda öteki kuşlar çığrışırlardı akşam serinliğinde. Nerdeyse gelecekti yanıma serüvenini anlatağında. Nerdeyse gelecekti yanıma serüvenini anlatacaktı. Gözgöze gelirdik. Beklerdim konuştu konuşacak diye. Bir konuşma, neler anlatmazdı! Bazı akşamlar yalnızlığımdan kopardım. Biri olurdu odamda. Yatakta uzanırdık dünyadan ayrı. Pencereler kapalı, perdeler inik. Ellerim dolaşırdı bir başka vücutta. Ama kuş gelmiştir derdim içimden. Pencere önündedir, ne yapar perdeleri örtük görünce. Anlamazdı insanların gizliliklerini. Sevişmek nedir bilmez değildi elbet. Göz önünde yaparlardı onlar bu işi. Öpüşmeleri ne uzun sürerdi. Sonra yumuşacık bir bütün oluverirlerdi rüzgârın, karın, güneşin altında, yağmurda bile. Bir kız okuluna bakardı bu pencere. Bazı günler öğleye dek önünde dururdum. Genç kızlar kara şortlarla beden eğitimine çıkarlardı. Yüzlerce karalı beyazlı bir eğip doğrulma. Yüzlerini seçerdim kızların. Bazan sınıflarda otururken de. İçlerinden birinin yüzünü belleğime iyice yerleştirirdim. Sokakta karşılaşsam tanıyayım diye. Ama okul dağılırken o yüzlerce kız arasında bulamazdım onu. Kuş-

lar yetişirdi o sırada. Ufuklardan beliriverir, dolarlardı okulun damına, pencere önlerine. Gene çığlık çığlığa. Gene bir yangından, bir düşmandan kaçarcasına... Işıkları yeni yanmış sınıflardaki kızları seyrederlerdi. Dalıp giderdim onlara. Kuş olmak iyi miydi? Hani insanlar bir daha dünyaya gelirlerse insandışı bir yaratık olacaklarmış. Kuş olmalıydım ben. Bir akşam kuşu. Özgürlüğü güzeldi onların. Sürü yasasına uymak olmasa hele. Sürü bir yere gidince ben de gitmesem. Kuşlardan biri tanıdık gelirdi, o kızları seyretmek istercesine ikide bir damdan pencereye pencereden dama gidip gelenini. Belki de çapkın biriydi ilk dünyaya gelişinde. Şu durmaksızın oradan oraya uçup giden de sıkıntılının biri. Kendimi toparlardım birden. Akşam kuşları bir okyanus dalgası gürültüsüyle havalanırlardı. Bir teki bile kalmazdı ortada...

* * *

Akşamlar inmezdi kuşlar olmasa. O adsız kuşlar! Nerden gelip nereye gittiği bilinmeyen... Bakıyorum penceremden. Kaplayıvermişler dört yanı göz alabildiğince. Şu anda her yerde bu kuşlar mı var? Burda, başka kentte, çocukluğun, gençliğin anılarında? Yoksa ben nerdeysem ordalar mı yalnız? Benim gecelerimi onlar mı indirir? Benim olduğum yere mi koşarlar sürülerle? Hele o yalnızları, boynu bükükleri, kanadı kopukları, o insanlara yaklaşmak isteyenleri!

Az önce bomboştu bahçe. Şimdi her yanda onlar var gene. Kimseler görmüyor onları. Bir benim akşam kuşlarının varlığını bilen, duyan. İşte balkondalar, güllerin altındalar, çimenlerin üstündeler, ağaçların dallarında, damlarda, telefon tellerinde, bacalarda, antenlerde... Çocukluğumun pencerelerine gelip karları silkeleyeni, batı kentlerinde sevişmelerime tanık olanları, gemile-

rimle, uçaklarımla, düşlerimle yarışanları... Ölmezler o kuşlar. Ne zaman yalnızsam, sıkıntılıysam, bunalmışsam bilirler bir anda beliriverirler gökyüzünde. Çığlıkları, korkuları, anlaşılmaz kaçışlarıyla ortak olurlar korkuma, yalnızlığıma, anlaşılır kaçış isteklerime. Geçmişten gelirler ölmeden. Gene dönerler geçmişe ölmeden. Geliyor bir tanesi, penceremin önüne. Hüzünlü bakışlarıyla yaşamın boşluğunu duyarak. Derken sessizce bir gürültü. Kaçıp gidiyorlar geldikleri yerlere doğru. Kim oldukları bilinmeyen, nerden geldikleri, ne istedikleri anlaşılmayan o adsız kuşlar, akşamları yeryüzüne indiren dost düşman kuşlar ..

MUZAFFER HACIHASANOĞLU
(1924)

HİKÂYECİ ve romancı. Çankırı'da doğdu. Kalecik'te ilköğrenim (1936), Ankara Gazi Lisesi'nde ortaöğrenim gördükten sonra (1941), Ankara Tıp Fakültesini bitirdi (1948) Hükûmet doktoru olarak Çubuk, Oğuzeli, Kilis, Şabanözü bölgelerinde görev aldı (1948-1953). İç Hastalıkları asistanlığile Ankara İşçi Sigortaları Hastanesinde bulundu (1953-1958). Tosya Devlet Hastanesi (1958-1961), Ayvalık Sağlık Merkezi (1962-1964) doktorluğundan İşçi Sigortaları Sağlık Başkanlığına geçti (1965). Malatya Sosyal Sigortalar Hastanesinde İç Hastalıkları uzmanıdır bugün. ★ Muzaffer Hacıhasanoğlu; doktorluğunun verdiği, çok kişiyi yakından tanıma, sorunlarına içtenlikle eğilebilme, herkesle konuşma zorunda olma, halkın içine iyice girme olanaklarile gözlem gücünden yararlanarak hikâyelerile romanlarını kaleme almakta. Hayatta olağanüstü şeylerin sanıldığından daha az olduğuna inandığı için, hikâyelerinde işlediği kişilerin yaşantılarına önemli olmıyan bir anda girip, yine önemli olmıyan bir anda çıkar. Hikâyenin mutlaka bir darbe ile bitmesini koşul tanımaz. «Yazılarımda hayatın etkisi çoktur diyeceğim, çünkü hikâyelerim, kişilerim gözlemlerime dayanır. Onlar oldukları gibi mi girerler hikâyelerime: hayır, bir gözlemdeki kişinin hareketi, bir başka gözlemdeki kişinin konuşmasiyle birleşir, çeşitli birleşmelerin meydana getirdiği kişiler, olaylar çıkar ortaya. Gerçeğin bir parçası onlardadır yine» görüşündedir. Muzaffer Doluca imzalı şiirlerile Büyük Doğu (1943), İstanbul (1944-1946) dergilerinde görüldükten sonra (1947), Varlık, Türk Dili, Yansıma dergilerile Vatan, Dünya Akşam, Cumhuriyet, Yenigün, Milliyet gazetelerinde yayımlanan hikâye, roman, makale, deneme, kitap tanıtma yazılarile iyice tanınır. Başlıca eserleri: Bir Tesbih Tanesi (hikâyeler, 1951); Bu Dağın Ardı (hikâyeler, 1954). Tefrika edilen romanları: «Evlerde Sevgi Yoktu», «Kasaba Kadınları», Emin Efendi», «Tadsız Dünya»; Yolculuk (oyun, 1975); Eller (hikâyeler, 1979; Türk Dil Kurumu Ödülünü kazandı, 1980).

Nasıl da yürür hızlı hızlı, şaşar kalır insan. «Bastı gaza Topal Karga» derim ben. Koltuk değneklerini o denli ustaca kullanır karşısındakiler izleyemez. Sağ kalçasının biraz altından kesilmiştir bacağı. Hangi saatlerde nerede bulunacağını düzenlemiştir. Oturur ya da koltuk değneklerine dayanır ayakta, açar avcunu:

«Allah rızası için! Allah dert verip derman aratmasın... Gönlünüzden ne koparsa...»

Giderken de görürsünüz gelirken de; köşebaşını tutmuştur, kimseye kaptırmadıysa. Özellikle üstün tutar orayı. Oturduysa uzatmıştır koltuk değneklerini; korkarsınız çarpacağım diye. Pantolonunun kalçalarına gelen bölümüne deri yamattırmıştır. Ceketi yamalarla kaplı, yağ içindedir. Yüzü güneşten, rüzgârdan kavrulmuştur, yaşının gereği, buruşmuştur. Kolay değil yazın güneşi, kışın ayazı etkisini gösterecektir bu yüzün üstünde. Ağarmıştır saçları, kırpık bıyıkları. Doğru dürüst bakmaz yüzünüze. Bulanık bulanıktır gözleri. Acırdım ben; «O ne Topal Karga'dır ne Topal Karga! İçki, kumar, esrar, ne istersen var. Şuncacık çocukları götürür, oyun oynar, paralarını alır, günahı vebali söyleyenlere başka bir haltlar da karıştırırmış... Bir dostu da varmış...» dediler. Elim gitmedi ondan sonra cebime. Oysa o yine mırıl mırıl söyleniyordu durmadan. Ardımdan gelen bir ihtiyar avcuna attı sadakasını. Dönüp baktım, elleri var ya elleri benimkilerden daha güçlüydüler. «Dileneceğine çalışsa ya... Her işe ayak gerekmez. İstese pekâlâ çalışabilir.» Bakışından anladım. Çalışmıyorum işte! Sapasağlam adamlar çalışmadan, hiç çalışmadan sırtınızdan geçiniyorlar ya. Ben tek bacağımla mı çalışacağım. Ne doymaz başım var da uğraşacağım. Herkes bana bakıyor şükrediyor kendi haline. Hayatından bezmişlere umut veriyorum. «Allah beterinden saklasın!» diyorlar. İçlerinden dualarımın fay-

dasını görenler çıkıyor. Ortaokulun öğrencileri derse ya ya da imtihana girmeden önce bırakıyorlar hakkımı. Evde kalmış genç kurusu kızlar, onlar da çok merhametlidirler; görmeden geçmezler beni. Çirkin sanırlar kendilerini; Allahımın, gözel Allahımın yarattığı çirkin mi olurmuş... Bütün gönlümle dua ederim onlara tez elden koca bulsunlar diye. Sen de vermeyiver, eksik olsun seninki de. Bak bacım hiç ihmal eder mi beni. Şişman, nasıl da şişman, dizkapakları bükülmüş, zor yürüyor, kıpkırmızı yüzü, gözleri şiş şiş... Durdu merasimle. Çarını araladı, mantosunun cebinden para çantasını çıkarmaya çalıştı. Benden mi utanacak. Acıdığı belli bana. Hem de acınacak haldeyim, yalan mı? Bir lira attı mendilin üstüne. Ha bereket! Para veren altın bulsun... Şu pis karı da geldi yine alt başıma oturdu. Yanına da almış enciğini. Sümükleri ağzına giriyor. Ulan bu köşe iki kişiyi doyurur mu? Git sen de rızkını başka bir yerde ara! Orospuluk bunun yaptığı, hiç başka değil. Ben bunca yıldır bu işin içindeyim. Bir günden bir güne bir başkasının tuttuğu yerin yakınına oturmam. Sevaba girecek kul her yoldan geçer. Çalışsa ya... Çalışmıyor, işte o da çalışmıyor. Hemi de doğru ediyor. Bana çalışmıyor diyenler, hiç çalışmadan hepinizi soyup soğana çevirenlere bakın. Acıyanlar doyuruyor beni. Siz onlara acımıyorsunuz ya yine de veriyorsunuz paralarınızı. Sırtınızdan çarık gönü çıkarıyorlar hem de bağırtmadan. Hiç sesinizi çıkartmıyor, beni görüyorsunuz. Aha önümden beni bu duruma sokan herif geçiyor. Bak nasıl da görmezlikten geliyor. Ulan bu Allah'ın belâsı topal ölüp gitmedi de bir türlü. Nerden geçsem orda karşıma çıkıyor. Ben mi yaptım? Kaza kader... Yanıma geldiği gün yanında köyün kâhyası vardı. Onun yanında daha da biri duruyordu. «Ulan buda neyin nesi?» demeye kalmadı kâhya:

«Ağam» dedi, «bu garip bir iş arıyormuş. Ben de dedim ki bizim ağamız hayırsever bir adamdır. Varalım bir yanına, boş çevirmez bizi...»

«Ulan kodoş!» dedim, «Kim dedi Hasan Ağa aç it besliyormuş diye. Bir ben mi kaldım bu koskoca memlekette hayırsever? Kızılay ne güne duruyor...»

«Sen bilirsin ağam, sen bilirsin. Bizimki bir garibe yardım etmek...»

Bir yandan da bu topala bakıyordum. O zaman şimdikinin iki misli vardı tevatür etmeyim. Kolları, bacakları ipiri. Yanımda çalışanların üçüne dördüne bedeldi. Gözünü budaktan sakınmayacak birine benziyordu. Gözüm tutmuştu:

«Adın ne ulan!» dedim.

«Hüseyin derler ağam...» dedi.

«Ne iş gelir elinden?»

«Ne emridersen yaparım...»

«Rençberlikten anlar mısın? Çobanlık...»

«Sorulur mu ağam? İşimiz bu bizim...»

«Ya ne demeye dolaşırsın bu yazılarda? Asker kaçağı mısın? Kanun kaçağı mısın? Mutlak bir halt karıştırdın. Yalan mı kâhya? Başımıza belâ almayalım...»

«Yok ağam, yok, bizden sana bi kötülük gelemez. Biz bir felek vurgunuyuz. Terki diyar ettik bir kere...»

«Yoksa demeye ar ettiğin bir iş mi geldi başına?»

«Sorma gayrı ağa! Ya he de kalıyım ya yo de gideyim...»

Üstelemedim. Kaldı yanımda. Elinden her iş geliyordu. Yanımdaki ırgatlardan üçüne yol verdim. Ulan Hasan Ağa ben üç dört kişinin işini görmez miydim o zamanlar? Şimdi görmeyiveriyorsun. «Aslanım, Hüseyin'im» derdin bir iş gördüreceğin zaman. Çoğuncası da boktan işlere salardın beni. Köylü beni görünce korkar olmuştu. Sana karşı gelenleri alıverirdim ayaklarımın altına. Tarla sınırı geçmek, haksız yere su nöbeti almak, her türlü kötülük sendeydi. Şimdiki aklım olacaktı ki... Gücüm yetmez artık. İtlerine bir it daha katmıştın. Üç tane babayiğite yol verdin ben işleri ele alınca. Yaşar'ın durumu hiç gitmiyor gözümün önünden.

«Ağam» demişti, «biz sana ne yaptıkda yol veriyorsun bize...»

Kasılmıştın:

«Ulan, ben avara adam mı besleyecem? İş kalmadı size...» demiştin.

Yaşar, çıkını elinde, ters ters bakmıştı bana:

«Ulan Üso» demişti, «itliği iyi beceriyorsun. Bugün banaysa yarın sana... Ağa kapısı bu. İti eksik olmaz. Köylünün üstüne varma pek! Benden söylemesi...»

Bir gece traktörü sürüverdiler üstüme. Zor atmıştım kendimi yolun kıyısına. Aklım başımdan gitmiş, bilemiyorum gerisini. Hastanede açmıştım gözümü. Bomboştu bir yanım. «Ulan Üso» dedim, «Ufalmışım biraz». Ağladım, koskoca adam öyle bir ağladım ki, hemşire hanım bile dayanamadı, o da ağladı. Günlerce yattım. İlk günlerde nasıl da iyiydin. «Aslanım, Hüseyin'im, sen hiç meraklanma! Ben de Hasan Ağa'ysam, seni de oğlumdan ileri bilmişsem, ömrünün sonuna değin yokluk, yoksulluk görmeyeceksin demektir. Aksine bir iş yaparsam namertim, alçağım...» demiştin. Hemi de namertsin, hemi de alçaksın! Yine de göğsünü kabarta kabarta geziyorsun; yine Hasan Ağa diyorlar sana. Duydum yine kapılarında itlerin varmış. Sonra bir beş yüz lira göndermişin bana kâhyayla. Atıvermiştim buruşuk yüzüne. Kâhya:

«Dellenme!» demişti, «al nâmusunla! Bunu da bulamazsın. Ağa olduysa el oğlu tarladan altın mı topluyor? Gönlünden koptu, gönderdi.»

«Ben gidip kendisiyle görüşürüm...» demiştim. Geldi. Avludaki dutun gölgesine halıyı, kilimi, minderi serdirmiş, dostlarla bir iki tek atıyordum. Tapu Kadastro Memuru İsmet, Avukat Sacit, Bankası Rasim... Geldi, dikildi soframın karşısına. Koltuk değneklerine dayanıyordu.

«Ağa» dedi, «ben geldim...»

«Hoş gelmişin, sefa gelmişin...» dedim, «Geç içeriye de karnını doyur...»

«Karnım aç değil,» dedi, «Hani bir sözün vardı onu hatırlatmaya geldim.»

«Ne demişim ben?» dedim.

«Ne çabuk da unuttun aslanını...» dedi, «Hani ömrümün sonuna değin yokluk yoksulluk görmeyecektim ben, sen Hasan Ağa'ysan. Beş yüz lira göndermişin kâhya olacakla. Geri gönderdim, vermediyse iste... Buraya alçak mısın, değil misin anlamaya geldim. Cevap ver!»

Şaşırdım. Konuklarım da şaşırdılar.

«Ne konuşuyorsun sen?» dedim, «Demedim öyle bir şey ben. Ne yapalım? Benim ne suçum var? Gözünün önüne baksaydın da çıkmasaydın traktörün önüne? Bas git! Konuklarım var şimdi, yoksa kırardım bir yanını da ben... Yüz verdik ayıya, geldi sıçtı halıya...»

Gözlerini öyle açtı, öyle açtı, korktum.

«Alçaksın!» dedi, «Hemi de nâmertsin!»

Sonra döndü, seke seke gitti. Alçaksın, nâmussuzsun! Bakamıyorsun yüzüme, alnının lekesiyim. Belki geceleri uykunu bölüyorumdur. İyi uyuyorum sen hiç meraklanma! Bir de şehre inince rastlamasam sana... Kente geldim. Sığındım bir han köşesine. «Kâhyanınhakkı varmış, o beş yüzü alsaydım hiç olmazsa... Ne demişler, domuzdan bir kıl koparsan kârdır demişler...» dedim. Çay, peynir, ekmek. Bir sıcak yemek görmüyordu kursağım. Güçlü ellerim kaybedecekti gücünü. Hancıya ellerimle görülecek bir iş buluvermesini söyledim. «Bak Üso kardaş» dedi, «iş bulmaya çalışırım ya, bizim memlekette iyiliksever, adamın elinden tutan adam kalmadı desem yeri var. Sapasağlam adamlar bile boş geziyorlar. Hem bilirsin aza noksanlığını uğursuz sayarlar buralarda, 'kelden, körden, topaldan sakın!' derler...» dedi. Ben anadan doğma sakat değildim. Herifler bile bile üzerime traktör sürmüşlerdi. Kim olduklarını gören bilen de çıkmamıştı. «Ben anadan doğma sakat de-

ğilim. Görünür görünmez kaza...» dedim. Başını salladı hancı. İyi adamdı. Demirci Ali Usta'nın yanında iş buldu. Körüğe yardım ediyordum, çekiç sallıyordum. Bir gece yangın çıktı dükkânında. Benden bildi. Sigaramı hiç yere atmazdım oysa. Uğursuzluğuma verdi. Bir kez bir söylenti çıkmayagörsün bir daha kim iş verir. Düşünüp duruyordum sobanın başında. Dışarda ayaz vardı. Akyazılı Murat derler gençten bir oğlan:

«Ne düşünüyorsun Üso?» dedi.

«Murat kardaş» dedim, «ben düşünmeyim de kim düşünsün? İşim yok, gücüm yok. Para yok, pul yok... Koca gövde ne hale geldim, görüyorsun...»

«Seninki de dert mi?» dedi, «Senin yerinde olsam yirmi beş, otuz liraya para demem...»

«İş yok ki...» dedim.

«Sana işin gereği yok!» dedi, «Bir köşeye oturacak, açacaksın elini... Tamam mı? Herkes sağlam kolunu kırdırıyor, çolak olmak için. Seninkiyse koskoca bir bacak noksanı... Akar para. Bizim köylüler çocukları toplayıp götürüyorlar İstanbul'a, kırıyorlar kollarını, bacaklarını, oturtuyorlar birer köşebaşına.»

«Olmaz!» dedim. «El açamam ben...»

«Delisin!» dedi. «Utanacak ne var? Kimsenin bir şeyini çalmayacaksın ki... Gönül rızasıyle, içlerinden gelerek verecekler sana. Ar edecek ne var? Aç kalırsan daha mı iyi? Bak ben sapasağlamım, iş bulamıyorum. İşçi Bulma Kurumundaki memurların burnu Kaf dağında... Alaman'a yazıldım, ordan da bir haber yok... Hele bir düşün!»

«Yapamam ben...» dedim.

«Yaparsın...» dedi, «Benim bir hemşerim var, Kör Rıza; o seni alıştırır. Ben götüreyim yanına...»

Zor geldi ki ne zor geldi. Demek bu hallere de düşecektim. Açlıktan karnım kazınıyordu. Gece bir o yana bir bu yana dönmeden uyuyamadım. Gözümü kapatıyorum bir avuç çıkıyor karşıma. Sabah kalktığımda

başım dönüyordu, kazınıyordu karnım. Murat urganını almış handan çıkıyordu. Seslendim:

«Murat kardaş!»

«Buyur Üso Dayı» dedi, «Bir zorun mu var?»

«Götür beni Kör Rıza'nın yanına...» dedim.

Güldü, «Dediğime geldin.» der gibi. Kör Rıza ufak tefek bir adamdı. Geleni geçeni farkedebiliyordu ancak. Sesten çok iyi alıyordu. Murat'ın yanına gelişini ayak seslerinden anladı:

«Ulan Murat, sen misin?» dedi.

«He ya Rıza Dayı» dedi Murat, «Sana bir arkadaş getirdim. Garibe öğretiver bu işin yollarını. Bir bacağı yok. Almıyorlar bir işe.»

Görüyormuş gibi doğrulttu kafasını; bir Murat'dan yana, bir benden yana çevirdi:

«Murat yeğenim» dedi, «ula ben bu işi her gelene öğretirsem bana ekmek kalmaz...»

«Allah herkesin rızkını verir be Rıza Dayı...» dedi Murat.

«Senin hatırın var Murat, otursun yanıma, baksın bana dediklerime kulak versin...»

Cami avlusuna yakındı oturduğumuz yer. Ben ondan beş adım öteye oturmuştum. Caddeden gelip geçenler vardı. Gözümün ucuyle baktım Kör Rıza'dan yana, ne yapıyorsa aynını yapmaya çaba harcayarak.

«Allah rızası için, Allah çoluğunu çocuğunu bağışlasın, dert yüzü görmeyesin...»

Ellerime baktım; kazma tutan, kürek tutan ellerim ne değin ufalmıştı. Kendimi göremiyordum; belki ben de masallardaki cücelere dönmüştüm. Gelip geçen tüm gözler üzerimdeydi sanki. Bir yaşlı adam para bıraktı avcuma. Para yaktı değdiği yeri. Sonraki paralarda duymadım o yanmayı. Avuçlarımın duyarlığı azaldı iyice. Gelene geçene bakamayan ben, para vermeden geçenlere küfredecek duruma geldim. Kurtulmuştum açlıktan. Kör Rıza ayrılmadan önce sıralamıştı

öğütlerini: «Bak Hüseyin Efendi» dedi, «dilenci dediğin tok bile olsa aç görünecek, anladın mı? Paran olsa bile taze elbise giymeyeceksin, anladın mı? Lokanta da neyi yemek yemeyeceksin, anladın mı? Sık sık yıkanmayacaksın, anladın mı? Sigara içmeyeceksin, içersen en adisini içeceksin, paran bile olsa, anladın mı? Kimseye belli etmeyeceksin paran olduğunu, anladın mı? Söyle bakayım benim söylediklerimi.» Aynını dedim onun dediklerinin. Beğendi. Tam ayrılırken, «Haaa bak» dedi, «sen sen ol başka bir fıkaranın oturduğu yere yakın oturma!» Seke seke ayrıldım yamndan. Çoktandır görmüyorum. Öldü mü, kaldı mı, bilmiyorum. Handan ayrıldım. Dağın eteğinde bir göz bir eve yerleştim. İlkin kirayla oturuyordum; satın aldım sonra. Para elime geçmeye başlayınca sigaraya da alıştım içkiye de. İçki içtiğimi görmez kimse ,sigaramı alenî içerim. Tuttum Kör Rıza'nm sözünü; içmem «Doğu»dan başkasını. Hem ötekiler öksürtüyor.

«Allah rızası için, çoluğunun çocuğunun başı için!»

Oh be keyfe bak adamımda! Bir yandan sigarasını tüttürüyor, bir yandan da sürdürüyor işini.

«Bize de mi Üso Dayı?»

«Sen miydin yeğenim? Gayrı ihtiyarlıyoruz, gözümüz de seçmiyor iyice... N'apıyorsun? İş buldun mu?»

«Hep bildiğin gibi Üso Dayı... Sürtüyoruz. Eczanenin köşede bekliyoruz biri gözüne kestirecek de işe götürecek diye. Alamanya sıramıza da daha varmış... Âlem uyduruyor işini.»

«Allah deldiği deliği boş bırakmaz. Şükret yeğenim...»

«Bırak bize bu ağızları Üso Dayı! Sen başkalarına oku bu mavalları! Duyduğuma göre işi ilerletmişin. Günde bir yüzlüğe para demez diyorlar. Öyle mi? İleri geri konuşuyorlar senden için. İçiyor diyorlar, senden için. İçiyor diyorlar, onun bunun çocuğunu kandırıp ku-

mar oynuyor diyorlar. Bir de dostun varmış şişmanca. Çocuklara diyorlar...»

«Yalan! Murat yeğenim yalan! İftira ediyorlar. Ben fıkara bir adamım. Bilmezmiş gibi niye böyle söylüyorsun?»

«Günahı vebali söyleyenlerin boynuna... Bak Üso Dayı bugün yolsuz kaldım. Bir elli liralık ver de birkaç gün idare edelim.»

«Ben de o değin para ne gezer aslan yeğenim. Bilmezmiş gibi konuşursun...»

«Vallah versen iyi edersin Üso Dayı!»

«Sen şu okul duvarının ardına doğru git, ben geliyorum.»

Verdim elli lirayı. Hiç böyle bir şey yapmamıştı şimdiye değin. Alışırsa kötü. Bir de haraç vereceksin Üso. Vay başıma gelenler. Çocuklar kendileri sürtünüyorlardı oynayalım diye. Kılıç çekiyorduk duvar diplerinde. Bazen elim oralarına buralarına gidiveriyordu. Çoğuncası ütüyorlardı beni. Her seferinde «Gitmeyeceğim» diyor, duramıyordum sözümde. «Kazanırsın bu sefer...» diyor kandırıyorlardı beni. İçlerinde iki tanesi iri yarıydılar; korkuyordum onlardan. Gitmeyeceğim bir daha! Esma'ya gelince. Evi benim eve yakın. Bıngıl bıngıl bir kadın. Yüzüne bakılır, yemeği yenir. «Üso» dedi bir gün, «çamaşırın neyi varsa yıkanacak getir yıkayım...» Böylece tanıştık. Şöyle böyle diyorlar ondan için; desinler nikâhlayacak deyilim ya. Parayı veriyorum görüyor her türlü işimi. Bir yemek yapıyor ağızlara lâyık. Gecesi de gündüzünü aratmıyor. Bir kolları var pamuk gibi. Geçenlerde bir akşam eve dönüyordum, karanlıkta iyice yüzünü seçemediğim, bir delikanlı seslendi:

«Üso! Topal Karga!»

Durakladım. Topal Karga derler ardımdan. Yüzüme söylüyordu bu.

«Bana bak» dedi, «senden için Esma'nın evine girip çıkıyor diyorlar; doğru mu?»

Belli ki istemiyordu Esma'nın evine girip çıkmamı. Sustum.

Görmeyim bir daha seni oralarda! Bir bacağını da ben eline veririm. Anladın mı?»

Yarım bir adamım ben. İtiverse düşerim. Alır koltuk değneklerimi bir güzel döver beni.

«Kayıtsız ol...» dedim. Yürüdüm.

Ben kimsesiz bir kadınım komser bey, nerden bilirim kimin öldürdüğünü? Soracak başka kimse bulamadınız mı? Beraber mi yaşıyormuşuz? Yalan! Vallahi yalan! Yemek yapıverirdim, çamaşırını yıkardım arasıra. Ona mı kaldım ben? Garip bir adamdı. Kimseye bir zararı yoktu. Kime ne yapabilirdi bir bacağıyle? Taaa oralarda ne işi varmış? Benim dostlarım mı? Yalan, iftira... Konu komşu çekemezler beni, şişmanım, güzelim diye. Onlar gibi miyim? Yemesini içmesini bilirem ben. Kumar mı oynarmış Bana hiç söylemedi. Çok konuşmazdı Üso. Sarhoş olunca derinden bir «Of» çekerdi. Beraber mi içermişiz? Yalan! Ben ağzıma koymam. Demek başına taşla vurmuşlar, arka itivermişler... Fıkara Üso! Topal Kargası memleketin... Koca adam, dertlendi mi hüngür hüngür ağlardı komser bey. «Esma» derdi, «Ben bu hallere düşecek adam mıydım? Sebeb olanın gözü kör olsun! İnsanoğlunun insaniyetliği günden güne tükeniyor. Düşmeyegör vuran vurana! Hökümat hökümat olmalı, halk halk olmalı, tutmalı düşenin elinden el açtırmamalı! Sebeb olanların...». Dayanamazdım ağlamasına, ben de ağlardım. Vay garip Üso vay!

TALİP APAYDIN
(1926)

ANADOLU köy edebiyatımızın şair ve yazarı. Polatlı'nın Ömerler Köyünde doğdu. Beypazarı İlkokulu, Çifteler Köy Enstitüsü, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü öğrenimlerinden sonra (1946), köy okullarında öğretmenlik yaptı. Gazi Eğitim Enstitüsü'nü bitirdi; ortaokul müzik öğretmenliklerinde bulundu. «İlk yazım ilkokulun beşinci sınıfında iken «Amaç» adlı el yazması duvar gazetesinde çıkmıştı» diyor. «O günden beri içimde yazı yazma arzusu duydum... Bende asıl şuurlu şiir ve edebiyat sevgisi 1945 yılında Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nün ikinci sınıfında iken başlamıştır.» Talip Apaydın, Amasya Kız Öğretmen Okulu Müzik Öğretmenliği yaptı. Talip Apaydın; gerçeklere dayanan, nesnel düşünceli köy edebiyatı akımına bağlı, köy hayatımızı değişik açılardan derinlemesine duyar. «Yeni şiir şekil şiiri değildir. Mısra yapısından çok, şiirin bütünü esastır. Bu bütünlük okuyucudan şimdiye kadarkilerden başka bir tad bırakmıyorsa şiir başarılı olmuştur... Kendi konularımı, yani bana fevkalâdelik veren şeyleri başkasına benzetmemeğe dikkat ederek, içimden geldiği gibi ve en rahat edeceğim şekilde söylerim... Tarz bakımından sanatçı kendisini içinden gelen sese bırakmalıdır derim... Şiirin yanında hikâye sanatına okul sırasından beri yakın ilgi duydum.» Şiirlerile hikâyelerinde de Anadolu'nun, köylerimizin kaderini; içli, sevgi dolu özünü dile getirmek ister. Talip Apaydın, şiir, hikâye, köy notları, roman, oyun türlerinde eserler verdi. Yazılarının çıktığı dergiler: Yücel (1946), Varlık (1947), Edebiyat Dünyası (1948 - 1949); Fikirler (İzmir, 1948 - 1950), Yeditepe (1950), (1952). Kitap olarak çıkan eserleri. Bozkırda Geçen Günler (köy notları, 1952); Susuzluk (şiirler, 1956); Sarı Traktör (roman, 1958); Yarbükü (roman, 1959); Emmioğlu (roman, 1961); Ortakçılar (roman, 1964); Ferhat ile Şirin (halk romanı, 1965); Bir Yol (oyun, 4 perde, 1966); Toprağa Basınca (çocuk romanı, 1966); Doğan Kardeş Çocuk Romanı, 1964 Armağanında

beşbin liralık üçüncü ödülü kazandı); Ateş Düşünce (hikâyeler, 1967); Karanlığın Kuvveti (Köy Enstitüleri anıları, 1967); Define (roman, 1970); Yapılar Yapılırken ve Otobüs Yarışı (TRT Radyo oyunları 1970 Başarı Armağanı'nı kazandı (1970); Ortakçının Oğlu (roman, 1974); Koca Taş (hikâyeler, 1974); Tütün Yorgunu (roman, 1975; Madaralı Roman Armağanı'nı kazandı, 1976); Vatan Dediler (roman, 1976); Soydan Efendi (oyun, 1976); Yoz Davar (roman, 1976); Yolun Kıyısındaki Adam (öyküler, 1979).

LEKE

Detroit şehrinin merkezinde on sekiz katlı bir bina. Binanın onuncu katında oto lastik fabrikası sahibi Mr. Colling'in bürosu. Büroda koltuklar, halılar, açılır kapanır masalar, iç içe odalarda en pahalı cinsten eşyalar.

Mr. Colling ayaklarını karşıdaki koltuğa uzatmış, hem viskisini yudumluyor, hem de televizyonda bir reklâm programı seyrediyor. Kendi fabrikasının imalatı olan yeni seri bir lâstiğin reklâmı yapılacak. Onu bekliyor.

Karşı duvardaki saata bakıyor, vakit tamam. İnce uzun bardaktan bir yudum daha alıyor.

Ekranda binlerce otomobil lâstiği yuvarlana yuvarlana gelmeye başladılar. Geldikçe büyüdüler. Birisi şıp diye durdu. Şoför kılıklı bir adam çıktı;

— Bunu seçtim, dedi. Çünkü Colling fabrikalarının imal ettiği lâstik en sağlamdır!

Bir tın sesi duyuldu. Sonra ekrandaki görüntü değişti.

Diafonda, çocuksu bir bayan sesi,

— Nasıl Mr. Colling beğendiniz mi? diye sordu.

Mr. Colling düğmeye basıp,

— Good, dedi kısaca. Bir yudum daha içti. Altın çerçeveli gözlüğünün gerisinde mavi gözleri kurnaz kurnaz düşünüyorlardı.

Diafondaki çocuksu ses:

— Mr. Colling, dedi. Terziniz geldi.

— Hımm, buyursun.

Terzi, şişman, girgin bir adamdı. Koltuğuna kıstırdığı sekiz on takımlık kumaşlarla büroya daldı.

— Mr. Colling, dedi. Çok güzel kumaşlarım geldi. Şahane. Size ayırmadan edemedim. Anadolu yününden, Mançester dokuması. Şunlara bakın...

Masanın üstüne serdi. Türlü renkte ağır kumaşlar ığıl ığıl sarktılar aşağı. Yalap yalap parlıyorlardı.

— Hımm. Good.

— Kaç takım dikeyim Mr. Colling? Hangilerini seçersiniz? Hepsi de çok güzel.

Mr. Colling baktı. Eliyle yokladı.

— Beş takım dik. Yakında Paris'e gideceğim. Oradan da alırım.

— Ama Mr. Colling, bunları kaçırmayın. Paris'ten de alın, zararı yok. Ama hazır elbise bizim dikişlerimizi tutmaz. Bilirsiniz.

Mr. Colling kararsız gözlerle baktı.

— Evde gardroplar dolu. Koyacak yer yok.

— O kolay. Söyliyelim, bir gardrop daha göndersinler. Bunları kaçırmayın.

Mr. Colling ne etmeli diye düşündü. Güzel giyinmeğe önem verirdi. Diafona gitti,

— Miss Jane, buraya gelin, dedi.

Sarı açlı, incecik sekreter içeri girdi.

— Bana kumaş seçin.

Kız kırıttı,

— Ben baktım Mr. Colling. Çok güzel kumaşlar. Şu size iyi gider. Şu da, şu da. Hele şu, kokteyl elbisesi olur. Şu mevsimlik, spor. Şu da sizin sevdiğiniz bir renk. Şu da...

— Yani hepsini mi diktireyim?

— Zaten ben seçip getirdim Mr. Colling. Hepsini size dikmeye kararlıyım. Böylesi bir daha gelmez.

Mr. Colling güldü.

— Geçen mevsim de öyle dedin. Beş takım diktin.

— Ama bunlar başka. Bunlar nefis. Bakın...

— Peki. Dikin bakalım. Yalnız şu siyahı istemem. Onu ayırın. Siyahım çok.

— Aman Mr. Colling, asıl o güzel.

— Onu da diksin Mr. Colling. Siyah size çok yakışır.

— Öyle mi? Peki.

— Thank you.

Terzi kumaşları topladı. Yüzü parlıyordu.

— Yeni ölçü alacak mısınız?

— Alsın Mr. Colling. Kilonuz arttı.

— İki üç kilo bir şey.

— Olsun, almalıyım. Hem modada değişiklik var.

— Peki.

Ceketini çıkarıp kollarını açtı. Terzi kucaklıya kucaklıya ölçü aldı. Miss Jane rakamları bir kâğıda yazdı.

— Yakında Avrupa'ya uçacağım. Yetiştirirsen orada giyerim.

— Çalışırım Mr. Colling. Niçin gidiyorsunuz Avrupaya?

— İş toplantısı. Bir ortaklık kuruyoruz. Türkiye'de fabrika yapacağız.

— Çok güzel.

— Biraz da dinleneceğim. Yoruldum. Eski karım Liyon'da. Onu ziyaret edeceğim.

— Çok güzel. Güle güle gidin gelin.

— Mersi.

* * *

— Çok özür dilerim Mr. Colling. Görmeden oldu. Affedin ne olur?

— Zararı yok.

Mendilini çıkarıp ceketin yakasını silmeğe çalıştı.

— Aman efendim, biz silelim.

Garsonlar koşup sildiler. Fakat siyah kumaşta kokteyl lekesi kaldı.

Mr. Colling o gün huzursuz oldu. Karısiyle erkenden çıkıp gittiler. Otomobilde söylendi durdu;

— Dikkatsiz herifler! Zaten bu allahın belâsı yere ne zaman gitsem bir terslik çıkar. Nereden bulurlar bu kadar kaba herifleri bilmemki? Elbise önemli değil ama can sıkıntısı oldu. Eğlenemedik.

Karısı,

— İyi oldu sevgilim, dedi. Bir an önce evimize dönelim, başbaşa kalalım, daha iyi. Ben hoşlanmıyorum bu kalabalık yerlerden.

— Haklısın.

* * *

O akşam gardroba giren siyah elbise belki bir yıl oradan çıkamadı. Zaten birkaç defadan fazla giyilmemişti. Sonra bir bavula dolup, kullanılmış elbise mağazasına yollandı. Derken ütücüde temizlendi, ütülendi. Benzerleri ile birlikte doğruya doğru yola çıktı. Newyork'un Harlem'inde oturan, maldan anlar bir zenci beğendi onu. Zencinin adı Broyd'du. Bir salam fabrikasında çalışırdı. Haftada bir gün pazarları olmak üzere bir yıldan fazla giydi elbiseyi. Daha giyecekti ama yakasındaki kokteyl lekesi gittikçe belli olmağa başladı. Çıkarmağa çalıştı; çıkaramadı. Ne lekesi idi acaba? İlâç, sabun kâr etmiyordu. Zenci Broyd baktı olmayacak, pantolonu kendine alıkoydu, ceketi eski elbiseciye devretti.

O günlerde büyük bir şilep Newyork limanından Orta Doğuya doğru yola çıktı. Götürdüğü mallar arasında kullanılmış elbise balyaları da vardı. Anadolu yününden, Mançester dokuması, Detroit'lı terzinin makasından çıkma siyah elbise —ama yalnız ceketi— önce Hindistan'a gidecek balyaların arasına girmiş, sonra nasıl olduysa Orta Doğuya yönelmişti. Bir ay sonra Bey-

rut'ta karaya çıktı. Halep pazarında bir eskicinin omuzunda birkaç gün dolaştı. Gören «hay maşallah» çekiyordu kumaşa. İpekli gibi parlıyordu. Kurşun gibi de ağırdı. Ama fiatı fazla olduğu için kimse almağa yanaşmıyordu. Sonunda bir mahalle mescidinin imamı olan Hacı Habib uzun ve sıkı bir pazarlık yaptı, ceketi satın aldı. Tam bir yıl giydi. Onunla namaz kıldı. Oruç tuttu. Sıcak yaz günlerinde mescidin gölgesinde onunla yatıp uyudu. Daha da giyecekti, ama çok toz kapıyordu. Bir de yakasındaki leke iyice ağarmıştı. Üstelik tam o lekenin kıyısında ikinci bir leke de kendisi yaptı. Taze hurma yerken, ağzından hurma suyu akıttı. Toprakla sildi mildi, çıkmadı leke. Onun için gönlü geçti. Götürüp eskiciye sattı.

Öyle bir kumaştı ki hâlâ yepyeni duruyordu. Hiç bir yerinde delik yoktu. Kollarının ucu, düğme yerleri hafifçe ipliklenmişti, o kadar.

Kilisli bir kaçakçı ceketi Türkiye'ye geçirdi.

Geçenlerde gördüm, Amasya pazarında Taşova köylüğünden bir tütün ekicisi seksen lira verip ceketi satın aldı. Pazarlık yaparken köylüleri de yanındaydılar.

— Ulen Ali, dedi birisi, diken terzi tam sana göre dikmiş valla. Öyle oturdu üstüne.

Satıcı ise;

— Beş seneden az giyersen geri getir arkadaş, paranı vereceğim. Buna Suriye malı derler diye gofalıyordu.

MUZAFFER BUYRUKÇU
(1928)

HİKÂYECİ ve romancı. Niğde'nin Fertek köyünde doğdu. Bir yaşında iken, İstanbul'da bir fabrikada çalışan babasının yanına annesiyle birlikte geldi. Yalova'nın Koru köyüne yerleştiler. Bir taraftan tarlada çalışırken, diğer taraftan ayni köyün ilkokulunda okudu. Manisa'da bir yıl tarlalarda çalıştı. Tekrar Koru köyüne döndü. İlkokulu bitirince, Yenikapı Ortaokulu'na girdi. İkinci sınıftan sonra babasının kapıcı olarak çalıştığı «Son Telgraf» gazetesinde ona yardımcılık yaptı. İşte yazarların dünyasına girişi böyle başladı. İlk hikâyesi «Yıkılan Yuva» yayınlandı (1945). Pertevniyal Lisesini bitirmeden, Erzurum, Erzincan, Kayseri, Niğde bölgelerinde askerlik yaptı. İstanbul'a döndü (1951). Kalorifercilik, kâtiplik sonu, Toprak Mahsulleri Ofisine memur oldu; buradan emekliye ayrıldı (1970). ★ Muzaffer Buyrukçu; yaşadığı olayları etkileyici bir dille anlatan, otobiyografik bir hikâyecidir. Çoğunlukla kenar mahallelerde yaşıyan yoksulların, ezilen küçük insanların dar gelirli ailelerin dramını, gerçekçi bir gözlemle, psikolojik bir yöntemle yansıtır. «Hikâyelerimin temeli üzellikle; insanların kötülüğe karşı savaşıdır. Mutlaka bir soruna değinirim, çözümünü ararım. Çözümlenmez görünen sorunlarda bile, insanın davranışı ortaya çıktığı için iyimserim,» der. Küçük insanların evrenini anlatırken, ayrıntıları ustalıkla işlemesini bilir. ★ Muzaffer Buyrukçu'nun hikâyeleri 1950'ye kadar «Yeni Sabah», «Tanin», «Son Telgraf»la diğer gazetelerde yayınlandı. Kendi deyişiyle «ilk eli yüzü düzgün» hikâyesi «Kâbuslu Bir Gece» Yeditepe dergisinde çıktı (1953); bunu «Yenilik»te yayınlanan «Boşver Mehmet Ağa» hikâyesi izledi. Kitap olarak çıkan eserleri: İstikbalin Sesi (şiirler, 1945); Kalplerin Feryadı (şiirler, 1947). Hikâye kitapları: Katran (1956); Acı (1957); Korkunun Parmakları (1959); Bulanık Resimler (1961, Türk Dil Kurumu 1962 Hikâye Ödülü'nü kazandı); Kuyularda (1962); Cehennem (1966); Kavga (1967 Sait Faik 1968 Hikâye Arma-

ğanı'nı kazandı); Gürültülü Birkaç Saat (roman, 1969); Bir Olayın Başlangıcı (roman, 1970); Mağara (hikâye, 1971); Arkası Yarın (günlük, 1976).

BOZUK

Birkaç gün önce başlayan suskunluğu sürüp gidiyordu. Hep öfkeli, hep patlamaya hazır ve ağzından çıkan sözcükler sertti. Şehrin en büyük alanında her gün kavgalar olmalı, cinayetler işlenmeliydi. Ayak seslerini dinleyerek yürürken gazetelerde yer alan korkunç cinayetleri düşünüyordu. Birden kendini dört nala koşan bir at gibi gördü. İstanbul'un bütün sokaklarını dolaşıyor, kapı önlerinde oynayan çocukları, kadınları, İş Bankasının oralarda gelene geçene el uzatan üç çocuklu dilenci kadını çiğniyordu. Karakolun bitişiğindeki çöp yığılı arsadan ekşimsi kokular çarptı burnuna, soluğunu tutarak hızlı hızlı, yürüdü, bir tütüncü dükkânından orda bulunmayacak bir şey istedi. Sarı bir kedinin üstünden atladı, briket basamaklardan yolun altındaki telle çevrilmiş bahçeye indi. Selâhattin birkaç kere çarpmış, devrilmiş arabayı çalıştırıyordu. Sol ön çamurluğa bıraktığı cigaranın külü uzamış ve orasını sarartmıştı. Karısı Güler, kısa boyu, donuk, gülümsemez, her zaman bir acıyı, hem de aynı olaydan doğan acıyı yaşıyormuş ya da o farkında değilken acı kendi serüvenini büyütüyormuş izlenimini veren yüzüyle ve kollarını arabaya uzatarak ağlayan çocuğuyla eşikte duruyordu. Uzaklara giden çok sevdiği birisini uğurlamaya çıkmıştı da gidenin yabancı ülkelerdeki yaşantısını ya da ondan kendinde kalan şeyleri düşünüyormuşcasına gözleri hafif kısık ve ötelerdeydi. Çocuğu unutmuştu. Elleri alışkanlıkla çocuğun ayaklarını tutuyordu.

«Merhaba,» dedi Ali, başını öne eğdi.

«Merhaba enişte,» dedi Selâhattin gülümseyerek. Tüten duman burnunu haşladı, elini uzattı ama içilecek yanı olmayan cigarayı alarak yere attı, yeni bir cigara yaktı, kapıyı açıp direksiyona oturdu. Ağzından burnundan boşalan dumanlar, açık camdan, ortalıkta sessiz sessiz dolaşan ve serinliğini yüzlerde duyuran rüzgârın itişiyle çıktı. Selâhattin bir süre karşıya baktı kafasını kurcalayan bir sorunu çözme savaşını veriyormuş gibi. Yüzü aydınlandı sonra, parmaklarını şaklattı, ayaklarını çekti pedallardan, eğildi, gömleğinin ucu çıktı pantolondan, esmer, kıllı beli göründü. Kan yürümüş yüzüyle doğruldu, saçlarını iki eliyle yanlardan bastırdı, Ali'ye baktı, «Atla,» dedi. Gözucuyla karısına baktı Ali. «Yarın da bulamazsam mahkemeye verecem pezevengi.» Güler, kocasının bakışında, «Binelim mi arabaya, ne dersin?» sorusunu gördü, kısa kısa bir iki adım attı, yumuşak baktı, hattâ bakışlarını tatlılaştırdı ve yüzünü bu haliyle kocasının elleri arasında gördü. «Aferin, gel, şimdi seni bir öpeyim.»

«Yorgunum, başka zaman,» dedi Ali, Beyazıt'daki, ayak seslerini duyar duymaz sopasını yere vuran ve kör gözlerini yukarıya kaldıran genç dilenci cebinden mendilini çıkararak burnunu sildi. Kadının yüzündeki yumuşaklık kayboldu. Kucağında çırpınan, ağlayan, göbeğinin üstüne kadar kayarak ayaklarını baldırlarına vuran çocuğu bir sallayışta göğsüne çıkardı. «İyi olurdu, sizi bir dolaştırır getirirdim. Bir hava alırdınız,» dedi Selâhattin.

«Teşekkür ederim, başka zaman,» dedi Ali, sırtını okşadı. Otomobil bir elektrik direğine çarpıyor, bir ayağı kopuyordu. Üstünde eski püskü giysiler, kara kirli sakallarla örtülmüş bir yüz, uzamış dağınık saçlar ve dileniyordu köşe başlarında. «Ama yarın mutlaka bulacam ve döve döve karakola sürükliyecek.»

Selâhattin gaza bastı, hafif döndü tekerlekler, sonra hızlandı, yola çıktı, kendisini de örten bir toz bulutu bırakarak arkasında, kayboldu. (...)

Ali, sırtını beyaz badanalı duvara dayamış cigara içiyor, geçmişteki olayları teker teker bulup çıkarıyordu belleğinden. Yanlışlıklar, karşı koymalar, küçük küçük başkaldırmalar, anlayışsız davranmanın doğurduğu çatışmalar... Yapılmamasını istediği, hattâ başkalarının yaşantısında görünce keskin bir dille eleştirmek zorunda kaldığı şeyleri yapması... Kalktı, radyoyu açtı. Sabite Tur şarkı söylüyordu... Bir gün rakı içerken bu saatlerde Sabite Tur gene şarkı söylüyordu ve o zaman sevmiş, bozuk sesiyle mırıldanmıştı. Ama şimdi bir kuyudan gelir gibiydi. Kapıyı kitleyip dışarıya çıkmışlar, birkaç yüz metre yürümüşler, çeşmenin yanında radyoyu açık bıraktıkları akıllarına gelince geriye dönüp geziden vazgeçmişler gibi bir durum vardı ortada... Ayak bilekleri beyaz bezlerle sarılı bir dilenci dizlerine basarak yürüyor, yanından geçen herkese elini uzatıyordu. Masa saatini aldı, baş aşağı çevirdi. İşliyordu. Düzeltti. Anahtarı soktu arkasına çevirdi, çevirdi, zemberek koptu, anahtar bir dişliye takılmadan boşlukta dönmeye başladı... Bir rüzgâr gülü dönüyordu. Hava kapalıydı, yağmur geliyordu. Saati sağ eline geçirdi, tarttı, hizalandı, fırlattı radyoya. Beyazıt kulesi devrildi, Marmara'da iki gemi battı ve bir mavnadan denize dökülen sığırlar yüzmeye başladılar. Sabite Tur şarkısını bitiremedi. Saat bezi yırtmış, ampulleri parçalamış, tellere takılmıştı. Kalktı, İş Bankası yıkıldı, Adliye sarayı yıkıldı. Belediye sarayı yıkıldı, Saraçhanebaşı'ndaki geçit çöktü ve altından geçen otomobiller yamyassı oldu. Radyoyu başının üstüne kaldırdı ve hızla yere vurdu... Vurduğu taş Ekrem'in başını ezmişti. Ankara toprağın içine gömülüyordu yavaş yavaş batan bir gemi gibi. Köpek balıkları cesetleri parçaladı. Bir Alman askeri makineli tüfekle ateş etti perdesiz bir eve. Kasım-

paşalı Çingene Rıza'yı otuz beş santimlik bir bıçakla öldürdüler ve kafasını kopardılar. Radyo parçalandı, teller koptu, cam parçaları yayıldı ortalığa. Ayakkaplarının topuklariyle parçalara vurdu, bir yılanın başını eziyormuş gibi ezdi, ezdi, kırıntı haline getirdi. «Evini yakacam o namussuzun.» Başını yukarıya kaldırıp ışıklara, tavana baktı, sola döndü, büfenin üstündeki beyaz örtüyü, oyun gösteren ve hemen bu oyunun arkasından kendisini alkışlayacaklara gülümseyen bir hokkabaz gibi çekti, sürahi devrildi şangırtılarla, boşalan su hızla akarak çocuğun altına kadar gitti. Çocuk birden bağırdı, kollarını anasına uzatarak ağlamaya başladı. Ali, sağ elinin işaret parmağıyla başını kaşıdı, küfeyi, kenarından tutup devirdi. Bir amele kum dolu küfeyi mavnaya boşalttı. Açılan kapılardan su bardakları, çay bardakları, yemek tabakları, fincanlar fırladı, birkaçı bir metre kadar yuvarlanarak durdu. Geri kalanlar üstüste geldiği üzerlerine de büfe devrildiği için kırıldı. Büfenin üstüne çıktı, üzüm çiğner gibi çiğnedi, ellerini birbirine sürdü. İki pehlivan kapıştı, biri ötekinin bacaklarına dalarak yıktı. Galata köprüsünün altındaki dubalar tutuştu, evleri sarsan bir gülütüyle köprü ikiye bölündü. Cigara içtiği yere dönüp oturacakken masanın üstündeki ekmek bıçağı ilişti gözüne «Hah,» dedi, sıkı sıkı kavradı sapından, yürüdü, karısının saçlarından tutarak kaldırdı ayağa, ampulün altına çekti, boğazına dayadı, «Dışarda söylediğini tekrarlar mısın?» dedi. Güler, bir iki yutkundu, gülümsedi, «Ben sana söylemek istemedim,» dedi korkunun bozduğu bir sesle. Gırtlağına değen bıçağın soğukluğunu duydu, gerilmiş gözlerle Ali'nin donuk gözlerine baktı... Yirmi dört, yirmi beş, yirmi sekiz. Yapmaz canım... Hem ben ne yapmışım. Otomobille ne güzel gidecektik. Annem mevlûttayken çağırıyorlar ve mektubu veriyorlar... Kızım, evlâdım. Beni hiç öpmedi mi? Gözlerinden ayırarak kırıklara dikti,

«Bir sürü iş çıkardı başıma. Nasıl temizleyeceğim bunları?»

«Sözünü geri al!»

«Ben sana demedim ki... Bak çocuk ağlıyor,» dedi yavaşça. Bıçak etine gömülüyordu. «Geri aldım, geri aldım. Hem ben sana söylemedim ki. Kendime söyledim.» Ali bıçağı çekti, bir süre baktı gözlerinin içine, sonra yatağın üzerine itti, ellerini ceplerine soktu, kamburunu çıkarıp durdu ışıkların altında.

FAKİR BAYKURT
(1929)

Roman ve hikâye yazarı. Burdur'un Yeşilova'ya bağlı Akçaköy'ünde doğdu. Gönen Köy Enstitüsünü bitirdi (1944-1948). Yeşilova köylerinde beş yıl öğretmenlik yaptıktan sonra, Gazi Eğitim Entitüsünü tamamladı (1955). Sivas'la Hafik'te ortaokul öğretmenliği (1956-1957); Konya'da Assubay Hazırlama Ortaokulunda Türkçe öğretmenliği; ilköğretim müfettişliği yaptı. Türkiye Öğretmenler Sendikası ile Türkiye Öğretmen Dernekleri Genel Başkanlığına getirildi (1971). Büyük kentin patırtısından uzak, birçok yapıtlarını köyünde kaleme aldı. ★ Fakir Baykurt; edebiyata şiirle girişini şöyle anlatır: «Ben sanata öğretmenlikten ve sendikacılıktan çok önce başladım. Daha köy enstitüsüne girmeden köyümde ilkokul öğrencisi iken şiirler yazıyordum. Enstitüyü bitirinceye kadar makale, öykü. oyun, destan türlerini denedim. Öğretmen olduğum zaman imzası sanat dergilerinde sık görülen tutkulu, hevesli bir sanatçı adayı idim.» Tahir Baykurt imzalı ilk şiiri Köy Enstitüleri dergisinde çıkar (1946), Temmuz. Sırası ile Edebiyat Dünyası, Fikirler, Kaynak, Seçilmiş Hikâyeler, Ufuklar, İmece, Yeni Ufuklar, Yön, Beraber, Varlık dergilerinde görünür. Yazılarla, anılarla içinde doğup büyüdüğü köy sorunlarımızı toplumcu, gerçekçi bir görüşle dile getirir. Hikâyeden romana geçer. «Yılanların Öcü» eseriyle Cumhuriyet gazetesinin açtığı Yunus Nadi Roman Ödülünü kazanır (1958). Türk dilinin ana kaynağından beslenerek, halktan aldığını yine halka vererek, yaşamımızı sanat gücüyle etkileyici ve değiştirici bir tutumla yansıtır. ★ Başlıca eserleri: Çilli (hikâyeler, 1955); Yılanların Öcü (roman, 1958); Efendilik Savaşı (hikâyeler, 1959); Efkâr Tepesi (inceleme, deneme, 1960); Irazcanın Dirliği (roman, 1961); Karın Ağrısı (hikâyeler, 1961); Onuncu Köy (roman, 1961); Kerem ile Aslı (hikâyeler, 1964); Cüce Muhammet (hikâyeler, 1964); Amerikan Sargısı (roman, (1967); Kaplumbağalar (roman, 1967); Anadolu Garajı (hikâyeler, 1970); Tırpan (TRT Roman 1970 Başarı, Türk Dil Kurumu Roman ar-

mağanlarını kazandı, 1971); Güce, Çilli, Karın Ağrısı (üçü bir arada, 1971); Köygöçüren (roman, 1973); Can Parası (hikâyeler, 1974; Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazandı, 1974); 12 Mart cezaevlerinden insan manzaraları, İçerdeki Oğul (1974); Sınırdaki Ölü (hikâyeler, 1975); Keklik (roman, 1975); Şamaroğlanları (öğretmenlerin onuru, 1976); Sakarca (1976); Kara Ahmet Destanı (roman, 1977); Kalekale (hikâyeler, 1978); Almanya Yazıları (seri röportaj, 1981).

SAZLIKTAKİ YANGIN

Yolun ucundan bir toz bulutu kalktı. Bomboz bir buluttu. Yuvarlana yuvarlana geliyordu. Sazlığın kıyısında durdu bulut. Orada ağaç oluklu bir pınar vardı. Suyu soğuktu. Motorlu bir taşıttı gelen. Ama neydi? Sazlık köye yakındı. Ne olduğu toz bulutu yatışınca anlaşılacaktı.

Yatıştı toz. İrice bir karaltı çıktı ortaya. Karaltı, yeşil bir cipti. Uzaktan bakınca kurbağaya benziyordu. Birkaç adam indi içinden. Birinin elinde gaz tenekesi vardı. Teneke parlıyordu uzaktan. Adamlar pınarın başında oyalandılar biraz. Eli tenekeli olan Sazlığa girdi. Girip gözden kayboldu hemen. Ötekiler cipe bindiler. Sazlığa giren arkadaşlarını beklemediler. Sürüp geldiler köye doğru.

Güz zamanıydı. Harman kalkmış, saman süpürülmüştü köyde. Kağnı tekerleri yolların toprağını ezip un etmişti. Çok toz çıkıyordu. Cipin her yanı lâstiği, tentesi, mikası bombozdu. Karşıdan bakınca cip olduğu zor anlaşılıyordu. Yeşili filân görünmüyordu.

Sazlıktan biraz uzakta, tepenin dibindeydi köy. Yavaş yavaş akşam oluyordu evlerin üstüne. Tavuklar kümeslere, koyunlar ağıllara, sığırlar ahırlara çekiliyordu. Tozlu cip öte öte köyün ortasındaki küçük alana geldi. Üç adam indi yere. Gök gözlüydüler. Uzun boylu ve bakımlıydılar. Buralarda görülmüş adamlardan değildi hiçbiri. Ayaklarında kısa çizmeler vardı. Gözlerinde göz-

lükler. Birinin elinde büyücek bir çanta. Birinin elinde bir harita. Ama asker değil, doktor değillerdi. Ne oldukları belli değildi.

«Sasli köydir burasi?» dedi biri.

Dilleri de bir değişikti, zor anlaşılıyordu.

Köy içindeki evinden muhtar çıkıp geldi:

«Buyrun buyrun hoşgeldiniz!..» dedi.

«Sasli köy?» diye sordular gene.

«Evet Sazlı köy, hoşgeldiniz...»

«Bulduk biz hoş...»

Sazlı köyde gelen konuğa «Niçin geldin?» diye sormak ayıp sayılırdı. Gelen konuk hemen eve, odaya buyur edilir, niçin geldiğini sonra kendi söylerdi. Muhtar da sormadı bunlara.

«Buyrun, yukarı odaya çıkalım,» dedi.

Yabancı adamlara yol gösterdi.

Konuk odasına girip oturdular. Yerlerde kilim keçe serili. Duvarda tüfek asılıydı. Konuklar çizmelerini çıkarmadan oturmuşlardı. O Büyük çantayı da dizlerinin dibine koymuşlardı. Rahatsız gibi duruyorlardı odanın içinde.

«Nasılsınız bakalım?» diye sordu muhtar.

«Biz çok iyidir.» dedi içlerinden biri.

Biri de, «Biz çok sever sizi.» diye ekledi.

Muhtarın güleceği geldi ama ayıp olur diye gülmedi.

«Çok çok sever biz bu dünyada sizi.»

«Sağolun, varolun...» dedi muhtar.

«Biz geldik çok uzaktan sizin köy...»

«Hoşgeldiniz, safa geldiniz...»

«Çok getirdik safa, çok bulduk hoş...»

Birden soruverdi muhtar:

«Nerelisiniz peki siz?»

«Biz biraz yabancı buraya. Ama çok sever sizin memleket. Hem de sizin Sasli köy. Ve biz ister olmak size öz kardeş...»

Köyün bekçisi geldi toka yaptı. «Hoş geldiniz,» dedi. Sonra duvara oyulmuş dolaptan kahve takımlarını alıp bitişik odaya geçti.

On dakika kadar sonra muhtarın büyük kızı girdi, kahveleri getirdi. «Hoşgeldiniz, buyrun...» dedi.

«Biz sizin memleket bayılıyor. Çok konuksever sizin insanlar...»

Köyün yaşlılarından iki adam geldi. Ellerini önlerine kavuşturup: «Hoşgeldiniz.» dediler. Bu gök gözlü, uzun adamlara şaşkın şaşkın bakıyorlardı.

«Bulduk hoş! Var sizin memleket güzel hava...»

«Var güzel hava ama yok yeter akıl!» dedi yaşlılardan biri.

«Biz ister sizin olmak öz kardeş ,verir size çok akıl...»

Köyün yaşlılarından dört adam daha geldi: «Hoşgeldiniz.» dediler. Tokalaştılar. Yabancılar da, «Bulduk hoş!» deyip odadakileri güldürdüler.

Gelenler çoğaldı. Odanın içerisi doldu. Daha sonra kadınlar da gelip oturdular. Herkes yabancıları süzüyordu şaşkınlıkla. Sazlı köyün insanları orta boylu, hem de karayağızdılar. Böyle uzun, gök göz, sarı tüy insan az görmüşlerdi. Meraklı meraklı süzüyorlardı konukları.

«Çok güzel tüfek bu duvarda var,» dedi bir konuk.

«Benim av tüfeği...» dedi muhtar. «Babadan kalma...»

«Biz çok sever av, sizin dağlarda çok var keklik?»

«Var biraz...» dedi köyün yaşlıları.

«İki sandık var dibinde duvarın, aynalı...»

«Biri köyün sandığı, biri benim...» dedi muhtar.

Sandıklar av tüfeğinin altında ,duvarın dibindeydiler. Sandıkların dışı pul pul işlemeliydi. Sandıklarda köyün parası, köyün önemli kâğıtları, muhtarın değerli

öteberileri vardı. Muhtarın ve karısının ta evlendikleri günden kalma altınları da bu sandıkların birindeydi.

«Her evde bir sandık vardır iyi kötü!» dedi köyün yaşlılarından biri.

Konuklar başlarını salladılar:

«Zevk çok var sizin insanda. Her şeyi seviyor süslü.»

«Bu sandıklar babalarımızdan kalmadır.» dedi muhtar.

Konuklar dizlerinin dibindeki çantayı açtılar:

«Getirdik size armağanlar, küçük fakat cici...» dediler. Ellerini çantaya daldırıp bağırdılar: «Bakin bakin bakin, çook cicidir bunlaar!» Küçük şıngırdaklar, gerdanlıklar, tesbihler, çakılar, çakmaklar, tokalar, küpeler, bilyeler, düdükler, nanelikler, muskalıklar, ağızlıklar... «Armağandır bunlar size getirdik biz...»

Birer ikişer dağıtmaya başladılar. Muhtara bir tesbihle bir çakmak verdiler. Düdükleri çocuklara, tesbihleri yaşlılara, gerdanlıkları kadınlara, tokaları küpeleri kızlara verdiler. Herkes elindekini evirip çeviriyordu. Çocuklar hem renkli, hem kokulu bilyelere bayılmışlardı. Gerçi küçük armağanlardı ama yarım elma, gönül alma... An beni bir koz ile o da çürük olsun... Elleri boş gelmemişlerdi... Genci kocası çok sevindiler...

«Yemek hazırsa getirin!» diye seslendi muhtar.

Evin öte başındaki mutfakta, gelinler kan ter içinde kalmışlardı. İki tavuk kesip haşlamışlar, yağda yumurta pişirmişlerdi. Pilavla erik hoşafı da vardı. Bir sininin üstünde alıp getirdiler. Sofra bezini serdiler. Bir kalbur koydular. Siniyi yerleştirdiler. «Haydi buyrun!» dedi muhtar. Konuklar sokuldular. Köylülerden yalnız muhtar oturdu. Ötekiler baktılar. Âdetleri böyleydi. Önce konuklar doyardı.

Tavuk iyi pişmişti. İstekle yediler. Karınlarını doyurdular iyice. Sazlı köyün ekmeği ünlüydü. Sazlı kö-

yün bazlamasını herkes severdi. Kentten kasabadan gelenler bazlama yemeden gitmezlerdi.

«Birer az şekerli kahve yapsınlar!» diye bağırdı muhtar.

On dakika sonra küçük gelin kahveleri getirdi.

Tam kahveleri içeçeklerdi, dışardan acı bir ün geldi:

«Yangın vaar!.. Yangın vaaar!..»

«Yangın var yangıııın!..»

Köy içinde bir kalabalık çığlık çığlığa bağırıyordu:

«Sazlıkta yangın vaaar, Sazlıkta yangın vaaar!..»

«Sazlıkta yangın var!» diyorlardı. Köyün bir tek sazlığıydı. Geçimlerinin yarısı oraya bağlıydı. Sele sepet için komşu köylerden gelip satın alıyorlardı. Sazlık olmasa gazın tuzun parası, çayın şekerin parası, algılar vergiler nereden çıkacaktı? Sazlık önemliydi.

Muhtar fırladı kalktı ayağa:

«Aman komşular davranın!..» dedi.

İçerde kim var, kim yok, fırladı dışarı.

Köy içindeki küçük alan kaynıyordu:

«Koş muhtar kooş, kaldır köylüyü, koooş!..»

Şaşkınlığından ne yapacağını bilemiyordu muhtar. Bir ara, «Yahu konuklar yalnız kaldı!» diye bağırdı. Dönüp odaya çıktı: «Sizden özür dilerim!» dedi konuklara. «Bizim Sazlık yanıyor, gidip söndürelim. Siz oturun, burası kendi eviniz sayılır. Rica ederim kusura bakmayın...» dedi.

«Ne demek kusur? Üzüldük çok! Yanmasın Saslik! Gidin söndürün...» dedi konuklar.

Muhtar, komşularının ardından yetişti. Sazlığın alevleri göklere çıkıyordu. Bir kıyamet ateş, bütün sazları, otları, köklerine kadar yakıyordu.

Karı kız, yaşlı genç, çoluk çocuk herkes, Sazlığın kıyısına toplandılar. Neresinden başlayıp da söndüreceklerdi. Yangın çok genişti. Sönecek gibi değildi.

«Başlayın şu yanından, taş toprak atın!..» dedi

«Ama durmadan yayılıyor?»

«Toprak atın, durmayın!..»

Onlar iki kürek atana kadar yangın üç adım ilerliyordu.

«Toprak atın durmayın... Konukları da yapayalnız bıraktık... Çok ayıp oldu, atın toprak... Atın toprak, oldu ayıp... Atın toprak, oldu ayıp... Atın toprak, gitti Sazlık, oldu yazık...»

Birkaç kişi, «Bizim muhtar keçileri kaçırıyor!» diye düşündü. «Atın toprak, oldu ayıp, oldu yazık...»

Sazlığın yarıdan çoğu yanıp kül oldu. Kalan bölümü de yanıyordu. Bütün böcekler, bütün kurbağalar, yılanlar çiyanlar, bütün kertenkele ve kaplumbağalar garip çığlık atarak alevlerin içinden kaçmağa çalışıyor, fakat kaçamadan kavrulup düşüyorlardı. Yanık et kokusuyla ot kokusu birbirine karışıyordu Sazlıkta. Bir de rüzgâr çıktı gün batıdan... alevler köye doğru savrulmaya başladı!

«Yandık komşular! Bu yana atın toprak!.. Yandık komşular, yanmasın köy!.. Bu yana atın toprak... Yandık komşular, köyde konuklar var, olmasın ayıp...»

Gök terin içinde kalmışlardı. Çoğunun koltuk altından, sırtının ortasından su fışkırıyordu. Var güçleriyle çalışıyorlardı. Çocuklar bile avuçlarıyla toprak taşıyorlardı. Ama sönmüyordu yangın. Kolay kolay söneceği de yoktu. Belki köye de bulaşacaktı.

Yarı geceye kadar uğraştılar.

Çok çetin bir savaştan sonra yatıştı yangın. Köylülerin kıpırdayacak hali kalmadı. Birkaç kürek daha toprak atıp görünürdeki kıvılcımları örttüler. Yanacak saz da, saman da kalmamıştı zaten. «Hiç değilse köyü kurtardık!» diyordu muhtar. Komşular yıkılıp düşüyorlardı. Düşenler bir zaman kalkamıyorlardı.

Biribirlerine tutunarak, ayaklarını sürüyerek köyden yana yürüdüler. Hem gidiyorlar, hem soruyorlardı biribirlerine:

«Sazlıkta niçin yangın çıkar, olmuş iş değildi eskiden?»

«Çook eskiden...» dedi bir yaşlı adam. «Çıkmıştı bir yangın ama bu kadar değildi. Hemen bir solukta söndürmüştük. Bununla bütün gece uğraştık, önünü zor aldık!..»

«Konuklarda olmasın uğursuzluk?» dedi bir gelin. «Hepsi de kurbağa gibi, gök gözlü, hemi de tüyleri sarı...»

«Gök göz, sarı tüy de Tanrının bir vergisi gelin hanım!.. Töbe de aman kızım, bu konukları bize ulu Tanrı yollar... Ne uğursuzluk olsun Tanrının yolladığı konuklarda?..» dedi bir yaşlı.

Başka bir yaşlı: «Bir uğursuzluk varsa o da bizdedir!» dedi. «Büyük küçük belli değil köyde. Sıra saygı iyice azaldı. Herkes biribirine düştü...»

Düşe kalka köye geldiler.

Muhtar: «Konuklara ayıp oldu...» diyordu habire. «Varıp bir bakalım, kimbilir ne sıkıldılar odanın içersinde yapayalnız?..»

Ama odaya varınca konukları göremediler, konuklar yoktu!

«Sıkıldılar da dışarı mı çıktılar acaba?» diye geçti akıllarından. Dışarlara baktılar. Konuklar yoktu görünürlerde.

«Cipi arayın cipi!» diye bağırdı bir yaşlı. «Cipin içinde yatıyorlardır belki?»

Ama görünürlerde cip de yoktu.

«Tabii...» dedi muhtar, «Yapayalnız koyup gittik garipleri! Gücendiler bize. Bir beklediler, iki beklediler, sonra da çekip gittiler. Dedim ya, oldu ayıp, oldu ayıp..»

Yeniden odaya toplandılar. Eski yangınları, savaşları, seferberlikleri, gelip giden belli başlı konukları konuşacaklardı. İçlerinden biri duvara baktı: «Yahu muhtar, senin tüfek yok?» dedi.

Muhtar bakındı, «Duvarda asılıydı, acaba uçtu mu?»

Güldüler, «Tüfek uçmaz!.. dediler.

Başka biri: «Sandıklar da yok yahu?» dedi.

Muhtar: «Duvarın dibinde duruyorlardı. Yoksam uçtular mı?» dedi.

Güldüler: «Sandık uçmaz!» dediler.

Sandıklarda paralar, önemli kâğıtları, altınlar vardı. Muhtarın aklı fırlayıp gitti tepesinden.

Büyük gelin girdi içeri: «Baba sini yok, baba sahanlar yok!» dedi.

Muhtar düşündü: «Valla uçmuşlardır belki!» dedi.

Güldüler: «Sini uçmaz, sahan uçmaz!» dediler.

«Peki ama konuklar, konuklar ne oldu?» dedi muhtar.

«İşte o dürzüler uçmuştur!» diye bağırdı bir komşu. «Sandıkları sahanları da onlar uçurmuşlardır...»

Olup bitenleri ertesi gün daha iyi anladılar. Yükte hafif, pahada ağır ne varsa alıp gitmişlerdi. Ama iş işten de geçmişti. Yapacak hiçbir iş yoktu. Kimdiler, neciydiler, ne kadar uzaklardan gelmiştiler, hiçbiri bilmiyordu.

Yediden yetmişe toplanıp durumu görüştüler. «Bundan sonra gelene gidene dikkat! Bilmediğimiz cipi, tanımadığımız iti köye sokmak yok!» diye ağızlarını birlediler.

TARIK DURSUN K.

(1931)

HİKÂYECİ ve romancı. İzmir'de doğdu. Ortokul'dan sonra çalışmak zorunda kaldı. Basın hayatına atıldı (1950), İzmir'de başladığı gazeteciliği, Ankara ve İstanbul'da sürdürdü. Son Havadis, Pazar Postası, Yenigün, Ulus, Son Posta, Vatan, Milliyet gazetelerinde çalıştı. Röportaj yazarlığı, sekreterlik, rejisörlük ve senaryo yazarlığı yaptı. Açtığı «Kurul Kitabevi» ile «Milliyet Yayınları»nı yönetti. 1973'de yayıma giren «Günümüzde Kitaplar» adlı, aylık kitap dergisini yönetti. Serbest yazarlığını sürdürmekte bugün. ★ Tarık Dursun K. (Kakınç); onsekiz yaşlarında şiirle göründüğü edebiyat dünyamızda; hikâye, röportaj, kitap tanıtma, inceleme, eleştiri, roman, oyun, senaryo, sinema ve yayım çalışmalarile yoğun başarı rekorunu yine kendi kırmakta. Her olaydan özgünlük çıkaran gazeteciliğinin, her konuya dinamizm veren sinema görüşünün yazılarında etkinliği büyük, Tema'nın bütününü düşünürken, ayrıntıların derinliğine inebilmekte. Her yapıtında bir yenilik, her tümcesinde bir renklilik yaratma çabasında. ★ Kaynak, Varlık, Yeditepe, Mavi, Seçilmiş Hikâyeler, Yenilik, Dost, Türk Dili, Papirüs, Kitaplar, dergilerile gazetelerde çıkan yazılarının toplandığı eserler: Devrialem (şiirler, 1951; Cengiz Tuncer'le birlikte); Hasangiller (iki uzun hikâye, 1955); Rıza Bey Aile-Evi (roman, 1957); Vezir Düşü (hikâyeler, 1957); İnsan Kurdu (roman, 1959); Haritada Beş Nokta (1960, Gazetecilik Röportaj Başarı Armağını'nı kazandı); Güzel Avrat Otu (hikâyeler, 1960); Türk Dil Kurumu 1961 Hikâye Armağanı'nı kazandı); Ünlü Sinema Rejisörleri inceleme, T. Kakınç adıyla, 1963); Sevmek Diye Bir Şey (hikâyeler, 1965); Bir Damla Kan, Bir Damla Petrol (inceleme, 1965); Ezop Masalları (çeviri, 1966); Aşkın Dünü Bugünü Yarını (senaryo, 1966); Yabanın Adamları (hikâyeler, 1966); Sait Faik 1967 Hikâye Armağanı'nı kazandı); Sabah Olmasın (roman, 1967); Denizin Kanı (roman, 1968); Molla Kendini Kolla (müzikli oyun, 1969); 36 Kı-

sım Tekmili Birden (hikâyeler, 1970); Taşbasması (halk hikâyeleri, 1972); Bağrıyanık Ömer'le Güzel Zeynep (hikâyeler, 1972); Gün Döndü (roman, 1974); Gözucuyla Sovyetler Birliği (gezi notları, 1974); Bir Küçük Aslancık (1975); Deve Tellâl (1975); Raşomon (Akutava'dan çeviri, 1976); Bahriyeli Çocuk (hikâyeler, 1976); Struga Akşamları (Altın Çelenk Şiirleri, 1978); Kayabaşı Uygarlığının Yükselişi ve Birdenbire Çöküşü (roman, 1980); Hoşça Kal Küçük (roman, 1980); Alçaktan Uçan Güvercin (roman, 1981).

AVCI BEHRAM

Kar küçük, yumuşak kedi ayaklarıyla yağmaya başladı. Hiç kimse beklemiyordu, apansızın bastırıvermişti. Gerçi gökyüzü kapalıydı, dağlardan dört kol bir rüzgâr esiyordu, bulutlar alçaldıkça alçalmıştı ama gelenin kar olmasına bin tanık yetmezdi.

Köylüler sustular, yağan karın baskınlığında birbirlerine daha çok kıpırdamadılar. Ayakları dibinde gezinen bir enik, burnu ıpıslak mızıklandı, yüz arandı, bulamayınca kendi halinde boyun büktü.

Kadınların hepsi poşuluydu, yalnız gözleri görünüyordu. Yüzlerini çevreleyen poşunun ortalık yerini dişlerinde çiğniyorlardı. Tıksoluktular, gözebebekleri tek noktacıktı, hepsi bir olmuş tek yöne bakıyorlardı.

Kar herkesin ayakkaplarının burnunda inatla birikti, üstüste bindi çoğaldı. Sabahki yağmurdan arta kalan birikinti sularda tanecikleri konup konup kalktılar, suyun yüzü küçük küçük gölgelendi, durulmak bilmedi.

Erkekler, kaskatıydılar, Halim Hoca'yı ortalarına almışlardı, bekliyorlardı onlar da; kadınlardan dört beş adım uzak durmuşlardı, bakışlarından hiçbir şey anlaşılmıyordu.

Halim Hoca'yla Muhtar göz göze geldiler. Muhtar konuşmadı, Halim Hoca başını eğdi, yürüdü öne çıktı. Köylüler gerisinden az yana açıldılar.

«— Behram, oy Behram!»

Sesinin soluduğu yerde kar tanecikleri kuş olup sağa sola savruldular, yankısı yara varmadan gerisin geri döndü:

«— Behram, oy Behram!»

Kerpiç damdan karşılık gelmedi.

«—Behram, oy Behram!»

Kar hızlandı.

Adına Behram derlerdi, avcı bir yiğitti; iğne deliğinden kurşunu geçirir, her attığını vururdu. Varan dağları, Behram'dan sorulurdu. Bük bük, yar yar, seki seki tanırdı. Varanları; kaynakları nişane ederdi, çavlanları, tomuruk suları hep bilirdi; çakaleriklerinden dişleri kamaşmaz, böğürtlenler ellerini boyamazdı, yabançilekleri onun için baş gösterirdi. Bir sarı nergisler vardı, yalnız Behram diye açarlardı. Karatavuklar, Behram geliyor diye pısıp bekler; yakınlarına sokuldu mu, pır diye kanat vurup ağaçlara fırlarlar, Behram'ın namlusu doğrultusuna girerlerdi.

«— Behram, oy Behram!»

Anası bir Kadir gecesi doğurdu Behram'ı. Göbeğini kendi kesti, kendi bağladı. Gıkı çıkmadan tuzladı oğlunu, sarıp sarmaladı, ocağın yamacına serili yer yatağına yatırdı; özünün kanlarını eliyle küredi.

«— Behram, oy Behram!»

Köylerinde okul yoktu. Behram öyle büyüdü; dünyayı tanımadı, dünya da onu ne bildi, ne gördü. Varanlar, köyü gözlerdi, başı bulutlu dağlardı. Behram, aklı erince Varanlara vurdu; önce taşım toprağını tozudu, düşe kalka yamaçlarına saldırdı. Ayak altı yerlerde dertop devedikenleri bitmişti; sivri uç veren yapraklarının ortasında masmavi, gömgök püsürgen çiçekleri açmıştı. Çakalerikleriyle kırmızı alıçlar yukarlardaydı; ökseleri, ham ahlatlardı.

«— Behram, oy Behram!»

Babasından kala kala bir tüfek kaldı Behram'a.

Behram, tüfeğim oldu diye babasının ölümüne sevindi. Anası ölünce de sevindi. Varanlarla arasında kocamış anası vardı, Varanlar çağırır, anası gitsin diye komazdı.

Yalnız dokunmadı hiç. Güreydi köyüne sırtını verdi, yüzünü Varanlara dönderdi, yürüdü. Devedikenlerini geçti, çakaleriklerini geçti, birden kırmızı alıçlara vardı. Ham ahlatlar çok gerilerinde kalmıştı.

Bir yaylağa geldi. Yemyeşil otlar sarmıştı, alabildiğine çayırdı. Gecenin çiği taç yapraklarda tütüyordu. Güz müydü? Her yer çürümüş yaprak kokuyordu, pembe dağgülleri açmıştı; yaban asmalarında üzümler kararmış, suyu çekilmişti, gergin derileri kocakarı yüzleri gibi buruş buruştu.

«—Behram, oy Behram!»

Geçmiş zaman! Yüz gün mü desem, bin gün mü? İşte bir o kadar çok gün Behram, Varanlarda kaldı. Soranı da olmadı, arayın da. O da benim kimin kimsem var, demedi. İlk kar dağlara düştü, bulutlar doruklarda her bir vakit dolanır oldular; bir bölüğü düzlüklerde ağıp yağmur kesildi, bir bölüğü deli rüzgâra kendilerini kaptırdı, Behram'ın bilmediği yerlere gittiler.

Kış geldi. Kurtlar inlerinde üşüdüler, çakallar yarın en ucuna gelip incecik karı sesleriyle ağladılarç kedi yüzlü, ak çizgili sırtlanlar yaz leşlerinin izini sürdüler. Yolların kapanacağına yakın, Behram, Varanlardan omuzunda tüfeğiyle salına salına indi, köyüne geldi.

Bıyıkları terlemişti, adam gibi bakıyordu, onbeş yaşındaydı.

Muhtar, dayısının evine indirdi Behram'ı. Dayı, dayılarının en küçüğüydü; öbürleri gurbete gitmişler, köyde bir bu kalmıştı. Onu da güzün başında çağırdılar, helâllaşıp İstanbul'a gitti, gelmeyiverdi.

Yenge, hoş karşıladı Behram'ı. Behram, güreydi; gözlerini eğdi, önüne çıkarılan aşı yedi, altına serilen yatağa girdi, kıvrılıp uykuya vardı. Ama uykusu Varanların uykusu değildi; göz gözdü, delik delikti. Ge-

cenin bir saatinde uyandı, dinledi. Rüzgâr yoktu, havası ılımandı, burnuna mayıs kokusu geliyordu. Her yer karanlıktı Kulak verdi.

Bitişik ahırda hayvanlar soludular ayak değiştirdiler. Koyunlarından biri karık karık öksürdü. Bir itişme kakışma oldu. Behram dinledi. Kimdi o yadırgatıcı sesleri çıkaran, kimdi o yavaşça, ölçülü biçili inleyen?

«— Behram, oy Behram!»

Üç kez ateşledi tüfeğini Behram. Namludan üç kez ateş kıvılcımlarını saça saça birbiri ardından üç kurşun çıktı, adamın sırtına saplandı. Bu denli yakın ateşinde tüfeğin sesi boğulmuştu.

Adam yavaşça kaydı, devrildi, mayısların üzerine kapandı. Yenge çıplaktı.

«— Behram, oy Behram!»

Korktuğunun tersine, hiç dövmediler Behram'ı. Bir gündüz boyu candarma karakolunda beklettiler. Onbaşı öğle vakti bazlamayla çökelek verdi. Behram hepsini yedi. Su istedi.

«— Behram, oy Behram!»

İkindiye doğruydu, bir cip geldi, Behram'ı bindirdiler, dört teker üzerinde tangur tungur kasabaya indiler.

«— Behram, oy Behram!»

Yargıladılar Behram'ı. Birtakım cüppeli adamlar bağıra çağıra birbirlerine bir şeyler söylediler. Behram'ı gösterdiler. Bir başka cüppeli, Behram'a dursuz duraksız sorular sordu, Behram karşılık vermedi.

«— Behram, oy Behram!»

Bir sürü kâğıtlara bir sürü rakamlar yazarsınız yazıcı baylar, üstüste getirirsiniz onları, manzaralı kartonlara çivilersiniz, her gün birini koparttırırsınız. Üçyüzaltmış beşini sırayla kopardın mı, damda bir yılın geçti, derler. Kâğıtlar biter, manzaralı karton boş kalır, çivisi güler. Sonra yeni yazıcı baylar, yeni kâğıtlara yeni rakkamlar yazarlar. Üstüste getirir yeniden her gün bi-

rini kopar, derler. Bir gün birini, bir gün birini: Haftada yedi tane kopar, ayda otuz tane, yılda üçyüzaltmış beş tane!

Bir gün «git, artık buralı değilsin ey Behram,» dediler; koğuştan aldılar, koridorları geçirdiler, avludan aşırdılar - yosun tutmuş kara taşları vardı avlunun. Bir de incir ağacı. İncirler olgunlaşınca küçük kuşlar gelip gaga atarlardı incirlere, değil mi Behram? - cümle kapısının önüne koyuverdiler.

«— Behram, oy Behram!»

Behram, oy Behram ya, oy Behram ya! Bir başına Behram, Varanlardan uzak Behram, tüfeğinden ayrı Behram! Hani, yaban atlarının yılkı sürüsünde toynakları toprağı döğen deli kısraklar; hani, karın derileri gepgergin, yelelerinden ter savrulan eski damızlıklar; hani, nişaneli kaynaklar, bodur çavlanlar, diş kamaştıran çakalerikleri, el boyayan böğürtlenler. Hani, çürümüş güz yaprakları, hani buğulu toprak, hani çiğli çayırlar, hani...

«— Behram, oy Behram!»

Senin adın ne küçük kız? Benim adım, Behram. Avcı Behram derlerdi bana. Bir zamanlardı, tüfeğim vardı, torbam vardı; babamdan öğrenmiştim, barutu kendim karar, kovanı kendim sarardım. Bu Varanlar benden sorulurdu küçük kız, her bir Varanlının izini ben sürerim.

«— Behram, oy Behram!»

Geldim köyüm. Güreliğin geçmişti, yabancı değildim, insan içine çıkmayı damda öğrettilerdi. Okumam yazmam da var. Kâzım emmim kahvede şerefime bir şölen çekti, rakılar içildi. «Adımız pezevenkler köyüne çıkmıştı, alnımız karaydı Behram, küçük dayınmki kancıkmış. Sen hepimizi temize aldırdın, Behram» dedi.

«— Behram, oy Behram!»

Sevmek ne mene şeymiş artık öğrendim, küçük kız! Senden öğrendim. Çıkma kapınızın önüne, evde senden

başka suya gidecek kimin kimsen yok mu? Saçını kime ördürdün, çatkını kim çattı, ellerine kınayı kime yaktırdın?

Konuş! Damda herkes konuşurdu, bir ben susardım. Sen susma, ben olma! Varanlara gideceğim. Ama sen yoksun. Çayırlar sarardı, güz erken geldi, doruklara bulutlar indi, çakaleriklerinin rengi değişti, mora döndü. Nişane kaynaklarda sular köpürdü, çavlanlar boy verdi. Rüzgârı duyuyor musun? Varanların sesidir. Beni çağrıyor. Gitmeli miyim? Ama sen yoksun, burdasın. Varanlar bana haram, küçük kız! Yılkı sürüsü dağıldı, gün güne sayıları eksildi. Güz kurtları havayı aldılar. Şahinler gökyüzünde dolanıyor. Yağmurun kokusunu duyuyorum, ovaya indi bile.

«— Behram, oy Behram!»

Kızın adı Elif'ti; kime sorarsanız Behram'a yaraşır, derlerdi. Babası «cık» dedi, «benim kanlı katillere verilecek kızım yok» dedi.

«— Behram, oy Behram!»

«Bak Elif» dedi. Behram. «Ben seni seviyorum. Bil ki sevgi gerçektir. Görmüyor musun, gündüzün ardından geceyi getiriyor ve güneşi ve ayı, sevenlerin hizmetine girmeye zorluyor. Güneş ve ay belirli bir zamana kadar yollarında akıp giderler, ta ki iki sevgilinin bir olduğu yerde dururlar. Bil ki, ey Elif, sevgi gerçektir; ondan gayrı çağırdığımız her şey boştur, sevgi en yüce en kutsal olandır. Görmüyor musun ki, sevginin desteğiyle gemiler denizlerde yüzüyor, trenler demirden rayların üzerinde koşuyor, uçaklar hiç düşmeden gökyüzünde uçuyorlar. Bunda seven ve sevilenlerin gücü var. Denizlerde dalgalar, gölge veren Varan dağları gibi onların üstüne yüklendiğinde kurtarıcı diye yalnızca sevgiyi çağırırlar, sevgi de onları selâmetle karaya çıkarır. İşte o zaman ey güzel Elif, yine sevgiye inanıp inanmamakta duraksarlar, kararsızlık geçirirler.

Sevgi yücedir, kutsaldır! Yağmuru ancak o indirir, rüzgârı ancak o estirir. Sevginin olmadığı yerlere kar düşer, çiçekler solar, böğürtlenler yemyeşil kalır, morarmak bilmez. Yabançilekleri açmaz, nişaneli kaynaklar kurur, çavlanlar çekilir, özgür yılkı sürüsü yok olur.»

«— Behram, oy Behram!»

Konuş Elif'in babası! De; yazıklar olsun bana ki, sevgiye karşı ödevlerimi ihmal ettim; sevgiye karşı durdum, sevenlerin kara çalısı kesildim.

«— Behram, oy Behram!»

Ey Elif'in babası, o sevgi ki sana delillerini gösteriyor; senin için gökten yağmur yağdırıyor, güneşi doğduruyor, yıldızları ağartıyor. Topraktan otların bitmesi, börtü böceğinin üremesi, şeftalinin çekirdeğine delice özeni, kuşun ötmesi, çiçeğin açması, kavakların ululanması, buğdayın başak tutması; soluk alıp vermemiz, yüreğimizin gümbürdemesi, uykuya varmamız, dipdinç uyanmamız, kadınlarla yatıp doygunluğa ermemiz, neden?

«— Behram, oy Behram!»

Muhtar, Behram'a böyle böyle dedi, üzme kendini Behram, dedi; dünyada kız mı yok? dedi. Bir Elif değil, bin Elif bulursun diledin mi, dedi.

Behram'ın bir kulağından girdi, öbür kulağından çıktı bunlar. Hiç bir şey olmamışçasına Elif'i buldu, gizli saklı kuytularda, tenhalarda buluştular, görüşüp koklaştılar.

Babası tezden öğrendi, Elif'i kilit altına aldı, evden dışarı adımını attırmadı. Bununla yetinse iyiydi, onbaşıya Behram'ı şikâyet etti. Geldiler Behram'ı kollarından alıp karakola götürdüler.

«— Behram, oy Behram!»

Ondan sonra Behram, yine avcı Behram oldu. Gitti, raftan tüfeğini indirdi, fişekliklerini beline sardı, köy alanına çıktı. Akranları burun kıvırdılar. Biri dedi:

«— Ulan Behram, kavat Behram, bir Elif kızı bile

saçından sürüyüp Varanlara kaldıramayan Behram, sümdük Behram!»

Biri dedi:

«— Vay Behram, sözde adam Behram! Ney o elindeki tüfek mi, çoban sopası mı Behram?»

Biri dedi:

«— Vay Behram, sözde adam Behram! Ney o elindeki tüfek mi, çoban sopası mı Behram?»

Biri dedi:

«— Amanın Behram, Behram! Vay gidinin oğlu Behram! Damlara girmiş çıkmış Behram!»

Biri dedi:

«— Biz de onu adamdan bilirdik. Genç yaşında elini kana beleyince adam sırasına koduyduk. Hele, hele adamdan Behram!»

Biri dedi:

«— Alıp götürmek yok mu oğlum Behram? Saçını koluna dolayıp sürümek yok mu Behram? Dağlar ne güne duruyor Behram?»

Biri dedi:

«— Boyun devrile Behram! Delikanlılığın adını karaladın Behram!»

Tüfeğin patlaması için önce dolu olması gerekir, ey Behram! Sonra omuza alınması, sonra nişanlanması, sonra hedefin ortalanması, sonra şahadet parmağın bükülü tetiği alması, sonra tetiğin düşmesi gerek, Behram!

«— Behram, oy Behram!»

Akranların her biri bir kurşun yedi, her birinin boyları bir yana devrildi.

Bir koşuda Elif'lerin evini buldu. Elif'in babası tüfek sesine kapıya varmıştı. Behram tüfeğini doğrulttu, ateş etti.

«— Behram, oy Behram!»

Tüfek elde, ateş ede köy dışındaki tekil kerpiç da-

mına kadar geldi; içeri girdi, kapıyı ardından dayakladı, camı kırdı, tüfeğinin ucunu çevreyi saranlara gösterdi.

Herkes bekledi. Behram bekledi, candarmalar bekledi, köylüler; erkeği kadını genci ihtiyarı, çoluğu çomarı bekledi. Behram çıkmadı. Yaklaşanlara ateş etti. Geri durdular, sokulmadılar.

Zaman yürüdü, öğle oldu, geçti, ikindiye gelindi. Hava puslandı, koyuldu; derken kar, küçük, yumuşak kedi ayaklarıyla yağmaya başladı. Hiç kimsenin ummadığı bir anda bastırıvermişti. Gerçi gökyüzü kapalıydı, dağlardan dört kol bir rüzgâr esiyordu, bulutlar alçaldıkça alçalmıştı ama, gelenin kar olmasına bin tamk yetmezdi.

«— Behram, oy Behram!»

Halim Hoca'yla Muhtar göz göze geldiler. Muhtar konuşmadı, Halim Hoca başını eğdi, yürüdü, öne çıktı. Köylüler, gerisinden az yana açıldılar.

Sesinin solduğu yerde kar tanecikleri kuş olup sağa sola savruldular, yankısı yara varmadan gerisin geriye döndü:

«— Behram, oy Behram!»

Behram sustu, Varan dağları sustu, yarlar bükler sustu.

Onbaşı o zamandı, işin sonunu aldırdı.

«— Behram, oy Behram!»

Behram kulak kabarttı, gözünü açtı, baktı.

Ah, Elif'ti, karlar altındaydı, poşusuzdu, saçlarını çözmüştü.

«— Behram, oy Behram!»

Behram'ı bağlasalar, kırk kazığa çaksalar artık durmazdı.

«— Behram, oy Behram!»

Çıktı. Tüfeği yoktu. Kar, bir yoğun perde indiriyordu; ağarıklığında Elif durmuştu, kolları iki yanına sargındı.

«— Behram, oy Behram!»

Aynı anda yirmi otuz tüfek birden patladı. Barut kokulu karda, kör bir duman tüttü. Candarmalar toplaştılar, yağan karda namluları karıncalanmasın diye tüfekleri omuzlarına ters astılar.

Biri postalının burnuyla dürtüp ölüyü sırtüstü çevirdi.

Adı Behram'dı, avcı Behram, bileceksiniz!

BEKİR YILDIZ

(1933)

URFA'nın Harran Ovasında doğdu. Mersin, İstanbul Sanat Enstitüsü öğreniminden sonra (1951), İstanbul Matbaacılık Okulu Dizgi Bölümünü bitirdi (1955). Almanya'da dört yıl kaldı (1962 - 1966); fabrikalarda işçilik, meydancılık, montörlük, mürettiplik, matbaalarda operatörlük yaptı. Türkiye Yazarlar Sendikası İkinci Başkanlığına getirildi (1974). İstanbul'da kurduğu «Asya» matbaasında çalışmaktadır bugün. Bekir Yıldız; hikâyelerinde dolambaçlı anlatımdan kaçınır, işlenmemiş konuları, çokluk Urfa köylerinin yaşantısını ele alır. Başlıca eserleri: Türkler Almanya'da (roman, 1966); Reşo Ağa (hikâyeler, 1966); Kara Vagon (hikâyeler, 1968; May Dergisi öykü dalında birincilik kazandı, 1969); Kaçakçı Şahan (hikâyeler, 1970); Sait Faik Hikâye Armağanı'nı aldı. 1971); Sahipsizler (hikâyeler, 1971); Evlilik Şirketi (uzun hikâye, 1972); Harran (röportajlar, 1972); Beyaz Türkü (hikâyeler, 1973); Üç Vatandaş (oyun, 1973); Alman Ekmeği (hikâye - röportaj, 1974); iki hikâyesinin «Bedrana» adlı sinema uyarlaması Çekoslovakya Uluslararası Karlovy, Vary Film Festivalinde Cidalc ödülünü kazandı (1974); Dünyadan Bir Atlı Geçti (hikâyeler, 1975); İnsan Posası (hikâye - röportaj, 1976); Güneydoğu Zindanı (röportaj, 1976); Ölümsüz Kavak (1977); Demir Bebek (öyküler, 1977); Acılı Çocuklar (çocuk öyküleri, 1978); Halkalı Köle (roman, 1980); Dünyadan Bir Atlı Geçti - Sahipsizler (öyküler, 1981).

BEDRANA

İlkin kara bir yel esti günlerce. Hafifi önüne kattı, güçsüzü yere yıktı. Ardından ince, sonra kalın yolları sildi kar, bir bir. Karadağın sivri doruğu düzleşince de, kurtlara yol göründü, Meçmenbahir köyüne doğru..

Bedrana, dizlerini örten yorganı kaldırdı. Tandır ateşini eşeledi. Yorgundu ateş.

«Ben yatacağım,» dedi.

Naif, başım kaldırdı. Bir süre baktı karısına. Konuştuğunda dudakları titredi nedense.

«Tandıra ateş bas,» dedi. «Bu gece, o mesele çözümlenecek.»

Bedrana korktu. Şekeri suya düşmüş gibi, aceleciliğe yöneldi.

«Viş,» dedi. «Ne meselesiymiş? He... Gözünün yağına kurban olduğum, gene indirip kaldırma.»

Başı öne düştü Bedrana'nın. Yüzü sarardı. Korkudan yüreği pır pır etti.

Naif, tandırdan çıktı. Sıcağa alışmış ayakları üzerine dikilemedi hemencecik. Keçeleşmiş bacaklarını ovaladı. Bedrana'nın başı dikilmişti şimdi. Kocasını izlerken, bedeni bir pençe korkuyla karılmıştı sanki. İlk gece bile böyle olmamıştı oysa. Kocasının yumuşak davranışı umutlandırmıştı belki de onu. «Hıı,» demişti Naif. «Zorla olduysa, aceleye gelmesin bu iş. Şehir kanunlarını da belledik.»

Naif, odanın kapısını açtı. Geceyi, kar ışıklandırmıştı. Bir hafta önce jandarmaya saldıkları adamın gittiği yöne doğru baktı. Kurtlar uluyordu. Dün geceye göre, daha beriye gelmişlerdi.

Karın ak rengi kara oldu ansızın. Dişlerini sıktı Naif. Tüm umutların yüzüne kapatırcasına, kapıyı çarptı.

Eşiklikten bir parça tezek alıp tandıra vardı. Yıkılmış ateş yavaş yavaş ayağa kalkıyordu şimdi.

Naif, tandıra sokulduğunda, Bedrana'nın uykudan arınmış gözleri üzerindeydi. Bir süre bakıştılar. Yel, odanın duvarlarını kudurgan deniz dalgaları gibi hırpalamamış olsaydı, belki de soluklarını bile duyacaklardı birbirlerinin.

«Gözlerin niye faltaşı gibi ayrıldı?» diye sordu, Naif ansızın.

Bedrana'nın başı, kollarıyla kucakladığı ayakları üzerine düştü. Tandırdan sıcak soluğu yorganın bir tutamına yayıldı.

«Senden korkmaya başlamışam,» dedi. «Gözlerin, benden bir şey alacakmış gibisine.»

«He...» dedi Naif. «Ölmelisen gayri. Günler var ki evden çıkamaz olmuşam. Herkesin kulağı bizde. Ha patladı, ha patlıyacak. Saldığımız adam da gelmedi. Besbelli yollar kapandı.»

«Sabah olsun kurban olduğum. Bakarsın Hızır gibi çıkıp geliverir. Hemin de iki candarmaylan.»

Naif, yüzünü buruşturdu.

«Günlerin ardı yetti,» dedi. «Bu karda, kışta hökümat adamı kıpırdamaz yerinden. Belkim de haberci ulaşamamıştır şehre. Kurtlar, kuşlar ne güne...»

«Suç bende mi ağam? Zorla oldu. Obada bilmiyen var mı işin esasını...»

Naif, kuşağında sokulu olan tabancasını çıkarıp tandırın üzerine koydu. Bedrana çıktı tandırdan. Odanın bir köşesine gidip sindi.

«Korkma ulan,» dedi, Naif, güvenilir bir sesle. «Vurmıyacağım seni. Söz olsun. Kadoların Şahin'i değilim ben. Onun başına gelenleri unutmamışam. Şeherde hak - hukuk var dilerdi, oğlanı attılar içeri.»

Bedrana, bir umut ışığı sezinlemişçesine atıldı hemen.

«Eyi ya,» dedi. «Zorla olduğuna göre, ben açığa çıkaram, o alçağı içeri atarlar. Daha ne?»

«Hani, nerde hökümat?»

Naif bağırdı ansızın:

Bedrana emekliyerek biraz beri geldi. Yalvarıyordu.

«Bakarsın geliverir kurban olduğum. Gün ışısın hele...»

Allahın günü çok, gözü yassı. Hem, atalarım hö-

kümat günü mü saymış? Ulan, Kadoların Şahin'i, hökümat eline düştün de aklımızı çeldin. Eski usulün gözüne kurban, eyi ile kötü kardaş mı olurmuş? Kötünün canı, şeher kanunlarıylan yola mı gelirmiş?»

Sustular bir süre. Birbirlerine bakmıyorlardı şimdi. Bedrana, boynunu bükmüş, gözleri dalıp dalıp gidiyordu.

Naif, kolunun birini uzattı yavaşça. Tandırın üzerindeki tabancaya koydu elini. Aldı oradan. Bedrana tabancalı eli görünce hopladı yerinden.

Naif'in aklına yeni bir düşünce düştü o sıra. Tabancayı tekrar koydu yerine. Yüzü bir yumuşadı, bir iyilikten yana oldu ki, Bedrana, tuttuğu soluğunu, rahatlayıp boşaltıverdi.

Odanın tavanına baktı Naif. Tavana, önce kavak ağacından kesilmiş mertekler sıralanmış, sonra hasır ve toprakla örtülmüştü. Merteklerin birinde, kalınca bir halka vardı. Naif'in gözleri bu halkaya takıldı uzunca bir süre.

Bedrana da halkayı gördü. O, biliyordu bu halkayı çoktan. Karnında birkaç ay önce oluşmaya başlayan çocuğuna kuracağı salıncak için, gönlünün bir yerini ayırmıştı ona.

Naif, pamuktan yumuşak bir sesle sordu.

«İster misen,» dedi. «Bu işten, burnumuz kanamadan kurtulak?»

Bedrana kocasına bir daha yanaştı.

«Bu da sorulur mu ağaların paşası,» dedi. «Gözüne kurban olduğum di, kansız çıkış yolunu söyle.»

Naif, gözünün birini, kıstı. Bir süre düşündü.

«Bak, avrat,» dedi. «Ben iğnenin deliğinden Hindistan'ı görmüşem. Yaşım yiğit emme, aklım şahtır. Hemin hökümat, hemin de obaya, öyle bir oyun oynıyacağım ki, şaşarsan. Heyyoof, demelisen, aklına, cümle âlem kurban olsun demelisen.»

«Off... Zemzemlerin Kameri de çatlasın işte... Eee?..»

«Asılacaksan.»

Dışarda yağan kar, sanki Bedrana'nın yüreğine yağdı ansızın.

«Bu da ölmek,» dedi. «Sevinmek niye?»

Naif, başını iki yana salladı umut verircesine:

«Yalandan kız,» dedi. «Yalandan asacaksan sen seni.»

«Sözünün önü, ardından gür gele kurbanım, demek yalandan sallanacağam.»

«He... Bize göz ışığı vermediler gevvatlar. Ömrümüz, kapaksız tencerede pişmiş tuzsuz aş gibi tatsızdır avradım. Kadın dar bir pabuçtur, sıkınca atılır, emme, işin içine namussuzluk karışınca, atamazsın, vurmak düşer er kısmına. Seni, ben bağışlasam baban, kardaşın sırada. Bakalım onlar bağışlar mı? Günlerden beri, bu şir göz dama tepilik kaldık. Oba kan ister benden, kan, kan...»

Bedrana, can kulağıyla dinliyordu kocasını. O, susunca, soluklandı. Ama gözlerini çevirmedi hiçbir yana. Naif yeni birşeyler düşündü bir süre daha. Sonra, tabancasını tandırın üzerinden alıp kuşağına yerleştirdi.

«Bak Bedraney,» dedi. «Obamızda, şehre benzeyen heç bir şeyimiz yoktur. Kara dağlar yol vermez ki, ne gelinsin, ne gidilsin. Okur yazarımız yok ki, hökümat kapısından içeri alsınlar. Obanın sesi, soluğu ancak, birisi öldüğünde duyulur. Kadoların Şahin'ine ne demiş yeşil yakalı adam: yeni kanunda öldürmek kalktı demiş. Gönüldür, sever de sevmez de. Karın, madem ki başkasıyla yatmış, heç sesini çıkarmıyacaktın. Karın dostuyla bir olunca gelip haber verecektin. Biz de gidip basardık onları, olur biter... Ne biçim yeşil yakalı vatandaştır o, dağları hesap etmemiş, candarma gelinceye kadar, günler, haftalar, aylar, geçer, heç bileme-

miş. Bunlar ne demeye getirmişler işi Bedraney, anlamışam ben?»

Naif sustu. Yerinden kalktı. Çengelin takılı olduğu merteğin altına gelip durdu.

«Kalın urganımız var mı?» diye sordu.

Bedrana da kalktı. Kocasının yanına ulaşamadan bir titreme sardı bedenini. Yalandan da olsa asılmaktan korkmuştu.

«Var,» dedi, lif lif olmuş bir sesle, «Eşeğimize geçen güz almıştın ya bolcana...»

«Getir,» dedi Naif. «Endeze düzmenin gereği yok gayri. Vakit epeyce oldu. Yarına hazırlanmalı. Küçük kuşlukta asacaksan sen seni. Yalandan... Şimdi bir sefer sınıyalım hele...»

Bedrana, ansızın kocasının bacaklarına kapandı. Ağlıyordu da.

«Yalandan da olsa korkmuşam,» dedi. «Başka bir mümkünü yok mudur? Biliysen ki, zorla yapmıştır gevvat. Benim heç bir suçum yoktur. Yedi cihan bunu böyle, böyle bilsin...»

Naif, bacaklarına sarılı kolları çözdü.

«Biliyem,» dedi. «Zorla olmuştur. Yoksa o saat kurşunlardım seni. Emme haberin olsun, zorla-morla baban, kardaşın gene de razı değil yaşamana. Birkaç gün önce haber salmışlar. Oba homurdanmadaymış. İlk sıra bende olmasa, çoktan ölmüştün. Ve de Kadoların Şahin'i hökümat kanunlarının hışmına uğramasaydı, şimdiye kadar ben de seni öldürmüş olacaktım, bal gibi. Teşil yakalı adam, sizin usuller tarihe karıştı demiş. Kadoların Şahin, kanunlardan hiç haberimiz olmadı demiş. Obamızda okur yazar, yoktur. Yoktur emme bir aracıyla gelip obada tellal bile dolaştırmadınız, Allah rızası için de olsa, yeşil yakalı ağam, demiş, demiş de dövünmüş..»

Bedrana sabırsızlandı. Yargıcın tutumunda, bir umut ışığı aradı.

«Yeşil yakalı ağa, nasıl cevaplamış?» diye sordu.

«Bilmemek özür değil demiş.»

«Sonra, ağama kurban?»

«Babası, hesapladı, ihtiyarlayınca salıvereceklermiş garibi.»

«Eee?...»

«Ne esi?»

«Heç... Yani... Günah değil mi diyem bana, sana, kardaşıma, babama... Eyisi mi yalandan as beni. Yere girsin şeher. Kanunlar bize göre değilmiş. As emme, yalandan olunca, elimize ne geçecek yiğidim?»

Naif, sözcükleri dışarıya vermedi. Uzun bir süre aklında tuttu.

Kurtlar pek yakındaydı şimdi. Kapı açılsa, ulumalarıyla birlikte içeriye girivereceklerdi sanki. Ve soğuğa güç yetiremiyen tandır, ihtiyarlamaya yüz tutmuş gecenin içinde Naif'in ve Bedrana'nın gönlünden çoktan silinmişti.

Bedrana, bakışlarını kocasının dudaklarından silmeden bir kez daha sordu.

«Yalandan olunca, elimize ne geçecek yiğidim?»

Naif, aklından geçenleri toparlamıştı.

«Bak Bedraney,» dedi. «Bu çifte bir oyundur. Hem yeşil yakalı adamı aldatacağım, hem de aşiretimizin üzerine çöken kara belayı silip süpüreceğim. Nasıl mı? Küçük kuşlukta, sen kendini asmış gibi yapacağsan. Ben koşup gelecağam. Heyvağ, Bedrana asmış kendisini diyeceğim. Ve de seni kucaklayıp aşağıya alacağım. Sen zaten, yalandan boynuna geçirmiş olacağsan urganı. Yerde, usul usul kıpırdayıp sözde yeniden dirileceksen. Bunu gören, duyan obalı, yiğit kadınmış, kendini astı emme, Hüda rıza göstermedi, diyecek. Sonunda, atalarımızın koyduğu ölüm fermanı da, kendiliğinden bozulacak. Yeşil yakalı adama gelince...»

Naif sustu. Bedrana sabırsızlandı ama.

«Eee,» dedi. «Ya yeşil yakalı ağa?»

«Onu da anlatıram. Sen urganı getir. Birsefer sınıyalım hele.»

Bedrana duruyordu. Nedense çözülmek istemiyordu yerinden. Naif, omuzuna dokundu yumuşacık.

«Yalandan ölmeye bile nazlanisan,» dedi. «Deveden düşmüşsen, hop hopu arama. Alt tarafı yalandan Bedraney. Di. nazlanma ha...»

«Karayazım,» dedi Bedrana, duyulur duyulmaz bir sesle. Sonra gidip urganı getirdi.

Naif, her şeyi daha önce planlamış gibi, gözle kaş arası, halkanın alt hizasına ne kadar minder varsa yığdı.

«Hadi, Bedraney,» dedi. «Kancaya geçir. Önce urganın bir ucunu, boynuna göre halkala emme.»

Bedrana'nın ellerine bir titreme doldu. Yüreği parpazlandı. O, bunun bir oyun olduğunu bildiği halde bedeninin böylesine, süt gibi kesilmesine şaştı kaldı.

«Can şirinmiş,» dedi. «Yalandan da olsa korkmuşum... Düğümü sen at. Çangala geçir.»

«Olmaz,» dedi Naif, bilmişcesine. «Her bir şeyi kendi ellerinle ve de gönülden yapmalısan. Oyunumuzun hüneri burda...»

Bedrana, urganı bir ucundan halkaladı güçlükle. Sonra başını çengele doğru dikti. Bu sıra Naif, karısının taze bedeninin orta yerine kollarını dolayıp minderlerin üzerine hoplattı onu. Bedrana, gönülsüz kalkan sağ kolunu uzatıp urganın bir ucunu halkaya geçirdi. Sonra, yere inmek istedi.

«Olmaz,» dedi Naif. «Daha işin bitmedi. Urgana düğüm vurmalısan.»

Naif, bacaklarından kavrayıp yukarıya verdi onu. Bedrana bunu da başarmıştı. Şimdi odanın ortasına yakın bir yerde, urgan sallanıyordu.

«İyi,» dedi Bedrana yumuşak bir sesle. «Sabah olsun, takaram boynuma. Yalandan olduktan sonra...»

Naif, engel oldu karısına. Şimdi titreme sırası ona

sıçramıştı nedense. Ama Bedrana sezmedi kocasındaki bu değişikliği.

«Sabah olanda asılacaktım, hani ya?» dedi Bedrana, tekrardan.

Naif, sözcükleri tez tez sıraladı.

«Doğru söylisen Bedraney,» dedi. «Doğru söyliysen emme, bir sefer sınayalım. Oyunumuzu pekiştirmek gerek ceylân gözlüm...»

Gerçekten ceylânın sürmeli gözlerine benziyordu bu gözler. Ve ömrünün yarısına bile bakamamıştı bu kara-ak ışıklar henüz.

Bedrana, halkayı çenesinin altına getirdi.

«Böyle mi olacak ağam?» dedi.

«Biraz daha kaydır,» dedi Naif, çapaklı bir sesle. «Boynuna iyice yapışsın. Ha şöyle...»

Bedrana, halkayı boynuna iyice yerleştirdi. Kara gözleri aşağıya dönmüştü. Naif'in bakışlarıyla buluştular.

Bu sıra kurtlar, ulumalarını uzaklara taşıyorlardı küçücük adımlarıyla. Naif de gün, horozların ağzına düşmeden, uzun bir süreden beri kurduğu ve bu gece oluşturduğu işini bitirmek istedi. Karısının ayakları altındaki yastıklara bir tekme attı. Ardından, Bedrana'nın çırpınışlarına dayanamayıp gaz lâmbasını söndürdü.

MUZAFFER İZGÜ

(1933)

HİKÂYE, roman ve oyun yazarı. Adana'da dünyaya geldi. Yoksul bir ailenin çocuğu. Yaşantısının uzun yılları gecekonduda geçti. Bir yandan çalışıp, bir yandan okumak zorunda kaldı. Seyyar satıcılığa varıncaya kadar, çeşitli işlere girdi çıktı. Diyarbakır Öğretmen Okulu'nu bitirdi. Aydın Ortaokulu Türkçe öğretmenliği yaptı. ★ Akşehir'de düzenlenen 5. Uluslararası Nasreddin Hoca Şenliği «Gülmece Öyküsü Yarışması»nda «Dayak Birincisi» öyküsü birincilik kazandı (1978). ★ Muzaffer İzgü; edebiyatımıza «kara mizah» türünün en vurucu, en duyurucu gerçek tiplerini çizerek girdi. Konularını yaşadığı hayattan, çevresinden çıkarmakta çoğunlukla. Yapıtlarında acıyla sevinç, güvenle güvensizlik, varlıkla yokluk yanyana. Mizahsal öyküleri, romanları, radyo ve sahne oyunları sorunlarımıza ayna tutucu, yeni bir görüş açısı getirici nitelikte. Başlıca eserleri: İlyas Efendi (roman, 1971); İnsaniyettin (oyun, 1972); Kaynanalar - Kaynatalar (oyun, 1972); Gecekondu (oyun, 1972); Halo Dayı (roman, 1973); Utanmıyorum Üşüyorum (oyun, 1974); Reçetesi Peçete (komedi: 2 bölüm, 1974); Her Devrin İti (oyun, 1975); Bando Takımı (hikâyeler, 1975); Gecekondu (hikâyeler, 1976); Donumdaki Para hikâyeler, 1977; TDK Ödülünü kazandı, 1978); Kara Pamuk (Çocuk öyküleri, 1978); Kara Düzen (Oyun, 1978); Ekmek Parası (Çocuk romanı, 1979); Dayak Birincisi (1979); Çizmeli Osman (1980); Deliye Hergün Bayram (gülmece hikâyeleri, 1980); Pazar Kuşları (Çocuk kitabı), Uçtu Uçtu Ali Uçtu (Çocuk kitabı, 1980); Her Eve Bir Karakol (Mizah Öyküleri, 1980).

Hani, kaymakam vardır, gelir ilçeye, kolları sıvar, belediyeden de öne atlar, «Ben bu ilçeyi ağaçlandıracağım» diye tutturur. Kaymakam vardır, kolları sıvar, elli haneli üç dükkânlı ilçenin mahalle takımını birinci lige sokacağım diye uğraşır durur. Kaymakam vardır, ruhunda çöpçatanlık, ilçede ne kadar bekâr memur varsa, nüfusçunun kızını mal müdürlüğünün oğluna, tapucunun baldızını meteorolojiciye yamar. Kaymakam vardır, illâ ki ilçeyi beyaza badana ettireceğim diye tutturur. Yani şu bizim dört yüz kaç ilçemizde dört yüz kaç kaymakam varsa, hepsinin de ayrı ayrı bir merakı vardır. Hiç merakı olmayan birkaç tanesi ise, karışma, çalışma prensibine uyarak, yıllardır aynı ilçede kaymakamlık yapar, bu arada ilçenin zenginiinin kızıyla da evlenir, ekmek kayınpederden, su çeşmeden, maaşlar cebe, on dönüm bostan, yan gel yat Osman hesabı, yaşar gider...

Bizim ilçeye de bu yeni kaymakam gelince, biz memurları toplayarak ilk konuşması şu oldu:

«Arkadaşlar, bundan önceki çalıştığım Erbaa'da bando takımı kurdum, sonra Karaisalı'da bando takımı kurdum, çok şükür Şemdinli'de de kurdum. Bir ara maiyet memuru olarak bulunduğum Ankara'da da bando takımı kuracaktım ama, oradaki bandoların çokluğu yüzünden, vali bey bu işe razı olmadılar. Şimdi görüyorum ki arkadaşlar, bu güzel ilçemizin de bandosu yok. Bandosuz ilçe, kanatsız serçeye benzer arkadaşlar. Bugün bandonun önemi ve bir memleketin gelişmesi bakımından değeri anlatılmayacak kadar çoktur arkadaşlar. Her ne kadar davul ve zurna, büyüklerimiz arasında tutuluyorsa da, benim soruşturmalarım sonucunda, şunu anlamış bulunuyorum ki, sayın büyüklerimiz, koyunun olmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi demek zorunda kalaraktan, bando yerine davul zurnayla yapılan kar-

şılamalara ve de uğurlamalara razı olmaktadırlar. Arkadaşlar, bayramların, açılışların, kurdele kesmelerin, büyükleri karşılama ve uğurlamaların tek süsü, tek gülü bandodur arkadaşlar. Ben İngiltere'ye yaptığım bir gezide, bırakınız ilçeleri arkadaşlar, her mahallede bir bando takımı gördüm. Ve o zaman çok utandım arkadaşlar. Adamlar mahallelerine kadar soktukları bandoyu, biz daha ilçelerimize sokamıyorsak, ne Ortak Pazarı, ne CENTO'su, ne NATO'su, aradan yıllar geçse de onlara yetişemeyiz arkadaşlar. Onun için behemehal bu ilçede bir bando takımının kurulmasını canı gönülden arzu ediyorum. Görün bakın, bando kurulduktan sonra ilçemiz nasıl kalkınacaktır arkadaşlar.»

Kaymakam Bey sözünü bitirdikten sonra, hemen bir:

«İlçeyi Bandoya Kavuşturma Derneği» kuruluverdi. İlk toplantısında da yönetim kurulu başkanlığına kaymakam bey seçildi...

«Arkadaşlar, dedi kaymakam, ilginize çok çok teşekkür ederim. Göstermiş olduğunuz teveccühe lâyık olmaya çalışacağım.»

Eh, adam bu işin usulünü öğrenmiş. Şimdi tutup da, bilmem hangi bakanlığa, (Bando Bakanlığı da yok ki memlekette) yazı yazsa, bando takımı istiyoruz dese, oradan bir kuruş para gelmeyecek, nitekim ilçe kaç yıldır susuz, yazar durur bakanlık, «Bizi böyle sudan işlerle uğraştırmayın» diye. Bu bakımdan, alacağımız cevap belli. Onun için kaymakam bey:

— Arkadaşlar, dedi, bu iş teberru ile olacak, benden yüz lira...

Kaymakam bey kalkar yüz lira verir de, ilçenin koskoca doktoru ondan geri kalır mı, o da verdi yüz lira. Mal müdürü, tapu müdürü, tarım memuru, nüfus memuru, hepimiz, gönlümüzden ne koptuysa, ilçeyi bandoya kavuşturma heyecanıyla, ellişer, altmışar, yetmişer lira verdik... Ondan sonra, konağın tüm memurları, ba-

şımızda kaymakamımız olduğu halde, çarşıyı pazarı dolaşarak, bando takımı teberrusu topladık...

Birkaç şeye de bu arada salma saldık. Örneğin nüfus cüzdanı çıkarandan on lira, tapu alandan yirmi lira, dilekçe sahibinden beş lira, attık tırpanı önümüze gelene.

Ama hepimizde bir merak, bando takımını satın alsak bile, bunları kim çalacak, kim öttürecek? Sonra bunların çalınmasını kim öğretecek? Bu adamların aylıklarını nasıl vereceğiz, bu işin altından nasıl kalkacağız?

Aradan altı ay kadar zaman geçtikten sonra bir hayli paramız olmuştu. Kaymakam bey ve mal müdürü, tapu müdürü, satınalma komisyonu olaraktan İstanbul'un yolunu tuttular...

Bir hafta sonra da bir kamyonla ilçeye döndüler... Ama Allahım, o gün ne gündü. Kamyon hükümet konağının önünde durduktan sonra, kaymakam bey, o bando takımındaki müzik aletlerinin sandıklarını bir bir açıyor pırıl pırıl parlayan boruları herkesin hayranlık bakışları arasında toplanmış halka gösteriyordu.

Devrisi günü kaymakam bey olağanüstü bir toplantı yaparak, konaktaki tüm memurları, ilçenin ilkokulunda topladı.

— Arkadaşlar, dedi, hepiniz az çok okumuş kimselersiniz. Ben tutup da, bu çok kıymetli aletleri ilçenin yerli vatandaşlarının eline teslim edemem. Zaten bundan önceki ilçelerde de aynını yaptık. Takımı kendi aramızdan kuracağız.

Hepimiz şaşırıp kalmıştık. Kaymakam bey bize basbayağı bu müzik aletlerini çaldıracaktı.

Göbeğinin haşmetiyle ilçede ün yapmış sağlıkçı İhsan Bey:

— Aman kaymakam bey, dedi, biz nasıl öttürürüz bunları?..

Güldü kaymakam bey:

— Arkadaşlar, dedi, öteki ilçelerde de aynı soruyla, aynı serzenişle karşılaştım. Her şey insana önceden zor gelir. Ama insan bir alıştıktan sonra, artık her şey kolaydır. Sonra arkadaşlar emekli olduktan sonra da, bu sizlerin işinize yarayacaktır. Erbaa mal müdürünü bir gün Niğde bandosunun önünde giderken görünce bayağı göğsüm kabarmıştı. Adam Niğdeliydi ve emekli olduktan sonra da Niğde belediye bandosuna geçerek dünyanın parasını kazanıyordu... Evet İhsan Bey, örneğin ben size şu aleti vereceğim...

Aman Allah, alet, tam İhsan Beyin göbeğinin haşmetine uygundu. Hani şu bando takımlarının en arkasında gider, ağzı bir dana kafası iriliğinde, borusu kıvrım kıvrım, öttürünce «daaat» diye çok kalın ses veren aletti...

Çağırdı İhsan Beyi kaymakam:

— Buyrun buraya İhsan Bey!..

Eh, ilçede kaymakam beyin istekleri emir sayıldığından, İhsan Bey göbeğini titrete titrete kaymakamın yanına gitti...

— Buyrun İhsan Bey, bir öttürün bakalım!

— Aman beyim neresine üfleyeyim?

— Şurasına İhsan Bey. Yalnız önceden boynunuza geçirin şunu... Haa şöyle.

Maşallah, İhsan Bey, onu boynuna geçirince, iki İhsan Bey olmuştu. Fakat alet o denli rahat yerleşmişti ki göbeğinin üzerine, ayrıca kayışını takmaya hiç mi hiç gerek yoktu.

— Öttürün İhsan Bey!..

— Daaarrrrt!..

— Çok güzel efendim... Bir daha İhsan Bey!

— Zaaaaart!..

— Çok güzel... Bu sizin artık İhsan Bey.

İhsan Bey ne diyeceğini bilememişti. Bir borunun geniş ağzından içeriye bakıyor, bir üflediği yere bakıyor, sonra kaderine razı olmuş insanların haliyle başını önüne eğiyordu...

Kaymakam bey o günü, on altı parçalık aleti, ilçenin on altı memuruna dağıttı... Ve de ilk çalışmamızın ne olduğunu soyledi. Hep ottürecektik. Ilk gunluk işimiz buydu... Benim de hakkıma zil düşmüştü, hani iki tencere kapağı gibi şey olur ya, onları birbirine çarparlar, zın zın diye ses verir, işte ondan...

Ne yapalım, herkes yüklendi aletlerini, evinin yolunu tuttu. Benim çocuklar, önce bunu kendilerine oynamaları için aldığımı sanmışlar, elimden kapmak istediler:

— Ulan durun, dedim, bu bir ulusal görevin aracı, ona benden başkası dokunamaz.

Bu konuda kaymakamın kesin yazılı emri vardı. Verilen aletler, evde çoluğa çocuğa kesinlikle kurcalattırılmayacaktı.

Geçtiğim divanın üstüne oturdum, vur Allah vur!..

— Zın zın zm zın zın!..

— Babacığım bir kez de ben vurayım.

— Oğlum kaymakamlığın emri var... Vuramazsın...

Biz memurların tümü, ilçenin en iyi evlerinin bulunduğu sokakta oturduğumuz için, o günü bizim sokak elli altıya gitti. Her evden acayip bir ses. Dersiniz sanki mal müdürü Asım Bey karısını boğazlıyor da, zavallı kadıncağız, kör bıçağın altında inim inim inliyor. Tapu müdürü Hayrullah Bey sanki dersiniz adamcağız gaz çıkara çıkara bitap düşüyor. Meteorolojici Seyfi Beyin evinden gelen sese ise, ne yürekler dayanır, ne de canlar. Adam sanki bandonun müzik aracını çalmıyor, bir kuyunun içine düşmüş, «İmdaaaaat» diye bağırıyor...

Mahallenin tüm çocukları dışarda:

— Ulan senin babanın nefesi mi kuvvetli, yoksa benim babamın mı?

— Haydi ulan keçi, senin baban ne ki, ciğeri ne olsun, benim babam bir öttürüyor, aynısı Denizli horozu gibi, tam beş dakika...

— Ulan o da bir şey mi, benim babam bi öttürünce duvarlar zangırdayıp, mutfakta ne kadar tabak çanak varsa hepsi yere düşüyor...

Bizim oğlanı bayağı küçümsemişler, ben zil çalıyorum diye. İki gözü iki çeşme eve geldi...

— Babacığım babacığım, yarın sen de o borulardan al, bana senin baban zilci diyorlar... dedi.

— Oğlum sen bakma onlara, tempoyu ben verecekmişim, bando takımında bütün iş bende olacakmış...

Eh, babaları böyle uğraşınca, çocuklar dururlar mı, tencere kapağını kapan, düdüklü tencereyi kapan, sobanın borusunu çıkaran, gaz tenekesini iple boynuna asan sokağa döküldü... Ulan sokakta öyle bir temaşa var ki, gerçekten o, gün battı, kasaba yattı olan ilçeye bir canlılık geldi, bir hava geldi ki... Bizim bağırtı çayırtıyı, köpekler, kümese daha yeni girmiş horozlar, atlar, eşekler, köpekler de katılınca sokak döndü havraya... Kasabalıya eğlence gerek, ne kadar kasabalı varsa, doldular bizim sokağa... Daha biz bandonun be'sinde bile değiliz, sanki millet radyodan maç dinlermiş gibi, sokağın bir başından, o başına boyuna volta atıyorlar, durup durup merakla dinliyorlar... Ve aralarında konuşuyorlar da:

— Ulan vallaha biz İhsan Beyi hiç bir şeye benzetemedik, Allah Allah, şu penceresinden çıkan sese bak, danalar böyle böğüremez namussuzum!..

— Ya mal müdürü Asım Bey, adam demek bizden saklamış eski bandoculardan olduğunu. Yahu şimdiden kendimi bayram yerinde sanıyorum be...

İkinci günü, hepimiz aletlerimizi alıp dairelerimize götürdük. Kaymakam bey:

— Arkadaşlar, dedi, tüm göreviniz bu. Vatandaşın işi birazcık gecikse de olur, ama bu bir ulusal görev olduğundan bando işi gecikemez, çünkü bu konuda çok geç kalmışız, eller her mahalleye bir bando takımı koymuşlar...

Ne yapayım, oturdum masama, elimde ziller, tın tın tın... Vatandaşın biri evrakıyla geldi, ama elimden zilleri bırakıp imzalayamam ki... Bir tempo ve dudaklarımda şu sözler:

— Bugün git, yarın gel, bugün git, yarın gel!..

Ben görmedim ama, İhsan Bey aynı aletle makamına sığamadığından, geçmiş başka bir sandalyeye oturmuş. Borunun alt tarafını da hademesine tutturarak, içeri giren vatandaşa:

— Zart zart zart! diye cevap veriyor, bu arada da, yarın gelmesi için kaşını gözünü oynatıyormuş.

Yine günahı söyleyenin boynuna, mal müdürü de kaytarıcıların şahı olduğu için, güya elindeki boruyu hademesinin eline verip, ona öttürüyor, kendisi bir köşeye kurulup sigarasını tellendiriyormuş...

Neyse, bunun ardından düzenli çalışmalar başladı. Hepimiz ilçe hükümet konağının altındaki küçük bir salona toplanıyoruz... Kaymakam bey bu işin ustası. Falsolarımızı birer birer düzeltiyor. Ne yapmamız, nasıl çalışmamız gerektiğini usanmadan anlatıyor. Sonra şef değneği elinde:

— Haydin arkadaşlar, dağ başını duman almış, tekrar...

— Arkadaşlar kasabalılar severler, şimdi de «Dağlar Kızı Reyhan.»

Reyhan'ı bitiriyor başka birine geçiyoruz, o da bitiyor, başka birine geçiyoruz. Öyle ki, kaymakam beyimiz yemek saatlerini bile unutuyor, biz nefes nefese, çal babam çal ediyoruz...

Bu işler bittikten sonra da, yürüyüşlerimiz başladı. En önde kaymakam beyimiz, onun ardında dörtlü sıralar, en arkada sıtma eradikasyon başkanı Cavit Beyle ben... Cavit Beyin elinde davul, benim elimde zil...

Cavit Bey:

— Namussuzum, diyor, her ilçeye böyle bir davul,

ondan sonra ne sivrisinek, ne de bir şey, vur davulu kaçsın sinekler...

Kasabada uygun adımla öyle bir yürüyüşümüz varki ilk gün, eh yani... Bir kez bizimle işi olan tüm vatandaşlar ellerinde evrakları peşimizde, acaba nerede fırsatını bulur da imzalatabiliriz diye. Onun ardından çocuklar, yürü babam yürü... Dön babam dön... Bilmem kaçıncı kez kasabayı fır dönmüştük ki, İhsan Bey:

— Aman kalbim, dedi...

Ancak o zaman tatil etti kaymakam bey...

Sekiz ay sonra o denli birer bandocu olmuştuk ki hepimiz notaları tanıyor, sesleri tanıyorduk; tam bir müzisyendik... Ve ilk bayrama çıkma hazırlıklarına başlamıştık... Önümüzde Yirmi Üç Nisan bayramı vardı. Kaymakam bey, artık günde tam sekiz saat bizi çalıştırarak, bu güzel ve mutlu güne hazırlıyordu bizi...

Bayrama yirmi gün kala, ilk kez mal müdürü Asım Bey kayboldu ortalardan...

— Aman, diyordu kaymakam bey, nerelere gider yahu, bulun yahu, mahvolduk yahu... İlçenin milletvekilleri de bayramı burada kutlayacaklarmış yahu.

İki gün sonra Asım Beyden bir tel geldi:

«Kaymakamlığa... Deniz Ritm Orkestrası'nda, dört bin lira aylıkla iş buldum. İstifamın kabulünü saygılarımla arzederim.»

Kaymakam bey onun derdiyle yanarken, bu kez tapu müdürü Hayrullah Bey kayboldu ortadan. Çok geçmedi, dört gün sonra da ondan tel geldi:

«Şen Pavyon'da iki bin beş yüz lira aylıkla iş bulduğumdan, istifamın kabulünü saygılarımla arzederim.»

Zavallı kaymakamcık saçlarını yoluyordu. Varsın o yolsun bu kez bizim göbekli İhsan Bey kayboldu ortalıktan, hemen iki gün sonra da istifa dilekçesi geldi:

«Beşli Folk'da yevmiye yüz elli liraya iş buldum. İstifamın kabulünü saygılarımla arzederim.»

Yirmi Üç Nisan bayramı arifesinde, bir ben, bir de davulcu eradiksiyon Cavit Bey kalmıştık. Gerçi biz de arkadaşlarımızın ardından koşup iş aramıştık ama, da vulcuyla, zilciye iş yoktu...

Kaymakam bey:

— Aman arkadaşlar, dedi, yarın bayram ne yapacağız?

— Vallahi bilmeyiz ki kaymakam bey, dedik.

— Hay yahu, yandık yahu...

Ama devrisi günü kaymakam bey, o borulardan bir tanesini kafama geçirdi, bir tanesini sırtıma bağladı, bir tanesini de yan tarafıma bağladı, zilleri de verdi elime:

— Vur zile, işte bak boruların hepsi de dudağının dibinde, ağzın hangisine rastgelirse öttür gitsin...

Üç boru da Cavit Beye bağladı. Kendi de üç boruyla, çıktık merasime... Kasabalı bir alkışladı bizi, bir alkışladı ki, demeyin gitsin.

FÜRUZAN
(1935)

İSTANBUL'da doğdu (29 Ekim). Küçük yaşta babadan öksüz kaldı. Güçlükler, türlü sıkıntılar yüzünden ortaokuldan sonra okuyamadı. Küçük Sahne'de çalıştı bir süre. İlk hikâyesi «Seçilmiş Hikâyeler» dergisinde yayımlandı (1956); bu tarihten 1969'a kadar sürekli olarak yazmadı. 1955 - 1957 arası «Türk Dili» dergisinde «Füruzan Yerdelen», tanınmış karikatüristlerimizden Turhan Selçuk'la evlendikten sonra (1958); «Füruzan, Füruzan Selçuk» imzalarını kullandı. ★ Füruzan; hergün, her yerde karşılaştığımız, yanından geçip gittiğimiz, sınıfsal çelişkiler arasında ezilen kadınlarımızı, horlanan insanlarımızı işlemekte. Toplum katlarındaki farklılaşmadan yenik düşen, bozulan, direnen insanlarımızın psikolojik dünyasına girmekte. Kendisini kendi eden şeyleri, dış gözleminin özgünlüğüyle iç gözleminin şiirli, renkli sıcaklığında kaynaştırmakta. Türkçenin anlam gücünü yoğunlaştıran yeni bir hikâye dili var. ★ Pazar Postası, Yeditepe, Yenilik, Türk Dili, Papirüs, Yeni Edebiyat, Yeni Dergi, Yeni a, Dost dergileri dışında hikâyelerinin toplandığı kitaplar: Parasız Yatılı (1971; Sait Faik Hikâye Ödülü'nü aldı, 1972); Kuşatma (1972); Benim Sinemalarım (1973); 47'liler (roman, 1974; Türk Dil Kurumu'nun roman ödülünü kazandı, 1975); Yeni Konuklar (Almanya'daki Türk işçilerinin sorunları, 1977); Redife'ye Güzelleme (1980); Ev Sahipleri (1981).

PARASIZ YATILI

— Sen çıkınca işin bitip, gene yürüyerek iner, Mısır Çarşısındaki beğendiğimiz börekçi var ya, kanarya kuşları olan, orda öğle yemeğimizi yeriz. N'olacak kırk yılda bir ziyafet. Onun için Cağaloğlu'na yürüyerek gidip gelmekten yorulmayız, değil mi benim kızım? İstersek tatlı bile yeriz. Köprü'den de eğlene güle döneriz.

Anne kız sabah kalabalığının arasında, yabancı, çabuk yürüyorlardı. Annesi durmadan konuşuyordu. Böyle konuşkanlığının olduğu geçmişteki tek günü, hastaneye hastabakıcı olarak aldıkları gündü.

Çocuk o zamanlar üçüncü sınıftaydı. Önlüğü ağarık bir kara olmuştu. Kış basmıştı. Bu, köşedeki kömürcüden kömür alma günlerinin başlamasıydı. Mangal yakmayı öğrenmişti. Kapıda ilk çırayı ateşleyip kömürleri dikine onların üzerine yerleştiriyordu. Boruyu koyunca çıtırtılar başlıyor, küçük kıvılcımlar çevreye saçılıyordu. Kömürler kızarıp ateş olmaya dönünce her şeyi unutup - arka sırada oturmayı - Kızılay Kolu'ndan yemek yemeyi - Ulusal bayramlarda şiir okumamayı - İlk yalazların maviliği yitene dek bekliyordu sokak kapısında. Odalarına mangalı aldığında ürktüğü şeyler yok oluyor, eski ceviz masalarında - annesinin en onurlandığı eşyalarıydı - çalışmaya oturuyordu. Mangalın o harlı halini çok seviyordu. Annesi korları küllemenin gerektiğini, çünkü bununla ancak ertesi güne ısınacak ateşleri kalabileceğini söylerdi. Külleri güzel, parlak korların üstüne kapayıp birini - en kızılını, en mavi mavi olanını açıkta bırakırdı - derslerinden ara verip mangala baktığında sıcacık duran tek kor, odanın sığınma olanağını artırdı. İşte o, «hastabakıcı olursun» dedikleri gün annesi kapıyı açıp girdiğinde bir şey değişmişti. Çünkü annesi bilmediği, görmediği haller içindeydi. Konuşmasıyle, dışarının arı havasıyle doldurup vermişti odayı.

— Alıyorlar beni, bir iki güne kadar başlıyorum. Başhemşireye çıktım, iriyarı bir kadın. Bir bir sordu. «Daha önce çalıştın mı? Kocan ne zaman öldü? Bu iş dur durak bilmez, fazla marifetli olmak lâzım değil, çalışkan olmak gerek, yatak düzeltmeyi, tükürük hokkalarını dökmeyi, ördekleri temiz tutmayı becermek yeter. Belki zamanla hastaların ateşini alacak kadar başarılı olursun. Haftada iki gün izinli çıkarsın, pazar ge-

cesi dönersin. Çocuğun var mı? Bırakacak kimsen yok ha? 'Kendini yönetir, uslu' diyorsun. Ama küçükmüş. Hiç sınıfta kalmadı mı? Aferin ona. Genç güzel kadınsın. Burada oluru olmazı bulunur. Ciddi ol. Bir şey denirse senden bilirim. Malûm kancık köpek kuyruk sallamadıkça hikâyesi. Boya filan da istemez. Kendinden mi yanağının, dudağının rengi? İşte bilmem artık. Doktorlardan, şundan bundan yakınmak yok. Bir işte kalıcı olmak isteyen başta gelenlerine uyar. Uykun hafif mi?» Düşün bir iş bulduk artık. İlk parayla bir çeki kömür alacağım. Sana da lastik çizme. Belki izinli geldiğim günler sinemaya bile gideriz. Hiç belli olmaz. İşimizi iyi yaptıktan sonra, kim ne diyebilir? Çıkıp ev sahibine haber vermeliyiz. Artık akşamları yoğurt alırken sokak kapısını hızlı çarpmasın. Dedim ya biz çalıştıktan sonra... Uykum da hafif. Bölük pörçük uyumaya alıştım yıllardır...

Annesi işe başlayınca onun ismi «bizim hastanedeki işimiz» oldu. İlk evden ayrılacağı gece tahin helvası aldılar bakkaldan. Peynirle tükenmez yaptılar, masalarına mavi çiçekli muşambalarını serdiler. Bu muşamba eve babasının yaşadığı günlerdeki düzenden kalmış, ferahlığın, korkusuzluğun anısıydı. Niçin babasını hep yaşayacak sanmışlardı? O da ölecek gibi görünmüyordu. Öyle dürüst öyle kesin bir adamdı ki; ölümün sinsiliği ona hiç gölge düşürmemişti. Evine her gece ekmek alıp gelen bir erkeğin yokluğu, sessizlik olup yerleşmişti odalarına. «Yaşlı da değildi.» demişti annesi. Hiç sekiz yaşında bir çocuk babasız kalır mı? Muşambalarını annesi gereksiz yere bir iki kez silmişti. Tükenmez tabağındaki peynirlein cızırtısı dinmemişti. Tahin helvasının şekeri gevşemiş, pürüzleniyordu.

— Ev sahibiyle konuştum. Hiç korkma, geceleri oda kapısını kapa sıkıca, uyu. O sabah namaza kalktığında, seni, kapıyı vurup uyandıracak. «Çocuktur o, dedim. Çocuk uykusu doyumsuz olur, kalkamaz kendi kendine.»

Her sabah helvayla ekmek yersin. Çay zaten sevmiyorsun. Elim yanıyor, diyorsun. Okuldan gelince mangalımızı yakar sıcacık otururşun. Gece kapağı ört ateşe. Ha benim kızım, sakın unutma. Benim aklımı evde bırakma. Sen akıllı kızsın. Geceleri hiç korkma. Dedim ya ev yalnız değil. Sen korkak değilsindir. Bak sana neler alacağım. Ağır hastalara özel yemek çıkarmış, onlardan kalan tavuklar falan olurmuş haşlanmış. Sarıveririm pakete, gizli değil ha, zaten döküyorlarmış. Ziyafet çekeriz kendimize.

— Ben o yemekleri istemem anne. Yalnız hani, «Ördekleri temiz tutmak lazım.» demişti ya, o kadını, ördekleri anlatırsın bana.

Annesi susmuştu. Tam dudaklarında duran bir şeyleri söylemekten vazgeçiverip. Gece yatağa girdiklerinde - beraber yatıyorlardı epeydir - yarınki derslerden birinin beden eğitimi olduğunu bile unutmuştu. Oysa beden eğitimi dersine o katılmazdı. Onun gibi katılmayanlarla, koridorlarda, açık kalmış alt kat muslukların sesini dinleyerek gölgeli ışıksız camlardan kışı, kentin yapılarını seyrederlerdi.

— Şort, lastik pabuç, soket çorap beyaz olacak. Beyaz fanila bluz gerek. İki tane olursa daha iyi. Terleyince değişmek için. Yürüyüşte 23 Nisan, 29 Ekim herkes çiçek gibi olmalı, düzenli, bakımlı. Ben, yapamadık anlamam. İstedikten sonra, istemek yeter. Yardım kolundaki çocuklarımız için de düşündüklerimiz var tabii. Ama bunu daha elzem giyim eşyalarına ayırmak kararındayız. Önlükle katılacaklar. Önlükler gıcır gıcır ütülü. Kızlarda tafta kordela. Temiz, tertemiz olmalı herkes. Her Türk çocuğunun vasfıdır temiz olmak. Ne diyorum size? Dişler her gün ovulmalı. Kulaklarda sarı topak kirler görürsem ağrıdı, akıntı yaptı anlamam, yersiniz cetveli.

Alt kat muslukları hiç kapanmazdı nedense. Ders arasında öğrenciler muslukların başına doluşurdu. Hep-

si su içerlerdi. Susayan da susamayan da. İtişmek, suyun avuçtan süzülüp kol yenlerinden içeri girmesi, bahçede eğlenmenin gereği olan bağrışların başlangıcıydı. Ders zili çalıncaya dek duyulmayan su sesleri, sınıflara girilince öne geçerdi.

Annesinin sırtına sarılmıştı. «Her dediğini yaparım anne, sen üzülme. Zaten öğleleri okulda yemek yiyorum. Aklın bende kalmasın.» Annesi hiç kıpırdamamıştı. Uyumadığı belliydi. Bedeni rahat, gevşemiş değildi. Annesinin ısıtan kokusunu duymak için iyice sokulmuştu sırtına. Geceyi dinlemişti uzun süre. Uyumak istemiyordu. İlk kez gecenin uzunluğunu öğrenmeye başlamıştı.

Sabah kalktığında kapı vuruluyordu. Annesi yoktu. Okul önlüğü, kalın iplik çorapları, yün hırkası düzenli iskemledeydi. Dışardan vurulan kapının sesiyle uyandığını anlayınca kalktı, «Halida'nım teyze,» diye seslenmişti. Ev sahibi kadın helâya - aynı helâyı kullanırlardı - kovayla su döküyordu. Giyinip masanın başına oturmuştu. Kış aydınlığı patiska perdelerden geçip köşeli, üşütücü yayılmıştı. Okul çantasını alıp odadan çıkarken - hiçbir şey yememişti o sabah - gerisin geri dönüp iskemleye oturmuştu. Sonra da sessiz ağlamaya başlamıştı.

— Sen pekiyiyle bitirdin okulu. İlkokulu yoksul bir çocuğun pekiyiyle bitirmesi kolay iş değil. Parasız yatılı okullarına alıyorlarmış sizleri. Öyle dediler bana. Muhtarlıkta fakirlik ilmühaberi çıkarırken tanımadığım bir kadın, «Ben de oğlumu zabit okuluna sokacağım ama kefil istediklerini, bir malı rehin göstermek lâzım olduğunu söylediler, çaresizlendim hanımcığım.» dedi. Mal kim? Biz kim? Malımız olsa yüzsuyu döker miyiz el kapılarında? Bizim için olmaz öyle şey. O kadın doğru bilmiyor. Halkâğıdını aldığım gibi çıktım. Kimselere de danışmadım hiç. Zabit okulları pahalıdır. Yok silâhtı, yok zabit elbisesiydi di mi ya? Hem canım sormadım.

Gerekmez de. Sen gir bugün imtihana, her sorduklarını çıtır çıtır bileceksin. Gerçi binlerce öğrenci katılıyormuş, aralarından yüz yüz elli kişiyi alıyorlarmış. Gene de sen kazanacaksın, gör bak... Benim akıllı uslu kızımsın. İsterlerse öyle mal mülk gibi bir şey, ben derim ki, ne gerek? Benim kızım kalmaz sınıfta. Devlet masrafına ziyan vermez. Bunları okulun müdürüne, böyle bir bir anlatırım. Hemen anlar. Hem canım o da bizim gibi bir insan. «Benim kızım yıllardır yalnız uyanır sabahları.» derim. «Hiç şımardığı olmamıştır kimseye. Bir gün bile çıtırtısı duyulmamıştır.» derim... «Sanki o çocuk olmamıştır.» derim.

Yokuştan yukarı çıkarlarken sırt hamallarının yüklendiği kâğıt topların üstüne doğru yağmur çiselemeye başladı. Yumuşak bir haziran yağmuruydu. Kızla annesi gerekmeden, karşıya geçmek için polisin arabaları durdurmasını bekliyorlardı. Yağmurun yağışı hızlanmıştı. İkisi de bu önemli gün için süslenmişlerdi. Anne boynuna ipek eşarp takmıştı, çocuk saçını ıslatıp taşlı tokasıyle toplamıştı.

— Korkuyor musun? Hiç konuştuğun yok sabahtan beri. Hadi hadi Salıpazarı'ndan bu taşlı tokanın eşini alacağım sana. Sonra bizi tayin edecekler. Sen okulu bitirip öğretmen olunca. O zaman çalışmam hastanede. Beraber çıkar gideriz. Koltuklar alırız. Onlara çiçekli basma örtüler dikerim ben. Bir de kabul günümüz olur. Konukları ağırlamak için, eğer unutmadımsa, anasonlu galeta yaparım. Masraf kapısı olmaz. Belki, bir de küçük halı alırız. Hasta pisliği dökmekten, koridorlarda koşuşturmaktan kurtulurum. Hele o lizol kokusu yok mu, içini üşütüyor insanın. Bir de hep ölümü düşünmek. Şöyle bir dağın eteğinde olur gideceğimiz yer, benim kızım. Herkes İstanbul'da kalalım dermiş. Hepsini sordum bilenlere, öğrendim iyicene. Hükümet tabiî seni alır. Biz İstanbul'u ne yapacağız? Bize bir ev, kışın kömürlüğümüzde odun - kömür gerek. Bir de mutfağı-

mız olur değil mi? Eğer kefil falan derlerse, demezler ya, o kadının uydurması, oğluna güvenmemesi. Sormadım ordan burdan o işi. Sade sen öğretmen olunca n'olacak, onları öğrendim. Bize nereye tayin çıkarsa oraya gideriz di mi?

— Bu okulu kazanacakların hepsi de benim gibi yoksul çocukları mı, anne? Onu da öğrendin mi?

— Öyle ya, yoksul çocukları ki, parasız yatılı için imtihan oluyorlar.

— Öyleyse ben burayı kazanırım. Üzülme. Sınavı pekiyiyle bitiririm. Artık burda, arkadaşlarım olur. Haftada iki gün sen hastaneden, ben okuldan çıkıp eve döneriz. Sana da konuk günlerinde bakkal bisküvisi alırım.

Sınavların yapıldığı okul karşı yöne düşüyordu. Yeniden geçtiler caddeyi, ürke ürke. Ara sokaktan yürüdüler. Yüksek bir duvarın yanındaki kapıda durdular. Okulun öğrenci giriş kapısıydı bu. İçerden uğultular geliyordu. Yağmur taş duvarların arasından çıkan aykırı yeşillikleri parlatmıştı.

— Bizden de erken gelenler olmuş. Geç meç kalmış olmayalım?

Hademe giyimli bir kadın onlara doğru yürüdü, taşlı yoldan. Bezgin, alışık bakışlarıyle anne, kızın üstünden dışarda bir şeye bakıyordu.

Anne, saygılı sordu:

— Geciktik mi acaba? Çocukların çoğu gelmiş.

Hademe kadın ilgisiz.

— Parasız yatılı imtihanlarının çocukları hep erken gelir. Hiç gecikmezler.

Çocuk annesinden ayrıldı. Kıyısı duvarlı taş yolda yürümeye başladı. Hademe kadın, görmedikleri bir iskemleyi, görmedikleri bir çatının oraya çekip oturmuş, yün örmeye başlamıştı.

Çocuk, dönemeçte arkasına baktı. Dış kapıdan annesi yağmurun altında gülümseyerek duruyordu.

ERDAL ÖZ
(1935)

HİKÂYECİ, şair ve romancı. Sivas'ın Yıldızeli ilçesinde dünyaya geldi. Tokat Lisesinden sonra, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde yüksek öğrenimini tamamladı (1969). Türk Dil Kurumu Yayın Kolu'nda, Ankara Sinematek Derneğinde çalıştı. Ankara «Sergi Kitabevi»ni açtı. Erdal Öz; onyedi yaşlarında şiir ve hikâyelerile edebiyat yıldızlarımız arasına girer, günümüze yaklaştıkça etkinliğini arttırır. Kaynak, Varlık, Seçilmiş Hikâyeler, Pazar Postası, Yenilik, Değişim, Yeditepe, Emek, Cumhuriyet, Yeni a, Milliyet, a dergisi en çok göründüğü kaynaklar olur. Edebiyatı, edebiyatın dışında arar. Gördüklerini, özetlediklerini, yaşamından özümlediklerini edebiyatın içinde somutlaştırmaya çalışır. Çağdaş yazar olabilmenin gerekliliğini güncellikte, üst-yapı kurumlarına karşı olmakta görür: «Yoksul ülkenin sorunları bu kadar çokken, tarihin tekerleği ne kadar hızlı dönerse dönsün ülkemde bunca geç dönmeye başlamışken sanatçı hep bir geç kalmışlık duygusu içinde olmalıdır. Gelişmiş ülke yazarları kadar rahat, sorumsuz yazan yazarlarımızın kitaplarını okurken korkunç acı duyuyorum. Erdemsizlik gibi geliyor davranışları bana.. Edebiyatı, edebiyatın içinde aramıyorum. Amacım her şeyi edebiyatın içinden çıkartmak değil, tam tersine her şeyi edebiyatın dışında aramak...» Kitap olarak çıkan eserleri: Yorgunlar (hikâyeler, 1960); Odalarda (roman, 1960); Kanayan (hikâyeler, 1973); Yaralısın (roman, 1974); Sovyetler Birliği'nde Bir Geziden Bende Kalanlar (gezi notları, 1976); Deniz Gezmiş Anlatıyor (anılar, 1976); Allı Turnam (Sovyetler Birliği gezi izlenimleri, 1977).

GÜVERCİN

Soluk soluğaydı. Kulağını demir kapıya yanaştırdı, dinledi. Hiç bir kıpırtı yoktu dışarıda. Ter içinde kal-

mıştı. Nicedir avuçlarında sıktığı yuvarlanmış kâğıt parçacığının terden ıslanıp yumuşadığını bildi. Yavaşça doğrulup demir kapının ortasındaki dört köşe deliğe uzandı, baktı: Kimseler yoktu dışarda. Görebildiği: İlerideki taş merdivenin başladığı yerdeki alacakaranlıktı. Taş basamaklar, her zamanki gibi aşağılara, bilinmez koyuluklara iniyor olmalıydı. Kapının deliğinden çekildi. Görülüp görülmediğini anlamak için bekledi. Yüreği avuçlarında atıyordu. Bir titreme geçti içinden. Yırtmamaya çalışarak özenle açmaya başladı kâğıdın yumuşak katlarını, Hamurlaşmış kâğıt bir bez parçası gibi hışırtısız açılıverdi parmakları arasında. Mavi çizgili bir okul defterinden koparılmıştı, kurşun kalemle, büyük harflerle yazılmış iki satır yazı vardı üzerinde. İçi titreyerek okudu, inanamadı. Dünyadan, doğadan gelen ilk sesti. Dudaklarına götürdü mavi çizgili kâğıdı, öptü. Kaşlarında biriken ter bir yol bulup indi, kâğıtla buluştu dudaklarında, emilip yok oldu. Mavi çizgiler daha da koyulaştı. Bir daha okudu. Sanki ilk okuyordu yine. İki satırcık yazı vardı kâğıtta. Saydı: Yedi sözcüktü hepsi. Bütün harfleri saydı: Dünyadan gelen ilk haberle yüklü tam otuz sekiz harf.

Bildik bir patırtıyla irkildi. Hamurlaşmış kâğıdı avucunda yuvarlayıverdi. Güvercinlerdi. İki mor gölgenin, tepesindeki kirli cam tavanda dönendiğini gördü. Küçük çatal ayakların ötesinde bulanık mor gölgelerdi, aylardır bıkmadan izlediği güvercin görüntüleri. Gölgelerden biri havalandı biraz, hemen indi öbür çatal ayakların yanıbaşına. Toparlacıktılar. Sevgi dolu erkeksi gurultularla dönendi eşinin yanında erkek güvercinin çatal ayakları ve mor gölgesi. Gözlerine gülümseme indi.

Bir keresinde yine uyuyordu tahta sekinin üzerinde. Avucunda gizlediği bu kâğıdın içeri atıldığı demir parmaklıklı küçük pencereden bir güvercin girmişti odaya. Ürpererek fırlamıştı. Gün sona ermemişti daha. Kentin bir sürü pisliğinin lekeleyip ağırlaştırdığı kirli

cam tavanda tıpırtılarla başlayacak ince bir yağmurun az öncesiydi. Bulanık kirli camın ötesinde puslu bir gün vardı. Etli kanatlarıyla üstünden uçup karşı duvara çarpan, duvarın dibine düşen bir güvercindi. İlk sersemliğini geçirince bu kez de karşı duvara vurmuştu kendini. Kaldığı bu odacığa giren ve kendisine hiç bir kötülüğü dokunmayacak olan bu ilk canlıyı gözlemişti adam. Onu ürkütmemek için, ayakucuna toplanmış güveyeniği beyliğini yavaşça üstüne çekip tahtaların üzerine, köşeye büzülüvermiş, kıpırdamadan kuşun çırpınışlarının dinmesini beklemişti. Kirli duvarlara etli patırtılarla vuruyordu güvercin, düz duvara tutunmaya çalışıyor, aşağılara kayınca yeni bir umutla havalanıp karşı duvara çarpıyor, yine düşüyordu yere. Bir ara güçlü sivri kanatlarıyla, cam tavanla iki duvarın birleştiği köşede nasılsa durabilmiş, geçici bir denge sağlamıştı oracıkta. Korku dolu kırmızı gözleriyle şaşkın şaşkın bakmıştı ona tepeden. Parlak, dolgun göğsü inip inip kalkıyordu. Barındığı o köşede çok az durabilmişti, kanatları yorulunca düşmemek için yeniden karşı duvara atmıştı kendini. Duvara çok hızlı vurmuş, çırpınarak yere düşmüş, kalakalmıştı öylece. Bir kanadı açık kalmıştı. Kırmızı gözleriyle ve acıyla çevresini gözlemişti. İnce bir perde ara sıra bu kırmızı cam gözlerin önünden geçip gidiyordu. Kalkıp iniyordu bu perdecik, ama kırmızı gözlerdeki umut hiç bitmiyordu. Yeni bir umutla yine havalanıvermiş, yine duvarlara çarpmaya başlamıştı kendini. Bir ara pencerenin demir parmaklığına konmayı başarınca, adamın içini sarıveren sevinç çok geçmeden yerini bir hüzne bırakmıştı. Birden onun çekip gideceğini gönlünden geçirip yalnızlık çeker gibi olmuştu. Bu kez umut, güvercinin yüreğinden çıkmış, adamın yüreğine çöreklenmişti. Güvercinin çekip gitmemesinden yanaydı bu umut. Yatışmıştı güvercin, göğsünün inip kalkışlarından belliydi. Ne de olsa ayaklarıyla tutanacak bir yer bulmuştu orada. Gitmiyordu

güvercin. Sanki kurtuluşunun tadını çıkarıyor, uçup gidişini geciktiriyordu. Dinlendiriyordu kendini bir bakıma. Ta ki odacığın demir kapısı şakırtılarla açılıp içeri giren görevlinin ürkünçlüğünü görene kadar. Ürkünce de uçmuştu. Akıl edip kendini parmaklığın dışına atacağına yine içeriye fırlamıştı şaşkınlıkla. Karşı duvara olanca hızıyla çarpıp adamakıllı sersemlemiş, yere, görevlinin ayakları dibine düşmüş, sonra da iki hoyrat elin gövdesine sarılışını önleyememişti. Etli kalın kanatlarını çırparak gövdesine sarılan parmaklardan kurtulmaya çalışmış, başaramamıştı. Uzaklaşan ayak sesleri, dost bir canlıyı, tutuklu bir güvercini de alıp bilinmez bir karanlığa götürmüştü. Fırlayıp kapıya tutunmuştu adam. Kapının küçük deliğinden en son görebildiği, bir karanlığa inen taş merdivenin başında, görevlinin sevinç dolu hantal kıçıydı. Oracığa, kapının dibine çöküvermişti. Sonra yerlerde güvercinin dağılmış tüylerini görmüş, kalkıp toplamıştı onları bir bir. Uçlarına doğru açılıp grileşen mor tüycüklerdi. Nereye, ne için götürüldüğü bilinemeyen bir canlının ardında bıraktığı son belirtilerdi. Avucuna doldurduğu tüyleri bir anıyı canlı tutmak ister gibi saklamak istemişti. O gün de elinin teriyle ıslanıp ezilmişti tüyler, birbirine yapışmış, küçülmüş, koyu mor bir topakçık olmuştu. Tıpkı şimdi avucunda gizlediği kâğıtçık gibi. Ve işte tam o sırada yukarısındaki, bir yığın pisliğin birikip gölgelediği kirli cam tavanda yağmurun pıtırtıları başlamıştı.

Ayak sesiydi duyduğu. Kendini köşedeki sekinin üzerine attı. Kâğıdı sıkan elini başının altına gizledi. Ayak sesleri yaklaşıyordu. Soluğunu tuttu. Tepesindeki kirli, boz cam tavanda tek güvercin yoktu. İki kişi olmalıydı gelenler. Ayak sesleri kapının az ötesinde durdu, anlaşılmaz bir şeyler söyledi biri, bir anahtar destesi şakırdadı, ama açılmadı kapı. Mırıltılar, ayak sesleriyle birlikte uzaklaştı. İçi biraz yatıştı. Yanına kay-

mış beyliği üstüne çekti. Sırtı tanıyordu altındaki sekinin tahtalarını. Üç adam boyu yükseklikteki kirli cam tavanın ötesinde güneşli bir günün sonu vardı. Az sonra serin akşamüstülerden biri daha başlayacaktı dışarıda. İnsanlar yine bıraktığı gibi olmalıydılar. İnsanlar gerçekten bıraktığı gibi miydiler? Güneşin, akşamüstülerin, sokakların, denizin tadını çıkarıyorlar mıydı? Oysa bu daracık, yüksek tavanlı, tavanı iyi ki cam olan odacıkta akşamüstüler yüklü bir hüzünle geliyordu, geliyor ve yapayalnız koyuyordu insanı.

Bir insanın güçlükle sığabildiği, adının «tabutluk» olduğunu çok sonraları öğrendiği, ama bir tabut kadar bile içine rahatça uzanılamayan daracık dört duvar arasında günlerce kalmıştı. Yalnızca ayakta durulabilen, ancak bir insan gövdesi genişliğinde, tepede, yüksekte belki beş yüz mumluk bir ampulün gece gündüz aralıksız yandığı, gözleri yakan, beyni buruşturan amansız bir aydınlıkta insanın boyuna çömelmek, ayaklarını şöyle biraz olsun uzatabilmek için geberircesine özlem duyduğu küçücük bir işkence odacığında günlerce kalmıştı. Kaç gün sonra olduğunu bilmiyordu, bir gün kapı açılmış, onu o daracık odacığın dibine çökmüş bir tortu gibi, atılıp kalmış boş bir çuval gibi bulmuşlardı. Omuzlayıp bir odaya sürüklemişlerdi. Asık yüzlü birtakım adamlar sorular sormuşlar, bu sorulardan pek birşey anlayamadığı için olacak tokatlar, yumruklar atmışlardı ağzına, gözüne; tekmeler inmişti bacaklarına, karnına, dizlerine. Vuranların düşündüğünden çok daha az acı duymuştu orada. Kulaklarında kalan ve sonradan düşündükçe ona en çok acı veren, kalın kaşlı adamın bir sözü olmuştu: Adam boyuna kolundaki saatine bakıyor, soruyor soruyordu, sonunda fırlayıp saçlarına yapışmış, «Söyle ulan söyleyeceksen,» demişti. «Gemiyi kaçıracağım.» Böyle demişti o kalın kaşlı adam. Sonra da onun buyruğu ile yere yıkılıp falakaya çekilmişti.

Gözlerini açtığında kendini bu cam tavanlı odacı-

ğın tahta sekisi üzerinde sızılı şiş tabanlarıyla bulmuştu. Ağzında da iki dişi eksikti. Gömleğinde kuru kan lekeleri vardı. Sırtı, sekinin aralıklı kalın tahtalarını tepkiyle karşılamıştı. Günler geçtikçe ısınmıştı buraya. Sekiyi örten kaba tahtaların çıkıntı ve boşlukları sırtında yer etmiş, güç de olsa sırtıyla tahta seki arasında bir alışkanlık, uzlaşma doğmuştu. Dilediği gibi uzanabiliyor, üç adam boyu yükseklikteki kirli cam tavanda birikip kalmış pislikleri ve güvercinlerin mor gölgelerini görüyor, onların sevişmelerini izliyordu. Gün boyu dama kalkıp konan güvercinleri saydığı da oluyordu. Ne kadar çoktular. Üstelik sabahlar, günortaları, akşamüstüler vardı burada, kirli boz tavanda. Yüzlerce mumluk ampul yoktu tepesinde ve geceler gündüzlerden kolayca ayrılabiliyordu.

Doğruldu sekide kalktı. Köşede yerde duran pembe plastik kovadan su içti. Ilıktı su. Öğleyin aralanan kapıdan yere bırakılan kaptaki bulanık çorbanın tuzunu unutmamamıştı. Yürüdü. Günlük voltalarından birine başladı. Adımları odanın genişliğine alışmıştı. Üç adımda bitiyordu iki duvar arası. Yürüdükçe, ılık suyla doldurduğu midesinde suyun çalkalanışını duyuyordu. Üç adımlarla yürüdü, döndü, yürüdü, döndü, yürüdü...

Önce bir küçük sürtünme duymuştu. Bakınca da demir parmaklıklı pencereden içeri sarkıtılmış ince bir ipin ucuna bağlı, sallanmakta olan küçük kâğıt parçacığını görmüştü. Öylece kalakalmış, sanki bir kurtuluş belirtisiymiş gibi soluk soluğa onun sallanışını gözlemişti bir süre. Kaç katlı olduğunu bilmediği bu yapının en üst katındaki bu odacığa bu ipin nereden, nasıl savrulup uzatılabildiğini düşünüp bulmaya çalışmış ama çıkamamıştı işin içinden. Sonra fırlayıp kapıya koşmuş, delikten dışarısını gözlemiş, seslere kulak vermiş, görülme belirtisi olmadığına inanınca, ipin ucunda sallanan kâğıda yetişmek için zıplamıştı. Önce yakalaya-

mamıştı ipi, sonra gerilip olanca gücüyle ipe doğru atlamıştı. Yere düşerken ip kopmuş, kâğıt topçuk elinde kalmıştı. İlk işi yine kapıya yaklaşıp dışarıya kulak vermek olmuştu.

Birden fırladı. Başının üstünden geçen karaltıyla büzülüp küçülüverdi olduğu yerde. Anlayınca açtı gözlerini, çarpıntısını dindirecek derin bir soluk aldı sevinçle. Yolunu şaşırıp içeri düşmüş bir güvercindi yine. Duvarlara çarpıyordu kendini. İçeri giren ikinci güvercindi bu. Çok daha tedirgin, çok daha umutsuz bir güvercin. Kendini duvardan duvara vuruyordu. Etli dolgun bir sesle çarpıyor, düşüyor, hemen havalanıp yine duvarları aşma çabasına girişiyordu amansızca. Bir ara başının üstünden geçti rüzgârı, yanındaki duvara olanca hızıyla çarptı, beyliğin üzerine düştü, kalakaldı. Uzandı, yavaşça avuçlarına aldı güvercini; sıcaktı, tıkır tıkır atıyordu yüreciği. Şaşkın gözlerle bakıştılar. Yumuşacık küçük gagasında perdeden kapakçıkların kıpırtısı vardı. Gözleri yusyuvarlaktı, korku doluydu, acılıydı. Eğilip gagasından öptü. Toparlak, kıpırtılı başını kaçırdı kuş, titredi. Yükselen ince bir perdecik, kırmızı parlak gözlerini örtünce, korktu adam.

«Aç güzel gözlerini kuşum, korkma.»

Perdecik indi gözlerinden, kırmızı kırmızı baktı güvercin.

«Korkuyorsun. Daha çok yenisin burada. Şaşkınsın. Ben aylardır buradayım. Hem de tek başıma.»

Birden aklına geldi, yekindi, bir şeyler arandı, kâğıt topçuğu yerde, ayaklarının dibinde buldu.

«Bak,» dedi. «Bunu görüyor musun bu kâğıdı. Dostlardan geldi.»

Bir eliyle açtı kâğıdı.

«Bak neler yazmış dostlar, okuyayım ister misin, bak okuyayım da dinle.»

Ağzını güvercinin başına yaklaştırdı, çok yavaş bir sesle okudu.

Anahtarın, kilidin içinde dönüşünü geç duydu. Kâğıdı hızla yuvarlayıp ağzına tıktı. Kapı açılıp içeri girdiklerinde boğazı acımış, gözlerine yaş inmişti. Kuş ürkerek ve beliren bir dirlikte çırpındı. Kaçırmaktan korkarak sarıldı kuşun gövdesine. Sıcacıktı. Kanatlarını boşlukta dolu dolu çırptı. Elleri yandı kanat vuruşlarından. Kansız yüzleri, zorba bakışlarıyla durdular kapıda. Sekili köşesine büzüldü. Kuş bir kanadını kurtardı, çırptı. Adam yakaladı boşlukta çırpınan kanadı.

«Kiminle konuşuyordun?»

Ürperdi adam bu tüylü, çizgili sesten. Bakıştılar. Yüzünden bir gülümseme geçti.

«Güvercinle,» dedi.

Kuş, bacaklarını kullanarak ileri geri kaymaya çalışıyordu adamın avuçlarında.

«Ver onu,» dediler.

Güvercini göğsüne bastırdı. Sıktı. Canının içine gömdü sanki.

«Vermem.»

Olanca gücüyle bağırmıştı. Ayağa kalktı sekinin üzerinde.

«Vermem size güvercin.»

Bunu derken iki eliyle sıkı sıkı kavradığı güvercini öne doğru uzatmıştı. Atladı sekiden. Duvarın ortasındaki demir parmaklıklı pencereye fırlattı elindekini. Parmaklık demirine çarptı ama bu kez içeriye değil dışarıya, yüksek yapının bu en üstündeki kattan parmaklığın ötesine, bilinmez bir aydınlığ adüştü gitti, kayboldu ölü güvercin.

DEMİR ÖZLÜ

(1935)

HİKÂYECİ, yazar. İstanbul'da dünyaya geldi (9 Eylül). Kabataş Lisesinden sonra (1953), İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi (1959). Fransa'ya gitti; Paris'te bir süre kaldı. Yurda dönünce, İstanbul Hukuk Fakültesi Hukuk Felsefesi asistanlığında bir yıl kadar kaldı. Avukatlık yapmakta bugün. ★ Demir Özlü; onsekiz yaşlarında ilk şiirleriyle yazın alanımıza girer. Hikâyeleriyle tanındıktan sonra, eleştiriye geçer. Bilinçli, diyalektik bir gözlemcidir. Yaşamına sıkı sıkıya bağlı, kendini çeviren şeyleri dışlaştırır öykülerinde. Amacı «hikâye yazmak» değil, kendini duyuran temayı, varoluşa değgin bir öznellikle verebilmektir. Koşulların kölesi olmadan, topluma özgürce bakmak savaşını verir. Hikâyelerinin kriteryumu şu sözlerinde gizli gibidir: «Türk aydınının durumu İspanyol aydınının durumuna yakındır. 1950-60 baskı düzeninde yetiştik biz, bugün de baskı politikaları bitmiş değil. Bu baskı düzenleri içinde az hayal kırıklığı mı yaşadık? Türk aydınlarının çoğu bilinçaltı intihar saplantısı taşımaktadır. Kuşağımın öteki yazarlarında da yer yer ortaya çıkıyor bu. Bende de bilinçaltı intihar saplantısı var, arada bir bilinç yüzüne de çıkıyor. Hikâyelerdeyse bir yenilmeyi değil, belki başka bir sürece geçme isteğini deyimliyor. Gerçeküstücülerde olduğu gibi hayatı değiştirmek isteği de var.» Karamsarlığını, bu yüzden, çevre beslemekte. Öykülerindeki intiharların, umutsuzlukların, bunaltıların kökeni çağdaş sorunlarımıza bağlı. ★ Türk Dili (1953-55), Mavi (1954-56), Yeni Ufuklar (1954-59), a (1956-59), Pazar Postası (1957-61), Yeni Edebiyat (1969-71), Türk Dili 1955-72), Soyut (1970-73). Başlıca eserleri: Bunaltı (hikâyeler, 1958); Soluma (hikâyeler, 1963; Türk Dil Kurumu Hikâye Armağanı'nı kazandı, 1964); Boğuntulu Sokaklar (hikâyeler, 1966); Öteki Günler Gibi Bir gün (hikâyeler, 1974); Bir Uzun Sonbahar (roman, 1976); Bir Küçük Burjuvanın Gençlik Yılları (otobiyografik roman, 1979); Aşk ve Poster (hikâyeler, 1980).

Bütün bu önümde, aşağıya doğru uzanan bir yığın sokağın, sıcak olmayan bir günde, güneş altında uzanışlarına bakıyorum. Yukardayım, yüksekte, yokuşun başında, burdan başlayarak aşağıya doğru uzanıyor yapılar. Aşağıda bütün bir mahalle, Rum ve Ermeni yapısı taş evleriyle, bir iki kubbe, birkaç küçük kilise kubbesi, tahta ya da taş birkaç kule, haçlar, yanda tahtadan gelişigüzel bir minare, griyle mavi arası bir renge boyanmış; hepsinin aşağıda bittiği yerdeyse deniz başlıyor, evlerin varamadığı bir yerde koyu, mavi renkli bir şerit, gittikçe açılıyor rengi; çok ilerde havayla, hafif sisin içinde karışıyorlar birbirlerine.

Buradan bütün bir mahalleye bakılırken aşağıya doğru inen, sonra onları dik ya da yanlama kesen bir yığın sokağın, gittikçe darlaşarak sıklaşan sokağın sıkıntısı duyuluyor sanki. Buradan aşağıya, deniz çok ötede çünkü, oraya değin üç ya da dört katlı tahta ve taş evlerin doldurduğu sokaklar var. Buradan aşağıya. Aşağıda, o sokaklar arasındayken, yukarıdan görünüşü düşlenir yörenin, yukarıdan bütün mahallenin denize uzanan bölümleri.

Bütün sokakları dolaştım. Aşağıda, deniz kıyısına —asfalt bir yol yapılmıştı kıyıya— çıkmadan önde demiryolu geçidine varılıyordu, beyaz, çaprazlama, taştan, alçak bir duvar demiryolu boyunca uzanıyor. Orada üç - dört katlı taştan evler var, kimisi iyice eski, tozlanmış yüzleri, sarı sıvalı çoğu, demir kapaklı pencereleri kapalı kıyıdakilerin, kirli, karanlık bir giriş, eşikleri uzuyor sokağa doğru birkaç basamaklı kimisi, 1890'da bir Fransız sigorta şirketine sigortalanmış olduklarını gösteren madenî plakalar yüzlerinde. Yarı toprak, yarı taş bir sokak bu; yürüdükçe birbirlerini diklemesine kesen sayısız bir sokak ağının içinde düştüğünü anlıyor kişi. Tam karşıya, büyük, taş üç yapıyı birden kavramış gi-

bi, üçgen çatısıyla masalsı bir ev düşüyor. Ortadaki bölümün kapısı merdivenli, yanlarındakilerin merdivensiz, besbelli üç bölümden kurulu bu yapı, belki de geçen yüzyılın sonuna, imparatorluk dönemine özgü zenginlik sona erince üç bölüme ayrılmış; gri yüzü, koyu gri, üçgen çatı yukardan üç bölümü de kavrıyor. Uzun bir sokakta, demiryolu geçidinin yanından gelen sokağa dikey bir sokak, bu, ortalama dört katlı evler, sarı ve gri sıvalı, cumbalı hepsi de, bir sıra karşılıklı cumbalar, ikinci katlardan sokağa uzanıyorlar; eski, taş evler bunlar, kirli sokak ama çamurlu değil, ötede evlerin üzerinde bir kilise kulesi, Gregoryen, giderken bir aralıktan —eski bir evin aralığı bu— beyaz, düz duvarı görünüyor. Kapısı başka bir sokakta besbelli, ama hangi sokakta?

Uzun bir sokak işte. Sabahın etkisiz güneşinde aydınlık duru; birden arkanıza dönseniz, denizi görürsünüz, kıpırtılı bir ışık yığını, renksiz.

Bütün bu sokakların arasındayım. Düzlükte, yokuşun bittiği düzlükte, denize çıkışı kesen demiryolu ile yokuşun başladığı yerlere değin uzanan, birbirine dikey, üç-dört katlı, sarı-gri boyalı, çıkmalı evlerin arasında, sabahtan bu yana, ışıklı, ama pek de sıcak olmayan bir eylül sabahı, bir pazar sabahı belki de. Yaşlı kadınlarla, yaşlı erkeklerin kapı önlerini, pencereleri doldurdukları bir pazar sabahı. Gregoryen kiliselere doldukları, orada, içerisi upuzun kilisede, tahta sıraları yaşlı kadınların, karalar giyinerek, sıra kapaklarını öptükleri, ya da dizleri üzerine çöküp, yere kapandıkları bir pazar sabahı; aydınlık günün içinde, dümdüz, çıkmalı evlerin arasında, birbirine dikey sokakların, bitmeyen, dolayı belirsiz, sayısız sokakların arasında.

Birden bir alana çıkıyor bu sokaklar, tuhaf bir alan bu, ortasında bir çeşme var; süssüz, düz bir taş ve bir yalak. Altı sokağın birleştiği yerde bu alan, sokaklardan biri o birbirini dikey kesen sokaklardan buraya değin

ulaşıyor, tozlu, bir yanı yüksek bir duvarla örtülü bir sokak, alana vardığı yerde, yüzleri alana bakan, maviye boyalı —birinin girişi yüksekçe, beton dökülmüş önüne, üzerinde bir asma var— içkievleri yer alıyor, önü asmalı içkievinin biraz ötesinde açılıyor ikinci sokak, yeni, vitrinsiz, içkievlerine çarşı içine, belki demiryoluna, ordaki istasyona doğru uzanıyorlar.

Ötedeki içkievinin yanındaysa çaprazlama geliyor sokak; bir özelliği yok, ilerde düz, ağaçlı bir caddeye açıldığı belli oluyor. Dördüncü sokaksa, dimdik, geniş iniyor bu alana, yokuşun yukarısından geliyor, bu sokak yığınının düşlendiği yüksek yerden, denizin, kilise kulelerinin görüldüğü yerden, ağaçlı, yokuş yukarı geniş bir sokak bu; yokuşun yukarısına doğru kaydırıyor bakışı orada yola tek tük dağılmış insanların nice olduklarını seçmek istiyor göz.

Çeşmenin tam yanına gelen başka bir sokak daha var, kalabalık, canlı, besbelli çarşının devamı, o, denize doğru uzandığı belli oluyor. Orada, demiryolunun altından hafif bir meyille geçiyor belki, belki merdivenlerle iniyor, kıyı yoluna çıkıyor. Sonuncu sokaksa, biraz üstünde onun, daracık, hafif meyilli, mahalle içlerine gittiği anlaşılıyor.

Dar sokağa girdim. Solda, eski bir yapı, demirli bir yığın pencere, demir kapı, taşlar üzerinden yürüyerek, tahta ya da taş eski evleri geçiyorum.

Gecenin geç saatinde bütün sokakları birer birer dolaştım. Alana ,ortasında çeşmenin bulunduğu, beş yolun birden açıldığı alana —birisi yokuş yukarı bir cadde, geniş, yokuşu çıkan ve inen kara gölgeler izlenimci ressamların belirsiz görüntüleri gibi, denize doğru giden sokakların başlangıçlarıyle karşıya düşen sokakları kaplayan içkievlerinden alabildiğine geniş görünen yokuş yukarı cadde — varmıştım önce; salt bu caddeyi gözleyip oturup durmuştum, kıyıya, camın kıyısına düşen çerçeveleri maviye boyalı bir pencerenin önünde.

Ardından bir gece oturuşumu ansıyorum orda, karşımda beyaz yüzü, bulunduğumuz yerden deniz kıyısına çıkıldığında değişen beyaz yüzü, kara saçlarıyle bana birşeyler anlatıp duran kadınla. Duyulmayan, arada bir kulağıma çarpan sesi, tedirgin etmeyen sesi bana, yalnızca, deniz kıyısına doğru yürümek özlemini verdi sanki.

Sonra deniz kıyısına yürümediğimizi, sokaklara, evleri 1890'da bir Fransız sigorta şirketine sigortalanmış sokaklara saptığımızı ansıyorum. Tombul gövdesiyle yaslanmıştı bana, kara, deri giysisi, kara saçları, beyaz, çılgın yüzüyle. Hangi sokak bu? Birbirini dikey kesen kaçıncı sokak?

Yıkık bir duvarın yanınca sağa döndüğümüzü, dar geçidin genişçe, düzensiz bir sokağa açıldığını görüyordum. Elli metre kadar yürüdükten sonra yüksekçe, uzun bir duvarı ortasından bölen bir kapının önüne geldik. Şaşırtıcı görüntü: demir parmaklıklara ellerimizin sarıldığını gördük birden, içerdeki taş döşemelerin gerisinde yükselen tuğlayla taş karışığı yapıya —kuşkusuz bir kiliseydi bu, kuşkusuz bir kilise, sonraki günlerimin geçeceği, günlük kokulalarmın pazar âyinlerinde savrulduğu bir kilise, bodrumda çocuklar korosunun taşçıl varlığını duyuran bir yapı— bakıyorduk.

«Çok öncelerden kendini duyuran bir tedirginlikti, anlatmak istediğim» dedi. «Önceden belirlenmiş bir şey. Kendimi bulur bulmaz duyduğum, daha on dört yaşımdan beri egemen olamadığım bir şey. Bilincimi aşan bir şey. Arada bir usumdan geçen görüntülerin beni temelimden sarstığını açıklayabilirim şimdi.»

Gecenin içindeydik. Karanlık gecenin, elleri kilisenin avlusuna açılan kapının demirlerine kenetli, öpüyordu beni.

«Hiç bir süre bir beraberlik kuramayacağız,» dedi. «Hiç bir insanın hiç bir insanla beraberlik kuramayacağını biliyorum. Bu bağlar çoktan koptu. Bu yalan

beraberliklere nasıl inanırım. Görüntü alıyor beni, sabaha karşı, ya da sabahtan öğleye değin, ya da şimdi.»

Ardından tedirginliğini —bir tedirginlik miydi bu, yoksa varlığı aşan bir şey miydi— bütün çevresiyle betimlediğini ansıyorum. Benim bilincimse, kilise avlusunun düz, beyaz, geniş taşları, beyaz mermerden ölü çocuk yontuları, ilerdeki, açık solgun denize— gecenin içinde nasıl da karanlıktı— doğru uzanan boşlukla doluydu, nesnelerle ve duyguların belirsiz, tehlikeli bir sona —ölümle yaşamın birleştiği, tutkuyla tedirginliğin yüzdüğü bir alana— aktığı bir şeydi sadece.

NECATİ TOSUNER

(1944)

HİKÂYECİ. Ankara'da dünyaya geldi. İstanbul Pertevniyal Lisesini bitirdikten sonra, çalışmak zorunda kaldı. Basın İlân Kurumuna girdi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünde okudu. «Onunkiler Maviydi» adını taşıyan ilk hikâyesi, «Resimli Posta» gazetesinde Ankara'da yayımlandı (1963). «İki Gün» hikâyesile TRT Başarı Armağanı'nı kazandı (1970). Almanya'nın Baadhasburg kentine yerleşti (1973). Köln Üniversitesinde yarım kalan felsefe öğrenimini tamamlamaya çalıştı. ★ Necati Tosuner; şiirden masala, masaldan hikâyeye geçer. Ondokuz yaşından bugüne değin hikâyeciliğini gelişen bir grafikle sürdürür. Varlık, Papirüs, Ulus, Yeni Gazete, Soyut, Yeni Edebiyat, Türk Dili yazılarının en çok göründüğü kaynaklardır. Yaşamından çıkardığı gerçekleri yazar. Toplumla ilgili açmazlar, umutlanışlar, çaresizlikler, düşler, gözlerimizin önünde olup da önemsemediğimiz küçük bulgular içtenlikle yaklaştığı temaları yaratır. «Okuyanla aramda beni dinleme sıkıntısından onu kurtaracak, dediklerimi içinden içine duyacağı bir söyleşi rahatlığı yaratmaya çalışıyorum yazarken. Kamburumla aramızdaki iç-söyleşi de bunu sağlamak içindir. Yani derdim hikâyeyi yazmakta» görüşündedir. Başlıca eserleri: Özgürlük Masalı (hikâyeler, 1965); Çıkmazda (hikâler, 1969); Kambur (hikâyeler, 1972); Sisli (çocuk öyküleri, 1977); Dayım Balon Olmuş (1978); Sancı... Sancı... (Almanya'nın romanı, 1979; Türk Dil Kurumu Roman Ödülünü aldı, 1978).

KAMBUR

Biliyorum, herkeslerin dilindeyim. Gözüm kör olsun, seviyorum. Nasıl da yayılırsa, —hani, semtin insanları benim Meliha'ya yangmlığımdan başka şeyle avunamazlar da sanki— kahvede, yolda, kadın günlerin-

de ve emekli albayın evinde televizyon seyirlerinde hep bu konuşuluyor, biliyorum. Kulağıma geliyor, yüzlerinden okuyorum. Perde aralıklarından gözetledikleri, birbirlerine beni işmarlayıp geniş geniş sırıttıkları yetmezmiş gibi, bir de piçlerini salmıyorlar mı üstüme... Çoluk çocuk «Melihaaa!..» diye bağırıyor arkamdan. Bok! Sanki ne yapmışım?.. Ne yapmışım ulan?... Neyse...

«Boşa sıkıntılanıyorsun, Allah büyük...» derdi annem. Okunmuş gazete yanlarına can sıkıntısının resmini çizerdim. Ve köpürürdü sıkıntı. Ve gelir, daha büyük bir kötülükle yüklenirdi. Alışkanlık mıydı, neydi, durur durur söylenirdim:

«N'apmalı?..»

«Boşa sıkıntılanıyorsun, Allah büyük...» derdi annem.

Yaşamak mı, artık pek aldırdığım yoktu. Atmıştım yuları boynuna, dolaşıyordum. Ve kent, —insanlar ve kentin gürültüsü, tozu toprağı ve kadınları ve kızların etekleri ve uçuşan saçları ve otobüs durakları ve unutulmuş sokak adları, duvar yazıları, toplantı ve gösteri yürüyüşleri, kırılan cam sesleri, çoğalan yiğit sesleri, polisler ve ordu birlikleri, yangın söndürme araçları ve çöpçüler, topukla ezilmiş bir sigara artığı, belki bir fare ölüsü, belki ne zamandır işitmediğim bir türkü (İndim havuz başına/Bir kız çıktı karşıma) sonra ansızın bir burukluk, bir kızın kaşını şöylece kaldırması, göçtü göçecek bir yapı ve ter kokusu ve ekmek kokusu ve gökte bir bulut ve yolda bir çukur ve ağlayan bir çocuk, bir pazar yeri uğultusu ve üzüm ve kavun karpuz sergileri, tütün ve fındık üreticileri ve aracıları ve tüketicileri ve içki sevenler ve umut kesmeyi bilmez gezginci satıcılar ve yol soranlar ve yorulup soluklanan yaşlılar ve taşınan küçükler ve gölgelikler ve güneş altları, kahveler, sinemalar ve ayaküzeri uyuşma yerleri ve buluşma yerleri ve birleşme yerleri, birinci sınıf yerler, ikinci sınıf yerler ve sonuncu sınıf yerler, parklar, ıssızlar ve

işsizler ve dişsizler ve işliler ve dişliler, kızgınlar, durgunlar, alaycılar, küskünler ve düşkünler ve düşükler ve sarkıklar ve kalkıklar ve korkaklar ve yılgılar ve... ve daha birçok şey— oyalıyordu beni. Şöyle böyle oyalıyordu hiç değilse.

Ağzını bıçak açmaz oldu annemin. «Aman, senin oğlan Meliha'ya mı vurulmuş?..» Alnında derin çizgilerdir, kadere katlanır o, ben katlanamam. Bakıyorum, ufak ufak kötülüyor Meliha'yı. Birdenbire açılmış saçılmışmış da... falan. Hani, gözümüzden düşürecek de kızı... Yetmiyor, seviyorum. Babamsa hiç üstüme varmıyor. Geceleri niye geç geldiğimi, yoksa içip ne mi yaptığımı sormuyor artık. Çaresizlik vurmuş beline, eziliyor. Ve ev basıyor beni. Ve çıkıyorum dışarı. Dışarı, yani gerçeğin içine... Ondan bana hiç bir güzelliğin ve iyiliğin gelmeyeceğini biliyorum. Acı ve yıkımdan başka... Biliyorum, bu sırtımdakinin bana edeceklerinin daha bitmediğini, biliyorum.

Bu yaz çıktı ortaya. Bir gün, oturmuştum burada ve akşama yakındı ve ne yapacağımı düşünüyordum, gözüm takıldı. O muydu? Aman, o muydu? Anneme sordum, «Okulu bitirmiş, çalışıyor muymuş ne...» dedi. Belki biraz da işkillendi. Sabri izne geldi mi, herkesin içinde alır beni ayağının altına:

«Ulan! Biz askerdeyiz diye mi?... Biz yokuz diye mi çıkardın bacımın adını?..»

Olsun, alsın ayağının altına.

«Seviyorum.» derim.

«Seviyormuş...» der, bir güzel çiğner.

Oysa, adını falan çıkarmadım. Çıkarır mıyım hiç?.. Akşamları bu kahvede onu beklediğimi, önümden geçerken gizleyemediğim iç geçirmelerimi ve sonra kendimi yollara vurduğumu gören biri, bunu semte yaymıştır. Ya da, diyelim şöyle konukomşu arasında söz edilecek gülünç bir şey kalmadığında, annesi belki açmıştır da...

Sıcak bir gündü, serin bir akşama dönüştü sonra. Havaya bakılırsa, az sonra yağmur başlayacaktı. E, artık yaz da geçti. Yüreğime bakılırsa, birazdan donerdi köşeyi sevdiğim. Hiç opmedim. Ama bilirim, kekik kokar sevdiğimin ağzı. Kekikotu, ne güzelsin! Hiç öpmedim. Şimdi saçlarını düzeltmiştir ve çıkarmıştır önlüğünü ve yeniden bakacaktır saate. Ah, sevdiğim, güzelim, hani ha çıktı ha çıkar. Sevda, içimde katran karası. Sövecek yer ararım. Sanki bunu kollarmış da, bir de bu başlamaz mı...

«Bana niye kızıyorsun anlamıyorum. Hiç bir şey bildiğim yoktu, küçüktüm. Biri senin sırtına yapıştırdı beni. Sen de pek küçüktün, anlamamışsındır ne olduğunu. Sonra birlikte büyüdük işte. Doğru, benim yüzümden biraz güç büyüdün, kısa kaldın, ama bana niye kızıyorsun, seni ben seçmedim ki... Kimdi —ya da kimlerdi— bilmiyorum, ama ben değildim. Belki bana danışılsaydı, ben de seni isterdim bakarsın. Sen hiç sevmedin beni. Hep kızdın, gün geçtikçe daha da büyüdü kızgınlığın. Oysa hiç bir şey de yaptığım yoktu. Çok bir şey yaptığım yoktu yani... Anlatamadım bunu sana. Hiç anlatamadım. Hiç anlamadın yani beni. Tanımadın bile! Sonra da sevmedin. Bir sen mi, hiç kimse sevmedi. Yüzlerini buruşturup geçtiler hep. Hadi, onlar neyse ne... sen sevmeliydin. Sevmelisin. İnsanlar beni beğenmiyorsa ne yapabilirim? Bir de sen, onların benimle ilgili düşüncelerine bunca değer verirsen hele... Biliyorum, tiksiniyorsun benden. Ağız açarsan bana sövmek için açıyorsun sanki. Daha olmadı mı, aynanın karşısına geçip yumrukluyorsun beni. En kötüsü de geceleri. Hani, aklına kimi şeylerin yıldırım gibi indiğinde... Ne istiyorsun, ne yapayım istiyorsun? Oldu işte, dönemeyiz ki... Hem niye? İnsanlar şunu bunu düşünüyormuş da benim için... Değer mi? Öyle, belki öyleyim, çirkin bir çıkıntıdan başka şey değilim belki. Ama ben, ben niye çirkin olayım yani?.. Ve tiksindirici... Sanki insanların

pek pek sanki... güzellikleri akıyordu da... Hiç bile aldırmıyorum. Kızma, sana da aldırmıyorum. Yok, bütün bütün aldırmıyorum değil, kuduruyorum kiminde, kuduruyorum. Hani, 'pis kambur' demiyor musun, yumruğu, içeri geçeyim, vur vur... geçeyim içeri ve bitsin. Bitsin ve sen kurtul. Kurtulmaksa, kurtul işte. Sonra baskın çıkıyor ceketinin altında ısındığım güneş ve kalabalıkta çarpan bir kadının... Direniyorum yeniden. Üstelik, diyelim ben olmadım, ben yokum ve sen gezin ortalıkta burnunu dikerek, bunun için mi? Çirkinmiş... Çirkinlikse ne?.. Bu bir şey değil, çok bir şey değil bu. Yoksunluklara ve acılara yalnızca kendin katlanıyormuşsun da, ben duru göllerde yüzüyormuşum gibi, beni aşağılamıyor musun, deli oluyorum. Burama geliyor, son şeyine geliyor artık. Güneşe göstermiyorsun, hadi neyse diyelim. Yazdır, herkes sırtını yakarken güneşte, sen örter de örtersin. Gizli bir şeymiş gibi, bilinmeyen ve görüldükte gümbürtüler koparacak, koparacak da bir şey olacak gibi, onlara hep öyle korkuyla bakarak ve apaçık bir şeyi gizleme aptallığını bürünerek güneşi esirgersin benden, neyse de, ya buna, geçen günküne ne demeli? Kötülük olsun diye yapmamıştır onu. Kötülük diye etse nedir ki?.. Öpüyor ve soyuyordun kadını. Nasıl sevindim, 'Eh, şeytanın ayağını kırıyor...' diyordum. Hani nicedir pek... Seninle nasıl sevişilirliğini nerden bilsin? O iş hep öyle yapılır sanıyordu belki. Seni soymak istedi. İşte o ara benim üstümde dolaştı eli. Bir kadın eli... düşünebiliyor musun? Avucunun içiyle, parmaklarının arasıyla okşayacaktı ve tırnaklarını geçirecekti zayıf derime ve sert kemiğime ve... Kimbilir ne sandın. 'Bırak, dokunma bana!..' diye bağırdın kadına. Beni görmek, nasıl şey olduğumu yoklamak istiyor sandın belki. Dokunmaymış... 'Ee, su koyverme be!..' dedi kadın. 'Ne yani, niye geldik buraya?..' Öyle ya... Perdeleri hep kapalı durur bir oteldi. Ve bir ölgün ışık yanardı kapıda. Önünden geçenler burada ne olup bittiğini bilir,

kimi ağzı açık ayran delisi gibi bakardı, kimi solurdu 'tövbe tövbe' diye. Kadın, deliliği bile az görmüştür sana. 'Ne yaparsan yap...' gibilerden bıraktı kendini. Biraz da, ne olacağını merak ederek ve yandaki çiçekliği kafana indirmeyi kollayarak, yattı öylece. Yine bana ettin edeceğini. Çekip gitme niyeydi? Üstelik, parayı da ödemişken... Ya ben? Ben ne olacağım peki?... Artık ben de inanacağım delinin biri olduğuna. Ve deliden de kötüsü, korkağın biri... Beş para etmez yüreksizin biri... Öyle değil mi, korkak değil misin?... Korkak, Ha?..»

Bir başladı ya, usanmaz. Ve görünüyor sevdiğim. «Yine mi sen...» gibilerden bakıyor. Evet, yaz da geçti. Umutlu ve yıkıntıyla... Bu sürükleniş bitmeli artık. Hep böyle oluyor. O geliyor ve ben ona uzaktan bakarken öyle, işte gidiyor, bindi dolmuşa gidiyor işte. Korkarım ben bu yükü çekemem. Diyelim, yol mu değiştireceğim, köşeyi dönenece bir katlanabilsem... Umulmaz şeydi. sevdim. Sevdinse, çekersin ne yapalım?.. Önce bir kâğıt gibi buruşturuyorum yaşamayı. Buruşuk, bumburuşuk bir şey oluyor. Avucumda. Sonra geliyor pişmanlık. Sonra geliyor umut: «Hele dur bakalım...» Ve bir büyük özenle düzeltiyorum kırışıklığını.

Kalkıp eve gitmeli. Elini öpmeliyim babamın ve bana bir iş bulmalı. Böylesi boşuna gezinmelerden kurtulmalıyım önce. Sonra dönmeliyim köşeyi. Köşeyi bir döndüm mü... Dert mi, bu dert bana az gelir. Bu dert beni yer, bitirir, bu dert beni neler etmez... az gelir. Sevdadır, ben onu usul usul adam ederim. Köşe mi, köşebaşı mı, ben onu da, daha çoğunu da geçer, giderim.

Eh, görmezsem görmem ya, gün gelir gün gelir...

Yağmur da başladı işte.

SELİM İLERİ
(1949)

İSTANBUL'da doğdu. İstanbul Atatürk Lisesi'ni bitirdikten sonra, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde okudu. Serbest yazarlığını sürdürmektedir bugün. ★ Selim İleri; bireysel ve toplumsal sorunlarımızı yerlileştirmek istenen marksçı bir dünya görüşüyle işlemekte. Hikâyeciliğimizde kaynaklarımıza gitmenin olanaklarını savunmakta: «Türk halk hikâyesi geleneği vardır... Bence hikâye yaşayan hayata damgasını vurmuş toplumsal - tarihsel birikimlerden yararlanmalı...» ★ Papirüs, Yeni Ufuklar, Yeni Dergi, Yeni Gazete, Yeni Edebiyat, Birikim, Politika, Milliyet Sanat Çocuk, Cumhuriyet, Hürriyet, Gösteri, Sanat Olayı, Yarına Doğru yazılarıyla göründüğü kaynakların başında. Eserlerinin birçoğunu hikâye kitabında topladı: Cumartesi Yalnızlığı (1968); Pastırma Yazı (1971); Destan Gönüller (1973); Dostlukların Son Günü (hikâyeler, 1976); Sait Faik Hikâye Armağanını aldı 1976); Her Gece Bodrum (roman, 1977); Türk Dil Kurumu Roman Ödülü'nü kazandı, 1978); Çağdaşlık Sorunları (denemeler, 1978); İlkgençlik Çağına Öyküler (öykü seçkisi, 1979); Ölüm İlişkileri (roman, 1979); Bir Denizin Eteklerinde (öyküler, 1980); Bir Akşam Alacası (1981); Son Yaz Akşamı (öyküler, 1983).

DOSTLUKLARIN SON GÜNÜ

Sanki mutlu olmayacağız. Hiç mutlu olmayacağız (Bir bakıcının acımasız sözleri). Kül tablasında yarım bırakılmış, gerisi içilmeyecek bir sigara; duvarda kirlenmiş parmaklarımın çocuksu izi ya da çiçeklikte soluncaya kadar atılmayacak, rafyaları çözülmemiş bir demet sümbül onlara beni hatırlatabilir. Kısa bir süre, birkaç saat. Her şey bitmiş gibi. Neydi beni bu eve çe-

ken: Gülten'in insanlığı, içtenliği; Ali'nin kimseye değişilmeyecek dostluğu, ama coşkularımı öldürüyor. Coşkularımdan tek tek vazgeçiyorum. Unutacaklar. Birkaç saat sonra duygularımın, sevgilerimin sesi soluğu kesilecek. Kötü pazar sabahlarını yaşayacaklar. (İlkyaz geliyormuş; bu yağmurlar ilkyazı muştularmış. Mevsimler gündelik, sıradan, hayatımıza etkisiz birer olay sanki.) Unutmalarını önleyebilseydim keşke; elimden gelseydi bu. Silik, gölgelenmiş bir Kemal olmaktan çıksaydım yaşayışlarında. Kahveyi şekersiz içtiğimi hatırlayacaklar-belki. Gülten hatırlar; Gülten iyidir.

Kitap okunacak, geç vakitlere kadar yatak keyfinden vazgeçilenemeyecek bir pazar sabahını bozmaya hakkım yoktu. (Yağmur bir yağıyor, bir duruyor. Böyle olurmuş ilkyazın yağmurları, bereketi. Eskiden söylerlerdi. Görmediğim, tanımadığım kırlıkların gövereceğini söylerlerdi yağmurla. Yağmur, Kurtuluş'un dar, arka sokaklarına çamuru, pisliği taşıyor sadece.) Gecelerce oturduğum koltuklar. «Evlendiğimizden beri ilk defa burada oturuyoruz her gece,» diyor Ali. Her gece. Her gece. Her gece sen buraya bizi rahatsız ettiğine aldırmadan geliyorsun. Arkadaşlığın da bir sınırı var... Oturma odasının hiç yaşanmadığı bir ev. Ufacık bir apartman katı. Üçüncü kişi olmanın, bu evdeki yersizliğimin acılarını duyuyorum her gelişimde. Gene geliyorum ama. Yürek burkucu yalnızlıklarımdan. «Bıktık senin burjuva yalnızlıklarından,» demişti Ali sonraları. Çok sonraları. Başlangıçların güzel tedirginliği azalınca, geçince.

Yazlara aldanmıştım. Yazların gevşetici, uyuşturucu sıcaklarına.

Şimdi bitti. Her şey. Bütün bunları bir onur çıkmazı yapmalıyım. Yüreğimin suskunluğuna, sinsice karşı koyuşuna aldırmayacağım. Yalnızlığın alfabesini sökeli yıllar oldu. Bıraktığım sayfadan devam edeceğim. Hepsi ucuz duyarlıklar.

Yağmurun durduğu anda dükkâna giriyorum. Dört bir yanım alacalı bulacalı çiçeklerle donanıyor. (Rafyası çözülmemiş bir demet sümbül. Sümbüller mutluluğu simgeliyor nedense.) Hemen koparılır, köksüz bitkilerdenmiş. Dere kıyılarında, bayırlarda, pınar başlarında yetişirmiş. «Nerden buluruz kış günü, imkânsız bir şey.» Öyle dedi çiçekçideki kız. Püsküllü kemerini düzeltti, etekliğini çekiştirdi ve gülümsedi bana.

«Çiçek göndermek istiyorum.»

Kuşkulu bakışları kızın. Süzüyor. Bumburuşuk bir kadife pantolon, yakası paçası bir tarafa gitmiş yağmurluğum, boyasız ayakkabılar ve bütün bunlara karşın çiçek göndermek istedim. Anlayamazdı. «Onların gözlerini kör etti, ve yüreklerini katılaştırdı ki, gözleriyle görmesinler, ve yürekleriyle anlamasınlar...»

«Sepet mi? Kutuda mı istersiniz yoksa?»

«Sepet. Küçük bir sepet.»

«Menekşe koyalım içine...»

«Hayır; menekşe, sümbül falan olmasın.»

Mavi çiçekler açardı. Daha elimi değdirir değdirmez koparlardı. Ali'nin ekmeğini kazanmaya başladığı yıllar. Çocukluğumun olanca iğrençliğini, hastalıklarını tadıyorum. Başıboş dolaşırdım; unutmabeni çiçekleri çiğniyorum. Hayatta özlediği her şeye sahip olmuş biri Ali. Yoksulluğunu, aç kaldığı zamanları, gönlüne attığı isteklerini bile kıskanıyorum. «Sağlıklısın. En önemlisi bu.» Burjuvalığımı karıştıracak. Bir tokat gibi patlayacak kimsesizliklerim. Dişlerim kenetlenecek; ağlamamak için tutacağım kendimi. Gülten aramıza girecek. Çalışan bir karı-koca; oturma odalarında oturmamışlar hemen hiç. Benim ortaya çıkışımla oda kullanılmaya başlanmış. Bu odayı çok seviyorum. Anlatamam, çok seviyorum. Huzurlu, diri, insanı güvenlendiren bir oda. «Bir sizinleyken mutluyum.» Taşınılmaz bir sorumluluk gibi Ali'nin omuzlarına çöküyor sözlerim. Omuzları çöküyor. Birden dikleşiyor; «Saçma sapan ko-

nuşma,» diyor. Saçma sapan konuştuğumu sanmıyordum. Arada sırada tekmelenmeye razı bir sokak kedisi gibi sığınmıştım ikisine. Alçaldığımı, onursuzlaştığımı hissediyor ve kaçamıyordum.

Bu, aşksız günlerin son sığınağıydı.

«Bencilsin sen,» diyor Ali. Artık demeyecek. Bir daha Kurtuluş dolmuşlarına binmeyeceğim. Bu evde bütün mevsimler yaşandı. Mevsimlerin hayatımıza yeni anlamlar katacağını diyemem (Yine karşılaşacağız. Aynı çekişmeler, anlamazlıklar, konuşmaları bölen ölümcül suskular... Bir şeyin sürekli kırıldığını, incindiğini görmüyorlar mı? Gülten görüyor galiba. Ya da acıyor. Bana acıyor. Nihayet acınacak biri haline geldim. Ve Gülten bana acıyor.) Bir pazar sabahı kalkıp onlara gidiyorum. Birlikte geçmiş, herhalde eğlenilmiş bir cumartesi gecesinden sonra. Gecenin bitişine ne türlü üzülüyorum. Sabaha karşı ayrılıyoruz. Gülten'in patates salatası, Gülten'in pişirdiği kahve, Gülten'in sevecen sözleri umutlandırıcı. Ali de iyiydi. İnsanları bıktırmamak gerek. Dün gece Ali de iyiydi. «Her dakka onlara gidiyorsun. Evde oturmayı unuttun. Bir gün kovacaklar seni.» Zili çalarken ellerim titriyor. Merdivenleri uzun tutuyorum. Karşılaşmamız geciksin. Hattâ geri dönmeliyim.

«Bunaltıyorsun insanı. Günün yirmi dört saati senle konuşalım, senle uğraşalım istiyorsun.»

«Öyle değil Ali. Çok yalnızım. Özür dilerim, tedirgin ettiğimi biliyorum. Dayanamadım.»

«Tedirgin ediyorsun sahiden. Geceyarısı ayrıldık, sabah senin yüzünle uyanıyoruz.»

«Çok yalnızım. Bir sizin yanınızdayken unutuyordum.»

«Bize ne kardeşim senin yalnızlığından...»

Gerçekte bunları söylemek istemiyordu. «Bunları söylemeyecektin. Bir gecenin bitişinden duyduğum üzüntüyü, korkuyu küçümsemezsiniz siz. Küçümsemi-

yorsunuz.» Kargaşalık ağır basıyor yaşayışımızda. Hep birbirimizi suçluyoruz.

Gülten, merdivenin başından ayrılmamıştı. «Allahaısmarladık Ali,» demiştim. Elini uzatmıştı. (Bir onur çıkmazı yapmalıyım pazar sabahlarını.) Basamakları çabuk çabuk iniyorum. Düşmeyeceğime, ayağımın takılıp üstelik gülünç olmayacağıma inansaydım birer ikişer atlayarak inerdim; kaçardım burdan. Gülten, merdiven aralığında, üzülmüş, sürekli çarpıp sesleyen bir şeyleri anlamış; ona buna selâm gönderiyordu. Selâmları söylemediğimi, dostluklarımı delicesine kıskandığımı biliyorlar. Ama sözlerin tüketilmemesi gerekiyordu. Basamaklardaydım; düşünmek olanaksızdı.

«Dün gece de üçüncü kişi olduğumu hissettim. Yaz tatillerinden söz ediyorduk. Bir yerlere, deniz kıyılarına gidilmeliydi bu yaz: Bodrum'a. Siz konuşuyordunuz. İkiniz konuşuyordunuz. Dinliyordum. Beni çağırmıyordunuz. Çağırmak zorunda değildiniz. Bodrum'un kumsalı, güneşi, balıkları... Bodruma ben hiç gitmedim; gitmeyeceğim. Bu yaz da. Çünkü çağırmadınız.»

«Nerdeydin?»

«Ali'lere gittim.»

«Sabah sabah... Ayıp oğlum. Evi yok mu bu çocuğun diyecekler.»

«Demediler bir şey.»

Ali, odayı dolduran ölümcül suskuları sevmiyordu. Konuşmanın birden bölünüşü, yürütülmeyişi benim kalkıp eve dönmemi çağrıştırmalıydı. Oysa suskunluğu da seviyordum. Koltuğa gömülüp kullanılmamış odayı yaşamaktan göneniyordum. Gülten başka. O, her zaman konuşacak, ilgiyi dağıtmayacak şeyler bulabilir. Ali'nin dünyası daha yoksuldu. Sonra içine kapanıktı Ali (Yağmur yüzümü kamçılıyor. Birilerini bulmalıyım. Gülten'le Ali'yi düşünmeyeceğim birilerini. Hem yağmur hızlandı.) Dostluklarında neyi söylemeyeceğini hesaplar Ali. Günah çıkarmıyor benim gibi. Görülmemiş

biçimde açığım onlara; kimselerle olamadığım denli. Gecelerce dinliyorlar beni. Bütün bir ay, yıllık izinlerin sarhoşluğu bitene kadar. «Bu yaz artık bir yere gidelim Ali. Denize hasret kaldık.» Gülten'in gür, simsiyah saçları; incelikli giyim-kuşamı. Kıyı lokantalarına gidecekler akşamları. Yaz akşamlarının dayanılmaz bir sıcağı vardır. Kavrulur İstanbul. Bodrum'da denizden gelen rüzgâr. Balık yiyecekler; karides, istiridye, kalamar...

«Bir şey mi oldu Kemal?»

«Ne gibi?»

«Bilmem; yüzün soldu. Canın sıkılmış gibi bir halin var.»

«Yok canım.»

Başımı eğeceğim. Ali'nin bakışlarıyla karşılaşıyorum. «Burjuva yalnızlıkları depreşmiştir,» diyor gülümseyerek. Bu camları kırabilirim; bu porselen kül tablalarını da, mutfaktaki tabakları, bardakları, yatak odasının lambalarını... Ama Ali'nin takılmasında kötülük, hayınlık sezemiyorum. Dostça takılıyor. Dostluklarını seviyorum.

Onları yıllardır tanıyorum gibisinden yalnızım. Yılı dolmamış bir arkadaşlık gerçekte.

Bomboş bir pazar sabahıydı. Yapacak hiç bir şey bulamamıştım. Ali gibi yatağa uzanıp roman okuyabilecek gücü bulamadım. Hiç bir zaman bulamadım. Telefon ederler sanıyordum. Telefonun başındaydım. Telefon çalmıyordu. Gazeteleri karıştırmıştım. Göz gezdirdiğim her satırda saran, çevreleyen umutsuzluğu hissediyordum. Kuşatılırcasına. Gülten'le, Ali'yle aramda geçen bir dolu incinmişlik, gazetelerde kıyıcılığa dönüşüyordu. Tek başıma korunamayacağımı, kendimi savunamayacağımı ve bu umutsuzluğa yenileceğimi açıklamalıyım onlara. («Ne mutlu yaslı olanlara, çünkü onlar teselli edilecekler... çünkü onlara merhamet edilecek.» Edilmedi. Yağmurun bereket olduğuna inan-

madıklarından belki.) Sabah kahvaltısındaydılar. «Çay içermisin?» demişti Gülten. «İçmez mi, su bile içer,» desin diye bekliyordu Ali. Susmuştu. Okuyamadığım gazeteleri açmıştı, yüzünü örtercesine. Sanki görmek istemediği, görmekten nefret ettiği bir şey vardı. Alnı kırışmıştı; gözleri eski yumuşaklıklarını yitirmişti. Gülten, ekmeğe yağ sürüyor. «Tokum Gülten, teşekkür ederim,» diyorum. Israr ediyor, üsteliyor Gülten. Göz göze geliyoruz. Anlayışlı, duyarlıklı bakıyor. Göz pınarlarımdaki vıcık ıslaklık. Yutmalıyım ne olursa olsun. (Yağmur başlamamıştı. Boğaz'a gidebilirdik. Kıyı lokantaları - Balık çeşitleri. «Siz beni Bodrum'a çağırmadınız ama, ben sizi balık yemeye çağırıyorum.» Yol boyu ezberlemiştim diyeceklerimi. Canlı, kaygısız, rahat davranmaya çalışacaktım. Öyle olacaktım. Yağmurun yağacağına bir bakıcının falı tanıklık edebilirdi ancak. Aydınlık, ilkyaza açılan bir kış sabahıydı.)

«Bodrum'a gidin. Bütün sahilleri dolaşın isterseniz. Döndüğünüzde bir daha konuşmayacağım sizinle. Konuşmamalıyım. Kendi kendinize gidin Bodrum'a. Yalnız olmadığınızın tadım çıkarın. Güneş bir size sevecenliğini bağışlasın. Denizin serinletici ıslaklığından bir siz yararlanın. Dedim ya, bütün sahilleri isterseniz...»

Sonra Ali gazete okumayı bıraktı. Tektük konuşmuştuk. «Bir şey mi oldu?» diye sormuştu; «Böyle çıkıp geldiğine göre bir şey olmalı.» Yatak odasına gitmişti. Mutfakta baş başaydık Gülten'le (Yağmurun camlara vuran ilk damlaları ve camlarda damlaların göllenmesi.)

«Sepetten vazgeçtim. Sepet olmasın.»

«Nasıl isterseniz.» Gözleri hâlâ yağmurluğumda, kadife pantolonun çamurlu paçalarında.

«Menekşelerin fiyatı ne kadar?»

«Demeti on lira.»

«Şunlar ne?»

«Tavsiye etmem efendim. İki günlük. Menekşeler çok taze.»

Adlarını öğrenmek istemiştim. Zambağı hatırlatıyorlardı. Zambakları da severdim.

«Menekşeler pahalı. Çok göndermek istiyordum. Kocaman bir kutuda.»

«Haklısınız. Biraz pahalı olur. Kaç liralık bir şey istiyorsunuz?»

Merdiven başında duran, inişimi bekleyen Gülten'e çiçek göndermek istiyorum. Bütün bu çiçekleri göndermek istiyorum.

«Buket karanfil hazırlasak. Karanfil de güzel olur.» Taçyaprakları döküldü dökülecek karanfilleri gösteriyor. Beğenmiyorum. Karar vermeliyim. Kızın püsküllü kemerle oynaması hızlandı.

Ayakkabılarımı giyerken sendeliyorum. Bağlarım hâlâ çözük. Ali kapıda duruyor. Duvara tutunuyorum. Duvarda elimin izi kaldı. «Kirlettim Gülten,» diyorum. «Ne zararı var, silerim,» diyor. Ayrılırken bir şeyler kopuyor içimde. Her defasında, onları artık göremeyeceğim sanıyorum. «Tekrar ne zaman görüşürüz,» diye soramıyorum. «Telefonlaşırız, araşalım,» diyorum hep. Bugün demedim. Ayakkabılarımı bağladım. Elimi, yağmurluğun eteklerine sildim ve sonra onlara uzattım: «Allahaısmarladık Gülten, allahaısmarladık Ali.» Ali, merdiven aralığına çıkmıyor. Pazar sabahlarını bozmaya hakkım yok.

«Dost insanlarsınız. Sizi seviyorum.»

«Sağ olasın Kemal.»

«Çok içten söylüyorum. Zaman zaman tek kurtuluş yolunun Ali'yle sen olduğunu düşünüyorum.»

«Bu yalnızlık duygusundan kurtulmalısın ama.»

«Kemal'in burjuva olduğunu unutuyorsun Gülten.»

«Ali sana şakadan söylüyor onları.»

«Ben de şaka yapıyorum. Burjuva falan değilim.»

Jelatin kutuyu getiriyor genç bir çocuk. Akşam

yemeğine Ali'lere gitmiştim. Küçük masada güzel saatler yaşamıştım. Son sığınaktı dostlukları. Jelatin kutunun kapağını açıyor kız. Alışkın elleri. «Boş bir kart var mı acaba?» Kartı uzatıyor genç çocuk. Masadaki tükenmezi alıyorum: «Çok sevgili Gülten; insanların yalnızlığını senin kadar paylaşan birini hiç tanımadım. Bu sabah için teşekkür ederim.» Kalemi aldığım yere bırakıyorum. Adresi söylüyorum kıza. Püsküllerle oynamıyor artık. Deftere geçiriyor adresi. «Tam yedide gönderin yalnız lütfen.» Gülümsüyor, «Merak etmeyin,» diyor.

Sevdiğim bir yazdı. Kullanılmamış oturma odasıyla, küçük balkon arasında geçmişti. Tekdüzeliğin inceliklere, duyarlıklara, anlamlı uçlara çekildiği bir yazdı. Merdivenleri çıkarken hep aynı coşkuları hissetmiştim.

«Çocukluğundan beri böylesin. Hiç değişmedin. Hep başkalarının evinde. Daha dün akşam ordaydın.»

Çocukluğumdan beri böyleyim. Hiç değişmedim. Hep başkalarının evine düşkünüm. Ali'nin evinde neyi sevmiştim? Önceleri bir oyundu, vazgeçilirliği zedelenmemişti... Yorgun argın iş dönüşleri yüksünmeden, istekle yemek hazırlayışları Gülten'in. Ali'deki güvenirlik, horlamayış. Çabuk kaynaşmıştık. Ali'nin hayatını kesin bir iki çizgiyle çizişi: Üsküdar'da doğmuş, yoksulluk, çalışıp okuduğu yıllar, Gülten'le sevişmiş, evlenmişler... Üsküdar, unutmabeni topladığımız bir semt çocukluğumda. Sık sık gelip gittiğimiz bir yer. İnanmadığım bir alınyazısı gibi yıllarca Üsküdar'dan kurtulamıyorum. İşlemediğim bir günahın öcünü alıyor. Ali'nin kavuştuğu, yaşadığı sağlıklılığı özlüyorum. Kıskanmak değil bu. Onların mutluluğuna saygı duyuyorum. «Ne mutlu yaslı olanlara..»

(Başkalarını bulmalıyım. Uzun süredir görmediğim tanışlar. Kapıyı açınca sevinmeliler. «Gece beraberdik, sabah zilinle uyanıyoruz. Çok bencilsin.» Yağmurun

temizleyemediği toz-toprak. Şimdi çamur.) Çiçeği saat yedide gönderecekler. O genç çocuk götürür. Söver içinden de bana; «Bu yağmurda...» der. Ama bir şeyin kutlanılışına, gönül almalara gönderilmiyor. Bir duyguyu bitiriyorum, sonuna geldim. O yazdan sayısız şey anacağım. Otuzunda bir adam değil Ali. Yeniden genceliyor, çocuklaşıyor. Gencelmesi büyülü. Yazlık bir sinemada Gülten'le ikimize gazoz alıyor. Yazlık sinemada kötü bir film seyrediyoruz. Gülten'in gülüşleri, Ali'nin gülüşleri. Onlara katılıyorum; kahkahalarla gülüyorum. Gözlerimden yaş geliyor, hâlâ gülüyorum. Katılırcasına gülüyorum. Yazlık sinemanın kalabalığı boşalıyor. Gülten bir şeyler diyor bana. Bana güzel bir şeyler anlatıyor. Boyunlarına sarılmak istiyorum ikisinin. Garip bir taşkınlık. Benle uyuşmayan taşkınlıklar. Ağırbaşlı olmalıyım. Öyle öğrettiler. Kaldırım taşlarında gözlerim, girintilerde çıkıntılarda.

«Yine ara Kemal.»

Aramayacağımı Gülten biliyor. Merdiven aralığında bunca uzun durmazdı yoksa. Üzülüyorum için için. (Onurum kırıldı.)

«Canım sıkıldı, size geldim.»

«Yemek yedin mi Kemal?»

«Çok yoruyorum seni Gülten.»

«Aşkolsun Kemal. Nasıl olsa yemek pişiyor.»

«Saçma bir davranış çiçek göndermem. Dönüp vazgeçtiğimi belirteceğim. «Kendim götüreceğim; kutuyu bana verin,» derim. Tenhalıkta atarım; koşarsam kimse anlamaz. Ali büsbütün kızacak. Gülten'in acımasına dayanamam. Püsküllü kemerini sallayacak çiçekçideki kız. Pantolonumun paçaları daha da çamurlandı.

Eve dönüp Gülten'in telefonunu beklemeliyim.

İÇİNDEKİLER

Önsöz ... 5
Giriş ... 7
HİKÂYE ... 9
Hikâyeci ... 10
Hıkâye Yazma ... 12
Hikâye Planı ... 14
Türk Hikâyeleri ... 16
DEDE KORKUT ... 20
Duha Kocaoğlu Deli Dumrul ... 21
AHMET MİTHAT EFENDİ ... 30
Dolapta Temaşa ... 31
Kıssadan Hisse ... 35
SAMİPAŞAZADE SEZAİ ... 38
Pandomima ... 39
Kediler ... 42
HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR ... 47
Tosun ... 49
HALİT ZİYA UŞAKLIGİL ... 55
Ferhunde Kalfa ... 57
AHMET HİKMET MÜFTÜOĞLU ... 68
Üzümcü ... 68
MEMDUH ŞEVKET ESENDAL ... 73
Haşmet Gülkokan ... 74
ÖMER SEYFETTİN ... 83
Kurbağa Duası ... 84
HALİDE EDİP ADIVAR ... 89
Himmet Çocuk ... 90
HALİKARNAS BALIKÇISI ... 98
Gülen Ada ... 99

ABDÜLHAK ŞİNASİ HİSAR 104
Bir Geçmiş Zaman Hikâyesi 105
REFİK HALİT KARAY 113
Boz Eşek 115
REŞAT NURİ GÜNTEKİN 122
Porselen Çay İbriği 123
YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU 128
Ondört Yaşında Bir Adam 129
F. CELÂLETTİN 134
Evham 134
AHMET HAMDİ TANPINAR 138
Âdem'le Havva 139
BEKİR SITKI KUNT 149
Mühür 149
SABAHATTİN ALİ 156
Hanende Melek 157
SAİT FAİK ABASIYANIK 167
Sivriada Sabahı 169
İLHAN TARUS 175
Aşk 176
KENAN HULUSİ KORAY 181
Sazlık 181
ORHAN KEMAL 188
Önce Ekmek 189
UMRAN NAZİF YİĞİTER 196
Dairemiz 197
AZİZ NESİN 207
İnsanlar Uyanıyor 209
ORHAN HANÇERLİOĞLU 216
Mustafa Kemal'in Askerleri 217
HALDUN TANER 221
Konçinalar 222
SAMİM KOCAGÖZ 227
Kocaköküz'ün Ölümü 228
TARIK BUĞRA 232
Oğlumuz 233

NECATİ CUMALI 237
Aklım Arkada Kalacak 238
YAŞAR KEMAL 248
AVCI 249
ZEYYAT SELİMOĞLU 254
Nefel 254
OKTAY AKBAL 260
Akşam Kuşları 261
MUZAFFER HACIHASANOĞLU 267
Topal Karga 268
TALİP APAYDIN 278
Leke 279
MUZAFFER BUYRUKÇU 284
Bozuk 285
FAKİR BAYKURT 290
Sazlıktaki Yangın 291
TARIK DURSUN K. 299
Avcı Behram 300
BEKİR YILDIZ 310
Bedrana 310
MUZAFFER İZGÜ 319
Bando Takımı 320
FÜRUZAN 329
Parasız Yatılı 329
ERDAL ÖZ 336
Güvercin 336
DEMİR ÖZLÜ 344
Boğuntulu Sokaklar 344
NECATİ TOSUNER 350
Kambur 350
SELİM İLERİ 356
Dostlukların Son Günü 356

Türk hikâyesi Dede Korkut'tan beri insanlarımızın dünyasına tüm boyutlarıyla girmeye çalışmaktadır. İnsan sevgisi, yaşama sevinci yanında, melankolik hali anlatan can sıkıntısı, mekân ve zamandan kaçış arzusuna değin insanlarımızı huzursuz kılan temalar hikâyeciliğimizin konusu olmaktadır. Türk hikâyeciliği; bizi açıklamaya çalışan, çeşitli kaynaklara dayanan köklü, derin görüşleri kapsayan, memleketin türlü köşelerini dolduran geniş kitlelerin kaderinden söz açan konular hayat alanını yaratan sanat bütünlüğünü de bünyesinde toplayarak, bugün altın çağını yaşamaktadır.

TURK HIKAYE ANTOLOJISI
2 109751 952578